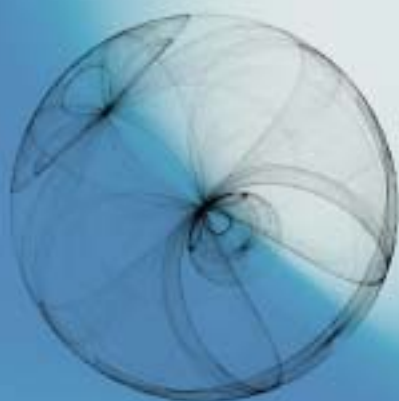
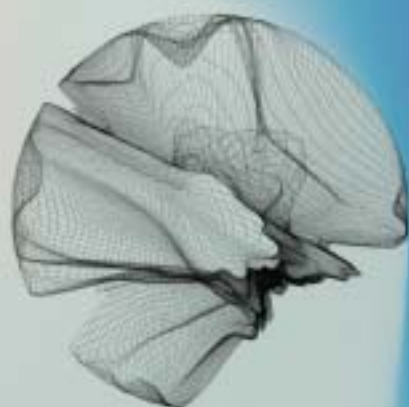

ზიზგუნბ ბაუშანი

თხეველი მოღერნულთბა

ზიგმუნდ ბაუშანი

თხევადი მოდერნიზაცია

Copyright © Zygmunt Bauman 2000

The right of Zygmunt Bauman to be identified as author of this work has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

First published in 2000 by Polity Press in association with Blackwell Publishing Ltd
Reprinted 2000, 2001, 2003, 2004 (twice), 2005, 2006

Editorial office:

Polity Press 65 Bridge Street Cambridge CB2 1UR, UK

Polity Press 350 Main Street Malden, MA 02148, USA

ISBN 0-7456-2409-X

ISBN 0-7456-2410-3 (pbk)

A catalogue record for this book is available from the British Library and has been applied for from the Library of Congress.

Typeset in 11 on 13 pt Sabon by Ace Filmsetting Ltd, Frome, Somerset Printed in Great Britain by T.J. International, Padstow, Cornwall

პუბლიკაცია მომზადდა ფრიდრიხ ებერტის ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. პუბლიკაცია არაკომერციული ხასიათისაა და ვრცელდება უფასოდ.

პუბლიკაციაში გამოთქმული მოსაზრებებზე პასუხისმგებლობა არ ეკისრება ფრიდრიხ ებერტის ფონდს.

პროექტის ავტორები და გამოცემაზე პასუხისმგებელი პირები:

თემო ბეჟანიძე
ნათია ქარჩილაძე

მთარგმნელთა ჯგუფი:

ნათია ქარჩილაძე
თემო ბეჟანიძე
თამარა მეჭურჭლიშვილი
ნინო ზარანდია

სამეცნიერო რედაქტორი: **ლაშა ქავთარაძე**

წინასიტყვაობის ავტორი: **რევაზ ქოიავა**

ყდის დიზაინი: **სალომე ლაცაბიძე**

დაკაბადონება: **ვიოლა ტულუში**

ISBN 978-9941-8-1803-5

ტირაჟი 200

დაიბეჭდა გამომცემლობა „ინტელექტი“

სანიჩვი

ზიგმუნტ ბაუშანი და პოსტმოდერნის სამყარო 7

1 ეპანსიკასია 18

თავისუფლების შერეული სიკეთეები	21
კრიტიკის შემთხვევითობები და ცვალებადი ნარმატებები	30
ინდივიდი მოქალაქესთან ბრძოლაში	42
კრიტიკული თეორიის სირთულეები ინდივიდთა საზოგადოებაში	55
კრიტიკული თეორიის გადახედვა	60
ცხოვრებისეული პოლიტიკის კრიტიკა	72

2 ინდივიდუალიზაცია 79

მსუბუქი და მძიმე კაპიტალიზმი.	82
გყავს მანქანა, შეგიძლია იმოგზაურო	89
ნულარ მიყვები, მიჩვენე!	96
დამოკიდებულად გარდაქმნილი იძულება	111
მომხმარებლის სხეული	118
საყიდლებზე სიარული, როგორც ეგზორციზმის რიტუალი	125
თავისუფლება საყიდლებში, თუ უბრალოდ ასე ჩანს	128
დანანევრებულნი ვვაჭრობთ	139

3 დრო/სივრცე **143**

როცა უცნობები ხვდებიან უცნობებს	150
ემიკური ადგილები, ფაგიური ადგილები, არა-ადგილები, ცარიელი სივრცეები	156
არ ესაუბრო უცნობებს	168
მოდერნულობა, როგორც დროის ისტორია	178
მძიმე მოდერნულობიდან მსუბუქ მოდერნულობამდე	185
ყოფის მომხიბვლელი სიმსუბუქე	194
მომენტალური ცხოვრება	203

4 შიშა **214**

პროგრესი და რწმენა ისტორიისადმი	217
შრომის აღმასვლა და დაღმასვლა	232
ქორწინებიდან თანაცხოვრებამდე	246
ექსკურსი: პროკრასტინაციის მოკლე ისტორია	260
ადამიანური კავშირები თხევად სამყაროში	269
უნდობლობის თვითგადარჩენა	278

5 თაში **283**

ნაციონალიზმი, ნიშანი 2	291
გაერთიანება – მსგავსებით თუ განსხვავებულობით?	297
უსაფრთხოების ფასი	306
ერი სახელმწიფოს შემდეგ	311
ცარიელი ადგილის შევსება	324
გარდერობი თემები	337

ზიგმუნტ ბაუმანი და პოსტმოდერნის საყვარლო

შესავალი

2019 წლის 9 იანვარს ორი წელი გავიდა შესანიშნავი ფილოსოფოსის, სოციოლოგის და პოლიტოლოგის, პოსტმოდერნის ეპოქის ერთ-ერთი გამორჩეული მეცნიერის და მრავალფეროვანი ფიგურის, ზიგმუნტ ბაუმანის გარდაცვალებიდან. „თხევადი მოდერნის“ მისმა კონცეფციამ ძირეულად შეცვალა ჩვენი წარმოდგენები თანამედროვე სოციალურ და კულტურულ რეალობაზე. მისი წერის სტილი განსხვავდებოდა „კლასიკოსების“ და „ავტორიტეტების“ მშრალი აკადემიური სტილისგან. იგი ახერხებდა რთული აზრების ლამაზად და დამაჯერებლად გადმოცემას, რომლის გაცნობისას გექმნება შთაბეჭდილება, რომ ავტორი უბრალოდ გესაუბრება. მრავალრიცხოვან პუბლიკაციებში, ლექციებში, ინტერვიუებში ბაუმანი გვთავაზობს ისტორიული ცვლილებების ღრმა ანალიზს, რომელიც სამყაროში ბოლო ასი წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა და პირველ რიგში ყურადღებას ამახვილებს ისეთ ოპოზიციებზე, როგორცაა მყოფადობა – მოძრაობა, ტრადიცია – ნოვაცია, მდგრადობა – ცვალებადობა, კოსმოსი – ქაოსი, ვალდებულება – თავისუფლება. მას პირველ რიგში აინტერესებდა სამყაროს გლობალური დეფორმაციის

პრობლემები, ცვლილებები, ძველი სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული ფორმების ნგრევა და ახალი, მოულოდნელი, უცხო, ზოგჯერ შოკისმომგვრელის გაჩენა.

მყარი და თხევადი მოდერნი

ზიგმუნტ ბაუმანი საკუთარ ნაშრომებში ყურადღებას ამახვილებდა იმ ფაქტზე, რომ მრავალი საუკუნის განმავლობაში ადამიანები ცხოვრობდნენ ტრადიციული, აგრარული, ფეოდალური, ინდუსტრიამდელი საზოგადოების პირობებში და დაკავებული იყვნენ სოფლის მეურნეობით. შემდეგ ისინი გადავიდნენ მოდერნიზაციის ეპოქაში, გახდნენ მოქალაქეები, დაიწყეს მუშაობა ქარხნებსა და ფაბრიკებში, აღმოაჩინეს საკუთარი თავი კაპიტალიზმის, მოდერნის, ინდუსტრიული საზოგადოების პირობებში. ტრადიციულმა საზოგადოებამ, რომელიც ინდივიდების ცხოვრებას მკაფიოდ განსაზღვრავდა, რღვევა დაიწყო. მის ნაცვლად მოსულმა კლასიკურმა მოდერნმა გამოაცხადა დინამიური ღირებულებების პრიორიტეტი. თუმცა აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ეს მოძრაობა მკაცრად განსაზღვრული მიმართულებით ხორციელდებოდა. ასე წარმოიქმნა თანამედროვეობის „მყარი“, „მძიმე“, „მკაცრი“ (solid) მოდიფიკაცია – მოდერნი, ინდუსტრიული საზოგადოება. მოდერნი იგებოდა მკაცრი დისციპლინით: შეიმუშავებდა რა ახალ „დისციპლინარულ პრაქტიკებს“, იგი „ძველ წესრიგს“ ახალი, რეალებისადმი უფრო შესაფერისით ცვლიდა.

XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ადამიანებმა დაიწყეს საუბარი პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაზე, პოსტმოდერნზე, გლობალიზაციაზე, მოხმარების საზოგადოებაზე. ზოგიერთი

სოციოლოგი, მაგალითად იურგენ ჰაბერმასი მიიჩნევს, რომ მოდერნის პროექტი დღემდე არ დასრულებულა და პოსტ-მოდერნს „დაუსრულებელ მოდერნს“ უწოდებს. მათი აზრით, ტენდენციები, რომლებიც XXI საუკუნის დასაწყისის ცივილიზაციის სახეს ქმნიან, წარმოადგენს მოდერნის თვითგანვითარების პროდუქტს და მოდერნიზაციის ევოლუციური პროგრამის ზოგად კონტექსტში ეწერება. სხვები კი თვლიან, რომ კლასიკური მოდერნის საზოგადოება, აღზრდილი პროტესტანტიზმზე, განმანათლებლობაზე, სამეცნიერო-ტექნიკურ რევოლუციაზე, ისტორიაში დარჩა. ახლა ადამიანები ცხოვრობენ სრულიად სხვა სამყაროში, რომელსაც ახალი მიდგომა, ანალიზი და ინტერპრეტაცია სჭირდება. ბაუმანი ამბობდა, რომ „პოსტმოდერნი არ არის წარმავალი გადახრა მოდერნის ნორმალური მდგომარეობიდან“. იგი მოდერნისგან თვისებრივად განსხვავებული საზოგადოებაა, რომელიც არცერთ მანამდე არსებულ საზოგადოებას არ ჰგავს. ბაუმანი საზოგადოების ამ ფორმას „თხევად მოდერნულობას“ უწოდებს (liquid modernity).

აღწერდა რა solid modernity-ს, ზიგმუნტ ბაუმანი აღნიშნავდა, რომ „მყარი მოდერნის“ ეპოქა წარმოადგენდა კაპიტალის და შრომის „ქორწინების“ ხანას. მშრომელები დამოკიდებული იყვნენ თავიანთ სამუშაოზე, რომელიც მათ არსებობის საშუალებას აძლევდა. თავის მხრივ კაპიტალიც დამოკიდებული იყო მშრომელების დაქირავებაზე, რომლის გარეშეც მას არ შეეძლო ზრდა. „მყარი მოდერნის“ ტიპიური მოდელია ფორდის ქარხანა, რომელშიც ადამიანები „საერთო საქმეს“ ემსახურებოდნენ და ყველა თავის ფუნქციას ასრულებდა. ინდივიდები ჩართული იყვნენ შრომის გადანაწილების სისტემაში, ხოლო მათი საქმიანობა ექვემდებარებოდა რეგლამენტს და კონტროლს. კოლექტიური ქმედების მიზანი დასახული იყო „გარედან“ და „ზემოდან“. სოციალური მარ-

თვის, დაგეგმარების და ნორმების ფორმირების მთავარ სუბიექტს სახელმწიფო წარმოადგენდა. ადამიანთა შრომა ასეთ საზოგადოებაში იყო მონოტონური და რუტინული, თუმცა სტაბილური და ხანგრძლივადიანი. ადამიანები აგებდნენ ცხოვრების გეგმებს ხანგრძლივ პერსპექტივაზე გათვლით, ხანგრძლივადიანი იყო მათი ვალდებულებებიც და სხვა ადამიანებთან ურთიერთობაც. მშრომელები, რომლებიც ქარხნებსა და ფაბრიკებში მუშაობდნენ, დარწმუნებული იყვნენ, რომ მათი მთელი პროფესიული ცხოვრება ამ საწარმოებში გაივლიდა. დაფასებული იყო, თუ ადამიანი ერთი და იგივე საწარმოში მუშაობდა, ჰქონდა უწყვეტი სამუშაო სტაჟი, ითვლებოდა საკუთარი საქმის ოსტატად, გადიოდა პენსიაზე იმავე საწარმოდან, რომელშიც ახალგაზრდობაში დაიწყო მუშაობა. იქმნებოდა შრომითი დინასტიები, კულტივირდებოდა კოლექტივიზმი.

დღეს, ბაუმანის აზრით, სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა. შრომის პირობები იცვლება მოულოდნელად, არ მისდევს მყარ ლოგიკას ან გასაგებ სქემებს. დევიზად იქცა „მოქნილობა“, რაც შრომის ბაზართან მიმართებით ნიშნავს ჩვეული შრომითი საქმიანობის დასასრულს, მოკლევადიან სამუშაო კონტრაქტებზე გადასვლას ან ყოველგვარი შეთანხმებული გარანტიების გარეშე მუშაობას. შრომითი ცხოვრება დატვირთულია განუსაზღვრელობით. მოულოდნელად ქრება პროფესიები, სპეციალობები, საწარმოები, წარმოების სექტორები. თანამედროვე ახალგაზრდა ადამიანი კარიერის განმავლობაში იძულებულია მრავალჯერ შეიცვალოს სამუშაო ადგილი. ბაუმანი ასეთ პოსტმოდერნს უწოდებს „მოდერნს ილუზიის გარეშე“.

პოსტმოდერნის ეპოქაში ხელმძღვანელი და მაკონტროლებელი დარჩა წარსულში და პასუხისმგებლობის მთელი ტვირთი თავად ატომიზირებულ ინდივიდებს დაეკისრათ.

დღეს, როგორც ბაუმანი აღნიშნავს, უბრალო, რიგითი ადამიანი თავისუფალია, თუმცა ეს არ აღმოჩნდა მისი ბედნიერების საწინდარი. მის ცხოვრებაში პრობლემები არ შემცირებულა, ხოლო გამოსავლის ძიება ინდივიდებს მარტო უწევთ. წარუმატებლობას კი მხოლოდ საკუთარ თავს თუ დააბრალებენ. სოციუმი გახდა ინდივიდუალიზებული,[2] ხოლო თანამედროვე საზოგადოება – რისკის საზოგადოება. [3] XXI საუკუნის დასაწყისის საზოგადოებაში სამეურნეო საქმიანობების ავტარქიულობა იმარჯვებს, მაშინ როდესაც სოციალური საწყისი სულ უფრო კარგავს მნიშვნელობას: ეთნიკური, ეროვნული, პოლიტიკური და ოჯახური კავშირები ეფემერულად იქცევა. სწორედ ამ მიზეზის გამო არის თანამედროვე საზოგადოება გაჟღენთილი ანტიჰუმანიზმით, ხოლო ადამიანი კი სულ უფრო დეზორიენტირებული, შეზღუდული და უუნარო.

ბაუმანის აზრით, მოდერნის სახელმწიფო უკეთესი ცხოვრებისთვის ბრძოლის საყრდენს წარმოადგენდა. მოდერნი წარმოჩინებოდა გონიერ და ჰუმანურ ცივილიზაციად. ცივილიზებული არსებობის მნიშვნელოვან ნიშნებად ითვლებოდა ტანჯვისა და სხვა უბედურებებისგან გათავისუფლება. ტანჯვისგან, მისი შიშისგან გათავისუფლებას უნდა მოეხდინა პიროვნების ფორმირება თავისუფლების პირობებში, ხოლო დამოუკიდებლობას ადამიანი საკუთარი ბედისწერის პატრონად გადაექცია. მოქმედების სუვერენული უფლება ეკუთვნოდა სახელმწიფოს, ხელისუფლების საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ორგანოებს.

მოგვიანებით მოხდა მოდერნის საზოგადოების სტრუქტურების ეტაპობრივი „გაღლეობა“. სისტემამ შეამცირა ზენოლა ინდივიდზე. ახალ თაობას უკვე არ ეშინია „დიდი ძმის“ და სჯერა, რომ მეტანარატივები სამუდამოდ დამარცხებულია, ხოლო სახელმწიფოს ტოტალიტარული ამბიციე-

ბი წარსულში დარჩა. თუმცა პარალელურად შეირყა რწმენა სამართლებრივი ნყობილების დამყარებაში. დემოკრატიული ილუზიის კრახი განპირობებულია როგორც ადამიანის თვითდამკვიდრების შეუძლებლობით, ასევე ძალაუფლების ვნებით შეპყრობილი მმართველების გამო. ბაუშმანი აღნიშნავდა, რომ საზოგადოების მხსნელ მისიაში რწმენა დღეს დანგრეულია. მისი აზრით, მყარი მოდერნიდან (solid modernity) თხევად მოდერნულობამდე (liquid modernity) გადასვლაში მთავარ როლს თამაშობს ადამიანების, ფულის, სახე-ხატების და ინფორმაციის მოძრაობის სისწრაფე. „თხევადი მოდერნულობის“ ტრანექტორიის გათვლა თითქმის შეუძლებელია. ბიოგრაფიის და კარიერის ხანგრძლივადიან დაგეგმვას აზრი არ აქვს. დღეს მოქმედი „წარმატების ფორმულა“ სავარაუდოდ ხვალ არ იმუშავებს. ამ ვითარებაში უნდა მოახერხო სწრაფად გადანყობა, გარემო პირობებზე და მის მოთხოვნილებებზე რეაგირება, ახალი ცოდნების და უნარების ათვისება, ნებისმიერი ცვლილებებისადმი მზაობა. როდესაც უახლოესი მომავალი განუსაზღვრელია, შორეულზე ფიქრის დრო არ არის. ცხოვრება მიმდინარეობს აწმყოში.

გლობალიზაცია, მობილურობა, მიგრაცია

„თხევადი მოდერნულობა“ გამოირჩეოდა „უძრავი“ ტიპის გიგანტომანიით. სახელმწიფოს სიძლიერეს დიდწილად მისი ტერიტორია განსაზღვრავდა. სივრცისა და რესურსებისთვის მიმდინარეობდა ომები, იპყრობდნენ კოლონიებს, იქმნებოდა იმპერიები, ხდებოდა ტერიტორიების „შემოსაზღვრა“, იგებოდა უზარმაზარი ქარხნები, ცათამბჯენები და ა.შ. დედამიწის ზედაპირი ეროვნულ სახელმწიფოებს შორის გავლენის

და კონტროლის ზონებად იყოფოდა. საზღვრები ჩაკეტილი იყო და რეალურ წინაღობას წარმოადგენდა აქტუალური თუ პოტენციური სოციალური კომუნიკაციებისთვის.

ბაუმანი თვლის, რომ ისტორიის ეს ფურცელი XX-XXI საუკუნეების მიჯნაზე შეგვიძლია გადავფურცლოთ. მისი აზრით მომავალი ეკუთვნის გლობალიზაციის ძალებს, რომლებიც თავიანთი ბუნებით ექსტერიტორიულია. ვინც ადგილზე დარჩება, ყველაფრის დაკარგვით რისკავს. მოიგებს ის, ვინც სწრაფად გადაადგილდება. იდეები, ინოვაციები და ფინანსური საშუალებები სამყაროში ელექტრონული წერილის და საბანკო გადარიცხვის სისწრაფით მოძრაობენ. კაპიტალს არ აქვს სამშობლო, იგი მიდის იქ, სადაც უკეთესი პირობები და ზრდის საშუალებაა. ლიდერ პოზიციებს რაციონალურ ქცევით სტრატეგიებში იკავებს „ცხოვრების მომთაბარე წესი“, ხოლო ლოკალურ სივრცეზე დამოკიდებულება, მყარი სოციალური კავშირები და ვალდებულებები არააქტუალური ხდება. ძალაუფლების მნიშვნელოვანი ნაწილი ექსტერიტორიულ სუბიექტებს და ორგანიზაციებს გადაეცემა.

ზიგმუნტ ბაუმანი (ისევე როგორც ენტონი გიდენსი, რიჩარდ სენეტი, მანუელ კასტელსი და სხვები) თვლიდა, რომ თანამედროვე სამყაროში საფუძვლიანად შეიცვალა კაპიტალის, შრომის და პოლიტიკური ინსტიტუტების ურთიერთობა. კაპიტალი გახდა ექსტერიტორიული, „მსუბუქი“, კომპაქტური, ხოლო მის მიერ მიღწეული სივრცითი მობილობის უნარი გარკვეულ ტერიტორიაზე მიბმული, პრეტენზიების წაყენების მსურველი პოლიტიკური ინსტიტუტების შანტაჟისთვის საკმარისია. მოიშორა რა აღჭურვილობის და მრავალრიცხოვანი პერსონალის ტვირთი, კაპიტალი მოგზაურობს მსუბუქად – ჩემოდნით, პორტატული კომპიუტერით და მობილური ტელეფონით.

თხევადი მოდერნულობის ომი

თანამედროვე ომების სპეციფიკაზე საუბრისას ბაუმანი აღნიშნავდა, რომ დღეს შეიცვალა თავად ომის წარმოების არსი, მოხდა ძველი სამხედრო პარადიგმის ნგრევა: ტერიტორიის დაკავება, როგორც სამხედრო მონაპოვარი, არავის აინტერესებს. თავისუფალი პოსტმოდერნი ცდილობს მოარღვიოს ბარიერები, იზოლაცია, კედლები. ქვეყანა, რომელიც დღეს თავს იცავს „რკინის ფარდით“, „იმპორტის ჩანაცვლებით“, „სანქციებით სანქციების წილ“ მსოფლიოს თვალში მხოლოდ ქილიკს იწვევს, ხოლო აგრესიული პოლიტიკა საერთაშორისო საზოგადოების მხრიდან ეროვნულ ეკონომიკაზე, საბანკო სფეროზე, საინვესტიციო სივრცეზე ზუსტი დარტყმებით ისჯება. „პროგრესული პროექტი“ – გლობალური პროექტია, ხოლო ექსპანსიის შეზღუდვა თავად პროგრესთან დაპირისპირებად ითვლება. ამიტომაც, ბაუმანის აზრით, ნებისმიერი თანმიმდევრული იზოლაციონისტური პოლიტიკა დამარცხებისთვის განწირულია.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, განვითარებისთვის დღევანდელ სამყაროში აუცილებელია თანამედროვე კომუნიკაციები და ფინანსური ინსტიტუტები, მდიდარი მოსახლეობა, საქონლის შექმნის შესაძლებლობა, განათლებული და კვალიფიციური ადამიანები, რომელთაც წარმოების ახალი სფეროების ათვისების უნარი აქვთ. ბაუმანი აღნიშნავდა, რომ პოსტმოდერნის ეპოქაში აქტიურად ვითარდება პოლიტიკიდან ჩამოშორების პროცესი: იკლებს ინტერესი პოლიტიკური მოძრაობებისადმი, პოლიტიკური პარტიებისადმი, ხელისუფლებათა შემადგენლობისა და პროგრამებისადმი, იდღაბნება პოლიტიკური იდეოლოგიები, მცირდება მოქალაქეთა მონაწილეობის მასშტაბი პოლიტიკურ ღონისძიებებში. ითვლება, რომ „მოქალაქეს“ უნდა აღელვებდეს მხო-

ლოდ მოკლევადიანი მიზნები – გადასახადების შემცირება ან პენსიის ზრდა, ქუჩაში კრიმინალთან ბრძოლა ან საკვები პროდუქტების ხარისხის გაუმჯობესება. ხანგრძლივადიანი გეგმები „სამართლიანი საზოგადოების“ შესახებ პოპულარობით არ სარგებლობს.

საზოგადოებაში მოხმარებაზე ორიენტაციის გაძლიერებით სოციალური ინტეგრაცია სულ უფრო ხდება ბაზრის მიმზიდველი ეფექტის ხარჯზე, მაშინ როდესაც სახელმწიფოს მიერ მოქალაქეთა პოლიტიკაში ჩაბმის დონე მცირდება. პოლიტიკური ბატონობის მიღწევა ხდება კულტურული ჰეგემონიის გარეშე. კულტურის სახელმწიფოსგან გამოყოფით კულტურული ელიტები კარგავენ ყოფილ პოლიტიკურ გავლენას. მმართველი ბაზარი კი არ აღიარებს იერარქიებს, მას მხოლოდ საქონლის გაყიდვა აწუხებს.

ბაუმანი აღნიშნავდა, რომ ძალაუფლება დღეს სულ უფრო მონყდა პოლიტიკას. ძალაუფლება გლობალური და ექსტერიტორიულია. პოლიტიკა ტერიტორიული და ლოკალური. ძალაუფლება მიედინება – პოლიტიკური ინსტიტუტები ადგილზე რჩება.

„კერძო“ შეიჭრა საზოგადოებრივის ტერიტორიაზე, თუმცა არა მასთან თანამშრომლობის მიზნით. „უბრალო ადამიანების“ სატელევიზიო აღიარებები, შოუ-ბიზნესის ვარსკვლავების, პოლიტიკოსების და სხვა ცნობილი პირების პირადი ცხოვრების შესახებ „ექსკლუზიური“ საგაზეთო ჭორები იქცა საჯარო გაკვეთილებად, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების სიცარიელეს აჩვენებს. დღეს მარტოსული ადამიანები მიდიან აგორაზე იმისთვის, რომ მათი მსგავსი მარტოსულების კომპანიაში იყვნენ და სახლში საკუთარ მარტოსულობაში კიდევ უფრო დარწმუნებულები დაბრუნდნენ.

თანამედროვე ძალაუფლება საკუთარი მიზნებისთვის იყენებს ქაოსს, რაციონალური მმართველობის არარსებო-

ბას. იგი ხელქვეითებს გადანყვეტილებების ინდივიდუალურად მიღების საშუალებას აძლევს. შესაბამისად სასურველი შედეგების მიუღწევლობაში მათ მხოლოდ საკუთარი თავის დადანაშაულება შეუძლიათ. რაც უფრო მოიცავს ადამიანს მომავლის შიში, მით უფრო უკეთ იგრძნობს თავს სახელმწიფო. ინდივიდს შთააგონებენ, რომ ყოფიერება უიმედოა და მხოლოდ ძლიერი იმარჯვებს. ამ პირობებში ადამიანი ცხოვრობს მხოლოდ ახლა, მარადიულ ანმყოში, ყველაფერი ტრიალებს საკუთარი „მეს“ და პირადი ცხოვრების ირგვლივ.

თანამედროვე სამყაროს მოქალაქეები არიან ინდივიდები ბედისწერის გამო. ბაუმანი ამტკიცებდა, რომ მათი ინდივიდუალურობა არ არის მათი არჩევანის შედეგი. დღევანდელი ადამიანი ამოდის იქიდან, რომ თუ ცხოვრების საკუთარი შეხედულებისამებრ მონყობა შეიძლება, მაშინ საზოგადოების კანონები საფუძვლიან რეფორმირებას მოითხოვს. მსგავსი განცდა იქმნება ერთი მხრივ პრობლემების, გეგმების და მისწრაფებების ძლიერი ინდივიდუალიზაციით, ხოლო მეორე მხრივ ეროვნული სახელმწიფოს უფლებამოსილებების შემცირებით. თანამედროვე პოლიტიკური სუვერენიტეტი მხოლოდ აჩრდილია ნარსულის სახელმწიფოების მრავალნახნაგოვანი ავტონომიის. დღევანდელ სახელმწიფოებს იშვიათად შეუძლიათ გლობალიზებულ კაპიტალს წინააღმდეგობა გაუწიონ.

შედეგად, ერთი მხრივ სახეზე გვაქვს ადამიანთა ინტერესის კლება საერთო საქმის მიმართ. ამას ხელს უწყობს სახელმწიფო, რომელიც მზადაა სულ უფრო მეტი ვალდებულება გადააბაროს კერძო ინტერესების სფეროს. მეორე მხრივ, იზრდება სახელმწიფოს უუნარობა გადაჭრას პრობლემები საკუთარ საზღვრებშიც კი. მას არ შეუძლია დაამკვიდროს დაცულობის ნორმები, კოლექტიური გარანტიები, ეთიკური პრინციპები, რომლებიც დაუცველობის და განუ-

საზღვრელობის განცდებს შეამსუბუქებენ. ამ პროცესების შედეგია მზარდი უფსკრული „საზოგადოებრივს“ და „კერძოს“ შორის, მათ შორის დიალოგის შეწყვეტა, რომელიც პოლიტიკისთვის ცხოვრებისეულ ძალას წარმოადგენს.

გლობალიზაციის პირობებში სახელმწიფო და ეროვნული წინააღობები აზრს კარგავენ. იქმნება ადამიანთა ერთობის ახალი ფორმები, რომლებიც ეფუძნება არა ოჯახურ, ეთნიკურ, ეროვნულ საფუძველს, არამედ პროფესიულ, მეგობრულ, კომუნალურ და სხვა კავშირებს. უმცირესობათა ავტონომიური და თვითმყოფადი არსებობის საფუძველზე ფორმირდება საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალი მეთოდი – „ახალი ტრაიბალიზმი“, დიასპორების კალეიდოსკოპი. ახალ პირობებში საზოგადოება არაპროგნოზირებადად ვითარდება.

ბაუმანს ხშირად უწოდებდნენ გლობალიზაციის კრიტიკოსს, თუმცა ჩემი აზრით, ეს სინამდვილეს სრულად არ შეეფერება. იგი გლობალიზაციას განიხილავდა მოცემულობად, მოძრაობად, ობიექტურ პროცესად. ეს პროცესი შეიძლება გაკრიტიკდეს, მას არ დაეთანხმო, არ გაითვალისწინო, დაინახო მასში ნეგატიური, უარყოფითი, საშიში. თუმცა შეუძლებელია არ აღიარო, რომ გლობალიზაცია ვითარდება სტიქიურად.

წინასიტყვაობა მოამზადა რევაზ ქოიავამ

ზიგმუნდ ბაუმიანი

თხევადი მოცინეულობა

1 ევანსიკაცია

„დიდებული სამი ათწლეულის“ მიწურულს, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დასრულებას მოჰყვა – ამ სამი ათწლეულის განმავლობაში, დასავლეთში, სიმდიდრისა და ეკონომიკური უსაფრთხოების წარმოუდგენელი ზრდა და განვითარება აღინიშნებოდა – ჰერბერტ მარკუზემ აღნიშნა:

რაც შეეხება დღევანდელობას და ჩვენს მდგომარეობას, ვფიქრობ, რომ ახალ ისტორიულ სიტუაციაში ვართ, რადგან დღეს ჩვენ უნდა გავთავისუფლდეთ შედარებით კარგად ფუნქციონირებადი, ძლიერი, მდიდარი საზოგადოებისაგან. პრობლემა, რომელიც ჩვენ წინაშე დგას, საზოგადოებისგან გათავისუფლების აუცილებლობაა, რომელიც დიდწილად განაპირობებს ადამიანის მატერიალურ და კულტურულ საჭიროებებს – საზოგადოება, თუ გამოვიყენებთ სლოგანს, აწვდის საქონელს მოსახლეობის დიდ ნაწილს. და ეს გულისხმობს იმას, რომ ჩვენ წინაშეა საზოგადოებისგან გათავისუფლების საკითხი, სადაც გათავისუფლება მასის სურვილს მოკლებულია.

მარკუზესათვის პრობლემას არ წარმოადგენდა ის თუ რა „უნდა“ გავაკეთოთ ან რისი გაკეთება „გვმართებს“ ემან-

სიპაციისთვის, „საზოგადოებისგან გასათავისუფლებლად“. პრობლემას – სპეციფიკურად იმ საზოგადოებისთვის, რომელიც „იძლევა საქონელს“ – წარმოადგენდა ის, რომ გათავისუფლება არ იყო „მასებზე დაფუძნებული“. მარტივად რომ ვთქვათ, ძალიან ცოტას სურდა გათავისუფლება, კიდევ უფრო ნაკლებ ადამიანს სურდა, ემოქმედა ამ სურვილის შესაბამისად და პრაქტიკულად, არავინ არ იყო ბოლომდე დარწმუნებული თუ რით განსხვავდება „საზოგადოებისგან გათავისუფლება“ უკვე არსებული მდგომარეობისგან.

„გათავისუფლდე“ სიტყვასიტყვით ნიშნავს, რომ მოიშორო ბორკილები, რომლებიც ხელს უშლის მოძრაობას; დაიწყოს თავისუფალი გადაადგილება ან მოქმედება. „იყო თავისუფალი“ ნიშნავს, რომ არ არსებობს რაიმე სახის დაბრკოლება, წინააღმდეგობა ან სხვა ხელისშემშლელი ფაქტორი სასურველი მოძრაობისთვის. როგორც არტურ შოპენჰაუერი აღნიშნავდა, „რეალობა“ იქმნება სურვილის აქტით; ესაა მსოფლიოს ჯიუტი გულგრილობა ჩემი განზრახვის მიმართ, სურვილი, რომ არ დაემორჩილოს ჩემს ნებას, რაც გვაიძულებს, რომ მსოფლიო აღვიქვათ „რეალობად“, თუკი ის გვზღუდავს და დაუმორჩილებელია. სურვილისამებრ მოქმედება და შეზღუდვებისგან გათავისუფლება გულისხმობს ბალანსის დაცვას სურვილებს, წარმოსახვასა და მოქმედების უნარს შორის: ადამიანი თავისუფლად გრძნობს თავს მაშინ, როდესაც წარმოსახვა არ აღემატება მის რეალურ სურვილებს, ხოლო ორივე მათგანს აქვს მოქმედების შესაძლებლობა. ამდენად, ბალანსი შეიძლება მიღწეული და შენარჩუნებულ იქნას ორი განსხვავებული ხერხით: სურვილის დაკმაყოფილების ან/და წარმოსახვის შემცირების, ან მოქმედების უნარის გაფართოების გზით. როგორც კი ბალანსი მიიღწევა და ვიდრე ის უცვლელი რჩება, „გათავისუფლება“

უმნიშვნელო ლოზუნგად რჩება, რომელიც დაცლილია სამოტივაციო ძალისგან.

სიტყვათა ასეთი გამოყენება საშუალებას გვაძლევს, განვსაზღვროთ „სუბიექტური“ და „ობიექტური“ თავისუფლება – ასევე, სუბიექტურისა და ობიექტურის „გათავისუფლების საჭიროება“. შესაძლოა, საქმე ის არის, რომ გაუმჯობესების სურვილი ამაო აღმოჩნდა ან შესაძლოა საერთოდაც არ გაჩენილა (მაგალითად, ფროიდის მიხედვით, „სინამდვილის პრინციპის“ ზენოლით ადამიანის მისწრაფებაზე სიამოვნებისა და ბედნიერებისკენ); განზრახვები, რეალურად გამოცდილი თუ უზრალოდ წარმოსახვითი, დავიდა მოქმედების შესაძლებლობამდე, კერძოდ გონივრულად მოქმედების უნარამდე – წარმატების შანსით. მეორე მხრივ, შეიძლება ისე მოხდეს, რომ განზრახვათა პირდაპირი მანიპულირების გზით – ერთგვარი „ტვინის გამორეცხვით“ – ადამიანმა ვერასოდეს მოახერხოს მოქმედების „ობიექტური“ შესაძლებლობის განცდა, აღარაფერს ვამბობთ სინამდვილეში იმის გაგებაზე თუ რა ხდება და ამიტომაც, ამბიციები „ობიექტური“ თავისუფლების დონის ქვევით დააყენოს.

„სუბიექტურ“ და „ობიექტურ“ თავისუფლებებს შორის განსხვავებამ თავი ახადა ნამდვილ პანდორას ყუთს, რომელიც სავსეა ისეთი უსიამოვნო საკითხებით, როგორცაა „ფენომენი არსის წინააღმდეგ“. ეს საკითხები იცვლება, თუმცა, საერთო ჯამში, მათ მნიშვნელოვანი ფილოსოფიური და პოტენციურად დიდი პოლიტიკური დატვირთვა აქვთ. ერთ-ერთი ასეთი საკითხი არის იმის დაშვება, რომ თავისუფლების შეგრძნება, სინამდვილეში, შეიძლება სულაც არ ნიშნავდეს თავისუფლებას; რომ ადამიანები შესაძლოა კმაყოფილები იყვნენ თავიანთი ბედით, მიუხედავად იმისა, რომ მათი ყოფა საკმაოდ შორს იყოს „ობიექტურად“ დამაკმაყოფილებელისგან; რომ მონობაში ცხოვრებისას ისინი თავს თავისუფლად

გრძობენ და არ უჩნდებათ გათავისუფლების სურვილი, რითაც კარგავენ შესაძლებლობას, გახდნენ ჭეშმარიტად თავისუფლები. ამ დაშვებების შედეგად, შეგვიძლია, ვივარაუდოთ, რომ ადამიანები შეიძლება საკუთარი მდგომარეობის არაკომპეტენტური მსაჯულები იყვნენ. შესაბამისად, მათ უნდა ვაიძულოთ, დავარწმუნოთ, ნებისმიერ შემთხვევაში, უნდა დავეხმაროთ „ობიექტური თავისუფლების“ აუცილებლობის გააზრებაში და უნდა მივცეთ გამბედაობა, რომ ამ თავისუფლების მოსაპოვებლად იბრძოლოს. ფილოსოფოსებს კიდევ უფრო შავ-ბნელი წინათგრობა უღრღნიდათ გულს: შეიძლება, ადამიანებს უბრალოდ არ მოსწონდეთ თავისუფლად ყოფნა და აღაშფოთებდეთ ემანსიპაციის პერსპექტივა, იმ სირთულეების გათვალისწინებით, რაც შეიძლება მოჰყვეს მას თავისუფლების მოპოვების პერიოდში.

თავისუფლების შერეული სიკეთეები

ოდისეას ცნობილი ეპიზოდის აპოკრიფულ ვერსიაში (*‘Odysseus und die Schweine: das Unbehagen an der Kultur’*), ლიონ ფეიხტვანგერმა აღნიშნა, რომ როდესაც კირკემ მეზღვაურები მოაჯადოვა და ღორებად გადააქცია, ისინი შეეგუენ თავიანთ ახალ მდგომარეობას და მთელი ძალით შეენინააღმდეგნენ ოდისევს, როცა იგი შეეცადა მათთვის წყევლის მოხსნასა და ადამიანური სახის დაბრუნებას. როდესაც ოდისევსმა თქვა, რომ მან მიაგნო ჯადოსნურ მცენარეს, რომელიც მათ წყევლას მოუხსნიდა და მალე ისინი ისევ ადამიანებად გადაიქცეოდნენ, ღორებად ქცეული მეზღვაურები სასწრაფოდ გაიქცნენ თავშესაფარში, რათა მხსნელი ვერ დასწეოდა მათ. ბოლოს, ოდისევსმა მოახერხა

ერთ-ერთი ღორის დაჭერა; როგორც კი მას ჯადოსნური ბალახი წაუსვა, ჯაგრიანი კანი ადამიანის კანად იქცა და ელპენორი დაბრუნდა – ყოვლად ჩვეულებრივი მეზღვაური, რომელიც, როგორც ფეიხტვანგერი ამტკიცებს, სხვებისგან არ განსხვავდებოდა არც ძალით და არც ჭკუით. გათავისუფლებული ელპენორი არ იყო მადლიერი გათავისუფლების გამო და გაბრაზებულმა თავის „განმათავისუფლებელს“ შეუტია:

უკან დამაბრუნე, შენ ნაძირალა? ისევ გინდა, გავბრაზდე და ისევ გინდა, ჩემს სხეულს საფრთხე შევეუქმნა და ჩემი გული ვაიძულო, ახალ-ახალი გადაწყვეტილებები მიიღოს? ისეთი ბედნიერი ვიყავი, შემეძლო, მეგორავა ტალახში და მივფიცხებოდი მზეს, შემეძლო, მეჭამა და მეღრუტუნა და ვყოფილიყავი თავისუფალი ფიქრისა და ეჭვებისგან: „რა ვქნა, რა გავაკეთო ახლა ამით?“ რატომ მოხვედი?! იმისთვის, რომ დაგებრუნებინე იმ საძულველ ცხოვრებაში, რომელიც ადრე მქონდა?

გათავისუფლება კურთხევაა თუ წყევლა? კურთხევით შენიღბული წყევლა, თუ კურთხევა, რომლისაც წყევლასავით ეშინიათ? ასეთი კითხვები მუდმივად ანუხებდათ მოაზროვნე ადამიანებს მოდერნის ეპოქაში, რამაც „გათავისუფლება“ დააყენა პოლიტიკური რეფორმის დღის წესრიგში, ხოლო „თავისუფლება“ მოექცა ძირითადი ღირებულებების სიის სათავეში – როგორც კი გაირკვა, რომ თავისუფლება რთულად მისაღწევი იყო და ისინი, ვინც უნდა დატკბნენ მისით, არ მიესალმებოდნენ მას. ორგვარი პასუხი იქნა მოძებნილი. პირველი, ეჭვქვეშ აყენებს „უბრალო ხალხის“ მზაობას თავისუფლებისთვის. როგორც ამერიკელმა მწე-

რალმა ჰერბერტ სებასტიან აგარმა თქვა (In Time for Greatness, 1942): „ჭეშმარიტება, რომელიც ადამიანებს ათავისუფლებს, უმეტესწილად არის ჭეშმარიტება, რომლის მოსმენაც ადამიანებს არ სურთ“. მეორე, თანხმდება იმაზე, რომ ადამიანებს აქვთ მომენტი, როცა ისინი ეჭვქვეშ აყენებენ იმ სარგებელს, რაც შეიძლება თავისუფლებამ მოუტანოს მათ.

პირველი ტიპის პასუხები პერიოდულად იწვევს სიბრალულს შეცდომაში შეყვანილი, მოტყუებული „ხალხის“ მიმართ, რომელთაც უარი თქვეს თავისუფლების მოპოვების შანსზე ან ზიზლსა და აღშფოთებას თავისუფლების მიმართ „მასებში“, რომელთაც არ სურთ, რომ გარისკონ და აიღონ პასუხისმგებლობები, რომელიც თან ახლავს ნამდვილ ავტონომიას და თვითმპყრობელობას. მარკუზე პრეტენზიას გამოთქვამს ორივეს მისამართით და ცდილობს, თავისუფლებაჩამორთმეულები დაადანაშაულოს იმაში, რომ ისინი ასე აშკარად შეეგუენ თავისუფლების წართმევას, როცა ასე ახლოს დგანან კეთილდღეობის კართან. მსგავსი სიბრალულის სხვაგვარი სახალხო გამოხატულება გახლავთ მარგინალების „გაბურჟუება“ („ფლობის“ „ყოფნით“ და „ყოფნის“ „ქმედებით“ როგორც უმაღლესი ფასეულობით ჩანაცვლება) და „მასკულტურა“ (ტვინის კოლექტიური გამორეცხვა, რომელსაც იწვევს „კულტურის ინდუსტრია“ გართობის წყურვილის დანერგვით იქ – როგორც მეთიუ არნოლდი იტყოდა – სადაც „საყოველთაო სიტკბოებასა და სინათლისკენ სწრაფვა უნდა იყოს გაბატონებული“).

მეორე ტიპის პასუხები ცხადყოფს, რომ თავგადადებულ ლიბერტარიანელთა მიერ განდიდებული თავისუფლება, მათი მოსაზრების მიუხედავად, სულაც არ წარმოადგენს ბედნიერების გარანტიას. მას უფრო მეტი მწუხარების მოტანა შეუძლია, ვიდრე ბედნიერების. ლიბერტარიანელები ცდებიან, როდესაც ამტკიცებენ (ისევე, როგორც დევიდ

კონვეი ჰენრი სიდუიკის პრინციპის გადააზრებისას), რომ ზოგად ბედნიერებას ზრდასრულები ყველაზე ეფექტურად მაშინ მიაღწევენ, როდესაც მათ მოლოდინი ექნებათ, რომ „სურვილების დაკმაყოფილება ყველას საკუთარი რესურსებით მოუწევს“; ისევე, როგორც ჩარლზ მურეი, რომელიც ლირიკულად აღწერს ბედნიერებას, როგორც მარტოხელობისათვის ენდემურად დამახასიათებელს: „გარკვეულ მოვლენას დამაკმაყოფილებლად აქცევს ის, რომ შენ ის საკუთარ თავზე აღებული დიდი პასუხისმგებლობით შეასრულე და კეთილი საქმის გაკეთებაში შენ დიდი წვლილი შეიტანე“. „საკუთარი რესურსების იმედად“ ყოფნა მოასწავებს ფსიქიკურ ტანჯვასა და გადანყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებულ აგონიაზე, ხოლო „საკუთარ თავზე აღებული პასუხისმგებლობა“ მოასწავებს რისკისა და წარუმატებლობის პარალიზურ შიშს, რომელიც გართმევს გასაჩივრებისა და გამოსწორების შანსს. ეს არ შეიძლება იყოს „თავისუფლება“; და თუ „ნამდვილად არსებული“ თავისუფლება ამ ყოველივეს გულისხმობს, მაშინ, ის ვერ იქნება ვერც ბედნიერების გარანტია და ვერც მიზანი, რისთვისაც ღირს ბრძოლა.

მეორე ტიპის პასუხი, უმთავრესად, ჰობსისეული „ადამიანის ფუჭად (თავისუფლად)“ ყოფნის საშინელებისგან გამომდინარეობს. თავიანთ სანდოობას ისინი აფუძნებენ ვარაუდზე, რომ აუცილებელი სოციალური შეზღუდვებისგან გათავისუფლებული ადამიანი (ან ადამიანი, რომელიც მანამდე არასდროს ექვემდებარებოდა მათ) უფრო მხეცია, ვიდრე თავისუფალი ინდივიდი; ხოლო მათ მიერ გამოწვეული საშინელება გამომდინარეობს სხვა დაშვებიდან, რომ ეფექტური შეზღუდვების არარსებობით ცხოვრება გახდება – „საძაგელი, სასტიკი და ხანმოკლე“ – შესაბამისად, ის იქნება ყველაფერი, გარდა ბედნიერისა. სწორედ ეს ჰობსისეული შეხედულება განავრცო ემილ დიურკემმა ყოვლის-

მომცველ სოციალურ ფილოსოფიად, რომლის თანახმადაც, სწორედ „ნორმა“, რომელიც განისაზღვრება საშუალო არითმეტიკულით ან იმით, რაც ყველაზე გავრცელებულია და რომელიც ითვალისწინებს მკაცრ სადამსჯელო სანქციებს, ათავისუფლებს პოტენციურ ადამიანებს მონობისგან, რაც ყველაზე საშინელებაა და რისიც ყველაზე მეტად ეშინიათ; მონობისაგან, რომელიც იმალება არა რაიმე ტიპის გარე, არამედ შინაგან ზეწოლაში, ადამიანის პრე-სოციალურ და ანტისოციალურ ბუნებაში. ამ ფილოსოფიაში სოციალური იძულება არის განმათავისუფლებელი ძალა, თავისუფლების ერთადერთი იმედი, რომლითაც ადამიანს შეუძლია გააზრებულად დატკბეს.

ინდივიდი ემორჩილება საზოგადოებას და ეს მორჩილება წარმოადგენს მისი გათავისუფლების პირობას. ადამიანისთვის თავისუფლება გულისხმობს ბრმა, დაუფიქრებელი ფიზიკური ძალებისგან თავის დახსნას. ამას იგი აღწევს იმ საზოგადოების დიდ და ინტელექტუალურ ძალასთან დაპირისპირებით, რომლის მფარველობის ქვეშაც იმყოფება. საკუთარი თავის საზოგადოების ფრთის ქვეშ მოქცევით, ის საკუთარ თავსაც, გარკვეულწილად, მასზე დამოკიდებულს ხდის. მაგრამ ეს არის განმათავისუფლებელი დამოკიდებულება; მასში არავითარი წინააღმდეგობა არ არსებობს.

არა მხოლოდ წინააღმდეგობა არ არსებობს დამოკიდებულებასა და გათავისუფლებას შორის, არამედ, ასევე არ არსებობს გათავისუფლების მიღწევის სხვა გზაც, „საზოგადოებისადმი მორჩილებისა“ და მისი ნორმების დაცვის გარდა. თავისუფლება ვერ მიიღწევა საზოგადოებასთან წინააღმდეგობაში. ნორმების წინააღმდეგ აჯანყების შედეგი, მაშინ

ნაც კი, თუ აჯანყებულები დაუყოვნებლივ არ გადაიქცევიან მხეცებად და ამით არ დაკარგავენ თავიანთი მდგომარეობის განსჯის ძალას, არის მუდმივი გაუბედაობის აგონია, რომელიც დაკავშირებულია გაურკვევლობის მდგომარეობასთან – ცხოვრების ჯოჯოხეთად ქცევასთან. სოციალური ზენო-ლით დაკისრებული მოდელები და რუტინები ადამიანს ათავისუფლებს ამ აგონიისგან: რეკომენდებული, აუცილებლად შესასრულებელი და შემონიშნული ქცევის ნორმების ერთფეროვანი რეგულარულობის წყალობით, უმეტეს შემთხვევაში, ადამიანებმა იციან, როგორ იმოქმედონ. ისინი იშვიათად ვარდებიან ისეთ სიტუაციაში, რომლის მოგვარებაც არ შეუძლიათ – სიტუაციაში, სადაც გადაწყვეტილებების მიღება მათი პასუხისმგებლობის საგანია და მიღებული შედეგების გადამონიშნების გარეშე რისკების გამოთვლა რთულია თითოეული ქმედებისთვის. ნორმების ან უბრალოდ მათი სიცხადის არარსებობა – ანომია – ესაა ყველაზე უარესი რამ, რაც შეიძლება ადამიანებს დაემართოთ, როდესაც ისინი უმკლავდებიან ცხოვრებისეულ გამოწვევებს. ანომია მოასწავებს უძლურებას. მას შემდეგ, რაც ნორმატიული რეგულირების ბაზა გადის ადამიანის არსებობის ბრძოლის ველიდან, რჩება მხოლოდ ეჭვი და შიში. როგორც ერის ფორმმა თქვა, „გაცურვისას თუ ჩაძირვისას, ყოველმა ადამიანმა უნდა სცადოს თავისი ბედი“, თუმცა ადამიანი იწყებს განსაზღვრულისკენ იძულებით სწრაფვას, იმედდაკარული ეძებს „გამოსავალს“, ცდილობს ეჭვების დაძლევას – ასეთ დროს, ის მიესალმება ყველაფერს, რაც „განსაზღვრულობაზე“ პასუხისმგებლობის აღებას დაპირდება.

„რუტინას შეუძლია დაგამციროს, მაგრამ მას ასევე შეუძლია დაგიცვას“; ამტკიცებს რიჩარდ სენეტი და მკითხველს შეახსენებს ადამ სმიტისა და დენის დიდროს შორის არსებულ პოლემიკას. იმ დროს, როცა სმიტი გვაფრთხი-

ლებდა სამუშაო რუტინის დამამცირებელ და შემადრწუნებელ ეფექტზე, „დიდროს არ სჯეროდა, რომ რუტინული შრომა მის უდიდეს თანამედროვე მემკვიდრეს ამცირებდა“. სოციოლოგი ენტონი გიდენსი, შეეცადა, შეენარჩუნებინა დიდროსეული ხედვა, მიუთითებდა რა ჩვევების პირველხარისხოვან მნიშვნელობაზე, როგორც სოციალურ პრაქტიკაში, ისე თვითგამორკვევაშიც“. სენეტის მოსაზრება მარტივია: „ცხოვრების წარმოდგენა მომენტალური იმპულსებით, მოკლედვადიანი მოქმედებებით, მდგრადი რუტინებისა და ჩვევების გარეშე, ნიშნავს, რომ წარმოვიდგინოთ მართლაც უაზრო არსებობა“.

ცხოვრებას ჯერაც არ მიუღწევია იმ უკიდურესობამდე, რაც მას აზრდაკარგულად აქცევდა, თუმცა უამრავი რამ უკვე დაზიანდა. სიცხადის ყველა მომავალი საშუალება, ახლად შემუშავებული რუტინების ჩათვლით (ნაკლებად სავარაუდოა, რომ დიდხანს გაგრძელდება მათი ჩვევებად ჩამოყალიბება და ალბათ, წინააღმდეგობასაც გაუწევენ, თუკი მათზე დამოკიდებულების ნიშნები გაჩნდება) შეუძლებელია აღვიქვათ რაიმე სხვად, გარდა როგორც საყრდენი, როგორც ადამიანური გონების მაქინაცია, რომლებიც რეალობას ჰგავს, მანამ, სანამ ადამიანი საფუძვლიანად არ შეისწავლის მათ. ნებისმიერი სახის თავდაჯერებულობა, რაც „პირველი ცოდვის“ რუტინული და რეფლექსიით სავსე, მატერიალური სამყაროს დანგრევის შემდეგ მოდის, უნდა განხორციელდეს ყალბი (შეთითხნილი) თავდაჯერებით, აშკარა და უნამუსოდ „მოგონილი“ თავდაჯერებით, დამძიმებული ადამიანის მიერ გადაწყვეტილების მიღების თანდაყოლილი სისუსტით. ზუსტად ისე, როგორც ამას დაჟინებით გვიდასტურებენ ჟილ დელიოზი და ფელიქს გუატარი.

ჩვენ აღარ გვჯერა ფრაგმენტების არსებობის მითის შესახებ, რომლებიც ანტიკური ქანდაკების მსგავსად, უბრალოდ მოელიან თუ როდის აღმოაჩინენ, ასე რომ, ყველა მათგანი შეიძლება ერთმანეთთან შენებდეს, რათა შექმნან ორიგინალის მსგავსი მთლიანობა. ჩვენ აღარ გვჯერა იმ პრიმორდიალური (პირველყოფილური) ტოტალიზმის, რომელიც ოდესღაც არსებობდა და არც საბოლოო მთლიანობის, რომელიც მომავალში გველოდება.

როდესაც ერთხელ რაღაც გატყდება, ის ვეღარ შენებდება. სამყაროს თხევად მოდერნულობაში შესვლით, თქვენ უარი თქვით მთლიანობის ნებისმიერ იდეაზე, წარსულსა თუ მომავალში. მოვიდა დრო, რომ გაცნობოთ, როგორც ახლახან განაცხადა ალენ ტურენმა, „დასრულდა ადამიანის, როგორც სოციალური არსების გაგება, რომელიც განისაზღვრებოდა საზოგადოებაში მისი ადგილით, რაც განაპირობებდა მის ქცევებსა და მოქმედებებს“. ამის ნაცვლად, ისეთი პრინციპების ერთობლიობა, როგორიცაა „სოციალური მოქმედების იმგვარად განსაზღვრა, რომელიც არ არის ორიენტირებული სოციალურ ნორმებზე“ და „ყველა სოციალური სუბიექტის კულტურული და ფსიქოლოგიური მახასიათებლების დაცვა“, შესაძლოა ვეძებოთ ინდივიდში და არა სოციალურ ინსტიტუტებსა თუ სხვა ტიპის უნივერსალისტურ პრინციპებში.

აშკარა ვარაუდი, რომელიც ამგვარი რადიკალური პოზიციის საფუძველს წარმოადგენს, გულისხმობს, რომ თავისუფლება უკვე მიღწეულია, მიუხედავად იმისა, როგორ იქნება ის წარმოდგენილი. სხვა არაფერია გასაკეთებელი, გარდა რამდენიმე დარჩენილი გასანმენდი კუთხისა და რამდენიმე ცარიელი ადგილის შევსებისა – სამუშაო კი ახლო მომავალში უნდა დასრულდეს. კაცები და ქალები სრულად და ჭეშმა-

რიტად თავისუფლები არიან, ამიტომ, ემანსიპაციის საკითხი დღის წესრიგში თითქმის აღარ დგას. მარკუზეს პრეტენზია და კომუნის ჩართულობა დაკარგულ საზოგადოებაში შეიძლება ურთიერთსანაღმდეგო ფასეულობების გამოვლინება იყოს, მაგრამ ისინი ერთნაირად ანაქრონულია. არც ამოძირკველი ფესვების გამაგრება და არც „ადამიანების გამოღვიძება“ გათავისუფლების დაუმთავრებელი ამოცანის შესასრულებლად, არ დგას ერთ ადგილზე. მარკუზეს პრობლემა მოძველებულია, რამდენადაც „ინდივიდს“ უკვე სრულად მიეცა ის თავისუფლება, რაზეც შეეძლო ეოცნება და იმედი დაემყარებინა; სოციალური ინსტიტუტები ხალხით თმობენ იმას, რაც საჭიროა ინდივიდუალური ინიციატივების განსამარტად ან სახელდებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ რთულია უნივერსალური პრინციპების წინააღმდეგ წასვლა. რაც შეეხება კომუნალურ ოცნებას „განცალკევებულების ხელახლა გაერთიანების“ შესახებ, არაფერს შეუძლია შეცვალოს ფაქტი, რომ არსებობს მხოლოდ მოტელის სანოლები, საძილე ტომრები და ანალიტიკოსების დივნები, რომლებიც ხელმისაწვდომია ხელმეორედ ჩასადგმელად, ამიერიდან კი კომუნები – უფრო პოსტულატური, ვიდრე „წარმოსახვითი“ – შეიძლება მხოლოდ ინდივიდუალობის მიმდინარე თამაშის ეფემერული გამოვლინება უფრო იყოს, ვიდრე იდენტურობის განმსაზღვრელი ძალები.

კრიტიკის შემთხვევითობები და ცვალებადი წარმატებები

კორნელიუს კასტორიადისი ამბობდა, რომ საზოგადოება, რომელშიც ვცხოვრობთ, მცდარია, რადგან მან შეწყვიტა კითხვების დასმა. ეს არის ერთგვარი საზოგადოება, რომელიც თავის თავთან აღარ სცნობს რაიმე სახის ალტერნატივას, რითაც თავისუფლდება ვალდებულებისაგან აჩვენოს, შეისწავლოს (რომ აღარაფერი ვთქვათ დამტკიცებაზე) და დაასაბუთოს თავისი ღია თუ ფარული ვარაუდები.

ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენი საზოგადოება თრგუნავს (ან, ახშობს მნიშვნელოვან აჯანყებას) კრიტიკულ აზრს, როგორც ასეთს. ის არც თავის წევრებს აიძულებს, თავი შეიკავონ (რომ აღარაფერი ვთქვათ შიშზე) მისი გახმოვანებისგან. ნებისმიერ შემთხვევაში, პირიქით: ჩვენი საზოგადოება – „თავისუფალი ინდივიდების“ საზოგადოება – აკრიტიკებს რეალობას, გამოთქვამს უკმაყოფილებას და გამოხატავს გულგატეხილობას არსებულის მიმართ, ისევე, როგორც ყველა წევრის ცხოვრებისა თუ საქმიანობის ვალდებულებაზე. როგორც ენტონი გიდენსი გვახსენებს, ჩვენ ყველანი დაკავებული ვართ „ცხოვრებისეული პოლიტიკით“; ჩვენ ვართ „რეფლექსური არსებები“, რომლებიც ყურადღებით ვაკვირდებით ჩვენს ყველა ნაბიჯს, რომელთა შედეგებითაც იშვიათად ვართ კმაყოფილნი და ყოველთვის გვსურს მათი გამოსწორება. რატომღაც, ეს რეფლექსია არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ მოიცვას ის რთული მექანიზმები, რომლებიც აკავშირებს ჩვენს ქმედებებს და განსაზღვრავს მათ მიერ გამოწვეულ შედეგებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმ პირობებზე, რომლებიც ასეთ მექანიზმებს სრულად ინარჩუნებს. ჩვენ, ალბათ, უფრო „კრიტიკულად განწყობილები“ ვართ, ბევრად უფრო გაბედული და გამჭრიახები ჩვენს

კრიტიკაში, ვიდრე ჩვენი წინაპრები იყვნენ თავიანთ ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მაგრამ, ჩვენი კრიტიკა არის, ასე ვთქვათ, „უკბილო“, რომელიც ვერ ახდენს გავლენას ჩვენი ცხოვრების დღის წესრიგსა და პოლიტიკურ არჩევანზე. ის უპრეცედენტო თავისუფლება, რომელსაც ჩვენი საზოგადოება თავის წევრებს სთავაზობს, უკვე დადგა, როგორც ამას დიდი ხნის წინ გვინინასწარმეტყველებდა ლეო შტრაუსი, უპრეცედენტო უძღურებასთან ერთად.

ზოგჯერ ისმის მოსაზრება, რომ თანამედროვე საზოგადოება (რომელიც ჩნდება გვიან მოდერნული ან პოსტმოდერნისტული საზოგადოების, ან ულრიხ ბეკის „მეორე მოდერნულობის“ საზოგადოების, ან როგორც მე მირჩევნია მას ვუნოდო, „თხევადი მოდერნულობის საზოგადოების სახელით“) ვერ იღებს კრიტიკას. ეს მოსაზრება, როგორც ჩანს, არ ითვალისწინებს თანამედროვეობის შეცვლილ ბუნებას, მით უფრო, თუ ვივარაუდებთ, რომ „მიმღებლობის“ მნიშვნელობა მუდმივად უცვლელი რჩებოდა ისტორიულ ეტაპებზე. საქმე ისაა, რომ თანამედროვე საზოგადოებამ „კრიტიკის მიმღებლობას“ მიანიჭა სრულიად ახალი მნიშვნელობა და გამოიგონა კრიტიკულ აზრსა და მოქმედებაზე შეგუების საშუალება. ამავდროულად, მან გამოიმუშავა იმუნიტეტი ამ შეგუების მიერ გამოწვეულ შედეგებზე, რის გამოც, ის რჩება ხელუხლებელი და უვნებელი – უფრო გაძლიერებული, ვიდრე დასუსტებული – ღია კარის პოლიტიკით შემონიშნებისა და გამოცდის მიუხედავად.

მოდერნული საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი „კრიტიკის მიმღებლობა“ თანამედროვე ფორმით შეიძლება მივამსგავსოთ ფურგონების პარკირების ადგილს. ადგილი ყველასათვის ღიაა, ვისაც საკუთარი ფურგონი და საკმარისი თანხა აქვს ქირის გადასახდელად. სტუმრები მოდიან და მიდიან; არავის არ აინტერესებს, თუ როგორ მუშაობს

ეს ადგილი, მთავარია, რომ მომხმარებლებისთვის გამოყოფილია მინის ნაკვეთები საკმაოდ დიდი ზომის ფურგონების დასაყენებლად, შტეფსელები და წყლის ონკანები კარგ მდგომარეობაშია, იქვე მყოფი ფურგონების მეპატრონეები არ ხმაურობენ და არც მათი პორტატული ტელევიზორები თუ hi-fi დინამიკები არის ჩართული შებინდების შემდეგ. მძლოლებს ობიექტზე საკუთარი სახლები მოაქვთ, რომლებიც მიბმულია მათ მანქანებზე და აღჭურვილია ცხოვრებისთვის საჭირო ყველა ტექნიკით, ყოველ შემთხვევაში, დარჩენას დიდი ხნით არ აპირებენ. თითოეულ მძლოლს აქვს საკუთარი მარშრუტი და გრაფიკი. ერთადერთი, რაც მძლოლებს სურთ სივრცის მენეჯერებისგან, მარტო დარჩენა და ხელის არ შეშლაა. სანაცვლოდ, მძლოლები პირდებიან, რომ პრეტენზიას არ გამოთქვამენ მენეჯერების უფლებამოსილებაზე და ქირასაც დათქმულ დროს გადაიხდიან. ვინაიდან ისინი იხდიან, ითხოვენ კიდევ. შეუდრეკელნი ხდებიან, როცა ჯერი დაპირებულ მომსახურებაზე მათი უფლებების დაცვას ეხება, თავიანთი სურვილისამებრ უნდათ მოქცევა და ბრაზდებიან თუ ამის უფლებას არ მისცემენ. ზოგჯერ, ისინი უკეთეს მომსახურებას ითხოვენ; თუ ისინი საკმარისად ხმამაღლა და ზუსტად გამობატავენ სურვილს, შეიძლება მიიღონ კიდევ ის. და თუ თავს მოტყუებულად ჩათვლიან ან იგრძნობენ, რომ მენეჯერები დანაპირებს არ ასრულებენ, შეუძლიათ იჩივლონ და მოითხოვონ კუთვნილი თანხა – მაგრამ მათ თავში აზრადაც არ მოუვათ, რომ დასვან კითხვები და გადახედონ სივრცის მართვის ფილოსოფიას, მით უმეტეს, პასუხისმგებლობა აიღონ ამ ადგილის მართვაზე. ისინი მაქსიმალურად ეცდებიან, რომ ამ ტერიტორიაზე აღარ დაბრუნდნენ და არც რეკომენდაცია გაუწიონ მეგობრებთან. წასვლისას, როცა თავიანთ გზას გაუყვებიან, ობიექტი ზუსტად იგივე და ისეთივე ხელუხლებელი რჩება,

რაც მათ მოსვლამდე იყო და ახალი ტურისტების მოლოდინ- შია. თუმცა, თუ საჩივრები ისევ შემოვა ფურგონების სხვა მძღოლებისგანაც, მაშინ მინოდებული მომსახურება შეიძლება შეიცვალოს, რათა სამომავლოდ თავიდან აიცილონ უკმაყოფილება.

თხევადი მოდერნულობის ხანაში საზოგადოების მიმღებლობა კრიტიკისადმი ჰგავს ფურგონების პარკირების ადგილს. მაშინ, როდესაც ადორნომ და ჰორუკჰიმერმა კლასიკური კრიტიკული თეორია ჩამოაყალიბეს, რომელიც განვითარდა სხვა, ნესრიგით შეპყრობილი მოდერნულობის გამოცდილებით და შესაბამისად, მიმართული იყო ემანსიპაციის ტელოსზე (მიზანზე) და მისსავე ინფორმაციულ გავლენას განიცდიდა, ეს მოდელი ძალზე განსხვავებული იყო. იგი გულისხმობდა, რომ საერთო საცხოვრებელში, სადაც არსებობს ინსტიტუციონალიზებული ნორმები და ჩვევად ქცეული წესები, მოვალეობათა განაწილება და საქმიანობის ზედამხედველობა, კრიტიკის იდეა იმთავითვე ჩადებული იყო, ემპირიული მიზნებიდან გამომდინარე. მიუხედავად ჩვენი საზოგადოების შემგუებლობისა კრიტიკის მიმართ, ფურგონების პარკირების ადგილის მაგალითზე, ის ნამდვილად არ არის შემგუებლური იმ კრიტიკის მიმართ, რაც კრიტიკის სკოლის დამფუძნებლებს ახასიათებდათ. განსხვავებული, მაგრამ შესაბამისი ტერმინებით რომ ვთქვათ, „სამომხმარებლო სტილის კრიტიკამ“ შეიცვალა მისი „მწარმოებლის სტილის“ წინამორბედი.

გავრცელებული აზრის სანინაალმდეგოდ, ეს საბედისწერო ძვრა არ შეიძლება აიხსნას მხოლოდ საზოგადოებრივი განწყობის ცვლილებით, სოციალური რეფორმებისადმი მოთხოვნისგან, პოლიტიკური აქტივობის პოპულარობის დაცემით ან ჰედონისტური „პირველ რიგში, მე“ სენტიმენტების ზრდით – თუმცა, ცალსახაა, ყველა ასეთი მოვლენა

მართლაც დამახასიათებელია ჩვენი დროისთვის. აღნიშნული ძვრის მიზეზები კი უფრო ღრმაა; მათ ფესვი აქვთ გადგმული საზოგადოებრივი სივრცის ღრმა ტრანსფორმაციაში და უფრო ზოგადად, იმ სტილში, რომლითაც მოდერნული საზოგადოება მუშაობს და თავს იმკვიდრებს.

მოდერნულობის ტიპი, რომელიც იყო მიზანი, მაგრამ ასევე წარმოადგენდა კლასიკური კრიტიკული თეორიის კოგნიტიურ სტრუქტურასაც, რეტროსპექტივაში ანალიტიკოსის გაკვირვებას იწვევს, რამდენადაც განსხვავდება იმისგან, რაც დღევანდელი თაობების ცხოვრებას განსაზღვრავს. ის „მძიმე“ ჩანს, (განსხვავებით თანამედროვე „მსუბუქი“ მოდერნულობისა); ასევე ჩანს, რომ „მყარია“ („დენადი“, „თხევადი“, ან „გათხევადებულისაგან“ განსხვავებით); და კონდენსირებული (განსხვავებით „დიფუზური“ თუ „კაპილარულისგან“); და ბოლოს, ის სისტემურია (განსხვავებული ქსელურისგან).

„კრიტიკული თეორიის“ ეპოქის მძიმე/მყარი/კონდენსირებული/ სისტემური მოდერნულობა ენდემურად აღსავსე იყო ტოტალიტარიზმისკენ მიდრეკილებებით. ყოვლისმომცველი, იძულებითი და ძალადობრივად ჰომოგენური ტოტალიტარული საზოგადოება მუდმივად და იძულებით არსებობდა ჰორიზონტზე – როგორც საბოლოო დანიშნულების პუნქტი, როგორც ბოლომდე-არასდროს-განმუხტული შენელებული მოქმედების ბომბი ანდა განდევნილი მოჩვენება. მოდერნულობის ეს ფორმა იყო შემთხვევითობის, მრავალფეროვნების, ორაზროვნების, თავნებობისა და იდიოსინკრეზიის დაუძინებელი მტერი, რომელმაც ყველა ასეთ „ანომალიას“ წმინდა ომი გამოუცხადა; და საკუთრივ ინდივიდუალური თავისუფლება და ავტონომია, როგორც მოსალოდნელი იყო, გახდა ჯვაროსნული ლაშქრობის მთავარი მსხვერპლი. მოდერნულობის ამ მთავარ სიმბოლოებს

შორისა ფორდის ქარხანა, რომელმაც ადამიანის საქმიანობა დაიყვანა მარტივ, რუტინულ და მექანიკურ სამუშაომდე, ყოველგვარი გონებრივი შესაძლებლობების გამორიცხვით; ასევე, მოულოდნელობებისა და ინდივიდუალურობის გამოსატყვის შეზღუდვით; ბიუროკრატია, მაქს ვებერის იდეალური მოდელისადმი თანდაყოლილი მიდრეკილებით, სადაც იდენტობები და სოციალური კავშირები ქუდებთან, ქოლგებთან და ქურთუკებთან ერთად გარდერობში რჩება და შიგნით მყოფების ქმედებების მართვა მხოლოდ ბრძანებასა და წესდებას შეუძლიათ. პანოპტიკონი, თავისი საგუშაგო კოშკებითა და პატიმრებით, არასოდეს ყოფილა თავისი მეთვალყურეების წამიერი სიფხიზლის იმედზე. „დიდი ძმა“, რომელსაც არასოდეს სძინავს, სწრაფია და გულმოდგინედ აჯილდოვებს ერთგულებს და სამაგალითოდ სჯის მოლაღატეებს; დაბოლოს – კონცლაგერი, ადგილი, სადაც ლაბორატორიულ პირობებში შემონმდა ადამიანის დამყოლობის საზღვრები და ის, ვინც საკმარისად დამყოლი არ აღმოჩნდა, განწირული იყო შიმშილისთვის, ან გაზის კამერებსა და კრემატორიუმებში სიკვდილისთვის.

რეტროსპექტივაში, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კრიტიკული თეორია მიზნად ისახავდა მუდმივად და ენდემურად გაჯერებული ტოტალიტარული საზოგადოების განადგურებასა და განეიტრალებას. ადამიანის ავტონომია, არჩევანის თავისუფლება, თვითდამკვიდრების უფლება და ასევე უფლება, ყოფილიყვნენ განსხვავებულნი წარმოადგენდა კრიტიკული თეორიის მთავარ მიზანს. ადრეულ ჰოლივუდურ მელოდრამებში როდესაც შეყვარებულები კვლავ შეხვდებოდნენ ერთმანეთს და ქორწინების ფიცს დადებდნენ, იგულისხმებოდა, რომ დრამა სრულდებოდა და იწყებოდა „ცხოვრობდნენ დიდხანს და ბედნიერად“ ხანა. ამის მსგავსად, ადრეულმა კრიტიკულმა თეორიამ პიროვნების თავისუფლების დახსნა

რუტინის აუტანელი მარწუხებისაგან და ინდივიდის გამოყვანა მკაცრი გარსაცმით დაფარული საზოგადოებისგან, რომელიც იტანჯებოდა ტოტალიტარული, ჰომოგენიზებული და უნიფორმიზებული მადით, ემანსიპაციის უკიდურეს წერტილად და ჯაცობრიობის უბედურების დასასრულად დაინახა – მომენტად, როდესაც შეგვიძლია ვთქვათ „მისია შესრულებულია“; კრიტიკას სწორედ ეს მიზანი უნდა შეესრულებინა; მას აღარ სჭირდებოდა შორს, მისი მიღწევის იქით ყურება – და ამისთვის არც დრო ჰქონდა.

ჯორჯ ორუელის წიგნი „1984“, მისი დაწერის პერიოდში, ყველაზე სრულყოფილი და კანონიკური იყო – ჩამონათვალი იმ შიშებისა და საშიშროებებისა, რომლებიც თან დაჰყვებოდა მოდერნულობას მის მძიმე ეტაპზე. თანამედროვე პრობლემების დიაგნოზირებისა და ტანჯვის მიზეზების დადგენის შემდეგ, ამგვარი შიშები ასახავს იმ პერიოდის ემანსიპატორული პროგრამების ჰორიზონტს. დადგა რეალური 1984 წელი და ორუელის ხედვა მაშინვე გაიხსენეს. ისევ განახლდა საჯარო დებატები და კიდევ ერთხელ (შესაძლოა ბოლოჯერ) საფუძვლიანად გამოუშვეს ორთქლი. მწერალთა უმრავლესობამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, ალესა თავისი კალამი, რათა ორუელის წინასწარმეტყველებაში ჭეშმარიტება სიცრუისგან გამოეყო, რაც დრომაც გამოსცადა და ამ ხნის განმავლობაში სინამდვილედაც უნდა ქცეულიყო. გასაკვირი არ არის, რომ ჩვენს დროში, როდესაც კაცობრიობის კულტურული ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯებისა და ძეგლების უკვდავებაც კი უწყვეტ გადამუშავებას ექვემდებარება, საჭირო ხდება პერიოდულად, რომ ადამიანმა მათ ყურადღება მიაქციოს, თუნდაც საიუბილეო თარიღების, ან რეტროსპექტული გამოფენების შექმნით (რაც თვალთახედვიდან გაქრება შემდეგ გამოფენამდე ან მომდევნო იუბილემდე, ვიდრე პრესას და ტელევიზიას ისევ გაახსენდება

ისინი), „ორუელის შემთხვევის“ დადგმა დიდად არ განსხვავდებოდა იმ დადგმებისგან, რაც პერიოდულად ხდება ტუტანხამონთან, ინკების ოქროსთან, ვერმეერთან, პიკასოსთან ან მონესთან დაკავშირებით.

მიუხედავად ამისა, 1984 წლის იუბილეს ხანმოკლეობა, ინტერესის სწრაფი ჩაქრობა და ის სისწრაფე, რომლითაც ორუელის შედეგები დავიწყებას მიეცა, მას შემდეგ, რაც აურზაური დამთავრდა მედიაში, დაფიქრებას გვაიძულებს. ბოლოს და ბოლოს, ეს წიგნი მრავალი ათეული წლის განმავლობაში (სულ რამდენიმე ათეული წლის წინ) წარმოადგენდა საზოგადოებრივი შიშების, წინასწარმეტყველებისა და კომშარების ყველაზე ავტორიტეტულ კატალოგს; მაშ, რატომ დაიმსახურა ასეთი ხანმოკლე ინტერესი? ერთადერთი გონივრული ახსნა ის არის, რომ ადამიანები, რომლებიც 1984 წელს ამ წიგნს განიხილავდნენ, აღარ იღვზნობდნენ და თავს ინდიფერენტულად გრძნობდნენ იმ თემისადმი, რომელზეც უნდა ეფიქრათ და განეხილათ, რადგანაც ისინი აღარ ცნობდნენ საკუთარ შფოთვისა თუ აგონიას, არც თავიანთი კარის მეზობლების კომშარებს, რაც ორუელის დისტოპიაშია ასახული. წიგნი კვლავაც აღმოჩნდა საზოგადოების ყურადღების ცენტრში, მაგრამ ცოტა ხნით და სადღაც პლინიუს უფროსის „ბუნების ისტორიასა“ და ნოსტრადამუსის წინასწარმეტყველებებს შორის დაიკავა ადგილი.

შეიძლება უარესიც გავაკეთოთ, ვიდრე ისტორიული ეპოქების განსაზღვრაა „შინაგანი დემონების“ მიხედვით, რომლებიც თან სდევნენ და სტანჯავენ მათ. მრავალი წლის განმავლობაში, სწორედ ორუელის დისტოპიით, აღორნოსა და ჰორაკჰაიმერის მიერ გამოქვეყნებული განმანათლებლობის პროექტის ავისმომასწავებელ პოტენციალთან ერთად, ბენტამის/ფუკოს პანოპტიკონისა ან ტოტალიტარული ტალღის განმეორებითი სიმპტომების გამოვლენით განისაზღვრა „მო-

დერნულობის“ იდეა. გასაკვირი არ არის, რომ როდესაც საზოგადოებრივი სცენიდან ძველი შიშები ახლებმა განდევნეს, საკმაოდ ბევრმა დამკვირვებელმა გამოაცხადა „მოდერნულობის დასასრული“ (ან უფრო თამამად, თვით ისტორიის დასასრულიც კი, ამტკიცებდნენ რა, რომ მან უკვე მიაღწია ტელოსს თავისუფლების მიღწევით, ყოველ შემთხვევაში, იმ თავისუფლების მიღწევით, რომელიც გამოიხატება თავისუფალი ბაზრითა და მომხმარებლების არჩევანით, რომელიც იმუნია ყოველგვარი შემდგომი საფრთხეების მიმართ). და მაინც (მადლობა მარკ ტვენს), ცნობები მოდერნულობის გარდაცვალების შესახებ, ხმებიც კი მის მიერ გედის სიმღერის შესრულების შესახებ, ძალზედ გაზვიადებულია. როგორც ჩანს, საზოგადოება, რომელიც კრიტიკული თეორიის შემქმნელებმა დატესტეს და დიაგნოზი დაუსვეს (ან, ამ საკითხთან მიმართებაში, ორუელის დისტოპიით) მხოლოდ ერთ-ერთი ფორმაა, რომელიც მრავალმხრივ და ცვალებად მოდერნულ საზოგადოებას უნდა მიეღო. მისი დაშლა არ იწვევს მოდერნულობის დასასრულს. ეს არ მოასწავებს ადამიანის ტანჯვის დასასრულსაც კი. ეს ყველაზე ნაკლებად მოასწავებს კრიტიკის როგორც ინტელექტუალური ამოცანისა და მონოდების დასასრულს; და ეს ამგვარ კრიტიკას არავითარ შემთხვევაში არ აქცევს ზედმეტად.

საზოგადოება, რომელიც XXI საუკუნეში შედის, არანაკლებ „მოდერნულია“, ვიდრე XX საუკუნეში შესული საზოგადოება; მაქსიმუმ, რისი თქმაც შეიძლება, არის ის, რომ ეს საზოგადოება სხვაგვარად მოდერნულია. ის, რაც მას ისეთივე მოდერნულ საზოგადოებად აქცევს, როგორც ეს ერთი საუკუნის წინ იყო – არის ის, რაც მოდერნულობას განასხვავებს ადამიანის თანაცხოვრების ყველა სხვა ისტორიული ფორმისაგან: იქნება ეს იძულებითი და აკვიატებული, უწყვეტი, შეუჩერებელი, თუ სამუდამოდ დაუსრულებელი.

ბელი მოდერნიზაცია, დაუძლეველი და გაუნადგურებელი, შემოქმედებითი განადგურების დაუძლეველი წყურვილით (ან დამანგრეველი შემოქმედების, გააჩნია მდგომარეობას: „ადგილის გასუფთავება“ „ახალი და გაუმჯობესებული“ კონსტრუქციის სახელით; „დემონტაჟი“, „ამოჭრა“, „შემცირება“, ყველაფერი იმისთვის, რომ მომავალში ყველაფერი ისევ ისე გავაკეთოთ – პროდუქტიულობის ან კონკურენტუნარიანობის გაზრდით).

როგორც ლესინგმა აღნიშნა დიდი ხნის წინ, თანამედროვე ეპოქის ზღურბლზე ჩვენ გავთავისუფლდით შექმნის აქტის, გამოცხადებისა და მარადიული დასჯის რწმენისგან. ამგვარი რწმენის გარეშე, ადამიანები აღმოვჩნდით „საკუთარ თავზე დამოკიდებულები“ – რაც ნიშნავს, რომ ამ დროიდან მოყოლებული, ჩვენ არ ვცნობთ გაუმჯობესებისა და თვითგაჯანსაღების არანაირ შეზღუდვას, გარდა საკუთარი მემკვიდრეობითი ან შეძენილი ნიჭის, მოხერხებულობის, ნერვების, ნებისა და სიმტკიცის ნაკლოვანებებისა. რაც არ უნდა შექმნას ადამიანმა, მას მისი დაშლაც და განადგურებაც შეუძლია. დღევანდელი გაგებით, იყო მოდერნული, ნიშნავს, არ შეგეძლოს შეჩერება და კიდევ უფრო ნაკლებად შეგეძლოს ერთ ადგილას გაჩერება. ჩვენ ვმოძრაობთ და ვალდებული ვართ, ვიმოძრაოთ არა „კმაყოფილების დაყოვნების“ გამო, როგორც ამას მაქს ვებერი ვარაუდობდა, არამედ კმაყოფილების შეუძლებლობის გამო: კმაყოფილების ჰორიზონტი, ძალისხმევის დასრულების ხაზი და საკუთარი თავისათვის მილოცვის სიმშვიდის მომგვრელი მომენტი უფრო სწრაფად მოძრავია, ვიდრე ყველაზე სწრაფი მორბენალი. კმაყოფილების გრძნობა ყოველთვის მომავალშია, ხოლო მიღწევები კარგავენ მიმზიდველობას და პოტენციალს, რომ დაგვაკმაყოფილონ, როგორც კი მათ მივადწევთ, თუ უფრო ადრე არა. მოდერნულად ყოფნა ნიშნავს, იყო მუდმივად საკუთარ

თავზე წინ, ტრანსგრესიის მდგომარეობაში (ნიცშეს აზრით, არ არსებობს ადამიანი, რომელიც არ ცდილობს იყოს ზეადამიანი). ეს ასევე გულისხმობს იდენტობის ქონას, რომელიც მხოლოდ დაუსრულებელი პროექტი შეიძლება იყოს. ამ მხრივ, ბევრით არ განსხვავდება ჩვენი ბაბუების სავალალო მდგომარეობა ჩვენი მდგომარეობისაგან.

მიუხედავად ამისა, ჩვენი მდგომარეობა – მოდერნულობის ჩვენეულ ფორმა – ახალი და განსხვავებულია ორი მახასიათებლის გამო .

პირველი, ეს არის ადრეული მოდერნულობის ილუზიის თანდათანობითი ჩამონგრევა და სწრაფი დაცემა: რწმენისა, რომ დასასრული გზისა, რომელსაც ვადგავართ წარმოადგენს ისტორიული ცვლილების ტელოსს, სრულყოფილების მდგომარეობას, რომელსაც ხვალ, შემდეგ წელს ან შემდეგ ათასწლეულში უნდა მივალნიოთ, ერთგვარად კარგი, სამართლიანი და არაკონფლიქტური საზოგადოება მისი ყველა ან ზოგიერთი პოსტულატი: მუდმივი წონასწორობის შენარჩუნება მოთხოვნასა და მიწოდებას და ყველა მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას შორის; სრულყოფილი წესრიგი, რომელშიც ყველაფერი თავის ადგილასაა; ადამიანის საქმიანობა გამჭვირვალე გახდება იმის წყალობით, რომ ყველაფერი გვეცოდინება, რისი ცოდნაც საჭიროა; სრული ბატონობა მომავალზე – იმდენად სრულყოფილი, რომ იგი პატივს მიაგებს ყველა გაუთვალისწინებელ მდგომარეობას, წინააღმდეგობას, ამბივალენტურობას და ადამიანის წამოწყებების გაუთვალისწინებელ შედეგებს.

მეორე ფუნდამენტური ცვლილებაა მოდერნიზაციის ამოცანებისა და მოვალეობების დერეგულაცია და პრივატიზაცია. ის, რაც ადამიანთა გონების შექმნილად ითვლებოდა და განიხილებოდა ადამიანთა სახეობის კოლექტიურ თვისებად და ნიჭად, დანაწევრდა (ინდივიდუალური გახდა).

მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოების როგორც მთლიანობის საკანონმდებლო მოქმედების გზით, გაუმჯობესების (ან საერთოდ, სტატუს კვოს მოდერნიზაციის) იდეა მთლიანად არ იქნა უგულვებელყოფილი, აქცენტი (პასუხისმგებლობის ტვირთთან ერთად) ინდივიდუალურობასა და პიროვნების დამკვიდრებაზე გადავიდა. ეს საბედისწერო გადახრა აისახა ეთიკური/პოლიტიკური დისკურსის „სამართლიანი საზოგადოებიდან“ „ადამიანის უფლებების“ ჩარჩოებზე გადატანაში, რაც დისკურსის ხელახალ ფოკუსირებას ახდენს ინდივიდთა უფლებაზე, დარჩენენ განსხვავებულებად და საკუთარი ნების მიხედვით განსაზღვრონ თავიანთი ბედნიერებისა და ცხოვრების წესის სასურველი მოდელები.

სახელმწიფო ხაზინაში ფულის გაზრდის ნაცვლად, ყურადღება გამახვილდა გადასახადის გამამხდელთა ჯიბეების მცირედით გაუმჯობესებაზე. თუკი თავდაპირველი მოდერნულობა მძიმე იყო საზოგადოების ზედა ფენისათვის, დღევანდელი მოდერნულობა ყველაზე მსუბუქი მათთვისა, გათავისუფლდა რა თავისი „ემანსიპატორული“ მოვალეობებისაგან, გარდა ერთისა, გადაიტანოს ემანსიპაციის ტვირთი საშუალო და დაბალ ფენებზე. ფენებზე, რომლებსაც მუდმივი მოდერნიზაციის ტვირთის უდიდესი ნაწილის ტარება უწევთ. „აღარავითარი ხსნა არ არსებობს საზოგადოებისაგან“, – განაცხადა პიტერ დრაკერმა. „საზოგადოება როგორც ასეთი არ არსებობს“, – მკაფიოდ თქვა მარგარეტ ტეტჩერმა. ნუ იყურებით წინ ან უკან; ჩაიხედეთ თქვენს თავებში, სადაც თქვენი მოხერხებულობა, ნება და ძალა – ყველა ის ინსტრუმენტი, რაც ცხოვრების გაუმჯობესებისათვისაა საჭირო – არის განთავსებული.

ცნება „დიდი ძმა გიყურებს“ აღარ არსებობს; ახლა, თქვენი ვალია, უყუროთ დიდ ძმებსა და დებს, ყურადღებით ადევნოთ მათ თვალ-ყური, იმის იმედად, რომ თქვენთვის

რაიმე სასიკეთოს პოვნას შეძლებთ, მისაბაძი მაგალითის ან რჩევის, თუ როგორ უნდა გაუმკლავდეთ თქვენს პრობლემებს ინდივიდუალურად. აღარ არსებობენ დიადი ლიდერები, რომლებიც გეტყვიან რა უნდა აკეთოთ, რითაც გაგათავისუფლებენ თქვენი ქმედებების შედეგების პასუხისმგებლობისგან; ინდივიდთა სამყაროში, არსებობენ მხოლოდ სხვა პირები, რომლებისგანაც შეგიძლიათ აიღოთ მაგალითები იმისა, თუ როგორ იცხოვროთ. შედეგებზე სრული პასუხისმგებლობა კი თქვენ გეკისრებათ – რაც არ უნდა მოჰყვეს ამა თუ იმ მაგალითის ნდობასა და განხორციელებას.

ინდივიდი მოქალაქესთან ბრძოლაში

ნორბერტ ელიასის უკანასკნელი, სიკვდილის შემდეგ გამოქვეყნებული კვლევის სათაური, „ინდივიდთა საზოგადოება“, შეუცდომლად აღწერს იმ პრობლემას, რომელიც წარმოშობის დღიდან თან სდევს სოციალურ თეორიას. ტრადიციების დარღვევით, რომელიც ჯერ კიდევ ჰობსის დროს გაჩნდა და ჯონ სტიუარტ მილის, ჰერბერტ სპენსერის და ლიბერალი ორთოდოქსების მიერ ჩვენი საუკუნის საერთო რწმენად (doxa) ჩამოყალიბდა, ელიასმა „და“ ან „წინააღმდეგ“ ჩაანაცვლა ნათესაობითი ბრუნვით „-ის“ (of); და ამით მან დისკუსია ორი წარმოსახვითი ძალისაგან, რომლებიც თავისუფლებისა და ბატონობის სასიკვდილო, უსასრულო ორთაბრძოლაში იმყოფებიან, „საპასუხო კონცეფციაზე“ გადაიტანა: საზოგადოება აყალიბებს საკუთარი წევრების ინდივიდუალურობას, ხოლო ინდივიდები ქმნიან საზოგადოებას თავიანთი ცხოვრებისეული ქმედებებით, იყენებენ სტრატეგიებს, რომლებიც სარწმუნო და განხორციელებადია სოციალური ქსოვილის ფარგლებში.

საზოგადოების წევრების, როგორც ინდივიდებისადმი მოპყრობა მოდერნული საზოგადოების სავაჭრო ნიშანია. ამასთან, ეს მოპყრობა არ არის ერთჯერადი: ეს ყოველდღიური, მუდმივად განმეორებადი აქტივობაა. მოდერნულ საზოგადოებაში „ინდივიდუალიზაცია“ მუდმივი საქმიანობაა, ისევე, როგორც ცალკეული ინდივიდების საქმიანობა ყოველდღიურად გულისხმობს ახალი ფორმების მიღებასა და არსებულის გადახედვის ურთიერთდაკავშირებულ ქსელს, რასაც „საზოგადოება“ ეწოდება. ორი პარტნიორიდან არცერთი რჩება დიდხანს. შესაბამისად, „ინდივიდუალიზაციის“ მნიშვნელობა ცვალებადია და იღებს ახალ ფორმებს – რადგან ისტორიის დაგროვილი შედეგები ძირს უთხრის მემკვიდრეობით მიღებულ წესებს, ადგენს ქცევის ახალ პრინციპებს და მუდმივად დებს ახალ ფსონებს თამაშში. „ინდივიდუალიზაციის“ ახლანდელი მნიშვნელობა ძალიან განსხვავდება იმისგან, რაც მასში ასი წლის წინ იგულისხმებოდა და რასაც მოდერნული ეპოქის ადრეულ პერიოდში წარმოადგენდა.

ულრიხ ბეკმა ნაშრომში „Jenseits von Klasse und Stand?“ რამდენიმე წლის შემდეგ კი „Risikogesellschaft: auf dem Weg in eine andere Moderne“-ში (ელიზაბეტ ბეკ-გერნსხაიმის „Ein Stück eigenes Leben: Frauen im Individualisierung Prozes“-სთან ერთად) შექმნა ახალი თავი „ინდივიდუალიზაციის პროცესის“ ჩვენეული გაგებისთვის. ამ ნაშრომებმა ეს პროცესი წარმოგვიდგინა, როგორც მიმდინარე და დაუმთავრებელი ისტორია, მისი სხვადასხვა ეტაპით – თუმცა, მოძრავი ჰორიზონტითა და არარეალური ლოგიკის მონაცვლეობით, ნაცვლად განსხვავებული ტელოსისა ან წინასწარ განსაზღვრული დანიშნულების ადგილისა. შეიძლება ითქვას, რომ ელიასმა „ცივილიზებული ინდივიდის“ შესახებ ზიგმუნდ ფროიდის თეორიის ისტორიზება მოახდინა, რომელიც იკვლევდა ცივილიზაციას, როგორც მოვლენას (თანამედროვე) ის-

ტორიაში, ხოლო ბეკმა ინდივიდის დაბადების შესახებ ელიასის გადმოცემის ისტორიზება მოახდინა, ხელახლა წარმოაჩინა რა ეს დაბადება, როგორც უწყვეტი და განგრძობითი, იძულებითი და აკვიატებული მოდერნიზაციის მუდმივი ასპექტი. ამრიგად, ბეკმა ინდივიდუალურობის პორტრეტი გაათავისუფლა თავისი დროზე დამოკიდებული, გარდამავალი ატრიბუტებისაგან, რისი წყალობითაც გამოსახულება კიდევ უფრო ბუნდოვნად აქცია, ნაცვლად მისთვის მეტი სიცხადის შექმნისა (უპირველეს ყოვლისა, გაათავისუფლა სწორხაზოვანი განვითარების ხედვებისგან, ემანსიპაციის ღერძების გასწვრივ შექმნილი წინსვლისგან, გაზრდილი ავტონომიისა და თვითგანმტკიცების თავისუფლებისაგან), რაც იმას ნიშნავს, რომ ინდივიდუალიზაციის ისტორიული ტენდენციების მრავალფეროვნება და მათი პროდუქტები ღია საკვლევად და საშუალება გვეძლევა, უკეთ გავიგოთ ამჟამინდელი ეტაპის განმასხვავებელი თვისებები.

მოკლედ რომ ვთქვათ, „ინდივიდუალიზაცია“ გულისხმობს ადამიანის „იდენტობის“, როგორც „მოცემულობის“ გარდაქმნას „ამოცანად“, რითაც მონაწილეებს პასუხისმგებლობას აკისრებს ამ დავალების შესრულებასა და მისგან გამონვეულ შედეგებზე (აგრეთვე, მის გვერდით მოვლენებზეც). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იგი მოიცავს დე იურე ავტონომიის დამკვიდრებას (მიუხედავად იმისა, არსებობდა თუ არა დე ფაქტო ავტონომია).

როცა ეს ხდება, ადამიანები აღარ იბადებიან თავიანთ „იდენტობაში“. როგორც ეს ერთმნიშვნელოვნად ჩამოაყალიბა ჟან-პოლ სარტრმა: ბურჟუაზიაში დაბადება საკმარისი არ არის – ადამიანი უნდა ცხოვრობდეს ბურჟუაზიული ცხოვრებით. (გაითვალისწინეთ, რომ იგივე არ შეიძლება ითქვას პრემოდერნული პერიოდის უფლისწულებზე, რაინდებზე, ბატონებსა თუ ქალაქელებზე; ამასთანავე, ასეთივე

გადაჭრით ვერ ვისაუბრებთ მემკვიდრეობით მდიდარსა და ღარიბზე მოდერნულობაში). საჭიროა გახდეს ის, რაც ხარ – ეს თანამედროვე ცხოვრების თვისებაა – და იცხოვრო მართო (აქ არ იგულისხმება „მოდერნული ინდივიდუალიზაცია“, ეს გამოთქმა აშკარად სადავოა; ინდივიდუალურობასა და მოდერნულობაზე საუბარი, ნიშნავს ერთსა და იმავე სოციალურ მდგომარეობაზე საუბარს). მოდერნულობა სოციალური მდგომარეობის ჰეტერონორმულ განსაზღვრებას ანაცვლებს იძულებითი და სავალდებულო თვითგანსაზღვრებით. და ასე გრძელდება „ინდივიდუალიზაციის“ შემთხვევაში მთელი მოდერნული ეპოქის განმავლობაში – ყველა პერიოდსა და საზოგადოების ყველა სექტორში. მიუხედავად ამისა, საერთო მიდგომის პირობებშიც არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავებები, რომლებიც ერთმანეთისაგან მიჯნავს მომავალ თაობებს, ისევე, როგორც აქტორთა სხვადასხვა კატეგორიას, რომლებიც ერთსა და იმავე ისტორიულ საფეხურზე იმყოფებიან.

ადრეული მოდერნულობა „დაიშალა“ იმისათვის, რომ „ხელახლა გაერთიანებულიყო“. მიუხედავად იმისა, რომ ეს დაშლა სოციალურად სანქცირებული იყო, მისი ხელახალი დანერგვა ადამიანების წინაშე არსებულ ამოცანაზე მიუთითებდა. მას შემდეგ, რაც საკუთრების მკაცრი ჩარჩოები მოიშალა, ადრეული მოდერნულობის პერიოდში ქალებისა და კაცების „თვითიდენტიფიკაციის“ დავალება, გულისხმობდა „ღირსეულად ცხოვრებას“ („სხვებს რომ არ ჩამორჩენოდი“), რომ აქტიურად დამორჩილებოდი წარმოქმნილ სოციალურ ტიპებსა და ქცევის მოდელებს, რომლებიც კავშირში იყო კლასთან, იმიტირებას, „აკულტურისაციას“, ნორმის ფარგლებში დარჩენას. „ქონება“, როგორც მემკვიდრეობითი საკუთრების განმსაზღვრელი, ჩაანაცვლა „კლასებმა“, როგორც გამოგონილი წევრობის მიზანმა. თუკი პირველი მიკუ-

თვნების საკითხი იყო, მეორის ნევრობა მიღწევების დიდ ჩა-
მონათვალს მოიცავდა; კლასებს, ქონებისგან განსხვავებით,
უნდა „შეერთბოდი“, ნევრობა მუდმივად უნდა განახლებუ-
ლიყო, ხელახლა და ყოველდღიურად უნდა დაგემტკიცებინა
მასში ყოფნის უფლება.

რეტროსპექტივაში შეიძლება ითქვას, რომ კლასობრივი
დაყოფა (ან ამ საკითხისთვის გენდერული დაყოფა) იმ რე-
სურსებზე არათანაბარ ხელმისაწვდომობას განაპირობებდა,
რაც საჭირო იყო ეფექტურად თავის დამკვიდრებისთვის.
კლასები განსხვავდებოდა არსებული იდენტობების დია-
პაზონითა და მათი არჩევისა და მიღების შესაძლებლობის
გათვალისწინებით. ხალხს, რომელსაც ნაკლები რესურსი
ჰქონდა და, შესაბამისად, უფრო ნაკლები არჩევანიც, საკუ-
თარი ინდივიდუალური სისუსტეების ანაზღაურება „რიცხვე-
ბის ძალით“ უხდებოდათ – რანგის უარყოფითა და კოლექ-
ტიურ მოქმედებებში ჩართვით. როგორც კლაუს ოფემ აღ-
ნიშნა, კოლექტიური, კლასზე ორიენტირებული მოქმედება
სოციალური საფეხურის ქვემოთ მყოფი ადამიანებისთვის
ბუნებრივი მახასიათებელი იყო, რამდენადაც მათი ინდივი-
დუალური სწრაფვა ცხოვრების მიზნების მისაღწევად თავს
იყრიდა მათ დამსაქმებლებთან.

ჩამორთმევა, ასე რომ ვთქვათ, „გროვდებოდა“; დაგრო-
ვების შემდეგ, ისინი თავს იყრიდნენ „საერთო ინტერესებ-
ში“ და განიხილებოდნენ მხოლოდ და მხოლოდ, როგორც
კოლექტიური საშუალება. „კოლექტივიზმი“ პირველადი
არჩევანის სტრატეგია იყო მათთვის, ვინც ინდივიდუალი-
ზაციის ზღვარზე იმყოფებოდა და ვერ შეძლო პიროვნე-
ბად თვითდამკვიდრება, მხოლოდ საკუთარი, ინდივიდუა-
ლურ საკუთრებაში მყოფი, აშკარად არასაკმარისი რესურ-
სებით. მდიდრების კლასობრივი ორიენტაცია კი, თავის
მხრივ, ნაწილობრივი და გარკვეულწილად, მეორეული იყო;

უმეტესწილად, ეს ცხადი გახდა, როდესაც რესურსების არათანაბარი გადანაწილება დღის წესრიგში დააყენეს და მისი პრობლემატიზაცია მოხდა. ნებისმიერ შემთხვევაში, „კლასიკური“ მოდერნულობის ინდივიდებმა, რომლებიც „დაიშალნენ“ ქონებაზე ორიენტირებული წესრიგის ჩამოშლით, ახალი უფლებამოსილებები და ავტონომიური აგენტობები შექმნეს „ხელახალი ჩართულობის“ ძიებისას.

გარდა ამისა, არ არსებობდა არავითარი ნიშანია („საწოლების“) დეფიციტი, რომ მათთვის „ემასპინძლა“. კლასი, რომელიც ფორმირებადი და მოლაპარაკებების საგანი იყო და არა მემკვიდრეობითი ან უბრალოდ „მასში დაბადება“ რომ შეიძლებოდა, როგორც ეს მანამდე ხდებოდა, მიდრეკილი იყო, რომ თავისი წევრები ისევე სწრაფად და მტკიცედ მიეღო და შეენარჩუნებინა, როგორც ეს პრემოდერნულ პერიოდში მემკვიდრეობითი საკუთრების მიღებისას ხდებოდა. კლასი და სქესი მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული ინდივიდუალურ არჩევანთა წყებაზე; მათი შეზღუდვებისაგან თავის არიდება ისეთივე რთული იყო, როგორც საკუთარი ადგილის შესახებ უკმაყოფილების გამოთქმა მოდერნულობამდელ „ყოფიერების ღვთიურ ჯაჭვში“. არსებითად, კლასი და სქესი წარმოდგენილი იყო როგორც „ბუნებრივი მოცემულობა“ და ინდივიდთა უმეტესობისათვის თვითდამკვიდრების საშუალებას წარმოადგენდა მათთვის გამოყოფილ ნიშანზე ყოფაქცევის მეშვეობით „მორგება“, როგორც ამას სხვები აკეთებდნენ.

სწორედ ეს განასხვავებს ადრინდელ „ინდივიდუალიზაციას“ იმ ფორმისგან, რომელიც მან მიიღო „რისკის საზოგადოებაში“, „რეფლექსური თანამედროვეობის“ ან „მეორე თანამედროვეობის“ ხანაში (რომელსაც ულრიხ ბეკი სხვადასხვანაირად მოიხსენიებს). „საწოლები“ ხელახლა ველარ შეკეთდება, ხოლო ისეთი საწოლები, რომლებიც მყიფეა და

გაქრობისკენაა მიმართული, ხშირად „ხელახლა შეერთების“ პროცესამდე ქრება. არსებობს სხვადასხვა ზომისა და სტილის „მუსიკალური სკამები“ (ნიშები), ცვალებადი რაოდენობითა და ადგილმდებარეობით, რაც ქალებსა და მამაკაცებს აიძულებს, მუდმივად იმოძრაონ და არ პირდებიან არც „შესრულებას“, არც „დასვენებას“, არც „კმაყოფილებას“ და არც მოდუნებასა და დასვენებას, როდესაც დანიშნულების ადგილს მიაღწევენ. გზის ბოლოს, (ამჯერად უკვე ქრონიკულად) პიროვნება წართმეული ხალხისთვის ხელახლა ინტეგრირების პერსპექტივა არ არსებობს.

რომ არ შეეცდეთ: ახლა, როგორც ადრე – მოდერნულობის თხევად და მსუბუქ, ასევე მყარ და მძიმე ეტაპზე – ინდივიდუალიზაცია ბედისწერაა და არა არჩევანი. ინდივიდუალური თავისუფლების ქვეყანაში ინდივიდუალური არჩევანი, ინდივიდუალიზაციისაგან თავის დაღწევა და მასში მონაწილეობაზე უარის თქმის შესაძლებლობა, დღის წესრიგში ცალსახად არ დგას. ინდივიდის დამოუკიდებლობა და თვითკმარობა შეიძლება კიდევ ერთი ილუზია იყოს: მამაკაცებსა და ქალებს არავინ ჰყავთ, რომ დაადანაშაულონ საკუთარ იმედგაცრუებებსა და პრობლემებში. ახლა, მათ იციან, რომ თვითონვე შეუძლიათ დაიცვან თავიანთი თავები იმედგაცრუებისგან საკუთარი ყოფა-ცხოვრების მემკვიდრეობით ან დაუძვრენ პრობლემებს არსებული რესურსების გამოყენებით, ბარონ მიუნჰაუზენის მსგავსად. და მაინც, თუ ისინი ავად გახდებიან, ამის მიზეზი ის არის, რომ საკმარისად მტკიცეები და შრომისმოყვარეები არ იყვნენ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული რეჟიმის დაცვაში. თუ ისინი დარჩებიან უმუშევრები, ეს იმიტომ, რომ მათ ვერ შეძლეს გასაუბრებისთვის საჭირო უნარების დაგროვება, ან იმიტომ, რომ საკმარისად არ შეეცადნენ სამუშაოს პოვნას, ან უბრალოდ ერიდებიან მუშაობას. თუ ისინი არ არიან დარწმუნე-

ბულნი თავიანთ კარიერულ პერსპექტივებში და ურთულ-დებათ მომავლის შექმნა, ეს იმიტომ, რომ ისინი არ არიან საკმარისად კარგები მეგობრების შექმნასა და ადამიანებზე გავლენის მოხდენაში და ვერ ისწავლეს/ვერ დაეუფლნენ თვითგამოხატვისა და სხვებზე შთაბეჭდილების მოხდენის ხელოვნებას. ყოველ შემთხვევაში, ეს არის ის, რასაც მათ დღეს ეუბნებიან და რაშიც მათ არწმუნებენ და ისინიც ისე იქცევიან, თითქოს ეს ჭეშმარიტება იყოს. როგორც ბეკმა ძალიან მოსწრებულად თქვა, „ის, თუ როგორ ცხოვრობს ადამიანი, იქცევა სისტემური წინააღმდეგობების ბიოგრაფიულ გადანყვეტად“. გრძელდება რისკებისა და წინააღმდეგობების წარმოქმნა საზოგადოებაში; მათთან ბრძოლა და გამკლავება კი უბრალოდ ინდივიდუალიზებული მოვალეობაა.

მოკლედ რომ ვთქვათ: იზრდება უფსკრული ინდივიდუალობას, როგორც ბედისწერასა და ინდივიდუალობას, როგორც თვითდამკვიდრებისთვის პრაქტიკულ და რეალურ შესაძლებლობას შორის. (უმჯობესია, გამოვყოთ „მინერილი ინდივიდუალიზმი“, როგორც „ინდივიდუალიზაცია“: ბეკის მიერ შერჩეული ტერმინი, რომლითაც ის განასხვავებს თვითკმარ და თვითგამორკვეულ ინდივიდს ადამიანისაგან, რომელსაც სხვა არჩევანი არ აქვს, გარდა მოქმედებისა, თუნდაც ეს არ შეესაბამებოდეს სინამდვილეს, თითქოს ინდივიდუალიზმი მიიღწეოდეს.) რაც მთავარია, ამ უფსკრულის გადალახვა შეუძლებელია.

გაინდივიდუალიზებული კაცებისა და ქალების უნარი დაიკმაყოფილონ ინტერესები, როგორც წესი, ვერ აღწევს იმ მიზანს, რაც რეალურად საჭიროა ნამდვილი თვითმპყრობელობისათვის. როგორც ლეო შტრაუსმა აღნიშნა, შეუზღუდავი თავისუფლების მეორე მხარე წარმოადგენს არჩევანის უმნიშვნელობას, ორივე მხარე კი ერთმანეთს განაპირობებს:

რატომ უნდა ავკრძალოთ ის, რაც ნებისმიერ შემთხვევაში უმნიშვნელოა? ცინიკური დამკვირვებელი იტყოდა, რომ თავისუფლება მაშინ მოდის, როდესაც ის კარგავს მნიშვნელობას. ინდივიდუალიზაციის ქვაბში მოხარშული თავისუფლების გემრიელ ფაფაში უძღურების საზიზღარი ბუზია ჩაყარდნილი; ეს უძღურება უფრო ოდიოზური, არაკომფორტული და შემაშფოთებელი ხდება იმ შესაძლებლობების გათვალისწინებით, რაც თავისუფლებას უნდა მოეტანა.

ალბათ, წარსულის მსგავსად, შესაძლოა, მხარდამხარ დგომა და ერთად სიარული იყოს გამოსავალი? თუკი ცალკეული ძალები, როგორი სუსტები ან უძღურებიც არ უნდა იყვნენ ისინი დამოუკიდებლად, შეჯერდებიან ერთობლივ პოზიციასა და ქმედებებზე, ერთობლივად ისეთი რამის მიღწევა შეუძლიათ, რაზეც ვერც ერთი კაცი და ქალი ვერც კი იოცნებებდა დამოუკიდებლად? ალბათ... თუმცა, საქმე ისაა, რომ ინდივიდუალური ნუხილების ამგვარი თანხვედრა და საერთო ინტერესების დაჯგუფება და შემდგომ ერთობლივი მოქმედება ერთობ რთულ ამოცანას წარმოადგენს, რადგანაც ცალკეულ ადამიანთა ყველაზე გავრცელებული პრობლემები დღესდღეობით პრობლემათა უბრალო ჯამს არ წარმოადგენენ. მათ არ სურთ „დაჯგუფება“ „საერთო საქმისთვის“. შესაძლოა ისინი ერთმანეთის გვერდიგვერდ მოვითავსოთ, მაგრამ ისინი არ დაჯგუფდებიან. შეიძლება ითქვას, რომ ისინი იმთავითვე ისე ყალიბდებიან, რომ არ ჰყოფნით შეხების წერტილები, რაც მათ საშუალებას მისცემდა, რომ სხვა ადამიანების პრობლემებს გამკლავებოდნენ.

პრობლემები შეიძლება მსგავსი იყოს (პოპულარული ტოქ შოუები ყველაფერს აკეთებენ მათი მსგავსების დემონსტრირებისთვის, თუმცა, ამავდროულად, ავრცელებენ იდეას, რომ მათი მსგავსება უმთავრესად ის არის, რომ თითოეული

დაზარალებული თავად აგვარებს საკუთარ პრობლემას), მაგრამ ისინი არ ქმნიან „მთლიანობას“; ისინი არც რაიმე ახალ თვისებას იძენენ და არც უფრო ადვილად უმკლავდებიან მას. ერთადერთი უპირატესობა, რაც პრობლემის მქონეთა კომპანიის არსებობამ შეიძლება მოიტანოს, არის ის, რომ დაარწმუნოს თითოეული მათგანი, რომ უსიამოვნებასთან ბრძოლა არის ის, რასაც ყველა დანარჩენი ყოველდღიურად აკეთებს – ასე რომ, უნდა იბრძოლოთ. შესაძლოა, სხვა ადამიანების გამოცდილებიდან გავიგოთ, თუ როგორ უნდა გავუმკლავდეთ „შემცირების“ მორიგ რაუნდს, როგორ უნდა გავუმკლავდეთ ბაეშვებს, რომლებიც მოზარდად თვლიან თავს, როგორ გავუმკლავდეთ სიმსუქნეს და სხვა არასასურველ „უცხო სხეულებს“, როგორ უნდა მოვიშოროთ დამოკიდებულება, რომელიც აღარ არის სასიამოვნო და როგორ მოვიშოროთ პარტნიორები, რომლებიც აღარ გვაკმაყოფილებენ. მაგრამ ადამიანი, პირველ რიგში, სხვებისგან შეიტყობს იმას, თუ როგორ უნდა გადარჩეს საკუთარ შეუქცევად მარტოსულობაში და რომ ყველას ცხოვრება საესესეა რისკებით, რომელთა დასაძლევადაც საჭიროა ბრძოლა, მხოლოდ და მხოლოდ ბრძოლა.

და ამგვარად, მორიგი პრობლემა იჩენს თავს: როგორც დეტოკვილი დიდი ხანია ეჭვობს, გათავისუფლებამ შესაძლოა ხალხი გულგრილი გახადოს. დეტოკვილი აღნიშნავდა, რომ ინდივიდი მოქალაქის ყველაზე დიდი მტერია. „მოქალაქე“ არის ადამიანი, რომელიც მიისწრაფის საკუთარი კეთილდღეობისკენ ქალაქის კეთილდღეობის მეშვეობით – მაშინ, როდესაც ინდივიდი გამოირჩევა უფრო რბილი, სკეპტიკური ან „საერთო საქმის“, „საერთო სიკეთის“, „კარგი საზოგადოების“ ან „სამართლიანი საზოგადოებისადმი“ უფრო ფრთხილი დამოკიდებულებით. რაში მდგომარეობს „საერთო ინტერესების“ ქონის არსი, გარდა იმისა, რომ თითოეულმა ადამიანმა დაიკ-

მაყოფილოს საკუთარი ინტერესები? რაც არ უნდა გააკეთონ ინდივიდებმა, როდესაც ისინი შეიკრიბებიან და რაც გინდა სარგებელი მოიტანოს საერთო შრომამ, ეს ყოველივე მოასწავებს მათი თავისუფლების შეზღუდვას, განახორციელონ ის, რის გაკეთებასაც თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე თვლის საჭიროდ და არასგზის არ შეუწყობს ხელს ამ საქმიანობას. არსებობს მხოლოდ ორი სასარგებლო რამ, რასაც „საზოგადოებრივი ძალისგან“ მოელიან, პირველი, ეს არის „ადამიანის უფლებების“ დაცვა, რაც გულისხმობს, რომ ყველას მიეცეს საკუთარი გზით სიარულის საშუალება და ამისი კეთება შეძლონ უსაფრთხო ქვეყანაში. უზრუნველყოფილი იყოს მათი სხეულისა და საკუთრების უსაფრთხოება, ფაქტობრივი ან სავარაუდო ბოროტმოქმედების ციხეებში ჩაკეტვით და ქურჩების გათავისუფლებით ქუჩის მძარცველებისგან, გარყვნილებისგან, მათხოვრებისა და ყველა სხვა სახის უგუნური და ბოროტმოქმედი ადამიანებისგან.

ვუდი ალენი ჩვეული, განუმეორებელი მახვილგონიერებით შეუცდომლად იჭერს თანამედროვე ადამიანების უცნაურობებსა და სისუსტეებს, ათვალთვლებს წარმოსახვით სარეკლამო ბროშურებს „ზრდასრულთა საზაფხულო კურსების შესახებ“, რომლებზეც ამერიკელებს სურთ დასწრება. ეკონომიკის თეორიის კურსი მოიცავს პუნქტს: „ინფლაცია და დეპრესია – როგორ ჩავიცვათ თითოეული მათგანის დროს“; ეთიკის კურსი გულისხმობს „კატეგორიულ იმპერატივსა და თქვენს სასიკეთოდ მისი გამოყენების ექვს გზას“, ხოლო ასტრონომიის კურსიდან ირკვევა, რომ „მზე, რომელიც აირებისგან შედგება, შეიძლება აფეთქდეს ნებისმიერ მომენტში, რაც ჩვენს პლანეტათა სისტემას განადგურებით ემუქრება; სტუდენტებს ასწავლიან, თუ როგორ უნდა მოიქცეს რიგითი მოქალაქე ასეთ სიტუაციაში“.

შეჯამება: როგორც ჩანს, ინდივიდუალიზაციის მეორე მხარე არის მოქალაქეობის კოროზია და ნელი დაშლა. ჯგოელ რომანი, Esprit-ის თანადამფუძნებელი, თავის ბოლო წიგნში (La Democratie des individualus, 1998) აღნიშნავს, რომ „სიფხიზლე დეგრადირდა საქონლის ზედამხედველობამდე, მაშინ, როცა ზოგადი ინტერესი არის ეგოიზმის, კოლექტიური ემოციების ჩართულობისა და მეზობლისადმი შიშის სინდიკატი“. რომანი მკითხველს მოუწოდებს, მოიძიონ „გადაწყვეტილების ერთად მიღების განახლებული შესაძლებლობა“.

თუკი ინდივიდი მოქალაქის ყველაზე დიდი მტერია და თუ ინდივიდუალიზაცია უქმნის პრობლემას მოქალაქეობას და მასზე დაფუძნებულ პოლიტიკას, ეს იმით აიხსნება, რომ ინდივიდთა საზრუნავი სრულად ავსებს საზოგადოებრივ სივრცეს და ამტკიცებს, რომ ის არის მხოლოდ მისი ლეგიტიმური მაცხოვრებელი და ყველაფერ სხვას უკუაგდება საჯარო დისკურსიდან. „საჯარო“ კოლონიზებულია „კერძო“ მიერ; „საზოგადოებრივი ინტერესი“ დაიყვანება საზოგადო მოღვაწეების პირადი ცხოვრებისადმი ცნობისმოყვარეობამდე, ხოლო საზოგადოებრივი ცხოვრების ხელოვნება დავიწროებულია პირად საქმეებსა და პირადი სენტიმენტების საჯარო აღიარებებამდე (რაც უფრო ინტიმურია, მით უკეთესი). „საზოგადოებრივი საკითხები“, რომლებიც ეწინააღმდეგება ამგვარ რედუცირებას, გაუგებარი ხდება.

ინდივიდუალური სუბიექტების მოქალაქეობის რესპუბლიკურ სხეულში „ხელახალი ჩართვის“ პერსპექტივები გაურკვეველია. ის, რაც მათ საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოსვლას აიძულებს, არის არა საერთო მიზეზების ძიება ან საერთო სიკეთეზე თუ ცხოვრების საერთო პრინციპებზე შეთანხმების გზები, არამედ „ქსელის შექმნის“ უიმედო მოთხოვნილება. ინტიმური ურთიერთობების გაზიარება, როგორც რიჩარდ სენეტი აღნიშნავს, „საზოგადოების მშე-

ნებლობის“, ალბათ, ერთადერთი დარჩენილი მეთოდია. მშენებლობის ამ ტექნიკას შეუძლია მხოლოდ მყიფე და ხანმოკლე „საზოგადოებების“ ჩამოყალიბება, გაფანტული და მოხეტიალე ემოციების მსგავსად, მუდამ ერთი მიზნიდან მეორეზე გადანაცვლებით უსაფრთხო თავშესაფრის წარუმატებელ ძიებაში რომ არიან: საერთო ნუხილების, შფოთის ან ზიზლის გამომხატველი საზოგადოების – თუმცა, თითოეულ შემთხვევაში, „საკიდის“ ფუნქციის მატარებელი საზოგადოებები უზრუნველყოფს მომენტალურ შეკრებებს ლურსმნის გარშემო, რომელზეც მარტოხელა ადამიანები კიდებენ თავიანთ ინდივიდუალურ შიშებს. როგორც ამას ულრის ბეკი ამბობს (ესეში „სამრეწველო საზოგადოების მასობრივი სიკვდილის შესახებ“),

ის, რაც გაცვეთილი სოციალური ნორმებიდან გამომდინარეობს, სიყვარულისა და დახმარების ძიებაში მყოფი, შიმველი, შეშინებული და აგრესიული ეგოა. საკუთარი თავისა და მოსიყვარულე სოციალურობის ძიებაში, ის მარტივად იკარგება საკუთარ ჯუნგლებში. ის, ვინც საკუთარი თავის ბურუსში ტრიალებს, ვეღარ ამჩნევს, რომ ეს იზოლაცია, ეს „ეგოს მარტოობა“ მასობრივ სასჯელს წარმოადგენს.

ინდივიდუალიზაცია ნიშნავს, რომ ამ მდგომარეობაში დარჩე; ფიქრი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოიპოვო გავლენა იმაზე, რაშიც მთელ ცხოვრებას ვატარებთ, აუცილებლად უნდა დავინწყოთ ამ ფაქტის აღიარებით. ინდივიდუალიზაციას ქალებისთვის და მამაკაცებისთვის უპრეცედენტო რაოდენობის თავისუფლების გამოცდილება მოაქვს – მაგრამ (*timeo danaos et dona ferentes ...*) მას ასევე თან სდევს ამ თავისუფლებების შედეგების დასაძლევად უპრეცედენტო რაოდენობის ამოცანები. როგორც ჩანს, თვითდამკვიდრების უფლებასა და სოციალური პირობების გაკონტროლების შესაძლებლობას შორის არსებული უფსკრული, რომელიც

თავის დამკვიდრებას შესაძლებლად ანდა არარეალურად აქცევს, თხევადი მოდერნულობის მთავარი წინააღმდეგობრიობაა – იმ წინააღმდეგობრიობად, რომელის კოლექტიურად გადალახვისთვისაც კოლექტიურად უნდა შევისწავლოთ ცდებისა და შეცდომების, კრიტიკული ფიქრისა და თამამი ექსპერიმენტების საშუალებით.

კრიტიკული თეორიის სირთულეები ინდივიდთა საზოგადოებაში

მოდერნიზაციის იმპულსის ნებისმიერი გამოვლინება ნიშნავს რეალობის დაჟინებულ კრიტიკას. იმპულსების პრივატიზაცია კი გულისხმობს დაჟინებულ თვითკრიტიკას, რომელიც იბადება საკუთარი თავისადმი მუდმივი უკმაყოფილების შედეგად: ინდივიდად ყოფნა *დე იურე* ნიშნავს იმას, რომ საკუთარ უბედურებაში შენ გარდა არავინაა დამნაშავე, საკუთარი მარცხის მიზეზი მხოლოდ შენს სიზარმაცესა და სიბრიყვეში უნდა ეძებო. შესაბამისად, გამოსავალიც ერთადერთია – ეცადო უფრო და უფრო მეტად.

თვითუარყოფისა და საკუთარი თავის უპატივცემულობის რისკის ქვეშ ყოველ დღე ცხოვრება არ არის იოლი. სოციალური სივრციდან ყურადღების საკუთარ მოქმედებებზე კონცენტრირებით, სადაც ინდივიდუალური არსებობის წინააღმდეგობები კოლექტიურად წარმოიქმნება, ქალები და კაცები ცდილობენ, თავიანთი რთული მდგომარეობის შემსუბუქებას, რათა გასაგები და მარტივად ასახსნელი გახდეს ტანჯვის მიზეზი, რაც შემდეგ, შესაძლოა, გამოსწორდეს. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ „ბიოგრაფიული გადაწყვეტილებების“ მიღება საშინელი ტვირთია: უბრალოდ, არ არსებობს ეფექ-

ტური „ბიოგრაფიული გადაწყვეტილებები სისტემური წინააღმდეგობებისთვის.“ შესაბამისად, განსახორციელებული გადაწყვეტილებების უკმარისობის კომპენსირება წარმოსახვითი გზით ხდება. მიუხედავად ამისა, იმისათვის, რომ ყველა „გადაწყვეტილება“ – წარმოსახვითი თუ ნამდვილი – გონივრული და სიცოცხლისუნარიანი იყოს, უნდა შეესაბამებოდეს ამოცანებისა და პასუხისმგებლობების „ინდივიდუალურობას“. ამრიგად, არსებობს მოთხოვნა ცალკეულ „საკიდებზე“, რომელზეც შეშინებულ ინდივიდებს შეეძლებათ კოლექტიურად ჩამოკიდება, თუნდაც ცოტა ხნით, თავიანთი ინდივიდუალური შიშებიდან გამომდინარე. ჩვენი დრო ხელსაყრელია განტევების ვაცების ძიებისათვის – იქნებიან ესინი, პოლიტიკოსები, რომლებიც თავიანთი პირად ცხოვრებას ინგრევენ, კრიმინალები, რომლებიც საშიში ქუჩებიდან და უბნებიდან გამოდიან, თუ „ჩვენს შორის მყოფი უცხოელები“. ჩვენი დროება სავსეა დაპატენტებული საკეტებით, ქურდებისგან დამცავი სიგნალიზაციით, მავთულხლართებით, უბნის მეთვალყურეობით და სხვა დამცავი საშუალებებით; ისევე, როგორც „გამომძიებელი“ ტაბლოიდი ჟურნალისტებით, რომლებიც შეთქმულებებზე ნადირობენ, რათა ფანტომებით გაავსონ ავისმომასწავებლად დაცარიელებული საზოგადოებრივი სივრცე და ახალი, დამაჯერებელი მიზეზები მოძებნონ „მორალური პანიკის“ დასათესად, რომელიც საკმარისად სასტიკი იქნება, რათა საზოგადოება მნიშვნელოვნად გამოთავისუფლდეს მასში დაგროვილი შიშისა და ბრაზისაგან.

ერთხელაც გავიმეორებ: არსებობს ფართო და მზარდი უფსკრული ინდივიდის დე იურე მდგომარეობასა და დე ფაქტოდ გახდომის შანსებს შორის – ანუ, მოიპოვონ კონტროლი საკუთარ ბედზე და გააკეთონ ის არჩევანი, რომელიც ნამდვილად სურთ. ზუსტად ამ უფსკრულიდან წარმოიშობა

ყველაზე შხამიანი გამონადენი, რომელიც თანამედროვე ადამიანებს ცხოვრებას უნამლავს. თუმცა, ამ უფსკრულის გადალახვა მხოლოდ ინდივიდუალური ძალისხმევით ვერ ხერხდება. საჭიროა ის საშუალებები და რესურსები, რაც ხელმისაწვდომია თვითმართვადი ცხოვრებისეული პოლიტიკისთვის. ამ უფსკრულის აღმოფხვრა პოლიტიკის საკითხია – პოლიტიკის, დიდი 'P' ასოთი. შეიძლება ითქვას, რომ უფსკრული აღმოცენდა და გაიზარდა ზუსტად საზოგადოებრივი სივრცის, განსაკუთრებით კი „აგორას“ დაცლის გამო, შუამავლის, საჯარო/კერძო სივრცის მეშვეობით, სადაც ცხოვრებისეული პოლიტიკა ხვდება პოლიტიკას დიდი P ასოთი, სადაც პირადი პრობლემები ითარგმნება საზოგადოებრივ ენაზე, ხოლო საზოგადოებრივი გადაწყვეტილებები განიხილება და თანხმდება კერძო პრობლემების გადასაჭრელად.

ურემი უკვე გადაბრუნდა: კრიტიკული თეორიის ამოცანა შეიცვალა. როგორ წესი, ეს ამოცანა გახლდათ ის, რომ პირადი ავტონომია დაეცვა „საჯარო სფეროს“ მონინავე ჯარებისგან, უპიროვნო სახელმწიფოსა და მისი მრავალი ბიუროკრატიული საცეცის ან მათი უფრო მომცრო ასლების მკაცრი მმართველობისგან. ახლა კი ამოცანა არის, რომ დაიცვას გაუჩინარებული საზოგადოებრივი სფერო; უფრო სწორედ, აღადგინოს და ხელახლა შეავსოს საზოგადოებრივი სივრცე, რომელიც დაცარიელებულია ორივე მხრიდან დეზერტირობის გამო, რაშიც იგულისხმება: „დაინტერესებული მოქალაქის“ გასვლა და რეალური ძალაუფლების გაქცევა იმ ტერიტორიაზე, რომელსაც, მიუხედავად თანამედროვე დემოკრატიული ინსტიტუტების მიღწევებისა, ერთადერთი „კოსმოსურ სივრცეს“ თუ ვუნოდებთ.

სიმართლეს აღარ შეესაბამება მტკიცება, რომ „საზოგადოება“ მომართულია, მოახდინოს „კერძოს“ კოლონიზაცია. საქმე სულ სხვაგვარადაა: კერძო ახდენს საზოგადოებრივი

სივრცის კოლონიზებას, სდევნის და აძევებს ყველაფერს, რაც ვერ გამოიხატება პირად საზრუნავსა და მისწრაფებებში. არაერთგზის გვითქვამს, რომ ის არის საკუთარი ბედის პატრონი, ინდივიდს არ აქვს მიზეზი, „აქტუალური მნიშვნელობა“ მიანიჭოს (აღფრედ შუცის ტერმინი რომ გამოვიყენოთ) იმ ყველაფერს, რაც წინააღმდეგობას უწევს საკუთარი თავის შთანთქმას. ნაცვლად ამისა ის განიხილავს საკუთარ შესაძლებლობებს; ასეთი მიზეზის ქონა და მასთან შესაბამისობაში მოქმედება წარმოადგენს მოქალაქის სავაჭრო ნიშანს.

ინდივიდისთვის, საზოგადოებრივი სივრცე სხვა არაფერია, თუ არა გიგანტური ეკრანი, სადაც კერძოზე წუხილების პროექცირება ხდება, ისე, რომ ისინი კერძო ხასიათს არ კარგავენ და არ იძენენ ახალ კოლექტიურ მახასიათებლებს გაფართოებისას: საჯარო სივრცე არის ადგილი, სადაც ხდება პირადი საიდუმლოებებისა და ინტიმური ურთიერთობების აღიარება. „საჯარო“ სივრცეში ყოველდღიურად დაგეგმილი ტურების შემდეგ, ინდივიდები ბრუნდებიან უფრო გაძლიერებულები თავიანთ დე იურე ინდივიდუალურობაში და ამტკიცებენ, რომ მათი მარტოხელა ცხოვრების სტილი არის ის, რაც ხდის ყველა დანარჩენს „მათნაირს“, ხოლო – მათნაირები – იტანჯებიან დამარცხების პროცესში.

რაც შეეხება ძალაუფლებას, ის ქუჩიდან, ბაზრობიდან, ასამბლეის დარბაზებიდან და პარლამენტებიდან გადადის ადგილობრივ და ეროვნულ სახელმწიფო ორგანოებზე და რჩება მოქალაქეების კონტროლს მიღმა, ელექტრონული ქსელების ექსტერიტორიულობაში. ხელისუფლების რჩეული სტრატეგიული პრინციპები დღეს არის გაქცევა, თავიდან აცილება და დაყოფა, ხოლო მათთვის იდეალური პირობა უხილავობა გახლავთ. მათი სვლებისა და ამ სვლების გაუთვალისწინებელი შედეგების წინასწარ განჭვრეტის მცდე-

ლობას პრაქტიკული შედეგი აქვს, რომელიც არ ჰგავს „ამინდის ცვლილების თავიდან აცილების ლიგის“ მოქმედებებს.

ამიტომაც, საჯარო სივრცე სულ უფრო დაცარიელდა საზოგადოებრივი საკითხებისგან. იგი ვერ ასრულებს თავის პირვანდელ როლს, უზრუნველყოს შეხვედრებისა და დიალოგის ადგილი პირადი პრობლემებისა და საზოგადოებრივი საკითხების განსახილველად. ინდივიდუალიზაციის ზენოლის დასრულებისას, ინდივიდებს თანდათანობით, მაგრამ თანმიმდევრულად, ჩამოერთვათ მოქალაქეობის დამცავი ჯავშნები და დაკარგეს მოქალაქეობის უნარები და ინტერესები. ამ პრობლემაში, დე იურე ინდივიდის დე ფაქტო ინდივიდად გადაქცევის პერსპექტივა (ანუ იმად, რომელიც განკარგავს თვითდამკვიდრებისთვის საჭირო რესურსებს), როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ შორსაა.

დე იურე ინდივიდი არ შეიძლება გადაიქცეს დე ფაქტო ინდივიდად, სანამ მოქალაქე არ გახდება. არ არსებობს ავტონომიური ინდივიდი ავტონომიური საზოგადოების გარეშე, ხოლო საზოგადოების ავტონომია მოითხოვს მიზანმიმართულ და მუდმივ თვითგანათლებას, რაც შეიძლება მხოლოდ საერთო მიღწევად ჩაითვალოს.

„საზოგადოება“ ყოველთვის ორაზროვან კავშირში იყო ინდივიდუალურ ავტონომიასთან: იგი ერთდროულად იყო მისი მტერიც და მისი თვითმყოფადი მდგომარეობაც. მაგრამ, საფრთხეების და შანსების პროპორციები იმასთან მიმართებაში, რაც ამბივალენტურ ურთიერთობად უნდა დარჩეს, რადიკალურად შეიცვალა თანამედროვე ისტორიის განმავლობაში. მართალია, მასზე ყურადღებით დაკვირვების მიზეზი არ გამქრალა, თუმცა საზოგადოება ახლა არის ის უმთავრესი პირობა, რომელიც ინდივიდებს განსაკუთრებით სჭირდებათ, მაგრამ ამავდროულად ძალიან ენატრებათ – დე იურე სტატუსიდან გადასვლის თავიანთ ამაო და იმედგა-

ცრუებულ ბრძოლაში, რათა მიაღწიონ ნამდვილ ავტონომიას და შეძლონ თავის დამკვიდრება.

შორიდან თუ შევხედავთ, ეს გახლავთ დილემა, რომელიც განსაზღვრავს კრიტიკული თეორიის – და უფრო ზოგადად თუ ვიტყვით, სოციალური კრიტიკის – თანამედროვე ამოცანებს. ეს ამოცანები საბოლოოდ იქამდე მიდიან, რომ ცდილობენ, კვლავაც ერთ მთლიანობად აქციონ ის, რაც ფორმალურმა ინდივიდუალიზაციამ და ძალაუფლებისა და პოლიტიკების ერთმანეთისაგან დაშორებამ დაანანევრა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იწყებენ დაცარიელებული აგორის ხელთავედან მოწყობასა და ხალხით შევსებას – ინდივიდუალური და საერთო, პირადი და საზოგადოებრივი შეხვედრის, დებატების და მოლაპარაკებების ადგილის შექმნის მიზნით. თუკი კრიტიკული თეორიის ძველი მიზანი – ადამიანის ემანსიპაცია – დღეს რაიმეს ნიშნავს, ესაა უფსკრულის იმ ორი კიდის შეერთება, რომელიც გაიხსნა დე იურე ინდივიდუალურ რეალობასა და დე ფაქტო ინდივიდუალურ პერსპექტივას შორის. ხოლო ინდივიდები, რომლებმაც თავიდან შეისწავლეს მოქალაქეობის დავინყებული უნარები და ხელახლა აითვისეს მოქალაქეობის დაკარგული ინსტრუმენტები, ამ ხიდის მშენებლობისთვის ერთადერთ სამშენებლო მასალას წარმოადგენს.

კრიტიკული თეორიის გადახედვა

„ფიქრის საჭიროება არის ის, რაც გვაიძულებს ვიფიქროთ“, – თქვა ადორნომ. მისი *ნეგატიური დიალექტიკა*, რომლის მიხედვითაც კაცობრიობისთვის არასტუმართმოყვარე სამყაროში ადამიანად ყოფნის გზების ხანგრძლივი და მტანჯველი გამოკვლევა მთავრდება ამ მკვახე, თუმცა

არაფრისმთქმელი ფრაზით: ასობით გვერდის შემდეგ, არაფერი ახსნილა, არ გამომჟღავნებულა არცერთი საიდუმლო და არც რაიმეს მტკიცებულება. ადამიანის ყოფის საიდუმლოება ისეთივე გაუგებარია, როგორც ეს მოგზაურობის დასაწყისში იყო. აზროვნება გვაქცევს ჩვენ ადამიანად, მაგრამ ზუსტად ადამიანად ყოფნაა ის, რაც ფიქრის საშუალებას გვაძლევს. აზროვნება ვერ აიხსნება; მაგრამ მას ახსნა არ სჭირდება. აზროვნებას არ სჭირდება გამართლება; მაგრამ რომც ვეცადოთ, ვერ გავამართლებთ.

ეს რთული სიტუაცია, ისევე და ისევე გვეტყოდა ადორნო, არც აზროვნების სისუსტეზე მიუთითებს და არც მოაზროვნე ადამიანის სირცხვილზე. ალბათ უფრო პირიქით. ადორნოს კალმის ქვეშ, მკაცრი აუცილებლობა პრივილეგიად იქცევა. რაც უფრო ნაკლებად შეიძლება აიხსნას აზრი ნაცნობი და გასაგები ტერმინებით ყოველდღიურ თვითგადარჩენაში ჩაბმული ქალებისა და კაცებისათვის, მით უფრო უახლოვდება ის კაცობრიობის სტანდარტებს; რაც უფრო ნაკლებად შეიძლება გამართლდეს ხელშესახები მიღწევებისა და სარგებლობის თვალსაზრისით, ან სუპერმარკეტში თუ საფონდო ბირჟაზე მასზე მიმაგრებული ფასის ნიშანი, მით უფრო მაღალია მისი ჰუმანიტარული ღირებულება. სწორედ საბაზრო ღირებულების აქტიური ძიება და დაუყოვნებელი მოხმარების მოთხოვნილება არის ის, რაც საფრთხეს უქმნის აზროვნების ნამდვილ ღირებულებას. „არცერთი აზრი არ არის დაცული“, წერს ადორნო,

კომუნიკაციის წინაშე, და არასწორ ადგილას და არასწორ შეთანხმებაში მისი გამოყენება, საკმარისია მისი ჭეშმარიტების გასაბათილებლად. ინტელექტუალური, ხელშეუხებელი იზოლაციისთვის ერთადერთი გზა ახლა სოლიდარობის გარკვეული ზომების ჩვენე-

ბაა. განყენებული დამკვირვებელიც ისეთივე დაბნეულია, როგორც აქტიური მონაწილე; პირველის ერთადერთი უპირატესობა იმის ცოდნაა, რომ იგი რთულ სიტუაციაში და რომ უსასრულოდ მცირე თავისუფლება, რომელიც ცოდნიდან, როგორც ასეთიდან, მომდინარეობს.

ცხადი ხდება, რომ გაგება თავისუფლების დასაწყისია, როგორც კი გავიხსენებთ, რომ „სუბიექტი, რომელიც გულუბრყვილოდ მოქმედებს, საკუთარ თავს გაუმჭვირვალე მდგომარეობაში აგდებს“, ხოლო გაუმჭვირვალეობა მუდმივი გულუბრყვილობის გარანტია ხდება. ისევე, როგორც აზრს სხვა არაფერი სჭირდება თავის თავის გარდა დამკვიდრებისათვის, გულუბრყვილობაც თვითკმარია. მანამ, სანამ არ შეწუხდება გაგებით, ის უცვლელი დარჩება.

„ნუ შეწუხდებით“; სინამდვილეში, არსის გაგებას იშვიათად ეგებებიან სიხარულით ისინი, ვინც მიჩვეულია ცხოვრებას მისი, როგორც გარეშე გათავისუფლების ტკბილი პერსპექტივის გარეშე. გულუბრყვილობის გამო ყველაზე მღელვარე და ვერაგული მდგომარეობაც კი მისთვის ნაცნობი და უსაფრთხოა და მასზე ნებისმიერი საეჭვო რამის თქმა ინვევს ეჭვსა და უნდობლობას, რასაც ძალზედ ცოტა ადამიანი თუ მიესალმება. როგორც ჩანს, აღორნო დადებითად აფასებს ამ ფართოდ გავრცელებულ გულისწყრომას გაგების მიმართ, თუმცა, ეს არაფრისმომცემია. გულუბრყვილოს არა-თავისუფლება მოაზროვნე ადამიანის თავისუფლებაა. ეს აადვილებს „ხელშეუხებელ იზოლაციას“. „ის, ვინც გასაყიდად გვთავაზობს რაღაც უნიკალურს, რისი ყიდვაც არავის სურს, სურვილის მიუხედავად, წარმოადგენს გაცვლისგან თავისუფლებას“. ამ აზრს, მეორე აზრისაგან მხოლოდ ერთი ნაბიჯი აშორებს: გადასახლება, როგორც არქექტიპუ-

ლი პირობა, გაცვლისგან გასათავისუფლებლად. პროდუქტები, რომლებიც გადასახლებას გვთავაზობენ, ისეთია, რომ არავის მოუნდება მათი მცირედი რაოდენობით შექმნაც კი“. „ემიგრაციაში მყოფი ინტელიგენცია, გამონაკლისის გარეშე, ყველა დასახიჩრებულია“, – წერს ადორნო, ამერიკელი, გადასახლებული. „ის ცხოვრობს გარემოში, რომელიც მისთვის გაუგებრად უნდა დარჩეს“. გასაკვირი არ არის, რომ ის დაზღვეულია ადგილობრივ ბაზარზე რაიმე ღირებულების შექმნის რისკისგან. აქედან გამომდინარე, „თუკი ევროპაში ეზოთერული ჟესტი ხშირად მხოლოდ და მხოლოდ საბაბი იყო ყველაზე ბრმა პირადი ინტერესებისთვის, მკაცრი ეკონომიკის კონცეფცია... ემიგრაციაში ყველაზე მეტად მისაღები გვეჩვენება“. გადასახლება მოაზროვნეებისთვის იგივეა, რაც სახლი გულუბრყვილოსთვის. სწორედ გადასახლებაში მყოფი მოაზროვნე ადამიანის გაუცხოება მისი ჩვეული ცხოვრების წესიდან იძენს გადარჩენის მნიშვნელობას.

დოსენის რედაქციით „უპანიშადის“ კითხვისას, ადორნომ და ჰოკჰაიმერმა გამკენწლავი კომენტარები გააკეთეს იმის შესახებ, რომ ჭეშმარიტებას, სილამაზესა და სამართლიანობას შორის კავშირის მაძიებელთა თეორიული და პრაქტიკული სისტემები („ისტორიის აუტსაიდერების“) „არც ისე მკაცრი და ცენტრალიზებულია; წარმატებული სისტემებისგან ისინი განსხვავდებიან ანარქიის ელემენტებით. ისინი იდეასა და ინდივიდუალიზმს უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებენ, ვიდრე მართვასა და კოლექტივს. ამიტომაც ინვევენ ბრაზს“. იმისთვის, რომ იდეები წარმატებული იყოს, რათა ჩავენვდეთ გამოქვაბულში მცხოვრებთა წარმოსახვას, ელეგანტურმა ვედურმა რიტუალმა თავის თავზე უნდა აიღოს უპანიშადების ბუნდოვან ფიქრებზე პასუხისმგებლობა, ნაკლებ ემოციურმა და გულკეთილმა სტოიკოსებმა უნდა ჩაანაცვლონ იმპულსური და ამპარტავანი ცინიკოსები და უკიდურესად

პრაქტიკულმა წმ. პავლემ უნდა ჩაანაცვლოს დახვეწილად არაპრაქტიკული წმ. იოანე ნათლისმცემელი. თუმცა, მთავარი კითხვა ისაა, შეუძლია თუ არა ამ იდეების ემანსიპატორულ ძალას გადაურჩეს მინიერ ნარმატებას. აღორნოს პასუხი ამ კითხვაზე მელანქოლიურია: „ძველი რეგიონებისა და სკოლების ისტორია, თანამედროვე პარტიებისა და რევოლუციების მსგავსად, გვასწავლის, რომ გადარჩენის ფასი პრაქტიკული მონანილეობაა, იდეების დომინანტად გადაქცევა“.

ამ ბოლო წინადადებაში მთავარი სტრატეგიული დილემა, მუდმივად ატარებს ორიგინალური „კრიტიკული სკოლის“ ყველაზე ცნობილი დამფუძნებელის ვარაუდს: ის, ვინც ფიქრობს და ზრუნავს, განწირულია იმოძრაოს სუფთა, თუმცა უმაქნისი გონის სცილასა და ბატონობაზე ეფექტური, თუმცა ბინძური პრეტენზიის მქონე ქარიბდას შორის. *Tertium non datur*. არც პრაქტიკისადმი სწრაფვა და არც პრაქტიკის უარყოფა არ გვთავაზობს კარგ გამოსავალს. პირველს ახასიათებს ტენდენცია, გადაიქცეს დომინანტად – ახალი შეზღუდვების მიმართ მისი ყველა თანხმლები საშინელებით, თავსმოხვეული თავისუფლებით, ეფექტების უტილიტარული პრაგმატიზმით, რომლებიც პრიორიტეტულია ეთიკური პრინციპების მიზეზებზე და რომელსაც მოსდევს თავისუფლების ამბიციის შესუსტება და შემდგომი დამახინჯება. მეორემ, შეიძლება დააკმაყოფილოს ნარცისული მისწრაფება უკომპრომისო სინმინდისაკენ, მაგრამ აზროვნებას საბოლოოდ არაეფექტურად და უნაყოფოდ აქცევს: ფილოსოფია, როგორც ლუდვიგ ვიტგენშტაინი სევდიანად შენიშნავდა, ყველაფერს დატოვებდა ისე, როგორც იყო; აზროვნებას, რომელიც ადამიანის არაჰუმანური მდგომარეობის ზიზღისგან წარმოიშვება, ძალიან ცოტა რამის ან საერთოდ არაფრის გაკეთება შეუძლია იმისთვის, რომ ეს

მდგომარეობა უფრო ჰუმანური გახადოს. *Vita contemplativa* (მჭვრეტელი ცხოვრებისა) და *vita activa* (აქტიური ცხოვრების) დილემა გვაიძულებს, არჩევანი გავაკეთოთ ორ ერთნაირად არაკომპეტენტურ პერსპექტივას შორის. რაც უფრო უკეთესადაა აზროვნებაში ფასეულობები დაცული დაბინძურებისგან, მით უფრო ნაკლებ მნიშვნელოვანი იქნება მათთვის, ვისთვისაც არიან განკუთვნილნი. რაც უფრო დიდი იქნება მათი გავლენა ამ ცხოვრებაზე, მით უფრო ნაკლებად მოგვაგონებს ცხოვრება იმ რეფორმირებულ ფასეულობებს, რამაც განაპირობა და შთააგონა ეს რეფორმა.

ადორნოს ნუხილს დიდი ისტორია აქვს, რომელიც მოდის პლატონის დასმული პრობლემიდან „გამოქვაბულში დაბრუნების“ სიბრძნისა და მიზანშეწონილობის შესახებ. ეს პრობლემა წარმოიშვა პლატონის მოწოდებიდან ფილოსოფოსებისადმი, რომ მათ დაეტოვებინათ ბანალურობის ბნელი გამოქვაბული და – აზროვნების სინმინდის სახელით – უარი ეთქვათ გამოქვაბულის მობინადრეებთან ნებისმიერ კავშირზე ცხოვრების განმავლობაში და ამგვარად, ყოფილიყვნენ ნათელი იდეის სამყაროში. პრობლემა ისაა, რომ ფილოსოფოსებს თავიანთი მონაპოვარი უნდა გაეზიარებინათ გამოქვაბულში დარჩენილებისთვის და თუ ისინი ამას მოისურვებენ, რამდენად მოუსმენდნენ შიგნით დარჩენილები მათ. თავისი ეპოქის სტილის შესაბამისად, პლატონი ელოდა, რომ კონტაქტების შესაძლო დარღვევა მაცნეთა მკვლევობას გამოიწვევდა.

პლატონის დასმული პრობლემის ადორნოსეული ვერსია პოსტ-განმანათლებლურ სამყაროში ჩამოყალიბდა, სადაც ერეტიკოსების კოცონზე დანვა საბოლოოდ გადავიდა მოდიდან. ახალ სამყაროში გამოქვაბულის მაცხოვრებლებს, რომლებიც ამჟამად ბიურგერებად იქცნენ, აღარ ჰქონდათ ჭეშმარიტებისა და უმაღლესი ფასეულობებისადმი თანდაყოლი-

ლი ენთუზიაზმი, როგორც პლატონის დროს იყო; მოსალოდნელი იყო, რომ ისინი მკვეთრად დაუპირისპირდებოდნენ იმგვარ მესიჯებს, რომლებიც მათ ყოველდღიურ სიმშვიდეს დაარღვევდა. თუმცა, ახალ სტილთან შესაბამისად, კომუნიკაციის გაფუჭების შედეგი განსხვავებული ფორმით იყო გათვალისწინებული. კავშირი ცოდნასა და ძალაუფლებას შორის, რაც უბრალო ფანტაზიას წარმოადგენდა პლატონის ხანაში, გადაიქცა ფილოსოფიის რუტინულ და პრაქტიკულად აქსიომატურ პოსტულატად და პოლიტიკის საერთო და ყოველდღიურად საჭიროებად. მიზეზიდან, რის გამოც შეიძლება ადამიანი მოექლათ, სიმართლე იქცა მკვლევლობის კარგ საფუძვლად. (ცოტ-ცოტა ორივე იყო ხოლმე, მაგრამ ამ ნაზავში არსებული პროპორციები მკვეთრად შეიცვალა). ამრიგად, ბუნებრივი და გონივრული იყო მოლოდინი, რომ ადორნოს ხანაში, კეთილი სიტყვის უარყოფილი მოციქულები შესაძლებლობის შემთხვევაში, ძალას გამოიყენებდნენ; ისინი აუცილებლად ეცდებოდნენ მბრძანებლობას წინააღმდეგობის დამარცხების მიზნით და აიძულებდნენ ან მოისყიდდნენ თავიანთ ოპონენტებს, რათა გაეგრძელებიათ თავიანთი დაწყებული გზა. ძველ რთულ მდგომარეობას – ანუ იმას, თუ როგორ ვიპოვით ისეთ სიტყვებს, რომლებსაც ვეტყვით ინფორმაციის არ მქონე ყურებს ისე, რომ საფრთხის ქვეშ არ დავაყენებთ შეტყობინების არსს და როგორ გამოვხატავთ სიმართლეს ისე, რომ მარტივად გათავისებადი და საკმარისად მიმზიდველი გახდეს, რათა შესაძლებელი იყოს მისი გაგება შინაარსის დამახინჯების გარეშე – დაემატა ახალი სირთულე, განსაკუთრებით მწვავე და შემაშფოთებელი იმ შემთხვევაში, თუ გზავნილი სავსეა გათავისუფლების, განმათავისუფლებელი ამბიციებით: როგორ ავიცილოთ თავიდან ან როგორ დავიყვანოთ მინიმუმამდე მაინც, ძალაუფლებასა და მბრძანებლობაზე კორუფციის გავლენა,

რომელიც უკვე განიხილება, როგორც მთავარი საშუალება შეტყობინების გადასაცემად? ეს ორი პრობლემა ერთმანეთშია გადახლართული, რაც კარგად ჩანს ლეო შტრაუსისა და ალექსანდრე კოჟევის შორის არსებულ მწვავე დავაში.

„ფილოსოფია“, – ამტკიცებდა შტრაუსი, ეს არის – „მარადიული და უცვლელი წესრიგის ძიება, რომელშიც, ერთი მხრივ, მიმდინარეობს ისტორია და რომელიც, მეორე მხრივ, არ არის დამოკიდებული ისტორიაზე“. ის რაც მარადიული და უცვლელია, ასევე ფლობს უნივერსალურობის თვისებას; მაგრამ ამ „მარადიული და უცვლელი წესრიგის“ უნივერსალურობის მიღწევა შეიძლება „ნამდვილი ცოდნის ან სიბრძნის საფუძველზე“ – და არა შერიგებისა და აზრთა შეთანხმების გზით.

მოსაზრებაზე დაფუძნებული შეთანხმება ვერასოდეს გახდება უნივერსალური შეთანხმება. ნებისმიერი რწმენა, რომელსაც პრეტენზია აქვს უნივერსალურობაზე, ანუ იმაზე, რომ იყოს საყოველთაოდ გაზიარებული, აუცილებლობის შემთხვევაში კი, პროვოცირებას უწევს კონტრრწმენას, რომელსაც იგივე პრეტენზიები აქვს. ბრძენთა მიერ შექმნილი ჭეშმარიტი ცოდნის გავრცელება უცოდინართა შორის არ იქნება სასარგებლო, რადგან მისთვის დამახასიათებელი დიფუზორული გავრცელებით, ცოდნა გარდაუვალად გარდაიქმნება საკუთარ აზრად, ცრურწმენად ან უბრალოდ რწმენად,

შტრაუსისთვის, ისევე როგორც კოჟევისთვის, უფსკრული სიბრძნესა და „უბრალო რწმენას“ შორის და მათ შორის კომუნიკაციის სირთულე, ავტომატურად მიუთითებდა ძალაუფლებისა და პოლიტიკის პრობლემაზე. ორი ტიპის ცოდ-

ნას შორის შეუთავსებლობა ორივე პოლემიკოსის შემთხვევაში, წარმოდგება როგორც „სიბრძნის მქონეთა“ წესრიგის, აღსრულებისა და პოლიტიკური ჩართულობის საკითხი, ანდა პირდაპირ რომ ვთქვათ, როგორც ფილოსოფიასა და სახელმწიფოს შორის ურთიერთობის პრობლემა, რაც პოლიტიკის ძირითად აქცენტად განიხილება. პრობლემა დადის არჩევანის გაკეთებაზე პოლიტიკურ მონაწილეობასა და პოლიტიკური პრაქტიკისგან რადიკალურ დისტანცირებას შორის და ასევე, თითოეულ შემთხვევაში, შესაძლო მოგების, რისკებისა და ნაკლოვანებების ფრთხილ გაანგარიშებამდე.

იმის გათვალისწინებით, რომ მარადიულ წესრიგზე, ფილოსოფოსთა ზრუნვის ჭეშმარიტ საგანზე, „ისტორია საერთოდ არ ახდენს გავლენას“, რა გზით შეიძლება მოახდინოს გავლენა ისტორიის მმართველებთან, ძალაუფლებებთან ურთიერთობამ თავად ფილოსოფიის ამ საკითხზე? შტრაუსისთვის ეს უფრო რიტორიკული კითხვა იყო, რადგან „ასეთი გზა არ არსებობს“ – ეს არის ერთადერთი გონივრული და აშკარა პასუხი. ფილოსოფიის ჭეშმარიტებაზე შეიძლება მართლაც არ ახდენს გავლენას ისტორია, უპასუხა კოჟევიმა, მაგრამ ის გულისხმობს, რომ მას შეუძლია ისტორიისგან შორს ყოფნა: ეს ჭეშმარიტება გულისხმობს ისტორიაში შესვლას, რათა მისი რეფორმირება გახდეს შესაძლებელი – და ამიტომ, ურთიერთობა ძალაუფლების მფლობელებთან, ბუნებრივ მცველებთან, რომლებიც მეთვალყურეობენ ამ შესასვლელს და ბლოკავენ ან შესვლის ნებას იძლევიან, ფილოსოფიური საქმიანობის განუყოფელი და მნიშვნელოვანი ნაწილია.

ისტორია ეს არის ფილოსოფიის რეალიზაცია; ფილოსოფიის ჭეშმარიტება თავის საბოლოო გამოცდასა და დადასტურებას პოულობს მის მიღებასა და აღიარებაში. ფილოსოფოსების სიტყვებით რომ ვთქვათ, როდესაც სახელმწიფოს

სხეული ხდება. აღიარება კი უმაღლესი ტელოსი და ფილოსოფიის დამონებებაა. ასე რომ, ფილოსოფოსთა მოქმედებების ობიექტი არის არა მხოლოდ ფილოსოფია ან თავად ფილოსოფოსები, რაც მათი აზრით, ფილოსოფოსობის „შიდა საქმეა“, არამედ ეს არის სამყარო და საბოლოოდ, ამ ორთა შორის ჰარმონია, უფრო სწორად, სამყაროს მიმსგავსება ჭეშმარიტებასთან, სადაც ფილოსოფოსები მცველებად გვევლინებიან. ამიტომაც, ის, რომ მას „კავშირი არ აქვს“ პოლიტიკასთან, პასუხი არაა. ამას არა მხოლოდ „ამ სამყაროს“, არამედ ფილოსოფიის ლალატის სუნიც დაჰკრავს.

გვერდს ვერ აფუვლით მსოფლიოსთან არსებული „პოლიტიკური ხიდის“ საკითხს. და ვინაიდან ამ ხიდს არ ემსახურებიან სახელმწიფო მოხელეები, კითხვა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა დააკავშიროს ამ ხიდმა ფილოსოფია სამყაროსთან, არსად გაქრება და პასუხის გაცემას საჭიროებს. ასევე, გვერდს ვერ აფუვლით, ყოველ შემთხვევაში, თავიდანვე, სანამ ჭეშმარიტ ფილოსოფიასა და სამყაროს რეალობის შორის უფსკრული არსებობს, იმ სასტიკ ფაქტსაც, რომ სახელმწიფო იღებს ტირანიის ფორმას. ტირანია (კოჟევი ჯიუტად ამტკიცებს, რომ ხელისუფლების ეს ფორმა შეიძლება განისაზღვროს მორალურად ნეიტრალური თვალსაზრისით) მყარდება მაშინ, როდესაც

მოქალაქეთა გარკვეული ნაწილი (მნიშვნელობა არ აქვს უმრავლესობა იქნება ეს, თუ უმცირესობა) ყველა სხვა მოქალაქეს აკისრებს საკუთარ იდეებსა და მოქმედებებზე პასუხს, რასაც ხელმძღვანელობს ავტორიტეტი, რომელსაც ადამიანთა ეს ჯგუფი სპონტანურად ცნობს, თუმცა მისი ცნობა სხვებს ვერ აიძულებს; და სადაც ეს ჯგუფი სხვებს თავს ახვევს ყველაფერს ყოველგვარი შეთანხმების, რაიმე ტიპის კომპრომისის

მიღწევის მცდელობის და მათი იდეებისა და სურვილების გათვალისწინების გარეშე (განსაზღვრული სხვა ავტორიტეტის მიერ, რომელსაც ეს სხვები სპონტანურად აღიარებენ).

ვინაიდან და რადგანაც სხვისი იდეების და სურვილების უგულვებელყოფაა ის, რაც ტირანიას ტირანიად აქცევს, ამოცანა კი მდგომარეობს სქიზმოგენეტიკური ჯაჭვის განწყვეტაში (როგორც გრეგორი ბეიტსონი იტყოდა), ერთი მხრივ, უზომო უგულვებელყოფასა და, მეორე მხრივ, განსხვავებულ აზროვნებას შორის. უნდა მოიძებნოს რაიმე სახის საფუძველი, რომელზე დაყრდნობითაც ორივე მხარე შეხვდება და მოახერხებს ნაყოფიერ საუბარს. ეს საფუძველი კი (ამის შესახებ კოჟევი და შტრაუსი ერთსულოვნები არიან) მხოლოდ ჭეშმარიტი ფილოსოფია შეიძლება იყოს, რომელსაც კავშირი აქვს – როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება – როგორც მარადიულ და აბსოლუტურ, ისე საყოველთაოდ ვალიდურ საგნებთან. (ყველა სხვა საფუძველი, რომელიც შეიძლება შემოგვთავაზონ „უბრალოდ რწმენით“, მხოლოდ ბრძოლის ველად თუ გამოგვადგება). კოჟევს სწამდა, რომ ამის გაკეთება შეიძლებოდა, მაგრამ შტრაუსს არა: „მე არ მჯერა სოკრატეს ხალხთან საუბრის შესაძლებლობის“. ვინც ასეთ საუბარშია ჩართული, ფილოსოფოსი კი არ არის, არამედ „გარკვეული რიტორიკის“ წარმომადგენელი, რომელსაც აფიქრებს არა იმ გზის გაგრძელება, რომლითაც ჭეშმარიტება უნდა მივიდეს ხალხამდე, არამედ იმისადმი მორჩილება, რაც შეიძლება ძალაუფლებებს დასჭირდებოთ ან რასაც უბრძანებენ. ფილოსოფოსებს მეტის გაკეთება შეუძლიათ, ვიდრე რიტორიკისთვის რჩევის მიცემაა, ხოლო შანსი იმისა, რომ ფილოსოფია და საზოგადოება ოდესმე შერიგდებიან და გაერთიანდებიან, ძალიან მინიმალურია.

შსტრაუსი და კოჟევი შეთანხმდნენ, რომ კავშირი უნივერსალურ ფასეულობებსა და სოციალური ცხოვრების ისტორიულად ჩამოყალიბებულ რეალობას შორის არის პოლიტიკა; მძიმე მოდერნულობის გადმოსახედიდან წერისას, მათ მიაჩნიათ, რომ პოლიტიკა იკვეთება სახელმწიფოს მოქმედებებთან. ამიტომაც, შემდეგომი განხილვების გარეშე იგულისხმება, რომ ფილოსოფოსების წინაშე მდგარი დილემა მარტივ არჩევანმდე დადიოდა „ალება“ თუ „დატოვება“: ან უნდა გამოიყენო კავშირი, ყოველგვარი რისკების მიუხედავად, ან (აზროვნების სინამდის გულისთვის) მისგან თავი შორს უნდა დაიჭირო და შეინარჩუნო დისტანცია ძალაუფლებისა და ძალაუფლების განმკარგველებისაგან. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არჩევანი უნდა გააკეთო უძლურად დარჩენაზე მიბმულ ჭეშმარიტებასა და ჭეშმარიტებისადმი ორგულად ყოფნას მიბმულ ძალას შორის.

მძიმე მოდერნულობა, ბოლოს და ბოლოს, რეალობის ჩამოყალიბების ხანა იყო, არქიტექტურის ან მებაღეობის სტილში; გონივრულ განაჩენთან დაკავშირებული სინამდვილე ხარისხის მკაცრი კონტროლითა და მკაცრი პროცედურული წესების დაცვით უნდა „აშენებულიყო“ და უპირველესყოფისა, სამუშაოების დაწყებამდე უნდა შემუშავებულიყო. ეს იყო ხატვისა და ხაზვის ეპოქა – არა იმდენად სოციალური ტერიტორიის რუკაზე დასატანად, არამედ ამ ტერიტორიის სიცხადისა და ლოგიკის დონეზე ასაყვანად, რითიც მხოლოდ რუკები დაიკვეხნიან. ეს იყო ეპოქა, სადაც გონის რეალობაში დაკანონების იმედი ჰქონდათ, სადაც ფსონები ისე გადალაგდებოდა, რომ რაციონალურ ქცევას წაახალისებდა, ხოლო გონიერების საწინააღმდეგო ნებისმიერი ქცევა ძალიან ძვირად დაუჯდებოდა ნებისმიერს. დაკანონების მიზეზით, კანონმდებლებისა და სამართალდამცავი ორგანოების უგულბელყოფა, ცხადია, შესაძლებელი

არ იყო. მისი ხელის შემწყობი დილემა შეეხებოდა სახელმწიფოსთან ურთიერთგაგების საკითხს, თანამშრომლობის სახეს მიიღებდა ის თუ კონკურენციის: რაც, მართლაც, სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხი იყო.

ცხოვრებისეული პოლიტიკის კრიტიკა

როცა აღარ არსებობს ისეთი სახელმწიფოს იმედი, რომელიც გპირდება ან მოქმედებს როგორც გონის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი და რაციონალური საზოგადოების შემქნელი, კარგი საზოგადოების ოფისებში მდგარი დაფებით, მრჩევლთა, თარჯიმანთა და ბროკერთა მრავალფეროვანი ბრბოს გარემოცვით, რომლებიც ვალდებულებას იღებენ, კანონმდებლებზე ადრე შეასრულონ ამოცანა, გასაკვირი აღარ არის, რომ კრიტიკულ თეორეტიკოსებს, რომელთაც სურთ ემანსიპაციის საქმიანობაში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება, გლოვობენ თავიანთ უზარმაზარ დანაკლისს. იშლება არა მხოლოდ სავარაუდო გადამტანი და ამავედროულად მიზანიც განმათავისუფლებელი ბრძოლისა; არამედ, ასევე ნაკლებად სავარაუდოა, რომ კრიტიკული თეორიის ცენტრალური, განმსაზღვრელი დილემა, ის ღერძი, რომლის გარშემოც ტრიალებდა კრიტიკული დისკუსია, გადაიტანს ამ სატრანსპორტო საშუალების მოშლას. ბევრი გრძნობს, რომ კრიტიკული დისკუსია, შეიძლება თემის გარეშე დარჩეს. და ბევრი ცდილობს, სასონარკვეთილი ჩაეჭიდოს კრიტიკის ორთოდოქსულ სტრატეგიას მხოლოდ იმის დასადასტურებლად, რომ დირსკურს ნამდვილად გამოეცალა ხელშესახები საგანი, რადგან დიაგნოზი სულ უფრო გადის მიმდინარე რეალობის საზღვრებიდან და წინადადებები უფრო და უფრო

ბუნდოვანი ხდება; ბევრი დაჟინებით ითხოვს ძველ ომებში ბრძოლას, რომლებშიც მათ გამოცდილება შეიძინეს და ამ სანდო, საბრძოლო ველს ამჯობინებენ ახალ, ჯერჯერობით ბოლომდე შეუსწავლელ ტერიტორიას, ტერა ინკოგნიტას.

თუმცა, კრიტიკული თეორიის პერსპექტივები (რომ აღარაფერი ვთქვათ მასზე მოთხოვნაზე), არ არის დაკავშირებული ცხოვრების წარმავალ ფორმებთან ისე, როგორც ჩვენს დრომდე მოღწეული კრიტიკული თეორეტიკოსების თვითცნობიერება არის დაკავშირებული მიმდინარეობისას შექმნილი ფორმების, უნარებისა და პროგრამების გამონვევის წინაშე დაყენებით განვითარებასთან. ეს მხოლოდ ემანსიპაციისთვის წარსულში მინიჭებული მნიშვნელობაა, მაგრამ ის აღარ არსებობს დღევანდელ პირობებში, უკვე მოძველებულია – აღარ დგას ემანსიპაციის ამოცანა. ახლა სხვა რამეა მთავარი. ემანსიპაციის ახალი საზოგადოებრივი გეგმა არსებობს, რომელიც ელის თუ როდის დაიკავებს მას კრიტიკულ თეორია. ეს ახალი საზოგადოებრივი დღის წესრიგი, რომელიც ჯერ კიდევ ელოდება კრიტიკულ საჯარო პოლიტიკას, ჩნდება ადამიანის თანამედროვე მდგომარეობის „თხევად“ ვერსიასთან ერთად და, განსაკუთრებით, ამ მდგომარეობიდან გამომდინარე ცხოვრებისეული ამოცანების „ინდივიდუალიზაციის“ შედეგად.

ეს ახალი დღის წესრიგი წარმოიშობა ადრე განხილულ დე იურე და დე ფაქტო ინდივიდუალურობას შორის წარმოქმნილი უფსკრულისას, ან იურიდიულად დამკვიდრებული „უარყოფითი თავისუფლებისას“, რაც დიდწილად არ არსებობს, ან როგორც მინიმუმ, შორსაა „საყოველთაოდ ხელმისაწვდომი“, „პოზიტიური თავისუფლებისგან“. ანუ თავის დამკვიდრების ნამდვილი ძალისგან. ახალი პირობა ცოტათი თუ განსხვავდება იმ პირობისაგან, რამაც ბიბლიის თანახმად, ისრაელიანთა აჯანყებას და ეგვიპტიდან გამოსვლას

ჩაუყარა საფუძველი. „ფარაონმა უბრძანა ზედამხედველებსა და მათ უფროსებს, არ მიენოდებინათ ჩალა აგურის დასამზადებლად...“, „წავიდნენ და თვითონ შეაგროვონ თავიანთი ჩალა, თუმცა ნახე, მაინც იმავე რაოდენობის აგურებს ამზადებენ, რამდენსაც ადრე“. „როდესაც წინამძღოლებმა აღნიშნეს, რომ შეუძლებელი იყო ჩალით სათანადო მომარაგების გარეშე, აგურების ეფექტურად დამზადება, ფარაონს ბრალი წაუყენეს, თუმცა მან პასუხისმგებლობა მოიხსნა არაეფექტურობაზე“ და ისინი სიზარმაცეში დაადანაშაულა. „დღეს აღარ არსებობენ ფარაონები, რომლებიც ბრიგადირებს უბრძანებდნენ, გაემათრახებინათ ზარმაცები. მაგრამ იმ დროის ხელისუფლება მაინც ახდენდა ჩალის მიწოდებას, ხოლო აგურის მწარმოებლები გაიძახოდნენ, რომ მხოლოდ საკუთარი თავის სიზარმაცე უშლით ხელს სამუშაოს სწორად შესრულებაში და უპირველეს ყოვლისა, სამუშაოს კმაყოფილებით შესრულებაში. სამუშაო, რომელიც დღეს ადამიანებს აქვთ იგივეა, რაც მოდერნულობის დასაწყისიდან მოყოლებული: ინდივიდუალური ცხოვრების თვითმონყობა და სხვა თვითდამკვიდრებულ ინდივიდებთან კავშირების გაბმა. კრიტიკულ თეორეტიკოსთა მხრიდან ეს საქმე არასოდეს დამდგარა ეჭვქვეშ. რასაც ეს თეორეტიკოსები აკრიტიკებდნენ, იყო გულწრფელობა და მიზანშეწონილობა, რომლითაც ადამიანები თავისუფლდებოდნენ დავალებული სამუშაოს შესრულებისგან. კრიტიკულმა თეორიამ დაადანაშაულა ისინი, ვისაც უნდა აელო ვალდებულება თვითდამკვიდრებისთვის საჭირო სათანადო პირობების შექმნაზე: არჩევანის თავისუფლებაზე კი დაწესებული იყო ძალიან ბევრი შეზღუდვა, არსებობდა ტოტალიტარული ტენდენცია, რაც საფრთხეს უქმნიდა თავისუფლების მთლიანად წართმევას, არჩევანის თავისუფლების შეცვლას თავსმობვეული სულელური ერთგვაროვნობით.

ბევრი თავისუფალი აგენტი სავსეა წინააღმდეგობებით, რომელთა შეჯამებაც არც თუ ისე ადვილია. მაგალითად, განვიხილოთ თვითგამოცხადებული იდენტობების წინააღმდეგობა, რომლის აღაირებისთვისაც საჭიროა მისი საკმარისი სიმყარე. ამასთან, საჭიროა მოქნილობა, რომ მან ხელი არ შეუშალოს თავისუფალ მოძრაობას მუდმივად ცვალებად გარემოში. ან ადამიანურ-პარტნიორული ურთიერთობების არასაიმედოობა, რომელიც ახლა უფრო არის დატვირთული მოლოდინით, ვიდრე ოდესმე და საერთოდაც, თუ მათი ინსტიტუციონალიზება ხდება, ისინი ახალ დატვირთვას ნაკლებად უძლებენ. ან სინანული ხელახლა აღებული პასუხისმგებლობის გამო, რომელიც საშიშად დაცურავს გულგრილობასა და იძულებას შორის. ან მოქმედების სისუსტე, რომელსაც მხოლოდ მოქმედი პირების ენთუზიაზმი და ერთგულება გააჩნია და უფრო ნებოვანი რამ სჭირდება მთლიანობის შესანარჩუნებლად, ვიდრე მიზანს არ მიაღწევს. ან გამოცდილების განზოგადების სირთულე, რომელიც გამოსცადეს პირადად და სუბიექტურად, გამოიხატოს პრობლემებში, რომლებიც უნდა შევიდეს საზოგადოებრივ დღის წესრიგში და იქცეს საჯარო პოლიტიკის საგნად. არსებობს რამდენიმე არაჩვეულებრივი მაგალითი, მაგრამ ისინი წარმოდგენას გვიქმნიან იმ პრობლემებზე, რაც ახლა კრიტიკული თეორეტიკოსების წინაშე დგას, რომელთაც თავიანთი დისციპლინის საჯარო პოლიტიკის დღის წესრიგში შეყვანა სურთ.

ტყუილად არ შეუტანიათ ეჭვი კრიტიკული თეორიის მიმდევრებს, რომ „განმანათლებლობის დესპოტურ“ ვერსიაში, რომელიც მოდერნულობის პოლიტიკურ პრაქტიკაში განსახიერდა, ზუსტადაც რომ შედეგი არის ის – რაციონალურად სტრუქტურირებული და მართული საზოგადოება – რასაც მნიშვნელობა აქვს; ისინი ეჭვობდნენ, რომ ინდივიდუალური ნება, სურვილები და მიზნები, ინდივიდუალური *vis formandi*

და *libido formandi*, მხოლოდ პოეტური სურვილები იყო, რასაც მიეცათ ახალი მნიშვნელობები ფუნქციებისთვის, გამოყენებისა თუ დანიშნულებისთვის, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა საჭირო ეს რესურსი. ამის პრაქტიკის ან შემოთავაზებული ტენდენციის საწინააღმდეგოდ, კრიტიკულმა თეორეტიკოსებმა შექმნეს საზოგადოების ხედვა, რომელიც ჯანყდება ამ პერსპექტივის, საზოგადოების წინააღმდეგ, რომელშიც ზუსტად იმ ნების, სურვილებისა და მიზნების დაკმაყოფილება, დათვლა და დაფასებაა საჭირო, რომელიც მხარს უჭერს სრულყოფილების ყველა სქემას, რომელიც დაწესებულია სურვილების წინააღმდეგ, ან სურვილის გათვალისწინებით, იმ მამაკაცთა და ქალთა მიმართ, რომელსაც მოიცავს თავიანთი საკუთარი სახელი. ეგრეთწოდებული „ტოტალურობა“ აღიარებული და მისაღები იყო კრიტიკული სკოლის ფილოსოფოსების უმეტესობისთვის, რაც სავარაუდოდ, წარმოიშვა შემოქმედებითი და თავისუფალი არჩევანის მქონე ცალკეული ინდივიდების ქმედებებით.

ყველა კრიტიკულ თეორია შეიცავდა ანარქისტულ მახასიათებლებს: ნებისმიერი ძალა საეჭვო იყო, მტერი ჯაშუშობდა მხოლოდ ძალაუფლების სასარგებლოდ და იმავე მტერს ადანაშაულებდნენ თავისუფლებისგან დაზარალებულ ყველა ნაკლოვანებასა და იმედგაცრუებაში (ჯარში სიმამაცის ნაკლებობაც კი ნიშნავდა თავისუფლებისთვის მამაც ბრძოლას, როგორც „მასობრივ კულტურაზე“ კამათისას ხდება ხოლმე). საფრთხეს და დარტყმებს ელოდნენ საზოგადოების მხრიდან, რომელსაც ყოველთვის სურდა „პირადის“, „სუბიექტურის“, „ინდივიდუალურის“ კოლონიზება. ნაკლებად ფიქრობდნენ იმ საფრთხეებზე, რაც უკავშირდებოდა საზოგადოებრივი სივრცის შევიწროვებას ან დაცარიელებას და რაც შეიძლება მოჰყოლოდა რევერსულ დაპყრობას: კერძოს მიერ საჯარო სფეროს კოლონიზებას. და მაინც,

ეს შეუფასებელი შესაძლებლობა დღეს გადაიქცა ემანსიპაციის მთავარ შემაფერხებლად, რომელიც ახლა შეიძლება მხოლოდ აღინეროს, როგორც ინდივიდუალური *დე იურე* ავტონომიის *დე ფაქტო* ავტონომიად გადაქცევა.

საზოგადოებრივი ძალაუფლება ასახავს ინდივიდუალური თავისუფლების *არასრულყოფილებას*, მაგრამ მისი უკანდახევა ან გაქრობა ხელს უწყობს გამარჯვებით მოპოვებული თავისუფლების *პრაქტიკულ უძლურებას*. თანამედროვე ემანსიპაციის ისტორია დაპირისპირებიდან გამომდინარე, პირველი საშიშროებიდან მეორეზე გადავიდა. ისაია ბერლინის ტერმინები რომ გამოვიყენოთ, შეიძლება ითქვას, რომ მას შემდეგ, რაც იბრძოლეს და გაიმარჯვეს „ნეგატიური თავისუფლებისთვის“, საჭირო გახდა ბერკეტები მის „პოზიტიურ თავისუფლებად“ გადაქცევისთვის – შედეგად, მრავალმხრივი არჩევანის თავისუფლება და დღის ნესრიგი – ნაწილებად დაიშალა. საზოგადოებრივმა ძალაუფლებამ დაკარგა არა მხოლოდ თავისი გასაოცარი და გამაღიზიანებელი მჩაგვრელის პოტენციალი, არამედ შესაძლებლობების ნაწილიც. ემანსიპაციის ომი არ დასრულებულა. მაგრამ კიდევ უფრო წინ წასვლისთვის, მან ახლა უნდა განაახლოს ის, რის განადგურებისთვისაც თითქმის მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში იბრძოდა. *ნებისმიერი ჭეშმარიტი გათავისუფლება დღეს მოითხოვს უფრო მეტ, და არა უფრო ნაკლებ, „საჯარო სფეროსა“ და „საჯარო ძალაუფლებას“*. ახლა, ზუსტად საჯარო სფეროა ის, რომელსაც ძალიან სჭირდება დაცვა შემოჭრილი კერძო პირებისგან – თუმცაღა, რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, ეს საჭიროა ინდივიდუალური თავისუფლების გასაძლიერებლად და არა მის დასაკნინებლად.

როგორც ყოველთვის, კრიტიკული აზროვნების ამოცანაა, რომ ნათელი მოფინოს ემანსიპაციის გზაზე შეხვედრილ უამრავ წინაღობას. დღევანდელი ამოცანების ხასიათის გა-

თვალისწინებით კი, ძირითადი დაბრკოლებები, რომლებიც დაუყოვნებლივ უნდა განვიხილოთ, უკავშირდება კერძო პრობლემების საჯარო საკითხებად ქცევას, ენდემურად კერძო პრობლემების საზოგადოებრივ ინტერესებში გადატანას (რაც უფრო მეტია, ვიდრე ცალკეული კომპონენტების ჯამი), „ცხოვრებისეული პოლიტიკის“ პრივატიზებული უტოპიების რეკოლექტივიზაციას, რათა კიდევ ერთხელ შევძლოთ „კარგი საზოგადოებისა“ და „სამართლიანი საზოგადოების“ მიღწევა. როდესაც საზოგადოებრივი პოლიტიკა კარგავს თავის ფუნქციებს და ცხოვრებისეული პოლიტიკა იპყრობს ასპარეზს, პრობლემები, რომელთაც ინდივიდები დე იურე აწყდებიან, ინდივიდებად ჩამოყალიბების გზაზე, დე ფაქტო აღმოჩნდება ხოლმე არაადიტიური და არაკუმულაციური, რითაც იგი აშიშვლებს საჯარო სფეროს, სადაც კერძო საზრუნავის აღიარება და მისი საჯაროდ გამოფენა ხდება. ამავ მიზეზით, ინდივიდუალიზაცია არამარტო ცალმხრივად მოძრავ ქუჩას გავს, არამედ, როგორც ჩანს, იგი ანადგურებს ყველა იმ ინსტრუმენტს, რომლის გამოყენებაც შეიძლებოდა მისი თავდაპირველი მიზნების განხორციელებისთვის.

ამგვარი დავალება კრიტიკულ თეორიას ახალ ადრესტს უპირისპირებს. დიდი ძმის აჩრდილმა შეწყვიტა მთელი მსოფლიოს სხვენებსა და მიწისქვეშეთში ძრომიალი, როგორც კი განათლებული დესპოტი გამოვიდა თავისი მისაღები ოთახიდან. მათმა ახალმა, თხევად მოდერნულმა, მკვეთრად შემცირებულმა ვერსიებმა თავშესაფარი იპოვეს პირადი ცხოვრების პოლიტიკის მინიატურულ სფეროში; სწორედ მანდ უნდა ვეძებოთ ინდივიდუალური ავტონომიის შანსები და მოვახდინოთ საფრთხის ლოკალიზება – იმ ავტონომიის, რომელის რეალიზებაც ვერსად მოხდება, გარდა ავტონომიური საზოგადოებისა. საერთო ალტერნატიული ცხოვრების ძიება უნდა დაიწყოს ცხოვრებისეული პოლიტიკების ალტერნატივების შესწავლიდან.

2 ინდივიდუალურობა

რთული გასახსენებელია და კიდევ უფრო რთულად გასაგებია ის, რომ არაუმეტეს 50 წლის წინ გავრცელებული კამათი ავი წინათგრძნობების და იმ შიშების არსის გარშემო, რომელსაც მომავალი მოასწავებდა იმ შემთხვევაში, თუ არაფერი შეაჩერებდა, სანამ ძალიან გვიანი არ იქნებოდა, მიმდინარეობდა ოლდოს ჰაქსლის “Brave New World”-სა და ჯორჯ ორუელის „1984“-ს შორის.

კამათი, რა თქმა უნდა, წრფელი და ნამდვილი იყო, ვინაიდან ამ ორი ანტიუტოპისტის მიერ ესოდენ ცხადად წარმოსახული სამყაროები ისე განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისგან, როგორც ცარცი განსხვავდება ყველისგან. ორუელის სამყარო სიდუხჭირის, სილატაკის, უკმარობისა და გაჭირვების სამყაროა; ჰაქსლის სამყარო კი, სიმდიდრის, მფლანგველობის, სიუხვისა და მაძღრობის სამყაროა. შესაბამისად, ორუელის სამყაროში მცხოვრები ადამიანები შიშითა და სევდით არიან შეპყრობილი მაშინ, როდესაც ჰაქსლის სამყაროში ხალხს უზრუნველი და მხიარული ცხოვრება აქვს. ამ ორ სამყაროს შორის სხვა, არანაკლებ ღირსშესანიშნავ განსხვავებასაც ვხვდებით, ისინი ერთმანეთს, პრაქტიკულად, ყოველ დეტალში უპირისპირდებიან.

და მაინც, არსებობდა რალაც, რაც აერთიანებდა ამ ორ ხედვას. (ამის გარეშე, ეს ორი ანტიუტოპისტი, კამათს რომ თავი დავანებოთ, ერთმანეთს არც კი დაელაპარაკებოდა.) ორივე იზიარებდა წინათგრძნობას მკაცრად გაკონტროლებული სამყაროს შესახებ, სადაც ინდივიდუალური თავისუფლება, არამხოლოდ უბრალო თავის მოჩვენებამდე და თითქმის ნულამდე იქნებოდა დაყვანილი, არამედ შეძლებული იქნებოდა იმ ხალხის მიერ, რომელიც განრთვნეს ბრძანებების შესრულებასა და დადგენილი წესების შესრულებაში; როგორც ჰაქსლის, ისე ორუელის სამყაროში გვხვდება მცირე ელიტა, რომელსაც საკუთარ ხელში მოუქცევია ყველა ძაფი, რომლითაც დანარჩენი ხალხის ცხოვრებას მარიონეტების მსგავსად მართავენ; ისინი იზიარებენ მმართველებად და მართულებად, შემქმნელებად და მათი გეგმების მიმდევრებად დაყოფილი სამყაროს ხედვას, სადაც პირველნი ამჯობინებენ საკუთარი ჩანაფიქრები სკივრებში გადამალონ, ხოლო მეორეებს არ ძალუძთ ან უბრალოდ არ სურთ ჩაერიონ მათ საქმეებში, თუმცა ყველაფრის აზრს კი წვდებიან; ისინი იზიარებენ სამყაროს ხედვას, რომლებმაც მათი ალტერნატივის არსებობა ფაქტობრივად წარმოუდგენელი გახადეს.

ის, რომ მომავალს მარაგში ნაკლები თავისუფლება, მეტი კონტროლი და მეტი ჩაგვრა ჰქონდა, კამათის ნაწილი არც ყოფილა. ორუელისა და ჰაქსლის უთანხმოების საგანი სამყაროს მიერ აღებული გეზი არასდროს ყოფილა, მათ უბრალოდ სხვადასხვაგვარად წარმოედგინათ ის გზები, რომლებიც იქ მიგვიყვანდნენ, სადაც უმეცარნი, უდარდელნი და სიჩლუნგისთვის განწირულნი აუღელვებლად დავუშვებდით მოვლენათა ბუნებრივი გზით განვითარებას.

1769 წელს სერ ჰორას მანისადმი მიწერილ წერილში, ჰორას ვოლპოლი წერდა, რომ „მსოფლიო კომედიია მათთვის – ვინც ფიქრობს, ტრაგედია კი მათთვის – ვინც გრძნობს“. თუმცა „კომიკურისა“ და „ტრაგიკულის“ მნიშვნელობები დროთა განმავლობაში იცვლება და იმ დღისთვის, როდესაც ორუელი და ჰაქსლი კალმებს მისწვდნენ ტრაგიკული მომავლის კონტურების მოსახაზად, ორივემ გააცნობიერა, რომ მსოფლიოს ტრაგედია მდგომარეობდა მის უმართავ, უკონტროლო პროგრესსა და სულ უფრო ძლიერდებოდა ნინამძლოლებსა და მათგან სულ უფრო დაშორებულ და დაუძღურებულ მართულებს შორის არსებულ უფსკრულში.

ორივე მწერალი თანაბრად იყო მოჯადოებული იმ ადამიანთა შემზარავი სურათით, რომლებიც აღარ განკარგავდნენ საკუთარ ცხოვრებას. სხვა ეპოქის მოაზროვნეების, არისტოტელესა და პლატონის მსგავსად, რომლებსაც ვერ წარმოედგინათ ცუდი და კარგი საზოგადოებები მონების გარეშე, ჰაქსლისა და ორუელს ვერ წარმოადგინათ ბედნიერი თუ უბედური საზოგადოება მმართველების, შემოქმედებისა და ზედამხედველების გარეშე, რომლებიც ერთობლივად დაწერდნენ სცენარებს სხვებისთვის, დადგამდნენ წარმოდგენას და მიწისქვეშეთში გამოკეტავდნენ მათ, ვინც იმპროვიზირებას შეეცდებოდა საკუთარი ტექსტის მეშვეობით. მათ ვერ წარმოედგინათ მსოფლიო საკონტროლო კომპიუტერისა და პულტების გარეშე. მათი დროის შიშების, ისევე, როგორც იმედებისა და ოცნებების უმეტესობა უმადლესი სამმართველოების გარშემო იყრიდა თავს.

მსუბუქი და მძიმე კაპიტალიზმი.

როგორც „გენეზისის დისკურსისგან“ განსხვავებულს, ნაიჯელ ტრიფტი ორუელისა და ჰაქსლის მოთხრობებს ალბათ „ჯოშუას დისკურსის“ რუბრიკაში განათავსებდა (როგორც ტრიფტი ამბობს, „დისკურსები, ეს ის მეტა-ენებია, რომლებიც ადამიანებს ადამიანებად ცხოვრებას აწავლის“). „მაშინ, როდესაც ჯოშუას დისკურსში ნესრიგი წესია, ხოლო უნესრიგობა გამონაკლისი, გენესისის დისკურსში უნესრიგობა წესია, ხოლო ნესრიგი გამონაკლისი“. ჯოშუას დისკურსში, მსოფლიო (აქ ტრიფტი კენეტ იოვიტს ციტირებს) „ცენტრალურად ორგანიზებული, მკაცრად შემოსაზღვრული და ისტერიულად შეპყრობილია შეუღწევადი საზღვრების იდეით“.

ნება მომეცით განვიმარტოთ, „ნესრიგი“, ნიშნავს ერთფეროვნებას, უწყვეტობას, განმეორებითობასა და პროგნოზირებადობას; გარემოს მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ შეგვიძლია ვუწოდოთ „მონესრიგებული“, როდესაც ზოგიერთი მოვლენა საგრძნობლად უფრო ხშირად ხდება და მათი ალტერნატიული მოვლენების განვითარების მოლოდინი ძალზედ მცირე ან საერთოდ გამორიცხულია. ამავე დროს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ვინმე სადმე (განპიროვნებული თუ უპიროვნო უზენაესი ქმნილება) უნდა ჩაერიოს ალბათობებში, გავლენა მოახდინოს მათზე და თავადვე გააგოროს კამათელი იმაზე ზრუნვით, რომ მოვლენები შემთხვევით არ განვითარდეს.

ჯოშუას დისკურსის „მონესრიგებული“ სამყარო მკაცრად კონტროლირებულია. ამ მსოფლიოში ყველაფერი გარკვეულ მიზანს ემსახურება, დამოუკიდებლად იმისგან, ნათლად ჩანს თუ არა ეს მიზანი. ამ მსოფლიოში სივრცე არ რჩება არაფრისთვის, რასაც არ გააჩნია მიზანი ან გამოუსადეგარია. უფრო მეტიც, უსარგებლობა, ამ მსოფლიოში, ლეგიტიმურ მიზნად შეიძლება იყოს აღიარებული. მისი აღიარებისთვის

კი ის მონესრიგებული მთლიანობის შენარჩუნებასა და უკვდავყოფას უნდა ემსახურებოდეს. მხოლოდ და მხოლოდ წესრიგია ის, რაც არ მოითხოვს ლეგიტიმაციას, ასე ვთქვათ, ეს „მისი თავისთავადი მიზანია“. ის უბრალოდ არის და მას ვერ მოვიშორებთ: სულ ესაა, რაც გვჭირდება ან შეგვიძლია ვიცოდეთ მის შესახებ. შესაძლოა ის აქაა, სადაც ღმერთმა განათავსა თავისი ერთჯერადი ღვთაებრივი შემოქმედებითი აქტის შედეგად; ან ღვთისმაგვარმა ადამიანმა თუ ქმნილებებმა მოათავსეს ის დაგეგმვის, აშენებისა და მართვის კვლავაც მიმდინარე პროცესში. ჩვენს დროში, ღვთის ხანგრძლივი შევებულებისას, წესრიგის შექმნისა და განკარგვის ტვირთი ადამიანებს დაანვა.

როგორც ამას კარლ მარქსმა მიაგნო, დომინანტური კლასების იდეები, როგორც წესი, დომინანტური იდეებია (დაშვება, რომელიც ჩვენ მიერ ენისა და მისი მუშაობის ახლებული აღქმის პირობებში შესაძლოა პლეონიზმადაც მივიჩნიოთ). დაახლოებით ორასი წლის განმავლობაში სწორედ კაპიტალისტური საწარმოების მმართველები იყვნენ ისინი, ვინც დომინირებდნენ მსოფლიოზე, ანუ, გამოყოფდნენ განხორციელებადს შეუძლებელისგან, რაციონალურს ირაციონალურიგან, გონივრულს სიგიჟისგან; სხვაგვარად განსაზღვრეს და შემოსაზღვრეს ალტერნატივათა ის დიაპაზონი, რომლის ფარგლებშიც უნდა მოქცეულიყო ადამიანის ცხოვრების ტრანექტორიები. ამგვარად, ამ ხედვის მსგავსებაში გამოკვეთილმა და სახეცვლილმა მსოფლიოს სწორედ მათეულმა ხედვამ (თავად მსოფლიოსთან ერთად) მისცა საზრდო და შესძინა აზრი დომინანტ დისკურსს.

უკანასკნელ ხანებამდე, ჯოშუას დისკურსი დომინირებდა, ახლა, სულ უფრო მეტად დომინირებს გენეზისის დისკურსი. თუმცა, იმის საპირისპიროდ, რასაც ტრიფტი გულისხმობს, ერთი და იმავე დისკურსის ფარგლებში ბიზნე-

სისა და აკადემიის, world makers და world interpreter-თა ამჟამინდელი შეხვედრა სიახლე სულაც არაა და არც ახალი და „ცოდნახარბი“ კაპიტალიზმის (როგორც ტრიფტი უწოდებს მას – „რბილი“ კაპიტალიზმის) რაიმე უნიკალურ თვისებას წარმოადგენს. უკვე ორი საუკუნეა, რაც აკადემიას არ გააჩნია სხვა მსოფლიო, გარდა კაპიტალისტური ხედვითა და პრაქტიკით დანალექი სამყაროსი, საკუთარ კონცეპტუალურ ქსელებში დაჭერისთვის, დაფიქრებისთვის, აღწერისთვის თუ ინტეგრირებისთვის. მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში, ბიზნესი და აკადემია მუდმივად ხვდებოდნენ ერთმანეთს, მაშინაც კი, როდესაც დიალოგის წარუმატებლობისდა გამო ურთიერთდაშორიშორების შთაბეჭდილებას ქმნიდნენ. შეხვედრისთვის განკუთვნილი სივრცე ადრეც და ახლაც პირველი პარტნიორის მიერ შეირჩეოდა და ეწყობოდა.

სამყარო, რომელიც განამტკიცებდა და სანდოობას მატებდა ჯოშუას დისკურსს, ფორდისტული სამყარო იყო (ტერმინი „ფორდიზმი“ დიდი ხნის წინ პირველად ანტონიო გრამშიმ და ჰენდრი დე მანმა გამოიყენეს, თუმცა, ჰეგელის „Owl of Minerva“-ს ჩვევების ერთგული, ხელახლა აღმოცენდა და ფართო გამოყებაში მოექცა მხოლოდ მაშინ, რაც ფორდისტული პრაქტიკების მზე საბოლოოდ ჩაესვენა). ალენ ლიპიეცის რეტროსპექტიულ აღწერაში, ფორდიზმი, თავისი ზეობის ხანაში ამავედროულად წარმოადგენდა ინდუსტრიალიზაციის, აკუმულაციისა და რეგულაციის მოდელს:

[ა] მოლოდინებისა და ინდივიდუალური აგენტების მოლოდინებისა და წინააღმდეგობრივი ქცევების ფორმების კომბინაციის მისადაგება აკუმულაციური რეჟიმის კოლექტიურ პრინციპებთან.

ინდუსტრიული პარადიგმამ მოიცვა რაციონალიზაციის ტეილორისეული პრინციპი და მასთან ერთად, მუდმივი მე-

ქანიზაცია. ეს „რაციონალიზაცია“ ეფუძნებოდა შრომის ინტელექტუალური და ფიზიკური ასპექტების განცალკევებას.

სოციალურმა ცოდნამ სისტემატიზაცია ზემოდან განიცადა და მანქანებს დამპროექტებლების მეშვეობით შეერწყა. მეოცე საუკუნის დასაწყისში, როდესაც ტელიორმა და მისმა მიმდევარმა ინჟინრებმა პირველად წარმოადგინეს ეს პრინციპები, მათი მკაფიო მიზანი იყო მუშების მართვის/მენეჯმენტის კონტროლის აღსრულება.

თუმცა, ფორდისტულ მოდელში ამაზე მეტი რამ იგულისხმებოდა. ეს იყო ეპისტემოლოგიური სამშენებლო მოედანი, რომელზეც მთელი მსოფლმხედველობა იყო აღმოცენებული და რომლისგან ამოზრდილნიც დიდებულად გადაჰყურებენ ცხოვრებისეული გამოცდილების მთლიანობას. ის, თუ როგორ აღქვამენ ადამიანები მსოფლიოს, როგორც წესი, პრაქსეომორფულია: ეს ხედვა დღის „ნოუ-ჰაუს“ მეშვეობით ფორმირდება, იმით, რისი გაკეთებაც შეუძლიათ და ჩვეულებრივ, როგორ აკეთებენ ამას. ფორდისტული ქარხანა და მის მიერ გეგმისა და შესრულების, ინიციატივისა და განკარგულებების შესრულების, თავისუფლებისა და მორჩილების, გამომგონებლობისა და სიმტკიცის ზედმინევნიტ განცალკევება, მათი მჭიდრო ურთერთკავშირით თითოეული ამ წყვილის ურთიერთსაპირსპირო ცნებებთან და ბრძანების თანაბარი გადაცემა ერთი წყვილიდან მეორეზე – ეს, უდავოდ, წესრიგზე ორიენტირული სოციალური ინჟინერიის უდიდესი მიღწევაა. გასაკვირი არაა, რომ ის მიმართებების მეტაფორულ სისტემას აფუძნებს ყველასთვის, ვინც ცდილობს გაიგოს, თუ როგორ მუშაობს ადამიანური რეალობა ყველა დონეზე – როგორც გლობალურ-სოციალურ, ისე ინდივიდუალური ცხოვრების დონეზე. მისი მალული თუ ცხადი არსებობისთვის მიკვლევა მარტივია იმ ხედვებში, რომლებიც, როგორც ჩანს ისეთივე დაშორებულია, როგორც

„ღირებულებათა ცენტრალური კლასტერით“ მართული პარ-სონისეული თვით-ნარმოებადი სოციალური სისტემა და სარტრისეული ცხოვრებისეული პროექტი, რომელიც ორიენ-ტირად გვევლინება ადამიანის მიერ საკუთარი იდენტობის ფორმირებისკენ მიმართული ძალისხმევებისთვის.

მართლაც, თითქოს ფორდისტულ თეორიას ალტერნატი-ვა არ გააჩნდა და არ არსებობდა არავითარი სერიოზული დაბრკოლება, რომელიც საზოგადოების ყოველ კუთხესა და კუნჭულში ფორდისტული მოდელის გავრცელებას შეუშლი-და ხელს. დებატები ორუელსა და ჰაქსლის შორის, ისევე, როგორც დაპირისპირება სოციალიზმსა და კაპიტალიზმს შორის ოჯახურ ჩხუბს მოგვაგონებს. კომუნიზმს სურდა ფორდისტული მოდელის განმეხდა მისი ამჟამინდელი სიბინ-ძურეებისგან (და არა ნაკლოვანებებისგან) – ბაზრის მიერ წარმოქმნილი საშინელი ქაოსი გზად ეღობებოდა უბედუ-რი შემთხვევებისა თუ გაუთვალისწინებელი გარემოებების გამო გამოწვეულ სრულ მარცხს და რაციონალური დაგეგ-მვას ნაკლებად ყოვლისმომცველს ხდიდა.

ლენინის სიტყვებით, „სოციალიზმის ხედვა შესრულდე-ბოდა კომუნისტების მიერ საბჭოთა ხელმძღვანელობის ორ-განიზაციისა და საბჭოთა ძალაუფლების კაპიტალისტურ პროგრესთან წარმატებული შერწყმის შემთხვევაში“. საბ-ჭოთა ხელმძღვანელობის ორგანიზაცია ლენინისთვის ნიშ-ნავდა „კაპიტალიზმის პროგრესისთვის (ეს, როგორც თა-ვად იმეორებდა, „შრომის მეცნიერული ორგანიზაცია“ იყო) ფაბრიკის კედლებიდან გამოყოფის შესაძლებლობას, რათა შეეღწია სოციალური ცხოვრების მთლიანობაში და გაეჯე-რებინა ის საკუთარი შიგთავსით“.

ფორდიზმი თანამედროვე საზოგადოების მიერ თავის „მძიმე“, „სქელ“, „უძრავ“, „ფესვგადგმული“ თუ „მტკიცე“ ფაზის თვითგაცნობიერებას წარმოადგენდა. ამ ფაზაზე,

თავიანთ საერთო ისტორიაში, კაპიტალი ხელმძღვანელობა და შრომა, საბედნიეროდ თუ სამწუხაროდ, განწირულნი იყვნენ დიდი ხნის განმავლობაში აეტანათ ერთმანეთის არსებობა ერთ სივრცეში, შესაძლოა სამუდამოდაც კი – შებოჭილებს უზარმაზარი ქარხნების შენობებით, მძიმე სამანქანო მოწყობილობებითა და მასიური სამუშაო ძალებით. გადარჩენისთვის, (ეფექტურად მოქმედებას რომ დავანებოთ თავი) სანამ ციხესიმაგრეს იმდენად გაზრდიდნენ, რომ მას ყველაფერი მოეცვა, რაც ხანგრძლივი და გაუვალი ალყის გადატანაში დაეხმარებოდათ, მათ საზღვრები უნდა გაევიდნენ და შემდგომ მავთულხლართებით შემოედობათ. მძიმე კაპიტალიზმი მოცულობითა და ზომით იყო შეპყრობილი და სწორედ ამ მიზეზით, საზღვრებითაც, ის ორიენტირებული იყო საზღვრების შეუვალობის გაზრდასა და გაძლიერებაზე. ჰენრი ფორდისთვის მთავარი იყო აღმოეჩინა საშუალება, რომელიც შესაძლებლობას მისცემდა მცველები საკუთარი ინდუსტრიული ციხესიმაგრის შიგნით შეენარჩუნებინა, რათა თავიდან აერიდებინა მათი მხრიდან განდგომისა ან მხარეების შეცვლის ცდუნება. როგორც სორბონას ეკონომისტმა, დენიელ კოენმა თქვა:

„ერთ დღესაც ჰენრი ფორდმა გადაწყვიტა გაეორმაგებინა თავისი მუშების ხელფასები. საჯაროდ განცხადებული მიზეზი, ცნობილი ფრაზა „მინდა ჩემს მუშებს საკმარისად კარგი ანაზღაურება ჰქონდეთ იმისათვის, რომ ჩემი მანქანები შეიძინონ“, რა თქმა უნდა, უბრალო ხუმრობაა. მუშების მიერ შეძენილი მანქანების რაოდენობა მისი გაყიდვების უმნიშვნელო ნაწილს შეადგენდა, მაშინ, როდესაც მის მიერ ხელფასებზე გახარჯული თანხა ფორდის ხარჯების დიდ ნაწილს წარმოადგენდა. ანაზღაურების გაზრდის ქეშმარიტი მიზეზი სამუშაო ძალის უზარმაზარი ბრუნვა გახდა, რომლის წინაშეც ფორდი აღმოჩნდა. მან გადაწყვიტა მნიშვნელოვანი

დანამატი გაეცა მუშებისთვის რათა ისინი „ჯაჭვს მიემაგრებინა“.

უხილავი ჯაჭვი, რომელიც მუშებს სამუშაო ადგილებს ამაგრებდა და მათ მობილურობას იპყრობდა, კონენის სიტყვების თანახმად, თავად „ფორდიზმის დედაარსი იყო“. ამ ჯაჭვის განწყვეტა გადამწყვეტი იყო და წყალგამყოფის როლს თამაშობდა ცვლილებების შეტანით ფორდისტული მოდელის დაკნინებასთან დაკავშირებულ ცხოვრებისეულ გამოცდილებაში. „მათ, ვინც მუშაობას იწყებენ Microsoft-ში, – შენიშნავს კონენი, – არავითარი წარმოდგენა აქვთ, თუ სად ან როდის დასრულდება მათი კარიერა. ფორდში ან რენოში დაწყებისას კი, თითქმის დარწმუნებულნი არიან, რომ მათი კარიერა ერთსა და იმავე ადგილას განვითარდება“.

თავის მძიმე ფაზაში, კაპიტალი ისევე იყო მიჯაჭვული მინას, როგორც მასში ჩართული მუშები. დღესდღეობით კაპიტალი მსუბუქად, ხელბარგით მოგზაურებას ამჯობინებს, რომელიც მხოლოდ პორტფელისგან, მობილურ ტელეფონისა და პორტატული კომპიუტერისგან შედგება. მას თითქმის ყველგან შეუძლია შეჩერება და არსად არ სჭირდება იმაზე მეტ ხანს ხანს დარჩენა, ვიდრე კმაყოფილება შეიძლება გაგრძელდეს. შრომა, მეორე მხრივ, ისეთივე უძრავი დარჩა, როგორც წარსულში იყო, თუმცა ადგილმა, რომელზეც მოელოდა, რომ ერთხელ და სამუდამოდ განიმტკიცებდა, დაკარგა თავისი უწინდელი სიმტკიცე. ლოდების ამო ძიებისას ლუბები მყიფე ქვიშაზე ეცემიან. მსოფლიოს მცხოვრებთა გარკვეული ნაწილი მოძრაობაშია; დანარჩენებისთვის, თავად მსოფლიოა ის, ვინც უარს აცხადებს უძრაობაზე. ჯოშუას დისკურსი ცარიელად ჟღერს მაშინ, როდესაც კანონმდებელი, მოსამართლე და უზენაესი სააპელაციო სასამართლო ერთიანდებიან და სულ უფრო ემსგავსებიან იმ

მოთამაშეს, რომელიც კარტს მკერდთან ახლოს ინახავს, ხაფანგებს აგებს და თაღლითობისთვის საკუთარ რიგს ელის.

„მიძიმე კაპიტალიზმის“ ხომალდის მგზავრებს სწამდათ (რა თქმა უნდა, არა ყოველთვის გონივრულად), რომ ეკიპაჟის შერჩეული წევრები, რომლებსაც კაპიტანის გემბანზე აძრომის უფლება ჰქონდათ, გემს სწორი მიმართულებით მიმართავდნენ. მგზავრებს შეეძლოთ მთელი თავისი ყურადღება მათთვის შემუშავებულ, გამუქებული ასოებით შესრულებული წესების შესწავლისთვის დაეთმოთ. მათი უკმაყოფილება (ან ზოგჯერ ზოგჯერ ამბოხიც კი) კაპიტანის წინააღმდეგ იყო მიმართული იმის გამო, რომ ის საკმარისად სწრაფად არ გაუძღვა ხომალდს ნავსადგურში ან უკიდურესად დაუდევრად მოეკიდა მგზავრებისთვის კომფორტის უზრუნველყოფას. საჭაერო ხომალდ „მსუბუქი კაპიტალიზმის“ მგზავრები, მეორე მხრივ, მათსავე საუბედუროდ, აღმოაჩინენ, რომ პილოტის კაბინა ცარიელია, შავი ყუთიდან, წარწერით „ავტოპილოტი“ კი ვერავითარი ინფორმაციის მიღებას ვერ ახერხებენ თვითმფრინავის დაშვების ადგილთან, ფრენის მიმართულებასთან და ან რაიმე წესებთან დაკავშირებით, რომლებიც მათი მგზავრობის უსაფრთხო დასრულებაში შეიტანდა წვლილს.

გყავს მანქანა, შეგიძლია იმოგზაურო

შეგიძლია ვთქვათ, რომ მოვლენათა განვითარება კაპიტალისტური მმართველობის პირობებში სრულიად საპირისპირო აღმოჩნდა იმისა, რასაც მარქსი მოელოდა და თავდაჯერებით წინასწარმეტყველებდა, როდესაც მომავალი საზოგადოების პროტოტიპად ბიუროკრატია შეარჩია და ის

რაციონალური ქმედების ზღვრულ ფორმად განასახიერა. მძიმე კაპიტალიზმის თანადროული გამოცდილებიდან მომავლის მისეული ხედვის ექსტრაპოლაციით (ადამიანს, რომელმაც გამოიგონა ფრაზა „უდრეკი ყალიბი“, ფიზიკურად ვერ ეცოდინებოდა, რომ „სიმძიმე“, მხოლოდ და მხოლოდ, კაპიტალიზმის დროსთან გადაჯაჭვული ატრიბუტია და რომ კაპიტალისტური წესრიგის სხვა ფორმები ახლო მომავალშიც იყო განხორციელებადი), ვებერმა წინასწარ განჭვრიტა „ინსტრუმენტალური რაციონალობის“ გარდაუვალი ტრიუმფი: ადამიანთა მოქმედებების მიზნების საკითხის აღმოფხვრის შემთხვევაში, საკამათოც აღარაფერი დარჩებოდა და მთავარი, უფრო სწორედ კი, ერთადერთი საკითხი, რომლითაც ადამიანები დაკავდებოდნენ საშუალებები იქნებოდა: სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მომავალი საშუალებებით შეპყრობილი გახდებოდა. წინასწარ განსაზღვრული ყოველი შემდგომი რაციონალიზაცია საშუალებების კორექტირების, სრულყოფისა და დახვეწისკენ იქნებოდა მიმართული. იმ მოცემულობის გააზრებით, რომ ადამიანების რაციონალურ შესაძლებლობებს, როგორც წესი, ირაციონალური მიდრეკილებები ასუსტებენ, ვინმემ შეიძლება ისიც კი დაუშვას, რომ კამათი ამ დაბოლოებების შესახებ არც არასდროს დასრულდება; მაგრამ შეუვალი რაციონალიზაციით აღძრულმა ამ კამათმა მომავალში, შესაძლოა, მეინსტრიმიდან ამოხეთქოს და ის ცხოვრების უზენაესი მნიშვნელობის საქმეებით დაკავებულ წინასწარმეტყველებსა თუ მქადაგებლებს დარჩება.

ვებერმა მიზანზე ორიენტირებული, როგორც მას თავად უწოდა, ღირებულებით-რაციონალური სხვა ტიპიც დაასახელა; ამაში ვებერი ღირებულებებისკენ სწრაფვას გულისხმობდა ისევ და ისევ „საკუთარი თავისთვის“ გარე წარმატების მიღწევის რაიმე პერსპექტივის გარეშე. ვებერმა ცხადყო, რომ მის მიერ ნაგულისხმევი ეთიკური, ესთეტიუ-

რი თუ რელიგიური სახის ღირებულებები მიეკუთვნებოდნენ კატეგორიას, რომელიც თანამედროვე კაპიტალიზმა დააკნინა და შეუფერებლად, გადამეტებულად და საზიანოდაც კი გამოაცხადა იმ რაციონალური ქცევისთვის, რომელსაც ის ავითარებდა.

მხოლოდ მიხვედრა შეგვიძლია, რომ მოქმედებითი-ტიპებისთვის ღირებულებითი-ტიპების დამატების აზრი, ვებერს, ბოლშევიკური რევოლუციის გავლენით, საკმაოდ გვიან გაუჩნდა. რევოლუცია თითქოს ეწინააღმდეგებოდა დასკვნას იმის შესახებ, რომ მიზნებთან დაკავშირებული საკითხი ერთხელ და სამუდამოდ მოგვარდა. ის მიიჩნევდა, რომ ეს საკითხი მომავალშიც წამოიწეოდა, მაშინ, როდესაც გარკვეული ადამიანები, მიუხედავად მწირი შანსებისა და მცდელობის უსაზღვრო ფასისა, თავიანთ იდეალებს მიემხრობდნენ და ამით ჩამოშორდებოდნენ მიზნების მიღწევისთვის საჭირო საშუალებების გამოთვლის ერთადერთ ლეგიტიმურ ინტერესს.

როგორი გამოყენებაც არ უნდა ჰქონდეს ღირებულებით-რაციონალობის კონცეფციას ისტორიის ვებერისეულ სქემაში, ეს კონცეფცია უსარგებლოა, თუ ვინმეს სურს ამჟამინდელი ისტორიული გარდაქმნის არსის შეცნობა. დღევანდელი „მსუბუქი“ კაპიტალიზმი ვებერისეული გაგებით ღირებულებით-რაციონალური არ არის მაშინაც კი, თუ ინსტიტუციონალურ-რაციონალური წესრიგის იდეალური ტიპიდან გამომდინარეობს. ვებერისეული ღირებულებით რაციონალობის პერსპექტივიდან, მსუბუქ კაპიტალიზმს სინათლის წლები გვაშორებს: ოდესღაც, ისტორიის რომელიმე მონაკვეთში ღირებულებები „აბსოლუტურად“ მიღებულიც რომ ყოფილიყო, დღეს ასე ნამდვილად არაა. ის, რაც ფაქტობრივად, მოხდა კიდევ მძიმე კაპიტალიზმიდან მსუბუქზე გადასვლისას – არის უხილავი „პოლიტიზაციის“ გაბნევა. მათ

ძალუძთ უზენაესი სასამართლოების იმ ღირებულებების აბსოლუტიზება, რომლებიც ღირსეული მიზნებისკენ სწრაფ-ვასთან დაკავშირებული, გასაჩივრებას დაუქვემდებარებელი ვერდიქტების გამოტანას ემსახურებიან (რომლებიც ჯოშუას დისკურსისთვის აუცილებელი და ცენტრალური ინსტიტუ-ციებია).

უმაღლესი ბიუროს (office) არარსებობის პირობებში (ან, უფრო სწორედ, უზენაესობისთვის მოპაექრე ბიუროების არსებობის, რომელთაგან არცერთს არ გააჩნია წარმატების მიღწევის დიდი შანსი) მიზნების საკითხი კვლავაც ღიად რჩება და უსასრულო აგონიისა თუ ყოყმანის პირობად გარ-დაიქმნება, ასუსტებს თავდაჯერებულობას, რითიც შეუმ-სუბუქებელი გაურკვევლობისა და მუდმივი შფოთვის მდგო-მარეობას ამძაფრებს. გერჰარდ შულცის სიტყვებით, ეს გაურკვევლობის ახალი ტიპია: „არ იცოდე შედეგი, ნაცვლად ტრადიციული გაურკვევლობისა, არ იცოდე საშუალებები, რომლითაც შედეგი მიიღწევა“. არასრული ცოდნის პირო-ბებში, საშუალებების გაზომვა (მათ, ვისაც ჰქონდა და მათ, ვისაც საჭიროდ მიაჩნდა და გულმოდგინედ ეძებდნენ) მოცე-მული მიზნების წინააღმდეგ, მცდელობის საკითხი აღარაა . ეს უფრო მეტად გათვალისწინებისა გადანყვეტის საგანია, ყველა ცნობილი თუ უცნობი რისკის მხედველობაში მიღე-ბით, რომელიც უამრავ მაცდურ, „მიღწევად“ მიზანთ შორის საუკეთესოს გვთავაზობს არსებული საშუალებების რაოდე-ნობისა და მათი გრძელვადიანი სარგებლიანობის მწირი შანსების მოცემულობით.

ახალი გარემოებების პირობებში, დიდად მოსალოდნე-ლია, რომ ადამიანთა ცხოვრების უდიდესი ნაწილი მიზნე-ბის შერჩევის მტანჯველ პროცესში გაიხარჯება და არა იმ მიზნების მიღწევაში, რომლებიც სულაც არ საჭიროებენ და-

ფიქრებას. თავისი წინამორბედისგან განხვავებით, მსუბუქი კაპიტალიზმი ღირებულება-შეპყრობილია.

მცირე აპოკრიფული რეკლამა რუბრიკაში „სამსახურის ძიება“ – „გყავს მანქანა, შეგიძლია იმოგზაურო“ შესაძლოა ცხოვრების ახალი პრობლემატიკის ნიმუშსაც წარმოადგენდეს იმ შეკითხვებთან ერთად, რომლებსაც თანამედროვე სამეცნიერო და ტექნოლოგიური ინსტიტუტების თუ ლაბორატორიების ხელმძღვანელები სვამენ: „გამოსავალი ვიპოვეთ. ახლა, ნება მოგვეცით, პრობლემაც ვიპოვოთ“. შეკითხვა „რისი გაკეთება შემიძლია?“ თავად მოქმედებაზე დომინირებს, უკუაგდება და ჩრდილავს მთავარ შეკითხვას: „როგორ გავაკეთო საუკეთესოდ ის, რაც უნდა გავაკეთო?“.

იმ დროს, როდესაც უმაღლესი ბიუროები (offices) იცავენ მსოფლიოს კანონზომიერებასა და საზღვარს ბნელსა და ნათელს შორის, მსოფლიო შესაძლებლობათა უსასრულო კოლექციას ემსგავსება: იმ ურიცხვი შესაძლებლობებით გავსებულ კონტინერს, რომელთა გამოყენებაც ჯერ კიდევ შეგიძლია ან რომლებიც უკვე გავუშვით ხელიდან. უფრო მეტი – გაცილებით მეტი – შესაძლებლობებიც არსებობს, რომელთა გამოკვლევა და მითუმეტეს მიღება არცერთ ინდივიდს არ შეუძლია, როგორც გრძელი, თავგადასვლებით თუ შრომით აღსავე ცხოვრებაც არ უნდა ჰქონდეს მას.

გასაკვირი არც არის, რომ დღესდღეობით ანტი-უტოპისტური ნაწარმოები აღარ იწერება: პოსტ-ფორდისტული, თავისუფალი არჩევნის ინდივიდების „თხევადი მოდერნული“ მსოფლიო აღარ ნუხს ბოროტი დიდი ძმის გამო, რომელიც დასჯის ყველას, ვინც დადგენილ ჩარჩოებს გაცდება. თუმცა, ამ მსოფლიოში ადგილი არც მზრუნველი და კეთილი უფროსი ძმისთვისაა, რომელსაც მივინდობოდით და დავეყრდნობოდით იმის გადაწყვეტაში, თუ რისი კეთება ღირს და რისი არა, რისი ქონა გვარგებს და რისი არა, ან თუნ-

დაც იმის განსაზღვრაში თუ, ვისი იმედი უნდა გვექონდეს მაშინ, როდესაც საქმე უმცროსი ძმის მჩაგვრელებისგან დაცვას ეხება. ამგვარად, აღარც კეთილი საზოგადოებების უტოპიები იწერება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დღეს-დღეობით ყველაფერი ინდივიდამდე დაიყვანება. ინდივიდის განსასაზღვრია, თუ რისი კეთების უნარი შესწევს, მანვე უნდა მოახერხოს საკუთარი შესაძლებლობების გაზრდა უმაღლეს ნიშნულამდე, მანვე უნდა შეარჩიოს მიზანი, რომელსაც ეს შესაძლებლობები საუკეთესოდ მოხმარდება – მაქსიმალური კმაყოფილების მიღწევას. მისივე საქმეა, მოულოდნელობა გართობად გადააქციოს.

ერთმანეთზე მიმზიდველი და მადისაღმძვრელი შესაძლებლობებით სავსე მსოფლიოში ცხოვრება, სადაც ერთერთი მათგანი მეორეს აწონასწორებს და ნიადაგს ქმნის შემდეგი შესაძლებლობის გამოყენებისთვის – ამაღელვებელი გამოცდილებაა. ასეთ მსოფლიოში ცოტა რამ თუ არის წინასწარ განსაზღვრული და კიდევ უფრო ცოტა რამ – შეუქცევადი. მარცხი იშვიათად თუ არის საბოლოო, წარუმატებლობები კი გამოუსწორებელი, შესაბამისად, ვერც რომელიმე გამარჯვებას ვუწოდებთ დასკვნითს. იმისათვის, რომ შესაძლებლობები ამოუწურვადი იყოს, არავის აქვს უფლება წარუვალ რეალობაში გაქვავდეს. ისინი თხევად მდგომარეობაში ამჯობინებენ დარჩენას, „გამოყენების ვადის“ ეტიკეტის თანდართვით, რათა დარჩენილი შესაძლებლობები არ გამოიყენონ და მომავლის თავგადასავალი ჩანასახშივე არ გაანადგურონ. როგორც ზიბისკო მელოსიკმა და ტომას სკუდლარეკმა აღნიშნეს იდენტობის პრობლემების თავიანთ შორსმჭვრეტელ კვლევაში, უსასრულო შესაძლებლობებს შორის ცხოვრება (თუ უსასრულო არა, იმაზე მეტ შესაძლებლობებს შორის, ვიდრე ნებისმიერს შეუძლია გამოიყენოს) „ვინმედ“ გახდომის თავისუფლების ტკბილ გემოს გვჩუქნის, თუმცა შემდ-

გომ მწარე გემოს გვიტოვებს იმდენად, რამდენადაც „ვინმედ გახდომა“ იმას ნიშნავს, რომ ჯერ ყველაფერი წინაა და არაფერი დამთავრებულია. „ვინმედ ყოფნის“ მდგომარეობა, რომელიც ამ „გახდომამ“ უნდა დაიცვას მსაჯის სტვენას მოასწავებს, რომელიც თამაშის დასასრულზე მიგვითითებს: „თავისუფალი აღარ იქნები, როდესაც მიზანს მიაღწევ; შენ შენ აღარ ხარ, როდესაც „ვინმედ“ გადაიქცევი“. დაუსრულებლობისა და განუსაზღვრელობის მდგომარეობა აღსავეა საფრთხითა და შფოთით; თუმცა არც მისი საპირისპირო მდგომარეობა გვანიჭებს ჭეშმარიტ სიამოვნებას, ვინაიდან გამორიცხავს იმას, რომ თავისუფლება ღიად უნდა დარჩეს.

იმის გაცნობიერება, რომ თამაში გრძელდება, რომ კიდევ ბევრი რამ მოხდება და ცხოვრება მომავალში სასწაულებს კიდევ შემოგვთავაზებს უდიდესი კმაყოფილებისა და სიამოვნების მომნიჭებელია. თუმცა ეჭვი, რომ არაფერი, რაც აქამდე შემონმებულია და შეთვისებულია არ არის დაზღვეული ხრწნისგან და შემდგომაც გაგრძელდება, შავ ლაქას წარმოადგენს ამ ლამაზ სურათში. დანაკარგი სარგებელს აწონასწორებს. ცხოვრება მათ შორის ნაოსნობისთვისაა განწირული და ვერცერთი მეზღვაური ვერ დაიტრახებს, რომ უსაფრთხო მარშრუტს მიაკვლია.

შესაძლებლობებით სავსე მსოფლიო მადის აღმძვრელი კერძებით განყოფილ მაგიდას მოგვაგონებს, რომლის სიუხვეც მათთვისაც კი განმაცვიფრებელია, ვისაც ყველაფრის დაგემოვნების იმედი აქვს. დამგემოვნებლები მომხმარებლები არიან. იმ გამონვევათაგან ყველაზე დამქანცველი და გამაღიზიანებელი, რომლებსაც მომხმარებლები უპირისპირდებიან პრიორიტეტების დადგენის საჭიროებაა: უცნობი გზების უარყოფა და მათი უცნობად დატოვება. მომხმარებელთა უბედურების მიზეზი მათი სიხარბიდან იღებს სათავეს და არა არჩევნის სიმწირიდან. მომხმარებლის ყველაზე აკვიატე-

ბული და უძილობის გამომწვევი შეკითხვაა – „საუკეთესოდ გამოვიყენე ჩემი საშუალებები?“. როგორც მარინა ბიანკიმ აღნიშნა ეკონომისტების ერთობლივ კვლევაში სამომხარებლო საქონლის გამყიდველების შესახებ, „მომხმარებლის შემთხვევაშია, ძირითადი ფუნქცია ცარიელია. მიზნები თანმიმდევრულად შეესაბამებიან საშუალებებს, თუმცა მიზნები, თავის მხრივ, რაციონალურად შერჩეული არ არიან. ჰიპოთეტიურად, სწორედ „მომხმარებლები და არა ფირმები ცდებიან არასდროს“.

მაგრამ, თუ არასდროს უშვებ შეცდომას, მაშინ არასდროს იქნები დარწმუნებული იმაში, რომ მართალი ხარ. თუ არასწორი ნაბიჯები არ არსებობს, მაშინ ვერ განვასხვავებთ იმის მიხედვით, თუ რომელია უკეთესი ან უარესი. ამიტომ, არაფერია ისეთი, რაც აღიარებდა სწორ ნაბიჯს მართებულად თავის უამრავ ალტერნატივას შორის არც მანამ, სანამ ნაბიჯს გადადაგამდნენ და არც მას შემდეგ. ის, რომ შეცდომა ნაკლებად მოსალოდნელია მონეტის ორი მხარესავითაა, უფრო სწორად კი, საეჭვო სიხარულივით, ვინაიდან ფასი, რომელსაც ის მოითხოვს, დაკავშირებულია მუდმივ გაურკვევლობასა და სურვილთან, რომელიც სავარაუდოდ არასდროს შესრულდება. ეს კარგი ამბავი გამყიდველებისთვის საქმეში დარჩენის დაპირებაა, ხოლო მყიდველებისთვის აგონიაში დარჩენის გარანტია.

ნულარ მიყვები, მიჩვენე!

მძიმე, ფორდისტული კაპიტალიზმი კანონმდებლების, რეჟიმის შემქმნელებისა და ზედამხედველების სამყაროა, სხვა მიმართულების კაცებისა და ქალების სამყაროა, რომ-

ლებიც სხვების მიერ დასახულ მიზნებს მიჰყვებიან. სწორედ ამ მიზეზით, ფორდისული კაპიტალიზმი ხელისუფალთა სამყაროა, იმ ლიდერების, რომლებაც უკეთ იციან და მასწავლებლების, რომლებიც მიგითითებენ, თუ როგორ იმოქმედო უკეთ.

მსუბუქმა, მომხარებლებზე ორიენტირებულმა, კაპიტალიზმმა არ აღკვეთა „კანონთა მიმწოდებელი“ ხელისუფალნი, თუმცა არც მათ გაძლიერებას შეუწყო ხელი.

მსუბუქმა კაპიტალიზმმა უბრალოდ შექმნა და დაუშვა იმ ხელისუფალთა არსებობა, რომელთა ჭარბი რიცხოვნობა მათი ხელისუფლების სადავეებთან დიდ ხანს დარჩენას გამორიცხავს, ექსკლუზიურობის იარაღის მიკუთვნებაზე რომ არაფერი ვთქვათ. შეცდომისგან განსხვავებით, ჭეშმარიტება ერთია და შესაძლებელია იყოს მიჩნეული ჭეშმარიტებად (იმ უფლების გათვალისწინებით, რომ შეუძლია სხვა ალტერნატივები მცდარად შერაცხოს) მხოლოდ მანამ, სანამ ის უნიკალურია. როდესაც ხელისუფალთა რიცხვი იმდენად იზრდება, რომ ისინი ერთმანეთის განდევნას იწყებენ, ერთადერთ ეფექტურ ხელისუფლად ის გვევლინება, ვინც მათ შორის არჩევანი უნდა გააკეთოს. სწორედ ამ ამრჩევის თავაზიანობის შედეგად გადაიქცევა პოტენციური ხელისუფალი ხელისუფლად, ისინი ეპირფებიან ამრჩევს, მბრძანებლობის ნაცვლად კი აცდუნებენ.

„ლიდერი“ მეორადი პროდუქტი და იმ მსოფლიოს აუცილებელი დანამატი იყო, რომელიც მიზნად „კარგ“, „სწორ“ ან „ნესიერ“ საზოგადოების შექმნას ისახავდა და ცდილობდა თავისი ცუდი თუ შეუფერებელი ალტერნატივები მაქსიმალურად ჩამოეშორებინა. „თხევადი მოდერნულობა“ კი არცერთისკენ არ ისწრაფვის. მარგარეტ ტეტჩერის სამარცხვინო დევიზი „არ არსებობს ისეთი რამ, როგორიცაა საზოგადოება“ ერთობლივად წარმოადგენდა გამჭრიახ

რელეგიის კაპიტალიზმის ცვალებად ბუნებაზე, განზრახვათა განცხადებასა და თვით-შესრულებად წინასწარმეტყველებას: მას თან მოჰყვა ნორმატიული და დამცველი ქსელების მოშლა, რაც მნიშვნელოვნად დაეხმარა ამ სიტყვებს, რომ რეალობად ქცეულიყვნენ. საზოგადოების უარყოფა არც უტოპიას ნიშნავს და არც ანტი-უტოპიას: როგორც მსუბუქი კაპიტალიზმის გურუმ, პიტერ დრაკერმა გამოხატა ფრაზით „ალარავითარი ხსნა საზოგადოებით“ და იმის დაშვებით (თუმცა უფრო უმოქმედობით, ვიდრე მოქმედებით), რომ შეჩვენების/წყევლის (damnation) პასუხისმგებლობა არ შეიძლება დაეკისროს საზოგადოებას: გამოსყიდვაც და განკითხვაც უშუალოდ თქვენი საზრუნავია – შედეგი იმისა, რასაც თქვენ, როგორც თავისუფალი აგენტი თავისუფლად უკეთებდით თქვენსავე ცხოვრებას.

რა თქმა უნდა, მრავლად მოიძებნებიან ისინი, ვინც ამტკიცებენ, რომ „იციან“, მათ უმეტესობას ურიცხვი ისეთი მიმდევარიც მოეპოვება, რომლებიც მზად არიან დაეთანხმონ. თუმცა, ისეთი ადამიანები, რომლებმაც „იციან“ და ისეთებიც კი, ვისი განსწავლულობაც საჯაროდ ეჭვის ქვეშ არ დამდგარა, არ არიან ლიდერები; მაქსიმუმ, მრჩევლები თუ ხდებიან და უნდა ითქვას, რომ მთავარი რამ „რაც ლიდერებსა და მრჩევლებს განასხვავებთ ისაა, რომ ლიდერებს მიჰყვებიან/მისდევენ, მრჩევლებს კი ქირაობენ ან ითხოვენ. ლიდერები ითხოვენ და მოელიენ დისციპლინას; მრჩევლებს, საუკეთესო შემთხვევაში, მხოლოდ იმის მოლოდინი შეიძლება ჰქონდეთ, რომ მათ მოუსმენენ და ყურადღებით მოეკიდებიან. მრჩევლებმა მათი მოსმენის სურვილი უნდა დაიმსახურონ. მრჩევლებმა პოტენციურ მსმელებთან მლიქვნელობით უნდა მოიპოვონ. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი განმასხვავებელი ნიშანი ლიდერებსა და მრჩევლებს შორის ისაა, რომ პირველები ორმხრივი თარჯიმნების როლს ასრულებენ ინდივიდუალურ

და კოლექტიურ სიკეთეს შორის, ან (როგორც რაით მილსი იტყოდა) კერძო ნუხილებსა და საზოგადოებრივ საკითხებს შორის. მრჩევლები, საპირისპიროდ, კერძო სივრცის ფარგლებს გაცდენას უფრთხიან. სენი ინდივიდუალურია, ისევე როგორც მისი განკურნების გზა; ნუხილი კერძოა, ისევე, როგორც მათთან ბრძოლის გზები. მრჩეველთა მიერ მოწოდებული რჩევები მიემართება ცხოვრების პოლიტიკას და არა მთავრული ასოთი დანყებულ პ-ოლიტიკას; მათი რჩევები იმას ეხება, თუ რითი გაკეთება შეუძლიათ მრჩევლებს საკუთარი ძალებით და საკუთარი თავისთვის და არა იმას, თუ რისი გაკეთება შეუძლიათ ყველას ერთად ერთმანეთისთვის ძალების გაერთიანების შემთხვევაში.

უკიდურესად პოპულარულ „ასწავლე საკუთარ თავს“ (teach yourself) ტიპის წიგნებიდან ყველაზე წარმატებულ წიგნში (რომლის 5 მილიონზე მეტი ეგზემპლარი გაიყიდა 1987 წელს მისი გამოცემის დღიდან), მელოდი ბითი აფრთხილებს/ურჩევს თავის მკითხველებს: „გაგიჟების ყველაზე სარწმუნო გზა სხვის საქმეებში ჩარევაა, ხოლო კეთილგონიერებისა და ბედნიერების მიღწევის საუკეთესო საშუალება საკუთარი საქმეებით დაკავება“. წიგნი მყისიერ წარმატებას თავის მიმზიდველ სათაურს უნდა უმაღლოდეს (Codependent No More), რომელმაც, პრაქტიკულად, წიგნის მთავარი მესიჯი შეაჯამა: სხვა ადამიანების თავსატეხებზე ზრუნვა დამოკიდებულს გაგხდით, იყო დამოკიდებული კი ბედისწერის მძველობას ნიშნავს – ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, იმ პრობლემების მძველობას, რომლის მოგვარებაც არ შეგიძლია და იმ ადამიანების, რომლებსაც ვერ გააკონტროლებ; ასე რომ, სუფთა სინდისით, მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარ საქმეებს მიხედეთ. ცოტაოდენი რამის მიღწევა თუ არის შესაძლებელი სხვების საქმეების კეთებით, ეს მხოლოდ და მხოლოდ გადაიტანს ყურადღებას იმ საქმეებისგან, რომელ-

საც ვერავინ გააკეთებს თქვენს გარდა. იმ მარტოსულთათვის, ვისაც გადაუწყვეტია მისდიოს სემუელ ბატლერის მოწოდებას – „სიამოვნება უფლებასა და მოვალეობაზე უფრო უსაფრთხო მეგზურია“, ეს გზავნილი მომხიბლელად ჟღერს, თითქოს ათავისუფლებს კიდევ მათ ცოდვებისგან, ახალისებს და სინდიდის ქენჯნისგანაც ათავისუფლებს.

„ჩვენ“ – ლიდერების მიერ ყველაზე ხშირად გამოყენებადი პირის ნაცვალსახელია. მრჩევლებისთვის კი ის ნაკლებად გამოსადეგია: „ჩვენ“ არაფერია თუ არა „მე“-ების სიმრავლე, ემილ დიურკჰეიმის „ჯგუფისგან“, განხვავებით, არ აღემატება თავისი ნაწილების ჯამს. მათ, ვინც რჩევები მიიღეს მრჩეველთა სხდომის შემდგომ ისეთივე მარტოსულნი არიან, როგორც ამ სხდომამდე იყვნენ. ყოველ შემთხვევაში, გაძლიერდნენ თავითან მარტოობაში: ის წინათგრძნობა, რომ მხოლოდ საკუთარი ძალების ანაბარა იქნებოდნენ მიტოვებულნი, განმტკიცდა და თითქმის რეალობად გადაიქცა. რაც არ უნდა წარმოადგენდეს რჩევის შინაარსს, ის მიემართება მხოლოდ იმას, რაც რჩევის მიმღებებმა თავად უნდა გააკეთონ, სრული პასუხისმგებლობის აღებით საკუთარ ქმედებებზე, რომელთა უსიამოვნო შედეგები მხოლოდ და მხოლოდ მათ შეცდომებსა და დაუდევრობას მიენერება.

ყველაზე წარმატებული მრჩეველი ისაა, ვინც აცნობიერებს, რომ რჩევების პოტენციური მიმღებს თვალსაჩინო გაკვეთილის მიღება სურს. იმის გათვალისწინებით, რომ პრობლემათა ბუნებიდან გამომდინარე, მათი გადაწყვეტა მხოლოდ ინდივიდუალური ძალისხმევითაა შესაძლებელი, რჩევის მაძიებლებს იმ ადამიანების მაგალითები სჭირდებათ, რომლებიც მსგავს პრობლემებს უპირისპირდებიან და უმკლავდებიან. მათი მაგალითები რჩევის მაძიებლებს სხვა, უფრო არსებითი მიზეზების გამოც სჭირდებათ: სულ უფრო მეტი ადამიანი გრძნობს თავს „უბედურად“ და არ

შეუძლია საკუთარი მდგომარეობის მიზეზების დასახელება. უბედურების შეგრძნება ხშირად გაფანტული და არამყარია; მისი საზღვრები ბუნდოვანია, ფესვები კი მიმოფანტული; ეს შეგრძნება „ხელშესახები“ უნდა გახდეს – მიეცეს ფორმა და სახელი, რათა ბედნიერებისკენ ეს თანაბრად ბუნდოვანი სწრაფვა კონკრეტულ ამოცანად ჩამოყალიბდეს. სხვა ადამიანების გამოცდილებაზე დაკვირვებით, მათი განსაცდელისთვის თუ გასაჭირისთვის თვალის შევლებით, ზოგიერთი იმედოვნებს, რომ შეძლებს საკუთარი უბედურების მიზეზის აღმოჩენას და დასახელებას, იმისათვის, რომ შემდგომ ეძიოს მისი დაძლევის გზები.

ჯეინ ფონდას წიგნის – “Workout Book” (1981)-ის და ამ წიგნში გადმოცემული თვით-სწავლების/წრთვნის ტექნიკების (რომელიც მილიონობით ამერიკელი ქალის განკარგულებაში აღმოჩნდა) უსაზღვრო პოპულარობის ახსნისას ჰილარი რადნერი შენიშნავს, რომ:

„ინსტრუქტორს საკუთარი თავი მაგალითად მოჰყავს და არა ავტორიტეტად. მისი შეგირდი საკუთარ სხეულს იმ გამოსახულებასთან გაიგივების მეშვეობით ეუფლება, რომელიც მას არ ეკუთვნის, არამედ უბრალო ნიმუშადაა მოყვანილი“.

ჯეინ ფონდა ფრიად გულწრფელი და პირდაპირია თავისი შემოთავაზების არსთან და იმ მაგალითებთან დაკავშირებით, რომელსაც მისმა მკითხველებმა და მაცურებლებმა უნდა მისდიონ: „მომწონს იმაზე ფიქრი, რომ ჩემი სხეული მეტწილად ჩემი მოქმედების შედეგია, ჩემი სისხლია და ჩემი შიგნეულობა. ეს ჩემი პასუხისმგებლობაა“. ფონდას გზავნილი ყველა ქალისთვის იმას გულისხმობს, რომ მათი სხეული მათი საკუთრებაა („ჩემი სისხლი“, „ჩემი შიგნეულობა“), მათი პროდუქტი (მათი საკუთარი ქმედების შედეგი) და უპირველეს ყოვლისა, მათი პასუხისმგებლობა. პოსტმო-

დერწული amour de soi -ს (ფრ. საკუთარი თავის სიყვარული) მხარდასაჭერად და გასაძლიერებლად ფონდა ძალზედ პრე-პოსტმოდერნულ, რეალურად, უფრო პრე-მოდერნულ, ვიდრე მოდერნულ ხსოვნას მოუხმობს (მომხმარებლების მიერ საკუთრების მეშვეობით თვით-იდენტიფიკაციის მიდრეკილებებთან ერთად) ოსტატობის ინსტიქტთან დაკავშირებით: ჩემი შრომის პროდუქტი ისეთივე კარგია (და არა უკეთესი), როგორც ის უნარები, ყურადღება და მზრუნველობა, რომელიც მის წარმოებაში ჩავდე. შედეგებისდა მიუხედავად, არავინაა შესაქები გარდა საკუთარი თავისა (ან დასადა-ნაშაულები, გააჩნია, თუ რა შემთხვევასთან გვაქვს საქმე). გზავნილის სხვა მხარეც არანაკლებ კონკრეტულადაა ფორმულირებული, თუ არა მსგავსი სიცხადით: ვალდებული ხარ იზრუნო და იფიქრო შენ სხეულზე და თუ ამ მოვალეობას უგულებელყოფ, თავი დამნაშავედ და შერცხვენილად უნდა იგრძნო. შენი სხეულის ნაკლოვანებები შენივე ბრალი და სირცხვილია. თუმცა ცოდვების გამოსყიდვა მხოლოდ და მხოლოდ ცოდვილის ხელთაა.

ნება მომეცით გავიმეორო ჰილარი რადნერის სიტყვები: ყოველივე ამის თქმით, ფონდა ავტორიტეტივით არ მოქმედებს (კანონ-გამცემი, ნორმების დამდგენი, მქადაგებელი თუ მასწავებელი). ის უბრალოდ „მაგალითად გეთავაზობს საკუთარ თავს“. ცნობილი და ყველასათვის საყვარელი ვარ; სასურველი და საყოველთაო აღტაცების საგანი ვარ. რა მიზეზით? რა მიზეზითაც არ უნდა იყოს, ეს აქაა, იმიტომ რომ აქ დავდე. შეხედეთ ჩემს სხეულს: ტანკენარს, მოქნილსა და ნატიფს – მუდმივად ახალგაზრდას. შენც აუცილებლად გექნება ჩემნაირი სხეული. ჩემი სხეული ჩემი შრომის შედეგია; თუ ისევე იშრომებ, როგორც მე, მაშინ ნამდვილად გექნება. თუ ჯეინ ფონდასავით ყოფნა არის ის, რაზეც ოცნებობ, მა-

შინ დაიმახსოვრე – ეს მე ვიყავი, ჯეინ ფონდა, რომელმაც ჯეინ ფონდა ამ ოცნებად გადააქცია.

სიმდიდრე და პოპულარობა, რა თქმა უნდა, დამხმარე ატრიბუტებს წარმოადგენენ და წონასაც მატებენ გზავნილს. მიუხედავად იმისა, რომ ჯეინ ფონდა ძალისხმევას არ იშურებს საკუთარი თავის მაგალითად და არა ავტორიტეტად მოყვანისთვის, სულელური იქნებოდა იმის უარყოფა, ფონდას ვინაობა თავადვე განაპირობებს მისი მაგალითის, როგორც „ბუნებრივად“ ფლობს იმ ავტორიტეტს, რომლის მისაღწევაც სხვა ადამიანების „მაგალითებს“ ბეჯითი მუშაობა სჭირდებათ.

ყურადღების ეპიცენტრში მოსახვედრად და შემდგომ უფრო მეტი ყურადღების მიპყრობაში ჯეინ ფონდას მისი სხეულის ნიმუშად მოყვანამდე თავისი ფართოდ გასაჯაროებული აქტივობები დაეხმარა, რასაც თავის მხრივ ფონდას გამონაკლის შემთხვევათა რიგს მიაკუთვნებს. თუმცა, ზოგადად, ვერავინ იქნება დარწმუნებული იმ მიმართულებაში, რომელშიც სანიმუშო ადამიანის ავტორიტეტისა და ამ ნიმუშის მიმდევრობის სურვილის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი მოქმედებს. როგორც დენიელ ჯ. ბურსტინმა აღნიშნა მახვილგონივრულად, თუმცა არა კომიკურად თავისი პირადი დაკვირვებიდან (1961 წელს გამოცემულ *The Image-ში*), ცნობილი ადამიანი ის ადამიანია, რომელიც ცნობილია მისი ცნობილობისდა გამო, ხოლო „ბესტსელერი“ ის ნიგნია, რომელიც კარგად გაიყიდა, იმის გამო, რომ კარგად იყიდებოდა. ავტორიტეტი ზრდის თავის მიმდევართა რიცხვს, თუმცა, გაურკვევლობისა და მუდმივად განუსაზღვრელი მიზნების სამყაროში სწორედ მიმდევართა რიცხვი ქმნის იმას, რასაც ავტორიტეტს ვუნოდებთ.

რა შემთხვევასთანაც არ უნდა გვექონდეს საქმე, ნიმუშ-ავტორიტეტის წყვილში სწორედ „ნიმუშია“ ის, რაც ყველაზე

მნიშვნელოვანი და მოთხოვნადია. იმ ცნობილ ადამიანთა რიცხვი, რომელსაც ავტორიტეტულობის საკმარისი კაპიტალი გააჩნია იმისთვის, რომ მათი სიტყვები (სანამ საერთოდ წარმოთქვამენ მას) ურიცხვი სატელევიზიო თოქ-შოუს მასალად გადაიქცეს ზედმეტად მცირეა (ისინი იშვიათად თუ გამოჩნდებიან ისეთ პოპულარულ შოუებში, როგორცაა ოპრას თუ ტრიმას შოუ). თუმცა ეს არ აკავებთ სატელევიზიო შოუებს იყვნენ უკიდურესად მომაბეზრებელნი ხელმძღვანელობის მაძიებელი უამრავი ქალისა და მამაკაცისთვის. იმ პიროვნების ავტორიტეტმა, რომელიც საკუთარი ცხოვრების ისტორიას უზიარებს მაცურებელს, შესაძლოა დაეხმაროს მათ ნიმუშზე ყურადღების დაკვირვებასა და რეიტინგის მნიშვნელოვნად გაზრდაში. თუმცა ამბის მომთხრობის ავტორიტეტის არარსებობა, მისი „არაცნობადობა“ და ანონიმურობა ნიმუშისთვის მიყოლას უფრო მარტივს ხდიან და შესაძლოა, ღირებულების შემატების პონტენციალიც ჰქონდეს. „უცნობი“, ჩვეულებრივი ადამიანები, ისეთები, როგორც მე და შენ ვართ, რომლებიც ეკრანზე სულ რამდენიმე წამით გამოჩნდება ხოლმე (სწორედ იმ დროით, რომელიც ამბის მოთხრობასა და ამისთვის აპლოდისმენტების მიღებას დაჭირდება. აგრეთვე, საყვედურის მიღებას იმისთვის, რომ ნაკლებად საინტერესო ნაწილზე დიდ ხანს შევეყოვნდით და ჩვენი ამბის პიკანტური დეტალები მივჩქმალეთ) ისეთივე უმწონი და უბადრუკნი ვართ, როგორც მათი მაცურებლები, იგივე პრობლემებისგან ვიტანჯებით, სასოწანარკვეთილი ვეძებთ ღირსეულ გამოსავალს ამ გასაჭირიდან და ბედნიერი ცხოვრებისკენ მიმავალ გზას. ასე რომ, ის, რისი გაკეთებას მათ შეეძლოთ, მეც შემიძლია; შესაძლოა, მათზე უკეთადაც კი. იქნებ რამე სასარგებლოც კი ვისწავლო მათი გამარჯვებებიდან და მარცხებიდან.

დამამცირებელი და მცდარი იქნებოდა თოქ-შოუებზე დამოკიდებულების, როგორც ქორებისადმი და მანკიერი ცნობისმოყვარეობისადმი ადამიანის ლტოლვის გამოთავისუფლების დადანაშაულება და მისი მასხრად აგდება. საშუალებებით გადავსებულ სამყაროში (რომელსაც ჯერაც ვერ განუსაღვრია თავისი მიზნები), თოქ-შოუებიდან მიღებული გაკვეთილები ჭეშმარიტ მოთხოვნას პასუხობენ და მათ უდავოდ, პრაგმატული ღირებულება გააჩნიათ, ვინაიდან როგორც უკვე გავიგე, ჩემი ცხოვრების საუკეთესოდ წარმართვა მხოლოდ და მხოლოდ ჩემზეა დამოკიდებული; და ვინაიდან ისიც ვიცი, რომ რა რესურსიც არ უნდა დაჭირდეს ამ ვალდებულების შესრულებას, მათი მოძიება მხოლოდ საკუთარ უნარებში, ნერვებსა და გამბედაობაში შემოიძლია. არსებითი მნიშვნელობისაა ვიცოდე, თუ როგორ უმკლავდებიან ადამიანები მსგავს გამოწვევებს. ისინი შესაძლოა იმ განსაცვიფრებელ ხაფანგებსაც წააწყდნენ, რომლებიც მე გამომჩა; შესაძლოა „შიგთავის“ ის ნაწილებიც გამოიკვლიონ, რომლებსაც მე არ მივაქციე ყურადღება ან საკმარისად არ ვეძიე აღმოსაჩენად.

ეს ერთადერთ სარგებელი არ არის. როგორც უკვე შევნიშნე, განსაცდელისთვის სახელის დარქმევა რთული ამოცანაა. განკურნების იმედი არ უნდა გვექონდეს მანამ, სანამ უბედურებისა და შფოთვის განცდას სახელს არ მივაკუთვნებთ. მანამდე, სანამ ტანჯვა პირადი და კერძოა, „კერძო ენა“ შეუფერებელი და უადგილოა. ყველაფერს, რასაც უნდა ეწოდოს სახელი, ყველაზე საიდუმლო, პირადი და ინტიმური გრძნობების ჩათვლით, სწორად მიენიჭება სახელი მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შერჩეულ სახელები საყოველთაო მიმოქცევაში იქნება და თუ ეს სახელები იმ ენებს მიეკუთვნება, რომელიც ხელმისაწვდომი და გასაგებია იმ ხალხისთვის, რომელიც ამ ენაზე ურთერთობს. თოქ-შოუები იმ ენაზე ჩა-

ტარებული ღია გაკვეთილებია, რომელიც ჯერ არ შობილა, თუმცა უნდა იშვას. ისინი გვთავაზობენ სიტყვას, რომელიც „პრობლემისთვის სახელის დასარქმევად“ გამოგვადგება – საყოველთაოდ გასაგები ფორმით რომ გამოვხატოთ ის, რის გამოხატვასაც აქამდე ვერ შევძლებდით, რომ არა ეს შემოთავაზება.

ეს, რა თქმა უნდა, პირველადი მნიშვნელობის მიღწევაა, თუმცა სხვა მიღწევებიც გვაქვს. თოქ-შოუებში ინტიმურ და ღია საუბრებისთვის შეუფერებელ გამოცდილებებთან დაკავშირებული სიტყვები და ფრაზები საჯაროდ წარმოითქმება საყოველთაო აღტაცებისა და აპლოდისმენტების თანხლებით. ამავდროულად, თოქ-შოუები პირადი ურთიერთობების საჯარო დისკურსის ლეგიტიმაციას ახდენენ. გამოუთქმელს გამოთქვამენ, სამარცხვინოს ღირსეულად შერაცხავენ, ხოლო ხოლო მახინჯ საიდუმლოს ღირსების საკითხად გადააქცევენ. მნიშვნელოვანწილად ეგზორციზმის საკმაოდ ეფექტურ რიტუალებს წარმოადგენენ. თოქ-შოუების დამსახურებით ახლა ღიად ვსაუბრობ ისეთ რაღაცებზე, რომლებზეც საუბარი სამარცხვინოდ მიმაჩნდა (როგორც ახლა გავიგე, ვცდებოდი) და ვფიქრობდი რომ მსგავსი რამეები საიდუმლოდ უნდა დარჩენილიყვნენ, სიჩუმეში სატანჯველად. ვინაიდან ჩემი აღსარება საიდუმლო აღარაა, შენდობის ნუგეშზე მეტის მიღება შემიძლია: ამიერიდან აღარც შერცხვენისა და აღარც განსჯის შიში არ უნდა მქონდეს, არც თავხედობისთვის გაკიცხვისა და გაძევების. ბოლოს და ბოლოს, უამრავი ადამიანია, რომელიც მსგავს რამეებზე ყოველგვარი სინანულის გარეშე საუბრობს მილიონობით მაცურებლის წინაშე. მათი და ჩემი პირადი პრობლემები (რომლებიც ასე გვანან ერთმანეთს) გამოსადეგია საჯარო დისკუსიებისთვის. თუმცა, ისინი საჯარო პრობლემად არ გადაქცეულან, დისკუსიაში სწორედ პირადი საკითხების სახით ერთვებიან და

რამდენიც არ უნდა ვისაუბროთ მათზე, ფორმასა და ფერს არ შეიცვლიან, ლეოპარდის ლაქების მსგავსად. პირიქით, ისინი ხელახლა განმტკიცდებიან კერძო პრობლემების სახით და მათ პრივატულობაში გაძლიერებული საზოგადოებრივი ზემოქმედებით წარმოშობიან. საბოლოოდ, ყველა მოსაუბრე შეთანხმდა, რომ იმდენად, რამდენადაც ეს საკითხები პირადი გამოცდილებების შედეგია, მათთან გამკლავებაც კერძო ძალისხმევით უნდა მოხდეს.

მრავალი გავლენიანი მოაზროვნე (მათ შორის ყველაზე გამოჩენილი იურგენ ჰაბერმასი) გვაფრთხილებს „საჯაროს“ „პირადი სივრცეში“ შეჭრის, მისი დაპყრობისა და კოლონიზების პერსპექტივების შესახებ. იმ ეპოქასთან დაკავშირებულ მოგონებებს თუ მოვიხმობთ, რომელიც ორუელისა და ჰაქსლის ანტი-უტოპიების შთაგონების წყაროს წარმოადგენს, მსგავსი შიშების გახმოვანება გასაგები გახდება. წინათგრძნობები, როგორც ჩანს, იმის გამო გვიჩნდება, რომ ჩვენს თვალწინ მიმდინარე პროცესებს უვარგისი სათვალეებიდან ვუმზერთ. რეალურად, ამჟამად ამ გაფრთხილების საპირისპირო ტენდენცია ვითარდება – საჯარო სივრცის კოლონიზებას ახდენენ ის პრობლემები, რომლებიც ადრე ადრე „კერძოდ“ აღიქმებოდნენ და საჯაროდ გამომზაურებისთვის შეუფერებლად მიიჩნეოდნენ.

ის, რაც ახლა ხდება, კერძოსა და საჯაროს შორის არსებული მოძრავი საზღვრების შესახებ მორიგი მოლაპარაკებები არაა. როგორც ჩანს, სასწორზე საჯარო სივრცის ხელახალი განსაზღვრა დევს, როგორც პირადი დრამების დასადგმელად განკუთვნილი სცენები, ისინი სამზუერზე გამოტანილი. მედიის მიერ აქტუალიზებული საჯარო ინტერესის ამჟამინდელი განსაზღვრება ფართოდ მიღებულია საზოგადოების ყველა სეგმენტის მიერ. საჯარო ინტერესის ეს განსაზღვრება წარმოდგენების საჯაროდ შესრულების

მოვალეობასა და ამ წარმოდგენის ყურების საზოგადოებრივ უფლებას წარმოადგენს. სოციალური პირობები, რომლებიც ამ განვითარებას ბუნებრივად წარმოაჩენენ და უფრო მეტად იკვეთებიან წინა არგუმენტების ფონზე; თუმცა, ამ განვითარების შედეგები ჯერ კიდევ არ არის ბოლომდე შესწავლილი. ისინი უფრო შორსმიმავალი შეიძლება აღმოჩნდეს, ვიდრე ახლა შეიძლება ვიფიქროთ.

ყველაზე მნიშვნელოვანი შედეგი, ცალსახად, პოლიტიკის დაკნინებაა იმ სახით, რომლითაც ჩვენ ვიცნობთ – პოლიტიკას მთავრული ასო პ-დან, რომელიც პირადი პრობლემების საჯარო საკითხებად თარგმნის ამოცანითაა დატვირთული (და პირიქით). სწორედ ამ თარგმნისკენ მიმართული ძალისხმევის შესუსტებას ვაკვირდებით დღეს. პირადი პრობლემები საზოგადოდ მათი გასაჯაროების გზით არ გადაიქცევა; საჯარო მზერის ქვეშაც კი პირადი პრობლემები მხოლოდ პირადი პრობლემებად დარჩება და საბოლოოდ იმას მიაღწევენ, რომ საზოგადოებრივი დღის წესრიგიდან გააძევენ ყველა „არა-პირად“ პრობლემას. ის, რაც ჩვეულებრივ ყველაზე ხშირად აღიქმება „საჯარო საკითხებად“ როგორც წესი საჯარო პირების პირადი პრობლემებია. დემოკრატიული პოლიტიკის უძველესი შეკითხვა – რამდენად სასარგებლო ან მავნეა ის ფორმა, რომლითაც საჯარო პირები ასრულებენ თავის მოვალეობებს ქვეშემდომების/ამომრჩევლების კეთილდღეობისთვის? – ეს შეკითხვა „კარგ“ საზოგადოებში საჯარო ინტერესებისკენ, სამართლიანობისკენ და პირადი კეთილდღეობისთვის კოლექტიური პასუხისმგებლობის აღებისკენ მოუწოდებს.

„საჯარო სკანდალების“ სერიებით შეძრული (რაშიც საჯარო პირების პირადი ცხოვრების მორალური მანკიერებების გამომჟღავნება იგულისხმება), ტონი ბლერმა (Guardian-ის 1999 წლის 11 იანვრის გამოცემის თანახმად) დაიჩივლა,

რომ “ პოლიტიკა ყვითელის პრესის სვეტამდე დაეშვა ” და საზოგადოებას ალტერნატივაზე დაფიქრებისკენ მოუწოდა: ან ისეთი ახალი ამბების დღის წესრიგი გვაქვს, სადაც სკანდალი და ქორები ქარბობს ან ისეთი, რომელშიც ნამდვილად მნიშვნელოვანი ინფორმაცია დომინირებს.

შეუძლებელია მსგავსმა სიტყვებმა თავგზა არ აგვიბნოს, ვინაიდან ისინი იმ პოლიტიკოსს ეკუთვნის, რომელიც ყოველ დღე გადის კონსულტაციებს „ფოკუს ჯგუფებთან“ იმ იმედით, რომ მუდმივად ინფორმირებული იქნება იმის შესახებ, თუ რა მიაჩნიათ ჭეშმარიტად მნიშვნელოვანად მის ამომრჩევლებს. ამომრჩევლების მოპყრობის ფორმა იმასთან, რასაც ნამდვილად აქვს მათთვის მნიშვნელობა თავისთავად წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს იმ ცხოვრების წესისთვის, რომელიც პასუხისმგებელია ბლერის მიერ დატირებული „პოლიტიკის ყვითელი პრესის სვეტამდე დაშვებაზე“.

ცხოვრების საეჭვო პირობები ადამიანებს ნიმუშების და არა ლიდერების ძიებისკენ უბიძგებს. ეს პირობები უბიძგებს მათ მოელოდნენ ყურადღების ეპიცენტრში მოქცეულ ადამიანებს (ახლა უკვე ოთხ კედელში გამოკეტილებს), რომლებიც უჩვენებენ მათ თუ როგორ კეთდება ის, რაც „ჭეშმარიტად ნიშნავს რაღაცას“. მათ ყოველ დღე ახსენებენ, რომ ყველაფერი ცუდი, რაც კი მათ ცხოვრებას სჭირს მათივე შეცდომებიდან მომდინარეობს, მათი ბრალია და მათივე ძალისძმევით თუ მათ ხელთარსებული ინსტრუმენტებით უნდა გამოსწორდეს. ამიტომაც, გასაკვირი სულაც არ არის, თუკი ისინი ფიქრობენ, რომ ერთადერთი, რაშიც იმ ადამიანების გამოყენება შეიძლება, ვისაც თავი „მცოდნედ“ მოაქვს, არის მათთვის იმის ჩვენება თუ როგორ გამოიყენონ ხელსაწყოები და როგორ გაიღონ ძალისხმევა. „მცოდნეები“ მუდმივად უმეორებენ მათ, რომ ვერაფერს გააკეთებს იმ საქმეს, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ მათი გასაკეთებე-

ლია. რატომ უნდა დაიბნეს ვინმე მხოლოდ იმის გამო, რომ ამდენი ადამიანისთვის ის, რასაც პოლიტიკოსები (ან სხვა ცნობილი ადამიანები) აკეთებენ საკუთარ პირად სივრცეში ყურადღებასა და ინტერესს იპყრობს? შეურაცხყოფილ საზოგადოებრივ აზრს რომ დავანებოთ, „დიაღთა და ძლევა-მოსილთაგან“ არავის წამოუყენებია პრეზიდენტ ბილ კლინტონის იმპიჩმენტის წინადადება კეთილდღეობის, როგორც „ფედერალური მნიშვნელობის საკითხის“ აღკვეთისთვის და ამით ყოველგვარი კოლექტიური დაპირებისა თუ მოვალეობის გაბათილებისა თუ გაცამტვერებისთვის, რომელსაც ის ადამიანები, რომლებსაც დარტყმების ერთეული ძალით მოგერიების მავნე ჩვევა აქვთ ბედისწერის ოინებისგან უნდა დაეცვა.

ცნობილ ადამიანებს მიძღვნილ ფერად სატელევიზიო წარმოადგენებსა და ჰედლაინებში სახელმწიფო მოღვაწეები პრივილეგირებულ პოზიციებს არ იკავებენ. მნიშვნელობა არ აქვს, თუ რა არის „ცნობადობის“ მიზეზი, როგორც ბურსტინმა თქვა, „ცნობადობა“ თავისთავად არის ცნობილი ადამიანის „ცნობილობის“ მიზეზი. ყურადღების ეპიცენტრში ყოფნა ეს თვითკმარობის ერთგვარი ფორმაა, რომელსაც თანაბრადი ინაწილებენ ფეხბურთის ვარსკვლავები და მთავრობის წარმომადგენლები. ერთერთი რამ, რაც თითოეულ მათგანისგანაა მოსალოდნელი და მოეთხოვებათ საზოგადოებრივი მოვალეობის სახით, არის აღსარება საზოგადოების მოხმარებისთვის და საკუთარი პირადი ცხოვრების საჯაროდ გამომზიურება (და არც უკმაყოფილება გამოხატონ იმის გამო, თუ ვინმე ამას მათ ნაცვლად გააკეთებს). გამოაშკარების შემდეგ გამოჩნდება მათი პირადი ცხოვრება მომხიბვლელია თუ სრულიადაც არაა მიმზიდველი: ყველა პირადი საიდუმლო არ შეიცავს იმ გაკვეთილებს, რომლებ-

საც ადამიანები სასარგებლოდ მიიჩნევენ. მიუხედავად ამისა, ეს იმედგაცრუებები სავარაუდოდ ვერ მოშლიან აღსარების ჩვევას და ვერც აღსარების სურვილს გააქარწყლებენ: ნება მომეცით გავიმეორო – ის, თუ როგორ განსაზღვრავს ინდივიდი ინდივიდუალურად საკუთარ ინდივიდუალურ პრობლემებს და ცდილობს მათთან შებრძოლებას ინდივიდუალური უნარებისა და რესურსების გამოყენებით ძირითად „საჯარო საკითხად“ და „საჯარო ინტერესის“ ძირითად საგნად რჩება. მანამ, სანამ ვითარება არ შეიცვლება, საკუთარ ძალებსა და გადაწყვეტილებებს მინდობილმა მაყურებლებმა და მსმენელებმა სხვა მათი მსგავსი ადამიანების პირადი ცხოვრების მაგალითები უნდა მიიღონ მხედველობაში განმანათლებლობის ძიებაში, იგივე მონდომებითა და იმედით, რომლითაც ნათელმხილველთა და მქადაგებელთა მითითებებსა და მოძღვრებებს გაითვალისწინებდნენ, იმ რწმენით, რომ მხოლოდ საერთო თათბირითა და ძალისხმევით იქნება შესაძლებელი პირადი უბედურებების შემსუბუქება თუ განკურნება.

დამოკიდებულად გარდაქმნილი იძულება

მაგალითების ძიება დამოძღვრისა და რჩევებისთვის დამოკიდებულება: რაც მეტს ეძებ, ამის კეთების უფრო მეტ საჭიროებას გრძნობ და უბედურების შეგრძნება გეუფლება მაშინ, როდესაც სანატრელი ნარკოტიკის ახალ მარაგს ვერ იღებ. როგორც წყურვილის მოკვლის საშუალება, ნებისმიერი დამოკიდებულება თვით-დამანგრეველია; ის კმაყოფილების მიღწევის შესაძლებლობას ანგრევს.

ნიმუშები და რეცეპტები მიმზიდველია, მანამ, სანამ არ გამოცდით. თუმცა, ცოტაოდენი მათგანი თუ ასრულებს თა-

ვის დანაპირს – პრატიკულად ყოველი მათგანი უახლოვდება მიზანს, თუმცა არავინ არ ასრულებს მას. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ რომელიმე მათგანი დაამტკიცებს, რომ სწორედ ისე მოქმედებს, როგორც მისგან მოელოდნენ, კმაყოფილება დიდ ხანს არ გასტანს, ვინაიდან მომხარებელთა სამყაროში შესაძლებლობები უსაზღვროა, ისევე როგორც მაცდური სამიზნეების რიცხვი. კარგი ცხოვრების რეცეპტებს და მექანიზმებს გამოყენების ვადა აქვს დართული, თუმცა მათი უმრავლესობა მოხმარებიდან ვადის გასვლამდეც გამოვა, განიძარცვებიან საკუთარი მომხიბვლელობისგან „ახალ და უკეთეს“ შემოთავაზებებთან ჭიდილში. მომხმარებელთა შეჯიბრში ფინიშის ხაზზე ყველაზე სწრაფ მორბენალზე სწრაფად მოძრაობს; შეჯიბრში იძულებით ჩართულ მორბენლებს სწრაფი სირბილისთვის გამოუსადეგარი, ზედმეტად მოდუნებული კუნთები და სუსტი ფილტვები აქვთ. ლონდონის ყოველწლიურ მარათონზე შეგიძლიათ ხოტბა შეასხათ გამარჯვებულს, თუმცა ის, რაც ნამდვილად დასაფასებელია, შეჯიბრში ბოლომდე დარჩენაა. ლონდონის მარათონს ფინიშის ხაზი მაინც აქვს, თუმცა ეს სხვა შეჯიბრია – განსაცდელისგან თავისუფალი ცხოვრების მიღწევის დანაპირების შესასრულებლად დაწყებული შეჯიბრი იწყება, თუმცა არასოდეს სრულდება: დავინყე, თუმცა ვეღარ ვასრულებ.

სწორედ შეჯიბრის გაგრძელებაა (შეჯიბრში დარჩენის სიამოვნებისმომგვრელი გაცნობიერება) ის, რაც ნამდვილად ამოკიდებულად იქცევა – და არა კონკრეტული პრიზი, რომელიც ფინიშის ხაზის გადამკვეთებს ელის. არცერთი ჯილდო არ არის საკმარისი სხვისი ჯილდოების მიმზიდველობას შეამცირებს. სხვა უამრავი მიმხიბვლელი ჯილდოც არსებობს, იმიტომ, რომ ისინი უცნობია რბოლაში ჩაბმულთათვის. სურვილი მის ერთადერთ უპირობო თვითმიზნად გადაიქცევა. სხვა მიზნების როლი (მიზნების, რომლებსაც

მხოლოდ წინა რაუნდში მიტოვებულები და მივიწყებულები მისდევენ) იმაში მდგომარეობს, რომ მორბენალმა რბოლის დამგეგმავის მიერ დადგენილ სქემას მისდიონ, რამდენიმე რაუნდი მაქსიმალური სისწრაფით გაირბინონ და შემდგომ ადგილი დაუთმონ სხვა მორბენლებს, მათ რეკორდულ ტემპებმდე აჩქარებას შეუწყონ ხელი, მსგავსად კოსმოსური ხომალდისგან, რომელიც თავდაპირველად საჭირო სიჩქარეს კრეფს კოსმოსში გასაფრენად და უმაღვე იშლება, როგორც კი სივრცეში გაიჭრება. ვინაიდან სამყაროში მიზნების დიაპაზონი ზედმეტად ფართოა სიმყუდროვის (და ის ხელმისაწვდომი საშუალებების დიაპაზონზე ფართოა) სწორედ საშუალებების ეფექტურობასა და მოცულობას უნდა მოვეკიდოთ განსაკუთრებული ყურადღებით. რბოლაში დარჩენა საშუალებათაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია, ეს ერთგვარი მეტა-საშუალებაა: სხვა საშუალებების საჭიროებისა და მათდამი ნდობის მხარდაჭერის საშუალება.

ამ კონკრეტული შეჯიბრის არქეტიპი, რომელშიც მომხარებელი საზოგადოების ყველა წევრია ჩართული (მომხარებელთა საზოგადოებაში არჩევანის საკითხია ყველაფერი, გარდა თავად არჩევანის გაკეთების იძულებისა, რომელიც დამოკიდებულად გადაიქცევა და ამიტომ აღარ აღიქმება იძულებად) საყიდლებზე სიარულია (shopping). შეჯიბრს არ გამოვეთიშებით მანამ, სანამ ვყიდულობთ. მაღაზიები, სუპერმარკეტები, ჯორჯ რიტცერის „მოხმარების ტაძრების“-ის უნივერსალები არაა ერთადერთი ადგილები სადაც საყიდლებზე დავდივართ. თუ საყიდლებზე სიარული (shopping) შესაძლებლობათა ასორტიმენტის გამოკვლევას, მათთან შეხებას, მათი ფასების საფულეში მოთავსებული ფულის რაოდენობასა თუ საკრედიტო ბარათის დარჩენილ ლიმიტს შედარებას, ზოგიერთი მათგანის თაროზე დაბრუნებას და ზოგიერთის სავაჭრო ურიკაში მოთავსებას ნიშნავს – მაშინ

მაღაზიებს მიღმა ისევე დავდივართ საყიდლებზე, როგორც მაღაზიებში. ვვაჭრობთ სახლში, სამსახურში, დასვენებისას, ძილში თუ ფხიზლად. რაც უნდა გავაკეთოთ და რაც არ უნდა ვუწოდოთ ჩვენს საქმიანობას, ყველაფერი „შოპინგია“ ან ძალიან ჰგავს მას. კოდი, რომელშიც ჩვენი „ცხოვრების პოლიტიკაა“ ჩანერილი „შოპინგის“ პრაგმატიკიდან გამომდინარეობს.

„შოპინგი“ მხოლოდ საკვების, ფეხსაცმლის, მანქანების თუ ავეჯის შეძენას არ ნიშნავს. ახალი, გაუმჯობესებული ნიმუშებისა და ცხოვრების წარმართვის რეცეპტების მუდმივი, მგზნებარე ძიებაც „შოპინგის“ ნაირსახეობაა, თანაც, ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაირსახეობა იმ გადმოსახედიდან, რომ ჩვენი ბედნიერება ჩვენს შესაძლებლობებზეა დამოკიდებული(როგორც მაიკლ პარენტიმ აღნიშნა) და რომ ჩვენ არაკომპეტენტურნი ან ისეთივე კომპეტენტურები არ ვართ, როგორებიც ბეჯითი მუშაობის შემთხვევაში ვიქნებოდით. უამრავი სფეროა, რომელიც ჩვენგან მეტ კომპეტენციას ითხოვს, ყოველი მათგანი „შოპინგისკენ“ მოგვიწოდებს. „ვყიდულობთ“, ცხოვრებისთვისა და პონტენციური დამსაქმებლების დარწმუნებისთვის საჭირო, საშუალებებს; ვიძენთ იმ სამოსს, რომლის ტარებაც ცუდი არ იქნებოდა და რომლითაც დავარწმუნებდით სხვებს რომ ჩვენ ის ვართ, რაც გვაცვია. „ვყიდულობთ“ იმ მეგობრების შეძენის საშუალებას, რომლებთან მეგობრობაც გვსურს და იმ საშუალებებსაც, რომლებიც არასასურველი მეგობრების მოშორებაში დაგვეხმარება. „ვყიდულობთ“ სიყვარულისგან მაქსიმალური სიამოვნების მიღების საშუალებასა და ჩვენს სასიყვარულო პარტნიორებზე „დამოკიდებულებისგან“ დამცავ საშუალებებსაც; სატრფოთა სიყვარულის მოპოვების საშუალებასაც „ვყიდულობთ“ და იმ სიყვარულის დასრულების საშუალებებსაც, რომელიც სიამოვნებას აღარ გვანიჭებს; „ვყიდუ-

ლობთ“ საშუალებას შავი დღისთვის დანაზოგის გაკეთებისთვის და ამასთან, იმ ფულის დახარჯვისთვის, რომელიც ჯერ არ გვიშოვია; „ვყიდულობთ“ რესურსებს იმ საქმეების გასაკეთებლად, რომელიც უნდა აგაკეთდეს ან რომელთა გასაკეთებლადაც დრო არის გამოყოფილი; „ვყიდულობთ“ მადის აღმძვრელ საკვებს და შემდგომ დიეტებს, ამ საკვებით გამონვეული შედეგების გამოსასწორებლად, ყველაზე მძლავრ ხმის გამაძლიერებელ მონყობილობებსა და შემდგომ ყველაზე ეფექტურ ტკივილგამაყუჩებლებს. საყიდლების ამ სიას დასასრული არ აქვს. და მაინც, როგორი გრძელიც არ უნდა იყოს ის, მისგან თავის დაძვრენის საშუალებას სიაში ვერ შეხვდებით: თითქოსდა უსასრულო მიზნების სამყაროში ყველაზე უფრო მოთხოვნადი მარჯვე და დაუღალავი მყიდველის უნარია.

თუმცა, თანამედროვე კონსუმერიზმი საჭიროებების დაკმაყოფილებას აღარ ნიშნავს; აღარც იდენტიფიკაციისა და „ადეკვატურობის“ ფარგლებში თავდაჯერებულობის უფრო ამაღლებული, განცალკევებული (როგორც ხშირად მცდარად ამბობენ, „ხელოვნური“, „გამოგონილი“, „წარმოებული“) საჭიროებების დაკმაყოფილებას. როგორც ითქვა, მომხმარებლობის *spiritus movens* (ლათ. მამოძრავებელი სული, ძალა) აღარ გაიზომება არტიკულირებულ მოთხოვნათა ნაკრებით, მამოძრავებელი ძალა სურვილია – ბევრად უფრო მერყევი და ეფემერული, ორჭოფი და ჭირვეული, საჭიროებებისგან განსხვავებით უფრო მოუნესრიგებელი მთლიანობა, თვითწარმოქმნილი და თვითმავალი მოტივი, რომელიც არავითარ გამართლებასა და „მიზეზს“ არ საჭიროებს.

მიუხედავად მისი თანმიმდევრული, თუმცა ხანმოკლე განსაგნებისა, სურვილი თავად წარმოდგენს თავისი მუდმივ საგანს და ამ მიზეზით, ის ვერასდროს მიაღწევს კმაყოფილებას.

ფილებას, როგორი ურიცხვი საგნებითაც არ უნდა იყოს მონიშნული მისი განვლილი გზა.

და მაინც, მიუხედავად სურვილის აშკარა უპირატესობისა, ნაკლებად მოქნილ და აუჩქარებელ საჭიროებებთან შედარებით, სურვილი უფრო მეტ შეზღუდვებს დაუნესებს მომხარებლების მზადყოფნას „შოპინგისთვის“, ვიდრე სამომხმარებლო საქონლის მომწოდებლებს, რომლებიც უფრო მისაღებად არიან მიჩნეული. ბოლოს და ბოლოს, სურვილის აღძვრა, მისი საჭირო ტემპერატურამდე მიყვანა და სწორი მიმართულებისკენ მიმართვა მნიშვნელოვან ძალისხმევასა და ფინანსურ დანახარჯებს მოითხოვს. ის მომხმარებლები, რომლებიც სურვილით ხელმძღვანელობენ ოდესმე ხელახლა უნდა იყვნენ „წარმოებული“ და თანაც, მაღალ ფასად. მომხმარებლების წარმოება შთანქავს წარმოების მთლიანი ხარჯების უმნიშვნელოვანეს ნაწილს – ნაწილს, რომელსაც კონკურენცია უფრო გააფართოებს, ვიდრე შეავიწროვებს.

თუმცა, როგორც ჰარვი ფერგიუსონი შენიშნავს, (მწარმოებელთა და სამომხმარებლო საქონლის მერჩენდაიზერთა საბედნიეროდ) კონსუმერიზმი, თავის ამჟამინდელ გამოვლინებაში „ემყარება არა სურვილის რეგულაციას (სტიმულაციას), არამედ მაცდური ფანტაზიების გამოთავისუფლებას“. ფერგიუსონის დაკვირვებით სურვილის ცნება მოხმარებას თვით-გამოხატვას უკავშირებს, გემოვნებისა და დისკრიმინაციის ცნებებს. ინდივიდი თვით-გამოხატვას საკუთრების მეშვეობით ახდენს. თუმცა, წარმოების გაფართოებაზე ორიენტირებული, დაწინაურებული კაპიტალისტური საზოგადოებისთვის ეს ძალზედ შეზღუდული ფსიქოლოგიური ჩარჩოა, რომელიც გზას უხსნის საკმაოდ განსხვავებულ ფსიქიკურ „ეკონომიკას“. ნატვრა ანაცვლებს სურვილს, როგორც მოხმარების მამოძრავებელ ძალას.

კონსუმერიზმის ისტორია „გაუვალნი“ ბარიერების ნგრევისა და გაუქმების ისტორიაა. იმ ბარიერების, რომლებიც ფანტაზიის თავისუფალ გასაქანს ზღუდავენ და „სიამოვნების პრინციპებს“ რეალობის მიერ ნაკარნახევ პრინციპებამდე განძარცვავენ. მე-19 საუკუნის ეკონომისტებმა „საჭიროება“ „სიმტკიცის“ პროტოტიპად შეარაცხეს, როგორც უდრეკი, მარად შეზღუდული და სასრული. ის გაუქმდა და სურვილმა ჩაანაცვლა, რომელიც ბევრად უფრო „თხევადი“ და განვრცობადია, ვიდრე საჭიროება იმის გამო, რომ ნახევრად-უკანონო კავშირშია გამოხატვის მოლოდინში მყოფი ავთენტური „შინაგანი მეს“ მერყევ და პლასტიკურ ოცნებებთან. ახლა სურვილის უარყოფის ჯერი დადგა. მან თავის ვარგისიანობის ვადას გადააცილა მას შემდეგ, რამაც მომხარებლის დამოკიდებულება ამჟამინდელ მდგომარეობამდე მიიყვანა. უფრო ძლიერი და პირველ რიგში, უფრო მრავალმხრივი იმპულსია საჭირო მომხმარებლის მოთხოვნის დონის შეთავაზების დონეზე შენარჩუნებისთვის. „ნატვრა“ კი ყველაზე საჭირო ჩანაცვლებაა: მას სიამოვნების პრინციპის გამოთავისუფლების პროცესს დასასრულამდე მიჰყავს, ასუფთავებს და განკარგავს დამაბროკელბელი „რეალობის პრინციპის“ უკანასკნელ ნარჩენებს: ბუნებრივი აირი საბოლოოდ გამოთავისუფლდა კონტეინერიდან. ფერგიუსონის სიტყვებს თუ გავიმეორებთ:

„არაფერი უდევს საფუძვლად ნატვრის უშუალოებას იქ, სადაც სურვილის წახალისება შედარებას, პატივმოყვარეობას, შურსა და თვითდამკვიდრების საჭიროებას ემყარება“.

მომხმარებლის სხეული

როგორც Life in Fragments-ში (Polity Press, 1996) ვამტკიცებ, პოსტმოდერნული საზოგადოება თავის ნევრებს მოხმარებლების სახით ინვესტს და არა მწარმოებლების.

მწარმოებლის როლი გარშემო ორგანიზებული ცხოვრება, როგორც ნესი, ნორმატიულადაა რეგულირებული. არსებობს დადგენილი ქვედა ზღვარი, რომელიც აუცილებელია არამხოლოდ საარსებოდ, არამედ იმის შესასრულებლადაც, რასაც მწარმოებლის როლი მოითხოვს. თუმცა, ჩვენი ოცნებების, სურვილებისა და მისწრაფებების ზედა ზღვარიც არსებობს, რომლის დაცვის შემთხვევაშიც საზოგადოების მხრიდან ჩვენი ამბიციების მონონების იმედი უნდა გვქონდეს – განკითხვისა და გაკიცხვის შიშის გარეშე. ყველაფერი, რაც აჭარბებს დადგენილ ზღვარს ფუფუნებად მიიჩნევა, ფუფუნებისკენ სწრაფვა კი ცოდვაა. მთავარი პრობლემა ზედა და ქვედა ზღვრებს შორის ბალანსის მიღწევაა, რათა „ჯოუნსებს“ არ ჩამოვრჩეთ.

მოხმარების გარშემო ორგანიზებული ცხოვრება ნორმების გარეშე უნდა იმართებოდეს: რაიმე ნორმატიული რეგულაციის გარეშე ცდუნებითა და სულ უფრო მზარდი სურვილებითა და დროებითი ნატვრებით ხელმძღვანელობდეს. „ჯონსების“ ოჯახიდან არცერთი არ გვიდგენს ნარმატიული ცხოვრების ორიენტირს; მომხმარებელთა საზოგადოება ერთ-ერთი ყველაზე უნივერსალური შედარებაა და მხოლოდ ზეცაა მისი ერთადერთ საზღვარი. „ფუფუნებაში“ მნიშვნელოვანი აზრი არ დევს, აქ მთავარი დღევანდელი „ფუფუნებების“ ხვალინდელ საჭიროებებად გარდაქმნა და „დღევანდელსა“ და „ხვალინდელს“ შორის მანძილის მაქსიმალურად შემცირებაა. ვინაიდან გარკვეული სურვილების საჭიროებებად გარდაქმნისა და სხვა სურვილების „ცრუ სურვილე-

ბად“ შერაცხვის არავითარი ნორმა არ არსებობს, არც რაიმე ნიშნული არსებობს, რომელიც „შესაბამისობის“ სტანდარტს გაზომავდა. შესაბამისად, მთავარი საკითხი „საკმარისობა“ – მუდმივი მზადყოფნა, მომავალ შესაძლობამდე ამაღლება, აქამდე უცნობი, მოულოდნელი ცდუნებების შესატყვისი სურვილების განვითარება, ადრინდელზე მეტის მიღება. მთავარია არ დავეშვათ დადგენილმა საჭიროებებმა ახალი შეგრძნებები იმდენად უსაზღვრო გახადოს, რომ მათი აღქმისა და გამოცდის შესაძლებლობა შეგვიზღუდოს.

თუ მწარმოებელთა საზოგადოება საყოველთაო სტანდარტად ჯანმრთელობას აწესებს, მომხარებელთა საზოგადოება ფიტნეს იდეალს გვიდგენს. ჯანმრთელობა და ფიტნესი ხშირად მომიჯნავე ცნებებად გვევლინებიან და ფაქტობრივად სინონიმური მნიშვნელობით გამოიყენებიან, ისინი ხომ ორივე არსობრივად სხეულზე ზრუნვას უკავშირდებიან, იმ მდგომარეობას, რომლის მიღწევაც სასურველია და რომლის მისაღწევადაც სხეულის მფლობელმა კონკრეტულ რეჟიმს უნდა მისდიოს. თუმცა, ამ ორი ცნების ერთი და იმავე მნიშვნელობით გამოყენება შეცდომაა – და არამხოლოდ იმ კარგად ნაცნობი ფაქტის გამო, რომ ყველა ფიტნეს რეჟიმი არ არის სასარგებლო ჯანმრთელობისთვის. ჯანმრთელობა და ფიტნესი ორ სხვადასხვა დისკურსს მიეკუთვნებიან და განსხვავებულ საკითხებს მიემართებიან.

ჯანმრთელობა, მწარმოებელთა საზოგადოების სხვა ყველა ნორმატიური ცნების მსგავსად, ავლებს და იცავს საზღვარს „ნორმასა“ და „ანორმალს“ შორის. „ჯანმრთელობა“ ადამიანის სხეულისა და სულისთვის შესაფერისი და სასურველი მდგომარეობაა, რომელიც მეტნაკლებად ზუსტად შეიძლება აღვწეროთ და შევაფასოთ. ის იმ ფიზიკურ მდგომარეობას მიემართება, რომელიც სოციალურად კონსტრუირებული და მინიჭებული როლის თანმიმდევრულ

და მტკიცე მოთხოვნილებებს აკმაყოფილებს. „იყო ჯანმრთელი“ ნიშნავს იყო „ვარგისი“ ქარხანაში დანადგართან სამუშაოდ ან ტვირთის გადასაზიდად, რომელიც ჩვეულებრივ დასაქმებულის ფიზიკურ და ფსიქიკურ გამძლეობას აწვება.

„ფორმაში“ ყოფნა, ამის საპირისპიროდ, არაფერს ნიშნავს, თუ არა „სიმტკიცეს“; თავისი არსიდან გამომდინარე ვერ შემოისაზღვრება რაიმე სიზუსტის დაცვით. თუმცა მას ხშირად ვიღებთ პასუხად შეკითხვაზე: „როგორ გრძნობ თავს დღეს?“ (და თუ „ფორმაში ვარ“ სავარაუდოდ ვუპასუხო რომ „ძალიან კარგად ვგრძნობ თავს“), მას ნამდვილ გამოცდას მომავალი უმზადებს: „ფორმაში ყოფნა“ ნიშნავს მოქნილი, მარტივად ადაპტირებადი სხეულის ქონას, რომელიც ჯერ კიდევ გამოუცდელი, წინასწარ განუსაზღვრელ შეგრძნებებთან გამკლავებას შეძლებს. თუ ჯანმრთელობა, მეტ-ნაკლებად, მდგომარეობის ტიპს წარმოადგენს, ფიტნესი ამ წყვილში „მეტობის“ მხარეს გადაიხრება: ის მიემართება არა ფიზიკური შესაძლებლობების გარკვეულ სტანდარტს, არამედ მის პოტენციურ გაზრდას (თანაც, სასურველია განუსაზღვრელ გაზრდას). „ფიტნესი“ ნიშნავს უჩვეულოს, ექსტრაორინდალურის, სიახლისა და მოულოდნელობის მიღებას ნიშნავს. ზოგიერთს იმის თქმაც კი შეუძლია, რომ ჯანმრთელობა „მხოლოდ ნორმებამდე დაიყვანება“, ფიტნესი კი ყველა დადგენილი წესის დარღვევასა და უკვე მიღწეული სტანდარტების უკან მოტოვებას ნიშნავს.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ინტერპერსონალური ნორმის მიღწევა მარტივი საქმე არ იქნებოდა, ვინაიდან, ფიზიკური ფორმის ინდივიდუალური დონეების ობიექტური შედარება, ფაქტობრივად, შეუძლებელია. ფიტნესი, ჯანმრთელობისგან განსხვავებით, სუბიექტურ გამოცდილებებს უკავშირდება („განვლილი“, „განცდილი“ გამოცდილების გაგებით არ არის ის მდგომარეობა, რომელზეც დაკვირვება და რომლის

გამოხატვაც გარედანაა შესაძლებელი). როგორც ყველა სუბიექტური მდგომარეობა, „ფორმაში ყოფნის“ გამოცდილება, ცალსახად, პიროვნებათშორისი ურთერთობებისთვის შესაფერისი მანერით რთულად გამოსახატია, პიროვნებათშორის შედარებებს რომ დავანებოთ თავი. კმაყოფილება და სიამოვნება ის შეგრძნებებია, რომლებსაც აბსტრაქტული ტერმინების მეშვეობით ვერ შევიცნობთ: მათი გაგებისთვის აუცილებელია ისინი სუბიექტური გამოცდილებისა და განცდების შედეგს წარმოადგენდნენ. დანამდვილებით ვერასდროს გეცოდინებათ თქვენი შეგრძნებები ისეთივე ღრმა, ამაღლებელი და სიამოვნებისმომგვრელია, როგორც სხვა პიროვნების. ფიტნესისკენ სწრაფვა იმ ნადირის დევნას გავს, რომლიც აღწერასაც ვერ შევძლებთ, სანამ არ დავიჭერთ; არავის შეუძლია თქმა სრული სიზუსტით, რომ ის ნადირი შეიპყრეს, რომელსაც მისდევდნენ, თუმცა სამაგიეროდ, დაეჭვების უფლება ყველას აქვს. ფიტნესისკენ სწრაფვის გარემო ორგანიზებული ცხოვრება მრავალ ბრძოლაში გამარჯვებას გვპირდება, თუმცა არა საბოლოო ტრიუმფს.

ჯანმრთელობაზე ზრუნვისგან განსხვავებით, ფორმაში ყოფნისკენ სწრაფვას არ გააჩნია რაიმე ბუნებრივი მიზანი. მიზნები შესაძლოა უსასრულო მცდელობების კონკრეტულ ეტაპზე დავადგინოთ და ამ მიზნის მიღწევით მოგვრილი კმაყოფილებაც ნუთიერი იქნება. „ფორმაში ყოფნისკენ“ უსასრულო სწრაფვისას დასვენების დრო არ არის და წარმატების აღნიშვნის ერთადერთი ფორმა მცირე შესვენებაა ბეჯითი მუშაობის მორიგ რაუნდამდე. ერთი რამ, რაც „ფიტნეს-მიმდევრებმა“ იციან ისაა, რომ საკმარისად კარგ ფორმაში არ არიან და კიდევ ბევრი უნდა იმუშაონ. კარგი ფორმისკენ სწრაფა მუდმივი თვით-კვლევის, თვით-განკითხვისა, თვით-გვემისა და ამიტომ, განგრძობითი შფოთის მდგომარეობაა.

ჯანმრთელობა კონკრეტულ სტანდარტებამდე დაიყვანება (ისეთ გაზომვად და თვლად მაჩვენებლებამდე, როგორცაა სხეულის ტემპერატურა ან წნევა) და ნორმასა და ანომალიას შორის აშკარა განსხვავებით შეიარაღებული თავისუფალი უნდა იყოს ამ უსასრულო შფოთისგან. პრინციპში გასაგები უნდა იყოს, რა უნდა გაკეთდეს კარგი ჯანმრთელობის მდგომარეობის მისაღწევად და დასაცავად, რა პირობებში შეიძლება იმის თქმა, რომ ადამიანს კარგი ჯანმრთელობა აქვს და თერაპიის რომელ ეტაზე შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანის ჯანმრთელობა აღდგა და მეტი არაფრის გაკეთება არაა საჭირო. დიახ, პრინციპში.

რეალურად, ყველა ნორმის სტატუსმა, ჯანმრთელობის ნორმის ჩათვლით, „თხევადი“ მოდერნულობის ეგიდის ქვეშ, სასრული და უსასრულო შესაძლებლობის საზოგადოებაში მნიშვნელოვანი რყევები განიცადა და ძალზედ მყიფე გახდა. ის, რაც გუშინ ნორმალურად და დამაკმაყოფილებლად ითვლებოდა, დღეს განგაშის მიზეზად და პათოლოგიადაც კი მიიჩნევა, რომელიც მკურნალობას საჭიროებს. ჯერ ეს ერთი, ადამიანის სხეულის მდგომარეობის სულ უფრო მეტი სახესხვაობა მოითხოვს სამედიცინო ჩარევას, უნდა ითქვას, რომ არ სამედიცინო თერაპია რჩება ერთ ადგილას. მეორეც, ოდესღაც მკაფიოდ შემოსაზღვრული ავადმყოფობის იდეა ახლა სულ უფრო ბუნდოვანი ხდება. ნაცვლად იმისა, რომ ავადმყოფობა გამოწვევის, ერთჯერად მოვლენად აღვიქვათ თავისი დასასრულითა და დასაწყით, ის ჯანმრთელობის მუდმივ თანმსდევად განიხილება, მის განსხვავებულ მხარედ და აქტუალურად საფრთხედ: ავადმყოფობა სიფხიზლესა და მასთან ბრძოლის მუდმივ საჭიროებას ითხოვს დღით თუ ღამით, ყოველდღე. ჯანმრთელობაზე ზრუნვა ავადმყოფობასთან განგრძობით ბრძოლად გადაიქცევა. და ბოლოს, „ჯანსაღი ცხოვრების რეჟიმის“ მნიშვნელობაც იცვლება,

„ჯანსალი დიეტის“ ცნება იმაზე სწრაფად იცვლება, ვიდრე რომელიმე რეკომენდირებული მათგანი შედეგიანობის დამტკიცებას ასწრებს.

განცხადებულია, რომ კვებას, რომელიც ჯანმრთელობისთვის სასარგებლოდ ან უსაფრთხოდ მიიჩნევა, დამანგრეველი განგრძობით შედეგებს იწვევს ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ მისი კეთილი გავლენის შეგრძნება სრულად იქნება შესაძლებელი. როგორც აღმოჩნდა, კონკრეტულად ერთი საფრთხისკენ მიმართული თერაპია და მკურნალობის პრევენციული მეთოდები პათოგენურად ავლენენ თავს სხვა მიმართულებით. იატროგენური დაავადებები, რომელთა გამომწვევი მიზეზიც წარსულში ჩატარებული თერაპიებია, უფრო მეტ სამედიცინო ჩარევას საჭიროებენ. თითქმის ყოველი მედიკამენტი რისკითაა გაჯერებული და სულ უფრო მეტი წამალია საჭირო წარსული რისკებით გამომწვეული შედეგების გამოსასწორებლად.

ზოგადად, ჯანდაცვა, თავისი ბუნებისდა სანინაამლდეგოდ უჩვეულოდ ემსგავსება ფიზიკური ფორმის სწრაფვას: განგრძობითია, სათუა ოდესმე თუ მოგვეგვრის კმაყოფილება, დარწმუნებული არ არის მის ამჟამინდელ მიმართულებასა და ამ გზაზე წარმოქმნილ უამრავ შფოთს შორის არსებულ შესაბამისობაში.

იმ დროს, როდესაც ჯანმრთელობა სულ უფრო მეტად ემსგავსება ფიზიკური ფორმისკენ სწრაფვას, ეს უკანასკნელი ცდილობს (და როგორც წესი ამაოდ) იმას, რაც ადრე ჯანმრთელობის თავდაჯერებულობის საფუძველს წარმოადგენდა: ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასება/გაზომვასა და შესაბამისად თერაპევტულ პროგრესს. ეს მისწრაფება ხსნის, მაგალითად, წონის მუდმივი კონტროლის ესოდენ დიდ პოპულარობას „ფიტნეს რეჟიმის“ მიმდევრებს შორის: გამქრალი სანტიმეტრები და კილოგრამები ფიზიკუ-

რი ფორმის გაუმჯობესების მთავარ, ხილვად მტკიცებულებებს წარმოადგენენ, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი ხდება მდგომარეობის „გაზომვა“ მეტ-ნაკლები სიზუსტით – სხეულის ტემპერატურის გაზომვის მსგავსად ჯანმრთელობის დიაგნოსტიკებისას. ეს მსგავსებები, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ილუზიებია: უბრალოდ წარმოიდგინეთ თერმომეტრი ქვედა ზღვრის სკალაზე ან სხეულის ტემპერატურა სულ უფრო უმჯობესდებოდეს მის დაცემასთან ერთად.

ნამყვან ფიტნეს მოდელში უკანასკნელი ცვლილებების კვალდაკვალ ჯანმრთელობაზე ზრუნვამ (მათ შორის თვით-ზრუნვა) განსაკუთრებით დიდი მასშტაბები მიიღო. როგორც ივან ილიჩმა შენიშნა, „ჯანმრთელობაზე ზრუნვა ნამყვან პათოგენურ ფაქტორად გადაიქცა“. დიაგნოსტიკა ცალკეულ ინდივიდს ობიექტებად აღარ აღიქვამს: მისი ქეშმარიტი საგანი, სულ უფრო ხშირად, ალბათობების გავრცელებაშია, იმის შეფასებაში თუ როგორ შეიცვლება პაციენტის მდგომარეობა დიაგნოსტიკების შემდეგ.

ჯანმრთელობა ხშირად რისკების ოპტიმიზაციასთან იგივედა ხოლმე. ყოველ შემთხვევაში ამას მოელიან მომხარებელთა საზოგადოების ის წევრები, რომლებიც ფიზიკური ფორმის გაუმჯობესებაზე მუშაობენ, ნატრობენ, რომ მათი ექიმებიც მსგავსი მისწრაფებებით გამოირჩეოდნენ და ბრავდებიან, თუ ექიმები მათ სურვილებს არ ემორჩილებიან. ერთ-ერთ პრეზედენტულ საქმეში ექიმი თიუბინგენიდან იმის გამო გაასამართლეს, რომ მომავალ დედას კონკრეტული ალბათობის სტატისტიკის ნაცვლად უთხრა: „ალბათობა იმისა, რომ თქვენი შვილი ნაკლული დაიბადება, ძალიან მაღალი არ არის“.

საყიდვებზე სიარული, როგორც ეგზორციზმის რიტუალი

შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ ფიტნესის მიუღწეველი მწერვლებით (სულ უფრო მეტი ბუნდოვანებით მოცული) შეპყრობილი სხეულების მფლობელთა შიშები მეტ სიფრთხილეს, სიფხიზლესა და წინდახდულებას აღძრავენ, ზომიერებისა და სისადავისკენ მოგვიწოდებენ. იმ დასკვნის გაკეთება, რომ ეს მომხარებელთა საზოგადოებისთვის სრულიად შუესაბამო და პოტენციურად დამანგრეველი დამოკიდებულებებია, არასწორი იქნებოდა. შინაგანი დემონების განდევნა მრავალგვარ მოქმედებასა და პოზიტიურ დამოკიდებულებას საჭიროებს და არა დუმილსა და განდგომას, როგორც ეს მომხარებელთა საზოგადოებაში ხდება; დემონების განდევნა ძვირად ჯდება და იმ ინსტრუმენტებს/მონყოილობებს საჭიროებს, რომელთა მოწოდებაც მხოლოდ სამომხმარებლო ბაზარი თუ შეძლებს. დამოკიდებულებას“ ჩემი სხეული ალყაშემორტყმული ციხესიმაგრეა“ არ მივყავართ ასკეტიზმის, თავშეკავებისა თუ უარყოფისკენ; ნებისმიერ შემთხვევაში, ეს დიდი რაოდენობით მოხმარებას ნიშნავს, თუმცა, კომერციული მიზნებით დამზადებული „ჯანმრთელი“ პროდუქტების მოხმარებას. მანამდე, სანამ მასზე მავნე გვერდითი მოვლენების გამო იტყოდნენ უარს და წარმოებიდან მოხსნიდნენ, წონის საკითხით შეპყრობილ ადამიანებს შორის ყველაზე პოპულარული მედიკამენტი „ქსენილინი“ იყო, რომლის სარეკლამო ლოზუნგიც შემდეგნაირად ჟღერდა: „მეტი საკვები, ნაკლები წონა“. ბარი გლასნერის გამოთვლებს თუ დავეყრდნობით, ერთ წელიწადში (1987 წელს) სხეულის ფორმაზე მზრუნველმა ამერიკელებმა 74 მლნ აშშ დოლარი დახარჯეს დიეტურ საკვებზე, 5 მლნ აშშ დოლარი ჯანმრთელობის კლებებზე, 2.7 მლნ აშშ დოლა-

რი ვიტამინებზე, ხოლო 738 მლნ აშშ დოლარი სავარჯიშო მონყობილობებზე.

მოკლედ რომ ვთქვათ, საყიდლებზე სიარულის საკმარისზე მეტი მიზეზი არსებობს. საყიდლებზე დამოკიდებულების ნებისმიერი გამართივებული, ერთ კონკრეტულ მიზეზამდე დაყვანილი ახსნა ყველაზე მნიშვნელოვანი გარემოების გამოტოვების საფრთხეს შეიცავს. აკვიატებად გადაქცეული „შოპინგის“ გავრცელებული ინტერპრეტაციები, როგორც პოსტ-მოდერნული ღირებულებების რევოლუციის გამოვლინება, შოპინგზე დამოკიდებულების, როგორც მთვლემარე მატერიალისტური და ჰედონისტური ინსტიტუტის, ან როგორც „კომერციული შეთქმულების“ წარმოჩენის ტენდენცია (რაც სიამოვნებისკენ, როგორც ცხოვრების პირველხარისხოვანი მიზნისკენ სწრაფვას ხელოვნურად წახალისება) საუკეთესო შემთხვევაში, ჭეშმარიტი სურათის მხოლოდ მცირე ნაწილს გვიხატავს. მოცემული განმარტებების კიდევ ერთი აუცილებელი დამატება ისაა, რომ ნარკომანიადა გადაქცეული შოპინგი დაუცვლების შეგრძნებასთან მძიმე, დამთრგუნველი და შემანუხებელი ბრძოლაა.

როგორც ტ. ჰ. მარშალმა შენიშნა სხვა შემთხვევასთან მიმართებით, როდესაც მრავალი ადამიანი ერთდროულად მირბის ერთი და იმავე მიმართულებით, ორ შეკითხვას უნდა გაეცეს პასუხი: საიდან მორბიან და რას/ვის მისდევენ ისინი. მომხმარებლები შესაძლოა სასიამოვნო ყნოსვით, ტაქტილურ ან ვიზუალურ შეგრძნებებს მისდევდნენ, ან სავაჭრო ცენტრებისა და სუპერმარკეტების თაროებზე ფერად და მზინავ საგნებზე წარმოჩენილი გემოების სიტკბობას ან კიდევ უფრო შეგრძნებებს, რომლებსაც კონსულტანტთან სეანსი გვირდება. გარდა ამისა, ისინი ცდილობენ დაუცველობად წოდებულ აგონიას გაექცნენ, სურთ თავჯერებულნი

გახდნენ და საკუთარ თავს მიენდონ. საუკეთესო რამ, რასაც საყიდლებზე სიარულისას აღმოაჩინენ ხოლმე სწორედ თავდაჯერებულობაა. როგორც არ უნდა იყოს დამოკიდებულების გამომწვევი, აკვიატებად ქცეული შოპინგი, ეს ასევე გაურკვეველობისა და დაუცველობის შეგრძნებების განსაღვენი დღიური რიტუალია: ეს ეგზორციტული რიტუალი ყოველ დღე უნდა განმეორდეს, ვინაიდან მაღაზიების თაროებზე ვარგისიანობის ვადის მითითების გარეშე არაფერს განათავსებენ, ხოლო თავდაჯერებულობის ის სახეობა, რომელიც მაღაზიებშია ხელმისაწვდომი, ნაკლებად ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს დაუცველობის იმ შეგრძნებასთან ბრძოლისთვის, რომელიც პირველ რიგში, მყიდველებს მაღაზიების სტუმრობისკენ აქეზებს. თუმცა, ყველაზე მნიშვნელოვანი ისაა, თუ რა აიძულებს თამაშს გაგრძელდეს მიუხედავად მისი აშკარა არადამაჯერებლობისა და პერსპექტივის არარსებობისა. ეს ეგზორციზმის განმაცვიფრებელი თვისებაა: რიტუალები ეფექტურია და გვახარებენ არა მხოლოდ იმით, რომ მოჩვენებებს განდევნიან (რასაც ისინი იშვიათად თუ აკეთებენ), არამედ იმით, რომ საერთოდ ტარდებიან. სანამ განდევნის რიტუალი იარსებებს, მოჩვენებები უძლეველობაზე ვერ წარადგენენ პრეტენზიას. ინდივიდუალიზებულ მომხმარებელთა საზოგადოებაში ყველაფერი, რაც გასაკეთებელია, DIY სტილში უნდა გაკეთდეს. (ინგ. DO IT YOURSELF – გააკეთე შენით) „შოპინგზე“ უკეთ რა ეხმიანება ასე კარგად DIY ეგზორციზმის წინაპირობებს?

თავისუფლება საყიდლებში, თუ უბრალოდ ასე ჩანს

როგორც კამიუმ აღნიშნა, ჩვენი დროის ადამიანებს ის ტანჯავთ, რომ მსოფლიოს საკმარისად მთლიანად არ ფლობენ:

„შესრულების კაშკაშა მომენტებს თუ გამოვრცხავთ, რეალობა მათთვის ნაკლებია. ქმედებები მათ სხვა ქმედებების ფორმით გაურბიან. უკან უჩვეულო იერსახით ბრუნდებიან მათსავე გასასამართლებლად და შემდგომ ქრებიან, ჩვენთვის ჯერ კდევ უცნობი ხვრელიდან ისევე, როგორც ტანტალუსის ნანატრი ნყალი“.

ინტროსპექტული გაგებით, ეს თითოეულმა ჩვენგანმა იცის: ჩვენივე ბიოგრაფიები გვასწავლიან რეტროსპექტული კვლევის გზით იმ მსოფლიოს შესახებ, რომელზეც ვსახლობთ, თუმცა, თუ გარშემო მიმოვიხედავთ, ასე არ მოგვეჩვენება: ჩვენთვის ნაცნობი ადამიანების არსებობაზე შორიდან დაკვირვებისას გვეჩვენება, რომ მათი არსებობა იმ ერთიანობითა და შეკავშირებულობით ხასიათდება, რომელიც რეალურად ვერ ექნებათ და მხოლოდ გარე მაყურებელს ეჩვენება ცხადად. ეს, რა თქმა უნდა, ოპტიკური ილუზიაა. მანძილი აბუნდოვანებს (და ეს ჩვენი ცოდნის ნაკლოვანებაა) დეტალებს და შლის ყველაფერს, რაც არ ესადაგება „გელშტატს“. ილუზიაა ეს თუ არა, მიდრეკილი ვართ სხვების ცხოვრება ხელოვნების ნიმუშად აღვიქვით. მათ ცხოვრებას ვაკვირდებით და ძალისხმევას არ ვიშურებთ იგივეს გასაკეთებლად: „თითოეული ცდილობს საკუთარი ცხოვრება ხელოვნების ნიმუშად გადააქციოს“.

ხელოვნების იმ ნიმუშს, რომლის გამოძერწვასაც ვცდლობთ ცხოვრების მყიფე მასალიდან, იდენტობა ეწოდება. ყოველთვის, როდესაც იდენტობაზე ვსაუბრობთ, ჩვენი ფიქრე-

ბის სიღრმეში ჰარმონიის, ლოგიკის, თანმიმდევრულობის მკრთალი გამოსახულება გაივლებს ხოლმე: ყველაფერი ის, რაც ასე ძალიან აკლია ჩვენს გამოცდილების დინებას (და რაც ჩვენი მუდმივი იმედგაცრუები მიზეზია). იდენტობის კვლევა ნიშნავს მუდმივი ბრძოლას დინების შესაჩერებლად, სითხის გასამყარებლად, უფორმოსთვის ფორმის მისაცემად. მთელი ჩვენი ძალებით ვცდილობთ უარვყოთ, ან ყოველ შემთხვევაში, ვცდილობთ დავმალეთ, თხელი მემბრანით დავფაროთ ეს გასაოცარი თხევადობა; ვცდილობთ თვალი ავარიდოთ იმ სანახაობას, რომელმაც შეუძლებელია, არ განგვიროს. და მაინც, დინების შენელებიდან შორს ვართ, შეჩერებაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, იდენტობები დროთა განმავლობაში გამხმარ ქერქზე წარმოქმნილ ლაქებს მოგვაგონებს, რომლებსაც ვულკანური ლავა ადნობს და ძლივს, შემდეგ კი თავიდან წარმოქმნის მანამ, სანამ გაციებასა და გამაგრებას მოასწრებენ. ასე რომ, კიდევ ერთი გამოცდაა საჭირო, რა დროსაც მხოლოდ ის გვრჩება, რომ სასონარკ-ვეთილნი რაიმე მყარსა და ხელშესახებს მოვეჭიდოთ, იმედი ვიქონიოთ, რომ დროს გაუძლებს, დამოუკიდებლად იმისგან, მიესადაგებიან და შეეფერებიან თუ არა ისინი ერთმანეთს, მოგვცემენ თუ არა ისინი იმ მოლოდინის საფუძველს, რომ შეკავშირების შემდეგ კიდევ დიდხანს დარჩებიან ერთად. დელიოზისა და გუატარის სიტყვებს თუ მოვიხმობთ: სურვილი მუდმივად აკავშირებს განგრძობით დინებასა და ცალკეულ საგნებს, რომლებიც თავისი ბუნებით ფრაგმენტულები და ფრაგმენტირებულები არიან“.

იდენტობები მყარი და ფიქსირებული მხოლოდ მაშინ გვეჩვენება, როდესაც მათი გარედან დანახვა მყისიერად შეგვიძლია. როგორი სიმყარითაც არ უნდა გამოირჩეოდნენ, მათ პირადი გამოცდილებიდან გამომდინარე თუ დავაკვირდებით, ისინი მყიფე და თხევადი მოგვეჩვენება, მუდმივად

გაფლეთილი მათი „დენადობის“ გამაშიშვლებელი გამწვევი ძალებისა და შემხვედრი დინებების მიერ ნაწილებად დაშლის საფრთხის ქვეშ არიან, როდესაც ნებისმიერი ამ ძალათაგან შეძლებს წაილოს მის მიერ შექმნილი ფორმა.

გამოცდილი და განცდილი იდენტობების ერთად შენარჩუნება მხოლოდ რაიმე ფანტასტიური ნებოს, წარმოსახვების მეშვეობით თუ იქნება შესაძლებელი. თუმცა, ბიოგრაფიული გამოცდილების მძაფრი სიცხადის მოცემულობით, ძლიერმოქმედი ნებისმიერი სხვა ნებო, რომლის წაშლაც ისეთივე მარტივი არაა, როგორც ფანტაზიის, ისეთივე ამაზრზენ პერსპექტივას დაგვისახავდა, როგორსაც წარმოსახვის არარსებობა. ეფრატ ცილონის დაკვირვებით, სწორედ ამიტომ არის, რომ მოდა ყველა მოთხოვნილებას შესანიშნავად პასუხობს: მხოლოდ ზომიერება, არც უფრო სუსტი და იმაზე ძლიერი, ვიდრე ფანტაზიაა. „ის საზღვრების შესწავლის გზებს გვთავაზობს, მოქმედებებისადმი ერთგულებისა და შედეგებით ტანჯვის გარეშე“. „ზლაპარში“, შეგვახსენებს ცილონი, „ლამის სამოსელი ის გასაღებია, რომელიც პრინციპის ქვეშარტი იდენტობის გამოვლენაში გვეხმარება, რასაც ნათლიდელა ძალიან კარგად ხვდება, როდესაც კონკიას მეჯლისისთვის გამოანყოფს“.

იდენტობების უმეტესი ნაწილისთვის დამახასიათებელი არამდგრადობისა და მერყეობის გათვალისწინებით, იდენტობების მაღაზიაში საყიდლებზე სიარულის შესაძლებლობა, იდენტობის შერჩევის (და მისი იმდენ იხნით მორგების, რამდენ ხანსაც მოგესურვებათ) ქვეშარტი თუ ნაგულისხმევი სამომხმარებლო თავისუფლებაა სწორედ ის, რაც იდენტობის ფანტაზიების შესრულებისკენ მიმავალ დიდებულ მარშრუტად გარდაიქმნება. ამ შესაძლებლობის გამოყენების შემთხვევაში, ნებისმიერს შეეძლება იდენტობების შექმნა და განადგურება თავისი სურვილისამებრ. თუ უბრალოდ

ასე ჩანს. მომხმარებელთა საზოგადოებაში, სამომხმარებლო დამოკიდებულებაში („მოპინგზე“ უნივერსალურ დამოკიდებულებაში) თანამონანილეობა საყოველთაო ინდივიდუალური თავისუფლების აუცილებელი წინაპირობაა, პირველ რიგში თავისუფლებაა იყო განსხვავებული და „გქონდეს იდენტობა“. გამბედავი გულწრფელობის გამონათების ჟამს (ამავე დროს, გამჭრიახი კლიენტებისთვის, რომლებმაც თამაშის დანყების მომენტიდანვე იციან საით მიდის წავა თამაში, თვალის ჩაკვრით), სარეკლამო რგოლი გვიჩვენებს ქალების ბრბოს სხვადასხვა ვარცხნილობებით, რა დროსაც გამოჩნდება წარწერა: „თითოეული მათგანი უნიკალურია; თითოეული მათგანი ინდივიდუალურია და ყველამ X აირჩია (X თმის კონდენციონერის რეკლამირებული ბრენდია). მასობრივად წარმოებული საშუალება ინდივიდუალური მრავალფეროვნების გასაღებია. იდენტობა კი (უნიკალური და ინდივიდუალური) მხოლოდ იმ სახით შეიძლება მოგვენოდოს, როგორი სახითაც არის ხელმისაწვდომი მისი ყიდვის მომენტში. დამოუკიდებლობას დამორჩილებით მოიპოვებ. ფილმში „ელისაბედი“ ინგლისის დედოფალი „საკუთარი პიროვნების შეცვლას“ გადაწყვეტს, მამამისს დაემსგავსება და სამეფო კარს აიძულებს პატივი სცეს მის ბრძანებებს, ამას კი დედოფალი ვარცხნილობის შეცვლით, სახეზე ფერუმარლის სქელი ფენის დადებითა და ოსტატების მიერ დამზადებული თავსამკაულების მორგებით შეეცდება.

სადავო საკითხია ჭეშმარიტია თუ წარმოსახვითი, მომხმარებლის არჩევნის თავისუფლების, კერძოდ კი, მასობრივად წარმოებული და გაყიდვადი საქონლის მოხმარების გზით თვით-იდენტიფიკაციის თავისუფლების ხარისხი. მსგავსი თავისუფლება ვერ იქმნება ბაზრის მიერ მოწოდებული მოწყობილობებისა და ნივთიერებების გარეშე, თუმცა

ამის გათვალისწინებით, რამდენად ფართოა ბედნიერ მყიდველთა ფანტაზიისა და ექსპერიმენტულობის დიაპაზონი?

მათი დამოკიდებულება, უდავოდ, ყიდვის უბრალო აქტამდე არ დაიყვანება. მაგალითისთვის, გაიხსენეთ ის უზარმაზარი ძალაუფლება, რომელსაც მასმედია ფლობს კოლექტიურ თუ ინდივიდუალურ წარმოსახვაზე. ჩვენ გარშემო არსებულ ურიცხვ ეკრანებზე გამოსახული ძლევა მოსილი, „რეალობაზე რეალური“ სურათები რეალობისა და მისი შეფასების სტანდარტებს გვინესებენ და მოგივროდებენ „ცოცხალი“ რეალობა უფრო მომხიბვლელი სახით აღვიქვავთ. სასურველი ცხოვრება „ტელევიზორების ეკრანებზე ნანახი“ ცხოვრებაა. ეკრანებზე ნაჩვენები ცხოვრება რეალურ ცხოვრების მიმზიდველობას დაჩრდილავს და ხიბლისგან განძარცვავს მას: სწორედ რეალური ცხოვრებაა ის, რაც მხოლოდ და მხოლოდ არარეალურ შეგრძნებათა ნაკრებად იქნება აღქმული მანამ, სანამ ეკრანის გამოსახულებებად არ გარდაიქმნება (საკუთარი ცხოვრების რეალობის სრულად აღქმისთვის მისი ვიდეოჩანსერზე ჩანერაა საჭირო, საიდანაც, ჩვენდა სანუგეშოდ, ნებისმიერ დროს შევძლებ ძველი ჩანანერების ნაშლასა და ახლის დამატებას). როგორც კრისტოფერ ლაში ამბობს: „თანამედროვე ცხოვრება იმდენად გაშუალებულია ელექტრონული გამოსახულებებით, რომ აღარ შეგვიძლია არ გამოვეხმაუროთ სხვებს, თითქოს მათი და ჩვენი ქმედებები ერთდროულად იწერება და მიეწოდება უხილავ აუდიტორიას ან რაიმე საცავეებში ინახება მოგვიანებით გამოსაშუქარაველად“.

თავის უფრო გვიან ნაშრომში, ლაში მკითხველს ახსენებს, რომ იდენტობის ადრინდელი მნიშვნელობა მიემართება როგორც ადამიანებს, ისე საგნებს. თანამედროვე საზოგადოებაში ორივე მათგანმა დაკარგა სიმტკიცე, სიზუსტე და უწყვეტობა“. ლაში გულისხმობს, რომ უნივერსალურ „მყარი

სხეულების დნობისას“ ინიციატივა საგნებს ეკუთვნით; და ვინაიდან საგნები იდენტიფიკაციის სიმბოლურ ატრიბუტებსა და იდენტიფიკაციის ინსტრუმენტებს წარმოადგენენ, ადამიანებმა მალევე გადაწყვიტეს მათ მაგალითს გაჰყოლოდნენ. საავტომობილო ინდუსტრიასთან დაკავშირებულ, ემა როტშილდის ცნობილ კვლევაზე საუბრისას ლაში ვარაუდობს, რომ:

„აღფრედ სლოუნის ინოვაციებმა მარკეტინგში – წლიური მოდულების ცვლამ, პროდუქტის მუდმივმა განახლებამ, მათი სოციალურ სტატუსთან დაკავშირების მცდელობამ, ცვლილებების უსაზღვრო სურვილის განზრახვით ჩანერგვა/ჩაგონებამ წარმოებაში ფორდისეული ინოვაციების აუცილებელი ანალოგი შექმნა. ორივე მათგანმა განიზრახა ხელი შეეშალა დამოუკიდებელი აზროვნებისა და საზრიანობისთვის, შეეცადა ადამიანებს თავისსავე მსჯელობებში შეეტენათ ეჭვი, ისეთ საკითხებშიც კი, როგორც გემოვნებაა. როგორც აღმოჩნდა, ისეთი რამეც კი, რასაც თავად ანიჭებს უპირატესობას, თუმცა ახლანდელ მოდას ჩამორჩება, პერიოდულ განახლებას საჭიროებს“.

აღფრედ სლოუნი იმის პიონერი გახლდათ, რაც შემდგომ უნივერსალურ ტრენდად გადაიქცა. სასაქონლო წარმოება დღესდღეობით „გამძლე საგნების სამყაროს“ „მეისიერი დაძველებისთვის განწირული ერთჯერადი პროდუქტებით“ ანაცვლებს. ამ ჩანაცვლების შედეგები გამჭრიახად აღწერა ჯერემი სიბრუკმა:

„აქ მეტად მნიშვნელოვანი ის კი არ არის, რომ კაპიტალიზმმა ადამიანებს საქონელი მიაწოდა, არამედ ის, რომ ადამიანები მიეწოდნენ საქონელს, თანაც სულ უფრო მზარდი რაოდენობით; ანუ, ადამიანების ხასიათი და მგრძობელობა იმგვარად „გადამუშავდა“ და „გარდაიქმნა“, რომ ისინი დაახლოებით საქონელს, გამოცდილებებსა და შეგრძნებებს

ენყობიან, რომელთა გაყიდვაც ჩვენს ცხოვრებას ფორმასა და მნიშვნელობას სძენს“.

სამყაროში, სადაც განზრახულად მერყევი საგნები იმ იდენტობების საშენ მასალას წარმოადგენენ, რომელთა არამდგრადობა საჭიროებითაა გამოწვეული, სიფხიზლე გვმართებს; თუმცა, უპირველეს ყოვლისა, გარე სამყაროს ცვალებად პატერნებთან შეგუების სიჩქარე და მოქნილობა უნდა დავიცვათ. როგორც თომას მატისენი შენიშნავს, ბენტამისა და ფუკოს დიდებული მეტაფორა პანოპტიკონის შესახებ აღარ გამოხატავს იმ არხებსა და საშუალებებს, რომლითაც ძალაუფლება მოქმედებს. როგორც მატისენი ამტკიცებს, პანოპტიკური საზოგადოებიდან სინოპტიკურ საზოგადოებაში გადავინაცვლეთ: მხარეები შეიცვალა და ახლა უმრავლესობა უთვალთვალებს უმცირესობას. სამეთვალყურეო ჭოგრიტები მათი წინამორბედის მსგავსი, მომწესრიგებელი ძალაუფლებით არიან აღჭურვილი. სტანდარტებისადმი მორჩილება (ნება მომეცით დავამატო – უკიდურესად მოქნილ სტანდარტებთან ასეთივე მოქნილი და შემგუებლური მორჩილება) იძულების ნაცვლად, დღესდღეობით ცდუნებისა და მონუსხვის გზით მიიღწევა და ეს თავისუფალი ნების შენიღბულ განხორციელებაში ვლინდება, გარე ძალად გამოაშკარავების ნაცვლად.

ამ ჭეშმარიტებების მუდმივი რეფორმულირება აუცილებელია, ვინაიდან „მეობის რომანტიკული კონცეფციის“ გვამი, (რომელიც ყოველგვარ გარე და ზედაპირული გამოვლინებების მიღმა მიმალულ ღრმა შინაგან არსს სწვდება) ჩვეულებრივ, იმ საერთო ძალისხმევის შედეგად რეანიმირდება ხოლმე, რასაც პოლ ატკინსონმა და დევიდ სილვერმანმა მართებულად უწოდეს „ინტერვიუს საზოგადოება (რომელიც სუბიექტის პირადი მე-ს გამოსავლენად ფართოდ ემყარებიან პირისპირი ინტერვიუების პრაქტიკას) და თანა-

მედროვე სოციალური კვლევების დიდ ნაწილს (რომლებიც პირადი ნარატივების პროვოცირებისა და შემდგომ მათი გამოკვლევის გზით, მიზნად ისახავენ „მე“-ს სუბიექტურ ქვემარტივებამდე ჩაღრმავებას, იმ იმედით, რომ მათში შინაგან ქვემარტივებას მიაგნებენ). ატკისონი და სილვერმანი უპირისპირდებიან ამ პრაქტიკას:

„სოციალურ მეცნიერებებში არ ვამყვანებთ „მე“-ს ნარატივების შეგროვების გზით, არამედ ვქმნით მას ბიოგრაფიული შრომების მოთხრობის გზით... გამომყვანების სურვილი და სურვილის გამომყვანება ნამდვილობის განცდას ქმნის მაშინაც კი, როდესაც თავად ეს ნამდვილობა კითხვის ნიშნის ქვეშაა“.

მართლაც, ძალიან დიდი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას მრავალრიცხოვანი კვლევები გვიჩვენებს, რომ პირადი ნარატივები საჯარო რიტორიკის უბრალო რეპეტიციებს წარმოადგენენ, რომლებიც მედია საშუალებების მიერ არიან შექმნილნი „სუბიექტური ქვემარტივების წარმოდგენის“ მიზნით. თუმცა, სავარაუდოდ ავთენტური მე-ს არანამდვილობა გულდასმითაა დაფარული „გულწრფელობის სათვალეები“ – სიღრმისეული ინტერვიუს საჯარო რიტუალებითა და საჯარო აღსარებებით (თუმცა ისინი არ წარმოადგენენ მსგავსი რიტუალების ჩატარების ერთადერთ საშუალებებს), რომლებიც ასე მატებენ მიმზიდველობას თოქ-შოუებს. როგორც ჩანს, ეს სათვალეები „შინაგანი მე-ს“ გამომყვანებასა და გამომზეურებას ემსახურებიან. სინამდვილეში ისინი ემოციური განათლების სამომხმარებლო საზოგადოების ვერსიის გამტარებს წარმოადგენენ: ემოციურ მდგომარეობებს და მათ გამოხატულებებს (რომლებისგანაც „სრულებით პირად იდენტობები“ უნდა შედგეს) ამხელენ და საჯარო მიღებულობის ბეჭედს არტყამენ. როგორც ჰარვი ფერგიუსონმა შენიშნა თავისი განუმეორებელი მანერით:

„პოსტმოდერნულ მსოფლიოში ნებისმიერი განსხვავება თხევად მდგომარეობას იძენს, საზღვრები იშლება და ყველაფერი თავისივე წინააღმდეგობად შეიძლება მოგვევლინოს; ირონია იმის მუდმივ შეგრძნებად გადაიქცევა, რომ რაიმე შეიძლება განსხვავებული ყოფილიყო, თუმცა არა ფუნდამენტურად ან რადიკალურად განსხვავებული“.

ასეთ მსოფლიოში იდენტობის საკითხები სრულიად ახლებურ ემხს იძენენ:

„ირონიის ხანა“ წარსულს ჩაბარდა და ის „მომხიბვლელობის ხანამ“ ჩაანაცვლა, რომელშიც გარეგნული იერსახე ერთადერთ რეალობადაა შერაცხული.

ამგვარად, მოდერნულობა „მეობის“ ნამდვილობიდან „ირონიულ“ მეობის გავლით თანამედროვე კულტურისკენ გადაადგილდება, რომელსაც შეგვიძლია „ასოციაციური“ მეობაც ვუწოდოთ – სულსა და სოციალური ურთიერთობების გარეგან ფორმას შორის კავშირის მუდმივი შესუსტება. ამგვარად, იდენტობები, განგრძობით მერყეობენ.

სწორედ ასე გამოიყურება ამჟამინდელი მდგომარეობა კულტურის მკვლევრის მიკროსკოპის ქვეშ. საჯაროდ წარმოებული არანამდვილობის სურათი შესაძლოა ჭეშმარიტებას არ იყო მოკლებული; მისი ჭეშმარიტების მხარდამჭერი არგუმენტები მართლაც უძლეველია. თუმცა, ამ სურათის ჭეშმარიტება არ არის ის, რაც „გულწრფელობის სათვალეების“ გავლენას განსაზღვრავს. ერთადერთი, რაც ჭეშმარიტად მნიშვნელოვანია ისაა, თუ როგორ შეიგრძნობა იდენტობის ფორმირებისა და რე-ფორმირების ნაძალადევი საჭიროება, როგორ აღიქმება ის „შიგნიდან“ და როგორ არის შესაძლებელი ამ მოცემულობაში ცხოვრება.

დამოუკიდებლად იმისგან, ნამდვილია თუ ჰიპოთეტური მკვლევრისთვის იდენტობის ფართო, ასოციაციური სტატუსი, საყიდლებზე სიარულის შესაძლებლობა, საკუთარი ჭეშმარი-

ტი მე-ს შერჩევისა თუ გაცემის შესაძლებლობა, ამჟამად, რომ ის მომხმარებელთა თანამედროვე საზოგადოებაში გამოჩნდა იმისთვის, რომ თავისუფლების აღმნიშვნელად იქცეს. მომხმარებლის არჩევანი თავისთავად ღირებულებად გადაიქცა; არჩევნის გაკეთება, როგორც ქმედება, უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ის, რასაც ვირჩევთ და სიტუაციების აკარგვანობა, მისი მისაღებობა თუ მიუღებლობა წარმოდგენილი არჩევნის მრავალფეროვნებაზე დამოკიდებული.

ამრჩევის ცხოვრება არასდროს იქნება ბოლომდე ბედნიერი და სრულყოფილი მაშინაც კი, თუ არჩევნის მრავალფეროვნება ფართოა, ხოლო შესაძლო ახალ გამოცდილებათა რიცხვი უსასრულოდ გვეჩვენება. ეს ცხოვრება მალული საფრთხეებითაა სავსე: გაურკვეველობა სამარადისოდ დარჩება უშნო ლაქად იმ ლამაზ სურათზე, რომელსაც არჩევნის თავისუფლება ქმნის. გარდა ამისა (და ეს მნიშვნელოვანი დამატებაა) ბალანსი „შოპინგით“ შეპყრობილთა სიხარულსა და ტანჯვას შორის არჩევნის მრავალფეროვნების გარდა, სხვა ფაქტორებზეც არის დამოკიდებული. წარმოდგენილი არჩევნებიდან ყველა არ არის რეალისტური და მათი წილი ასარჩევ საგანთა რაოდენობაზე კი არა, ამრჩევის განკარგულებაში არსებული რესურსების მოცულობაზეა დამოკიდებული.

რესურსების სიუხვის პირობებში, ყოველთვის შეგვიძლია იმის იმედი ვიქონიოთ, (მართებულად თუ არა), რომ „დავწინაურდებით“ ან „ყველაფერზე წინ ვიქნებით“, სწრაფად ცვალებად მიზნებს დავენევი; სწორედ რესურსების სიუხვის პირობებში შეიძლება გადაიხაროს ვინმე რისკებისა და დაცულობის შეგრძნების შემცირებისკენ და დაუშვას, რომ არჩევნის მრავალფეროვნება ასმაგად ანაზღაურებს იმ ბნელ დროში ცხოვრებით მოყენებულ დისკომფორტს, როდესაც არ იყო ცნობილი თუ როდის და სად დამთავრდება ბრძო-

ლა ან საერთოდ დამთავრდება თუ არა ის. სწორედ რბოლაა ის, რაც გვაფხიზლებს და რაც არ უნდა დამღლელი არ უნდა იყოს ეს პროცესი, სარბოლო ბილიკი ფინიშის ხაზზე სასიამოვნო ადგილი იქნება. სწორედ ამ ვითარებას მიესადაგება ძველი გამოთქმა: 'It's better to travel hopefully than to arrive' (სჯობს ფრთხილად იარო და მიზანს მიაღწიო) და შინ მშვიდობით მიდიო“ დანიშნულების ადგილამდე მისვლა, როგორც ნებისმიერი არჩევნის დადასრული, ბევრად უფრო მოსაწყენი და შიშისმომგვრელი პერსპექტივაა, ვიდრე ხვალისდელი არჩევნის მიერ დღევანდელის გაუქმება. თავად სურვილის ქონაა სასურველი და არა მისი შესრულებით მოგვრილი კმაყოფილება.

შესაძლოა, იმის მოლოდინიც გვქონდეს, რომ რბოლის ენთუზიაზმი კუნთების სიმკვრივესთან ერთად შემცირდება. ასევე მოსალოდნელია, რომ რისკისა და თავგადასავლების სიყვარული რესურსების ამონურვასა და ჭეშმარიტად სასურველი არჩევის გაბუნდოვანებასთან ერთად განელდება. თუმცა, მსგავსი მოლოდინი უარყოფისთვისაა განწირული. ვინაიდან მორბენლები მრავალფეროვანი და მრავალრიცხოვანი არიან, სარბენი ბილიკი კი ყველასათვის ერთია. როგორც ჯერემი სიბროკმა შენიშნა:

„ღარიბები მდიდრებისგან განსხვავულ კულტურაში მკვიდრობენ. ისინი იმაზე სამყაროში უნდა ცხოვრობდნენ რომელიც მდიდრების სასარგებლოდ გამოიგონეს; მათ სიღარიბეს ეკონომიკური ზრდა და ვარდნა თანაბრად ამწვავებენ“.

„შოპინგით“ შეპყრობილთა/მაყურებელთა სინოპტიკურ საზოგადოებაში ღარიბები თვალს ვერ აარიდებენ ამ სანახაობას ისე, რომ თვალწინ იგივე სურათი არ დახვდეთ. რაც უფრო დიდია თავისუფლება ეკრანზე მით უფრო ძლიერდება ის ცდუნებები, სავაჭრო ცენტრების ვიტრინებიდან რომ გვიხმობენ, მით უფრო ღრმავდება გაძარცვული რეა-

ლობის შეგრძნება და სულ უფრო დაუძლეველი ხდება არჩევნის გაკეთების სურვილი. რაც უფრო მეტი არჩევანი აქვთ მდიდარ ადამიანებს, მით უფრო აუტანელი ხდება ცხოვრება მათთვის შერჩევის გარეშე.

დანანევრებულნი ვვაჭრობთ

რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, მოულოდნელი სულაც არაა, რომ თავისუფლების იმ ნაირსახეობას, რომელიც „შოპინგით“ შეპყრობილებმა განადიდეს და უზენაეს ღირებულებად შერაცხეს (თავისუფლება, რომელიც პირველ რიგში სამომხმარებლო არჩევნის მრავალფეროვნებასა და ნებისმიერი ცხოვრებისეული გადაწყვეტილების სამომხმარებლო არჩევნად განხილვას ნიშნავს) ბევრად უფრო დამანგრეველი ზემოქმედება აქვს შემთხვევით, გარე მაყურებლებზე, ვიდრე მათზე, ვისთვისაც უშუალოდაა განკუთვნილი ეს თავისუფლება. მარჯვე, არჩევნის გაკეთებაში დახელოვნებული ელიტის ცხოვრების სტილი საბედისწერო ცვლილებებს განიცდის მისი ელექტრონული გადამუშავების პროცესში, სოციალურ იეარარქიაში იღვენთება, ელექტრონული სინოპტიკონის არხებში აღწევს და რესურსებს კარიკატურული თუ საზარელი მონსტრივით შთანთქავს, რის შემდეგაც „ჩამოღვენთვის“ სიამოვნებებს მოკლებული საბოლოო პროდუქტის დამანგრეველი პოტენციალი იშლება.

ცხოვრებასთან, როგორც გაჭიანურებულ „შოპინგთან“ მოპყრობა ნიშნავს მსოფლიოს, როგორც სამომხმარებლო საქონლით გადავსებული საწყობის გამოყენებას. მაცდური წინადადებების სიუხვის გათვალისწინებით, ნებისმიერი საქონლის სიამოვნების წარმომქნელი პოტენციალი სწრაფად

მცირდება. საბედნიეროდ, მარჯვე მომხმარებლებს მათივე მოხერხებულება აზღვევს კომოდიფიკაციის უსიამოვნო შედეგებისგან. მათ ასევე მარტივად შეუძლიათ უარი თქვან არასასურველ საკუთრებაზე, ვინაიდან ახლა იმის შექმნება შეუძლიათ, რაზეც ოდესღაც ოცნებოდნენ. ისინი სწრაფი დაბერებისგან, სურვილების არსობრივი დაძველებისგან და წარმავალი კმაყოფილებებისგანაც არიან დაზღვეულნი.

მოხერხებულობა ნიშნავს არჩევნის თავისუფლებას და შესაძლოა (და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია) – არასწორი არჩევნის შედეგებისგან თავისუფლებასაც და ამგვარად, არჩევნის კეთების ნაკლებად მიმზიდველი ატრიბუტებისგან თავისუფლებასაც. მაგალითისთვის, „პლასტიკური სექსი“, „შერწყმული სიყვარული“ და „წმინდა ურთიერთობები“, როგორც ადამიანური კავშირების კონსიუმერიზაციისა და კომოდიფიკაციის ასპექტები, ენტონი გიდენსის მიერ ემანსიპაციის საშუალებად და ახალი ბენიერების გარანტიებად არიან წარმოჩენილნი. ეს ინდივიდუალური ავტონომიისა და არჩევნის თავისუფლების აქამდე არნახული მასშტატებებია. მართალია ეს თუ არა, მდიდარი და ძღვევამოსილი ელიტისთვის ჭეშმარიტების გარდა არაფერია სადავო. მათ შემთხვევაშიც კი შესაძლებელია გიდენსის იმ მტკიცების უპირობო მხარდაჭერა, თუმცა მხოლოდ იმ დაშვებით თუ ერთი მთელ თავის ყურადღებას კავშირის უფრო ძლიერ და მოხერხებულ წევრებს მიაპყრობს. ეს კავშირი, აუცილებლად მოიცავს უფრო სუსტ, სურვილების ასრულებისთვის საჭირო რესურსებით მწირედ დაჯილდოებულ წევრებსაც (რომ აღარაფერი ვთქვათ ბავშვებზე – პარტნიორული ურთიერთობების ამ უნებურ, თუმცა გრძლევადიან შედეგებზე, რომლებიც თითქმის არასდროს განიხილავენ განქორწინებას საკუთარი თავისუფლების გამოვლინებად). იდენტობის ცვლილება შესაძლოა პირადი საქმე იყოს, მაგრამ ის ყოველთვის გუ-

ლისხმობს გარკვეული ვალდებულებების გაუქმებას; მიმღებ მხარეს იშვიათად თუ ეკითხებიან აზრს, თავისუფალი არჩევნის შესაძლებლობაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ.

იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მხედველობაში მივიღებთ „წმინდა ურთიერთობების გვერდით მოვლენებს“, შეგვიძლია დავამტკიცოთ, რომ ძლიერთა და დიდებულთა შემთხვევაში განქორწინების პროცედურის მოგვარება და ბავშვების ფინანსური უზრუნველყოფა ოდესღაც არსებული პარტნიორული ურთიერთობებისთვის დამახასიათებელ დაუცველობის შეგრძნებას ამსუბუქებს. დარჩენილი დაუცველობის შეგრძნება კი ზედმეტად დიდ საზღაური არ არის „დანაკარგების შემცირების“ უფლებისთვის და ერთხელ ჩადენილი ცოდვის გამო მარადიული მონანიების არიდებისთვის.

თუმცა, ეჭვგარეშეა, რომ, როდესაც მსგავსი რამღარიბებსა და უმწიფებს დაატყდებათ თავს, ახალი ტიპის ურთიერთობები (რომლებიც საქორწინო ხელშეკრულების უძღურებასა და მხოლოდ „ურთიერთდაკმაყოფილების“ ფუნქციამდე დაყვანილ კავშირს ემყარება) მხოლოდ აგონიას, ადამიანურ ტანჯვას წარმოშობენ და სიყვარულსმოკლებულ, დანგრეულ, უიმედო ადამიანთა რიცხვს მხოლოდ ამრავლებენ.

რომ შევაჯამოთ: იდენტიფიკაციის მოქნილობა და მობილურობა, რითაც „მოპინგის“ ტიპის ცხოვრება ხასიათდება, მეტწილად, თავისუფლებების გადანაწილების და არა ემანსიპაციის ინსტრუმენტებს წარმოადგენენ. ამ მიზეზით, ისინი მონეტის ორ მხარეს მოგვავიწყებენ – მაცდურები და სასურველები არიან, თუმცა ამავე დროს სრულიად ურთიერთსანინააღმდეგო ემოციებს აღძრავენ ჩვენში და ზოგჯერ ზიზღსაც კი იწვევენ. ისინი უკიდურესად ამბივალენტური ღირებულებებია, რომლებიც გაუგებარ და ლამის არაადეკვატურ რეაქციებს იწვევენ. როგორც სორ-

ბონის უნივერსიტეტის ფილოსოფოსი, ივ მიშო შენიშნავს: „შესაძლებლობათა მომრავლებასთან ერთად დესტრუქტურიზაციის, ფრაგმენტაციისა და დანაწევრების საფრთხეებიც იზრდება“. თვით-იდენტიფიკაციის ამოცანა მკვეთრად გამოხატული მავნე გვერდითი მოვლენებით ხასიათდება. ეს კონფლიქტების ცენტრად გადაიქცევა და შეუთავსებელ იმპულსებს აღძრავს. გამომდინარე იქიდან, რომ ამოცანა თითოეულის მიერ უკიდურესად განსხვავებულ პირობებში უნდა შესრულდეს, ის ანაწევრებს ადამიანურ მდგომარეობებსა და მძაფრ შეჯიბრს ახალისებს, ნაცვლად იმ მდგომარეობების შეკავშირებისა, რომლებიც თანამშრომლობასა და სოლიდარობას წარმოქმნიდნენ.

3 დრო/სივრცე

ჯორჯ ჰაზელტონს, ბრიტანეთში დაბადებული არქიტექტორს, რომელიც სამხრეთ აფრიკაში დასახლდა, ჰქონდა ოცნება: ქალაქი, ჩვეულებრივი ქალაქებისაგან განსხვავებით, სავსეა ავისმომასწავებელი უცნობებით, რომლებიც ბნელი კუთხეებიდან მოიზღაზნებიან, დაცოცავენ ღარიბულ ქუჩებში და „მოყოწავენ“ უსახლკართო რაიონებიდან. ჰაზელტონის ოცნების ქალაქი უფრო ჰგავს შუა საუკუნების განახლებულ, მაღალტექნოლოგიურ ვერსიას, რომელიც თავშესაფარს აძლევს სქელ კედლებს, კოშკებს, თხრილებსა და მათ შორის ხიდებს. ქალაქი საიმედოდაა დაცული მსოფლიო რისკებისა და საშიშროებებისაგან. ქალაქი შექმნილია იმ ინდივიდების სტანდარტების მიხედვით, რომელთაც უნდათ მართონ და აკონტროლებდნენ მათი ერთობა. რაღაც, როგორც თავად ამბობს, მონ-სენ-მიშელისაგან განსხვავებით, ეს არის, ერთდროულად მონასტერიც და მიუნხდომელი, კარგად დაცული საპატიმრო ციხე-სიმაგრე.

ნებისმიერი, ვინც დააკვირდება ჰაზელტონის დაგეგმარებას, დაგვეთანხმება, რომ მისმა მხაზველმა „მონასტრის“ ნაწილი რაბელაისის თელემას მიამსგავსა, სადაც ქალაქი სავსეა სიხარულითა და გასართობი საშუალებებით, სადაც ბედნიერება არის ერთადერთი ვალდებულება, და არა სუ-

ლიერი სამყაროსთან კავშირი, საკუთარი თავის მსხვერპლად შეწირვა, ღვთისმოსაობა, ლოცვა და სამარხვო ასკეტიზმი. „ციხესიმაგრის“ ნაწილი, მეტი მრავალფეროვნებისთვის, საკმაოდ ნამდვილია. მემკვიდრეობის პარკი, ჰაზელტონის ქალაქი, რომელიც უნდა აშენდეს ნულიდან, ცარიელი მიწის 500 აკრზე, კეიპტაუნიდან არც ისე შორს იქნება და სხვა ქალაქებიდან თავისი ავტონომიურობით იქნება გამორჩეული: მაღალი ძაბვის ელექტრო ლოზე, ელექტრონული ზედამხედველობა დამაკავშირებელ გზებზე, ბარიერები მთელი გზის განმავლობაში და კარგად აღჭურვილი მცველები.

თუ თქვენ გაქვთ შესაძლებლობა, შეიძინოთ საცხოვრებელი მემკვიდრეობის პარკში, თქვენ შეგიძლიათ გაატაროთ თქვენი ცხოვრება მშფოთვარე, არასტუმართმოყვარე და საშინელი უდაბნოს რისკებისა და საფრთხეებისაგან შორს, რომელიც იწყება უბრალოდ ქალაქის კარიბჭის მეორე მხარეს.

მემკვიდრეობის პარკი უზრუნველყოფილი იქნება ყველაფრით, რაც საჭიროა სასიამოვნო ცხოვრებისათვის და ყველა შესაძლო საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად: მას ექნება თავისი მაღაზიები, ეკლესიები, რესტორნები, თეატრები, სარეკრეაციო სივრცეები, ტყეები, ცენტრალური პარკი, ორაგულით სავსე ტბებით, საბავშვო და სპორტული მოედნებით, ჩოგბურთი კორტებით და საკმარისი თავისუფალი ადგილით, რათა მომავალში თანამედროვე ცხოვრების ცვლილების კვალდაკვალ დაემატოს ყველა საჭირო ადგილები. ჰაზელტონი საკმაოდ გახსნილად საუბრობს მემკვიდრეობის პარკის უპირატესობის შესახებ იმ ადგილებთან შედარებით, სადაც დღეს მსოფლიო მოსახლეობის უმრავლესობა ცხოვრობს:

დღესევანდელი მდგომარეობით, პირველი საკითხი არის უსაფრთხოება. მოგწონთ თუ არა ეს თქვენ,

სწორედ ეს არის მთავარი განსხვავება.. როცა მე გავიზარდე ლონდონში, შენ გქონდა თემი, საზოგადოება. თქვენ არ გააკეთებდით არაფერ ცუდს, რადგანაც ყველა გიცნობდათ და თქვენს მამასა და დედას ეტყოდნენ ამის შესახებ. ჩვენ გვსურს, რომ აღვადგინოთ ეს მდგომარეობა აქ: საზოგადოება, რომელმაც აღარ უნდა ინერვიულოს.¹

შესაბამისად, ყველაფერი არის შემდეგნაირად: მემკვიდრეობის პარკში ბინის საფასურის გადასახდელად თქვენ უნდა იყიდოთ თემში (community) შესვლის საშვი. დღეს, „თემი“ ჩვენს საზოგადოებაში არის უკანასკნელი ნაშთი უძველესი დროის უტოპიის კარგი დროის; ეს ნიშნავს იმას, რაც დარჩა უკეთესი ცხოვრების ოცნებებში, რომლებსაც იზიარებენ საუკეთესო მეზობლები, როცა თანაცხოვრებისას საუკეთესო წესებს მიმართავენ. ჰარმონიის უტოპიის არეალი რეალურად შემცირდა ახლო მეზობლების მანძილამდე. გასაკვირი არ არის, რომ „თემი“ კარგად „იყიდება“. ასევე არ არის გასაკვირი, რომ პროსპექტში, რომელიც ჯორჯ ჰაზელტონმა გაანაწილა, მინის დეველოპერი, თემი მიიჩნევა, როგორც შეუცვლელი რამ, თუმცა, ამასთანავე სადაც დაკარგულია და წარმოადგენს კარგი რესტორნებისა და თვალწარმტაცი სარბენი ბილიკების დამატებას, რასაც სხვა ქალაქებიც გვთავაზობენ.

თუმცა, გთხოვთ, ყურადღება მიაქციოთ იმას, თუ რა არის აზრი მსგავსი გრძნობის გამცემი ერთობისა. თემი, რომელსაც ჰაზელტონი იხსენებს მისი ბავშვობის ლონდონიდან და სურს, რომ თავიდან შექმნას სამხრეთ აფრიკის დაუსახლებელ მიწაზე, პირველ რიგში, თუ ერთადერთი არა, კარგად გამოკვლეული ტერიტორია, სადაც ისინი, რომლებიც აკეთებენ იმას, რაც სხვებს არ მოსწონთ და არიან ამავე

მიზეზით ნაწყენები, დაუყოვნებლივ ისჯებიან და შეყავთ „ხაზში“. მაშინ, როცა უსაქმურები, მანანალები და სხვა ბოროტმოქმედები, რომლებიც „არ ეკუთვნიან აქაურობას“, შესვლაზე იღებენ უარს ან განიდევნიან. ერთადერთი განსხვავება სიყვარულით გახსენებულ წარსულსა და მის განახლებულ რეპლიკაციას შორის არის ის, რომ ჰაზელტონის ბავშვობის თემის მოგონებები დაარქივებულია მისი საკუთარი თვალების, ენისა და ხელების საშუალებით, საკითხიდან გამომდინარე და არც ისე დიდი ფიქრით, ხოლო მემკვიდრეობის პარკში ფარულ ვიდეო კამერებსა და ათასობით იარაღიან მცველებს დაევაღათ უსაფრთხოების ჭიმკრისა დაცვა და ქუჩებში ფრთხილად (ან დემონსტრაციულად, სიტუაციიდან გამომდინარე) პატრულირება.

ფსიქიატრთა ჯგუფი სასამართლოს მენტალური ჯანმრთელობის ვიქტორიანული ინსტიტუტიდან ავსტრალიაში სულ ახლახანს გაგვაფრთხილა იმის შესახებ, რმ უფრო და უფრო მეტი ადამიანი მტყუებით ამტკიცებს, რომ არიან სტალკერების მსხვერპლნი, რაშიც იყენებენ ნდობასა და საზოგადოების ფულს, იმ ფულს, რომელიც, როგორც რეპორტის ავტორები ამტკიცებენ, „უნდა მოხმარდეს ნამდვილ მსხვერპლებს“. ზოგიერთი „ყალბი დაზარალებულნი“ დიაგნოსტირებულნი იქნენ, როგორც „მძიმე მენტალური დაავადების“ მსხვერპლნი, რადგანაც ფიქრობდნენ, რომ მათ უთვალთვალდნენ მათ ილუზიებში, რომ ყველა შეთქმულებას აწყობდნენ მათ წინააღმდეგ.

ფსიქიატრების დაკვირვებები ჩვენ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც რწმენა იმის შესახებ, რომ სხვა ადამიანების კონსპირაცია ჩვენ წინააღმდეგ, არავითარ შემთხვევაში არ არის სიახლე; რასაკვირველია, ის ტანჯავდა გარკვეულ ადამიანებს ყველა დროში და სამყაროს ყოველ ადგილას. არასდროს და არსად არ იყო იმ ადამიანების ნაკლებობა,

რომლებსაც ძლიერ სურდათ ეპოვნათ ლოგიკა მათს უბედურებაში, დამამცირებელ მარცხებსა და ცხოვრებისეულ ფრუსტრაციებში. ამ უბედურებებს ისინი სხვების ბოროტი სწრაფვებსა და სასტიკ შეთქმულებებს უკავშირებდნენ. რაც ნამდვილად სიახლეა არის ის, რომ სტალკერები (მანანალებისა და სხვა უსაქმურების კამპანიაში, პერსონაჟები იმ ადგილის გარეთ, სადაც ისინი გადაადგილდებიან), რომლებსაც ახლა ბრალი ეკისრებათ, ანაცვლებენ ემმაკს, დემონს, ბოროტ სულებს, ჰობგბლინებს, ბოროტ თვალს, ავ გნომებს, გრძნეულებსა თუ წითლებს ლოგინის ქვეშ. თუ „ცრუ მსხვერპლნი“ შეიძლება „იყენებდნენ საჯარო ნდობას“, ეს იმიტომ, რომ „სტალკერი“ უკვე გავრცელებული და პოპულარული სახელია გარშემო არსებული შიშებისა, რომლებიც თან დასდევენ ჩვენს თანამედროვეებს; სწორედ ამიტომ სტალკერების ყველგანმყოფობა სანდო გახდა და სტალკერების შიში – ფართოდ გავრცელებული. და თუ ადამიანებს, რომლებიც მოტყუებით არიან შეპყრობილნი თვალთვალის შიშით, „შეუძლიათ გამოიყენონ საჯარო ფული“, ეს იმიტომ, რომ სახელწმიფო ხარჯები მოცემული მიმართულებით გათვალისწინებულია ბიუჯეტში, რისი რაოდენობაც კიდევ უფრო იზრდება ყოველ წელს სტალკერების, მანანალებისა და თანამედროვე შიშის მიზეზების სხვა მოდერნული ვერსიის, მობილური ვულგუსის მეთვალყურეობისა და დევნის მიზნით. დაბლა მდგომი ადამიანები, რომლებიც მიისწრაფვიან იმ ადგილებისაკენ, სადაც მხოლოდ „სწორ“ ადამიანებს აქვთ უფლება, რომ იყვნენ და ეს ადგილები, ქუჩები საჭიროებენ დაცვას, როგორც ერთ დროს იყო სახლებიდან მოჩვენებების გამოდევნა, რომელიც მიჩნეული იყო, როგორც საჭირო და სწორი გზა, რათა დაეცვათ დახმარების საჭიროების მქონე ადამიანები შიშებისა და საფრთხეების

წინააღმდეგ, რაც მათ ნერვიულებს, თავდაუჯერებლებსა და შეშინებულებს ხდიდა.

მაიკლ დევისის „კვარცის ქალაქის“ (1990) ციტირებისას, შარონ ზუკინი აღწერს ლოს ანჯელესის საჯარო სივრცეების ახალ სახეს, რომელმაც ფორმა იცვალა მცხოვრებლებისა და მათ მიერ არჩეული ან დანიშნული მეურვეების უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პრობლემების გამო: „ვერტფრენები ზუზუნებენ გეტოს სამეზობლოების თავზე, პოლიცია აბრკოლებს თინეიჯერებს, როგორც ბანდის სავარაუდო წევრებს, სახლის პატრონები შეიარაღებული დაცვის იმ ტიპს, რომლის შესაძლებლობაც ან ნერვებიც აქვთ.“ ზუკინი ამბობს, რომ 1960-იანი და 1970-იანი წლების დასაწყისი იყო „გადამწყვეტი ურბანული შიშის ინსტიტუციონალიზაციის პროცესში“.

ამომრჩევლები და ელიტები – ფართოდ წარმოდგენილი საშუალო კლასი აშშ-ში – შეიძლებოდა შეჯახებოდნენ არჩევანს, მოენონებინებინათ მთავრობის პოლიტიკა სიღარიბის აღმოფხვრასთან, ეთნიკურ კონკურენციასთან და ყველა ადამიანის საერთო საჯარო ინსტიტუციაში ინტეგრირებასთან დაკავშირებით. თუმცა, საპირისპიროდ, მათ გადანყვიტეს დაცვის ყიდვა, რამაც ხელი შეუწყო კერძო დაცვის ინდუსტრიის ზრდას.

ყველაზე თვალშისაცემი საფრთხე, რასაც ის „საზოგადო კულტურას“ უწოდებს, ზუკინი აღმოაჩინს „ყოველდღიური შიშის პოლიტიკაში“. „სახიფათო ქუჩების“ სისხლისმღვრელი და ნერვებისმომშლელი სპექტრი ადამიანებს აიძულებს თავი დაიჭირონ საჯარო სივრცეებიდან შორს და აღარ

ეძიონ ხელოვნება და ცოდნა საერთო ცოდნა, რაც საჭიროა თანაცხოვრებისთვის.

„კიდევ უფრო ხისტი“ პოლიტიკა კრიმინალის წინააღმდეგ უფრო მეტი ციხეებისა და სასიკვდილო განაჩენების გამოტანით შიშის პოლიტიკის აგრეთვე ძალიან გავრცელებული პასუხებია. „მთელი მოსახლეობის ჩაკეტვა“, – გავიგონე, თუ როგორ ამბობდა ამას ერთი კაცი ავტობუსში, რითაც ერთი დარყმით მოგვარა მოცემული პრობლემის სასაცილო ექსტრემალურობა. მეორე პასუხი არის საჯარო სივრცეების მილიტარიზება და პრივატიზება – ქუჩების, პარკებისა და მაღაზიებისაც კი უფრო მეტად დაცვა, თუმცა ნალებად ხელმისაწვდომობა...³

თემი განისაღვრება მისი მჭიდროდ დანახვადი საზღვრებით და არა მისი შემცველობით; „თემის დაცვა“ ითარგმნება, როგორც შეარაღებული მცველების დაქირავება, რათა აკონტროლონ შესასვლელი; სტალკერი და მანანნალა „დანინაურდნენ“, როგორც საზოგადოების ნომერ პირველი მტერი; საჯარო ადგილები გასუფთავდნენ დაგადაიქცნენ „მარტივად დაცვად“ ანკლავებად, რომელთანაც სელექციური წვდომა აქვთ; საბოლოოდ, ცხოვრების სეპარაცია მოლაპარაკების ნაცვლად, მრგვალდება რეზიდუალური განსხვავებების კრიმინალიზაციით – ესენი არიან პრინციპული საზომები ურბანული ცხოვრების თანამედროვე ევოლუციის.

როცა უცნობები ხვდებიან უცნობებს

რიჩარდ სენეტის კლასიკური დეფინიციის მიხედვით, ქალაქი არის „დასახლებული პუნქტი, სადაც სავარაუდოა, რომ უცნობები ხვდებიან ერთმანეთს“. ამ განმარტებას მეც რომ დავუმატო, ეს იმას ნიშნავს, რომ უცნობები ხვდებიან ერთმანეთს, სავარაუდოა, რომ მათი უცნობების მოცულობაში და სავარაუდოა, რომ ისინი უცნობები ხდებიან შემთხვევითად, რაც სრულდება ისევე უეცრად, როგორც დაიწყო. უცნობები ხვდებიან ერთმანეთს ისე, როგორც ეს უცნობებს შეეფერებათ; მათი შეხვედრა არ ჰგავს ახლობლებთან, მეგობრებთან ან ნაცნობებთან შეხვერას – შედარებისთვის, ეს არის წარუმატებელი შეხვედრა. უცნობების შეხვედრაზე არ არსებობს დაგეგმილი შეხვედრის ადგილი, სადაც ბოლო შეხვედრა გაჩერდა, არ არსებობს წინასწარი გამოცდა ან მწუხარება, სიხარული ან კმაყოფილება, არ არსებობს საერთო მოგონებები: არაფერია, რასაც უკან მოიტოვებ და არაფერია, რა კურსითაც ამჟამინდელ შეხვედრაზე წახვალ. უცხოთა შეხვედრა არის ღონისძიება წარსულის გარეშე. უფრო ხშირად, ეს ასევე არის შეხვედრა მომავლის გარეშე (ნავარაუდევია, რომ ეს შეხვედრა იქნება თავისუფალი მომავლისაგან), ისტორია, რომელსაც, დიდი ალბათობით, „გაგრძელება არ ექნება“, ერთჯერადი შანსი, რომელიც დამთავრდება იმ დროს, რა დროის განმავლობაშიც ის გრძელდება და იმ ადგილას, სადაც დაიწყო, შეყოვნებისა და დაუმთავრებელი საქმის სხვა ლოკაციაზე გადადების გარეშე. როგორც ობობა, რომლის მთელი სამყარო მხოლოდ ობობის ქსელებს მოიცავს, ამოდის თავისი მუცლიდან და ერთადერთი ხელმოსაჭიდი, რომელსაც უცნობი შემხვედრები შეიძლება დაეყრდნონ, უნდა იყოს ნაქსოვი მათი ქსელების მსგავსი ვიწრო და შეღწევადი ძაფისაგან, სიტყვებისა და შესტებისაგან. მოცემული შეხვე-

დრის დროს არ არის გამოცდისა და შეცდომების დრო, არ არსებობს შეცდომებისაგან სწავლა და არც სხვა განვითარების იმედი. აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ურბანური ცხოვრება ითხოვს საკმაოდ განსაკუთრებული და საკმაოდ კვალიფიციური ტიპის ცოდნას, ცოდნათა მთელ რიგს, რაც სენეტიმა გამოყო „თავაზიანობის“ რუბრიკის ქვეშ, ეს არის

ქმედება, რომელიც იცავს ადამიანებს ერთმანეთისაგან და შესაძლებლობას აძლევს მათ, დატკბნენ ერთმანეთის კომპანიით. ნიღბის ტარება არის ცივილურობის არსი. ნიღბები, ადამიანებს, ვინც მათ ატარებს, აძლევს შესაძლებლობას დაამყაროს წმინდა კომუნიკაცია, რომელიც დაცლილია ძალაუფლების, სისუსტისა და პირადი გრძნობებისაგან. ცივილურობის მიზანი არის, დაიცვას სხვები მათი დამძიმებისაგან.⁵

ეს მიზანი, რა თქმა უნდა, ელის უკუქმედებასაც. სხვების დაცვას გადაჭარბებული ტვირთისაგან, მათს დასახულ გზაში ჩარევის თავშეკავებით, აქვს აზრი, თუ მსგავს თვით-შეზღუდულ სულგრძელობას ელი სხვისგანაც. თავაზიანობა, ისევე როგორც ენა, არ არის „პირადი“. სანამ ის გახდება ინდივიდუალურად შესწავლილი და კერძოდ გამოყენებული ხელოვნება, ცივილურობა, პირველ რიგში, სოციალური ჩარჩოს მახასიათებელი. ურბანული გარემო, რომელიც აუცილებლად უნდა იყოს „ცივილური“, რათა მისმა მცხოვრებლებმა შეძლონ ცივილურობის რთული უნარების შესწავლა. თუმცა, რას ნიშნავს ის, რომ ურბანული გარემო უნდა იყოს „ცივილური“ და შესაბამისად, იყოს სტუმართმოყვარე ადგილი თავაზიანობის ინდივიდუალური პრაქტიკებისთვის? პირველ რიგში, ეს ნიშნავს ისეთი გარემოს ადგილებით უზრუნველყოფას, რომელთაც ადამიანები იზი-

რებენ, როგორც საჯარო პერსონები – ხელის კვრის, ზენოლისა თუ იმის დარწმუნების გარეშე, რომ მოიხსნან ნიღბები „გაუშვან თავიანთი თავები“, „გამოხატონ თავი“, აღიარონ შინაგანი გრძნობები და დემონსტრირება გაუკეთონ მათს ინტიმურ ფიქრებს, ოცნებებსა და წუხილებს. მაგრამ ეს ასევე ნიშნავს იმას, რომ ქალაქი წარმოადგენს თავის თავს მოსახლეობასთან, როგორც საერთო სიკეთეს, რომელიც არ შეიძლება დაიყვანებოდეს ინდივიდუალური მიზნებისა აგრეგატამდე და როგორც გაზიარებული ამოცანა, რომელიც შეიძლება ამოიწუროს ინდივიდუალური ლტოლვის სიმრავლით. ის არის ცხოვრების ფორმა, თავისი საკუთარი ლექსიკონითა და ლოგიკით, თავისი დღის წესრიგით, რომელიც (და უნდა დარჩეს) უფრო გრძელი და მდიდარია, ვიდრე ინდივიდუალური ინტერესები და სურვილები. ასე, რომ „საჯარო ნიღბის ტარება“ უფრო არის შეთანხმებულობისა და თანამონაწილეობის აქტი, ვიდრე „ნადვილი მეს“ განდევნა, ურთიერთობასა და საერთო მონაწილეობაზე უარის თქმა, სურვილი, იყო მარტოსული და იარო სრულიად მარტომ.

თანამედროვე ქალაქებში არის არაერთი ადგილი, რომლებიც ერთიანდებიან „საჯარო სივრცის“ სახელის ქვეშ. ისინი შეიძლება იყვნენ ბევრი სახისა და ზომის, მაგრამ მათი უმრავლესობა ერთიანდება ორი ფართო კატეგორიიდან ერთერთში. თითოეული კატეგორია მიდის საჯარო სივრცის იდეალური მოდელიდან ორ საპირისპირო, თუმცა ერთმანეთის შემავსებელი მიმართულებით.

ადგილი, რომელსაც ჰქვია დაცვა (La Defense), არის დიდი სკვერი სენის მარჯვენა სანაპიროზე, რომელიც ჩაიფიქრა და რომელიც აშენდა ფრანსუა მიტერანის (Francois Mitterand) დავალებით (როგორც მისი საპრეზიდენტო მმართველობის სიმყარე, სადაც მთავრობის ბრწყინვალეობა და გრანდიოზულობა საგულდაგულოდ იყო დაშორებული პერსონალური

სისუსტეებისაგან და მისი თანამდებობის წარუმატებლობისაგან), რომელიც ხორცს ასხამს საჯარო ადგილების ორი კატეგორიიდან პირველს, თუმცა, მიუხედავად ამისა, მყარად მაინც არ არის „სამოქალაქო“ ურბანული ადგილი. La Defense-ის სტუმარს ყველაზე მეტად რაც აოცებს, პირველად და უმთავრესად, არის ამ ადგილის არასტუმართმოყვარეობა: ყველაფერი, რაც ჩვენი მხედველობის არეალშია, გვერის შიშს და გიკარგავს დარჩენის სურვილს. ფანტასტიკური ფორმის შენობები, რომლებითაც გარშემორტყმულია უზარმაზარი და ცარიელი სკვერი, რომლებიც გარე თვალთ ჩანს, თუმცა შიგნით: თავიდან ბოლომდე შეფუთული ამრეკლავი მინა, რომელსაც, როგორც ჩანს, არ აქვს არც ფანჯარა და არც შესასვლელი კარი სკვერის მიმართულებით; გენიალურია, მათ შეუძლიათ შეაბრუნონ თავიანთი ზურგი იმ სკვერისაკენ, რომელსაც უყურებენ. ისინი არიან თვალისთვის მიდიდურები და გაუვალნი – მედიდურები, რადგანაც არიან გაუვალნი: ეს ორი თვისება ავსებენ და აძლიერებენ ერთმანეთს. ეს ჰერმეტიულად დახურული ციხესიმაგრეები/განცალკევებული შენობები არიან ამ ადგილებში, მაგრამ არა მასში – და ისინი ახალისებენ ყველას, დაკარგულებს სკვერის ბრტყელ სივრცეში, რომ მიჰყვინნ მათს მაგალითს და თავი იგრძნონ მსგავსად. არაფერი ამსუბუქებს ამას, რომ არ ვილაპარაკოთ იმაზე, რომ არაფერი არღვევს ცარიელი სკვერის მონოტონურობასა და ერთფეროვნებას. აქ არ არის დასაჯდომი სკამები დასასვენებლად, არ არის ხეები, რომელთა ქვეშაც შეგიძლია დაიმალო მწველი მზისაგან და გაგრილდე ჩრდილში. (რა თქმა უნდა, არის გეოეტრიულად დალაგებული სკამები სივრცის შორეულ მხარეს; ეს სკამები დამონტაჟებულია სწორ პლატფორმაზე, ოღონდ სკვერის სიბრტყისაგან განსხვავებით, აწეულია რამდენიმე ფუტის ზემოთ. პლატფორმა, რომელიც სცენას ჰგავს,

სადაც მისი მდებარეობის გამო, დაჯდომისა და დასვენების აქტი ემსგავსება სპექტაკლს ყველა დანარჩენისთვის, რომლთაც, მჯდომარეთაგან განსხვავებით სხვა საქმეებით არიან დაკავებულები). ისევ და ისევ, მეტროს განრიგის მოსაწყენი რეგულარულობით, ეს სხვები – ჭიანჭველების მსგავსი სიჩქარეში მყოფი ფეხით მოსიარულეები – ჩნდებიან მინის ქვემოდან, იშლებიან ქვიან ტროტუარზე, რომელიც მეტროს გასასვლელს აცალკევებს ერთ-ერთ ყველაზე კაშკაშა მონსტრისაგან, რომლითაც გარშემორტყმულია (შემოსაზღვრულია) სკვერი და მალე უჩინარდება ხედვის არიდან. და შემდეგ ადგილი ისევ ცარიელია, სანამ მომდევნო მატარებელი არ მოვა.

მეორე საჯარო კატეგორია, თუმცა არასამოქალაქო სივრცე ნაგულისხმევია, რომ უნდა ემსახუროს მომხმარებლებს, ან უფრო ზუსტად, გადააქციოს ქალაქის მცხოვრებლები მომხმარებლებად. ლიზა უუსიტალოს (Liisa Uusitalo) სიტყვებით „მომხმარებლები ხშირად აზიარებენ მომხმარებლის ფიზიკურ სივრცეებს, როგორცაა: საკონცერტო ან საგამოფენო დარბაზები, ტურისტული კურორტები, სპორტული აქტივობის ადგილები, სავაჭრო ცენტრები და კაფეები, ყოველგვარი რეალური სოციალური ინტერაქციის გარეშე“.⁶ მსგავსი სივრცეები ახალისებს ქმედებას, არა – ინტერაქციას. ფიზიკური სივრცეების გაზიარება სხვა აქტორებთან, რომლებიც ჩართულები არიან ანალოგიურ აქტივობაში, ქმედებას ანიჭებს დიდ მნიშვნელობას, „ბევრისგან აღიარებულის“ შტამპს უსვამს და შესაბამისად, ადასტურებს მის მნიშვნელობას და ამართლებს მას ყველანაირი დავის გარეშე. თუმცა, ნებისმიერი ინტერაქცია აქტორებს შორის, მათ იმ ქმედებას დაამორებს, რომელშიც ისინი ინდივიდუალურად არიან ჩართულები და ეს იქნება პასუხისმგებლობა და არა – სარგებელი ყველასთვის. ეს არაფერს დაუმატებს

საყიდლებით მიღებულ სიამოვნებას, გარდა დასახული მიზნის მიღწევისთვის აუცილებელი ყურადღებისა და სხეულის კონცენტრაციის გაფანტვისა.

ამოცანა არის – მოხმარება და მოხმარება – აბსოლუტურად გამოუსწორებელი ინდივიდუალური საქმიანობაა, შეგრძნებათა სერიაა, რომელიც შეიძლება გამოვცადოთ, გადავიტანოთ, ოღონდ მხოლოდ სუბიექტურად. ბრბო, რომელიც ავსებს ინტერიერს, ჯორჯ რიტცერის ინტერიერს „მოხმარების ტაძრებს“ – არის შეკრებები და არა – ჯგუფები, კლასტერები და არა – გუნდები; აგრეგატები (ნაკრებები) და არა – ტოტალობები. თუმცა, რაც უნდა ხალხმრავალი არ უნდა იყოს იგი, მაინც არაფერი „კოლექტიური“ არ არის კოლექტიური მოხმარების ადგილებში. ალთუსერის დასამახსოვრებელი ფრაზა რომ განვაფიქროთ, ვინც, შედის მსგავს ადგილებში არიან ინდივიდებად „ფორმირებულები“ (*‘interpellated’*), ნოდებულები არიან, რომ შეწყვიტონ ან გაანადგურონ ობლიგაციები და დაკარგონ ან გვერდზე გადადონ ერთგულება.

შეხვედრები, გარდაუვალი ხალხმრავალ ადგილას, ხელს უშლის მოცემული მიზნის მიღწევას. ისინი უნდა იყოს ხანმოკლე და ზედაპირული: არც იმაზე გრძელი და არც იმაზე ღრმა, ვიდრე აქტორს უნდა. ადგილი კარგადაა დაცული მათგან, ვინც მოცემულ წესს არღვევს – ყველა შესაძლო დამრღვევი, აბეზარი, სიტუაციის ჩამშხამებელი და სხვა წესების დამრღვევები, რომლებმაც შესაძლოა ხელი შეუშალონ მომხმარებლის ან მყიდველის დიდებულ იზოლაციას. კარგად კონტროლირებადი, სათანადოდ დაკვირვებული და დაცული მოხმარების ტაძარი არის წესრიგის კუნძული, თავისუფალი უქონელებისაგან, უსაქმურებისაგან, სტალკერებისა და მანანალებისაგან – ან, მინიმუმ, მოსალოდნელია და ნავარაუდევია, რომ ასე იყოს. ადამიანები არ შედიან

მსგავს ტაძრებში, რათა ისაუბრონ და იურთიებონ. რომელ კომპანიაშიც არ უნდა უნდოდეთ მათ (ან მზად არიან აიტანონ), ისინი ამ კომპანიას თან „დაატარებენ“, როგორც ლოკოკინა დაატარებს თავის სახლს.

ემიკური ადგილები, ფაგიური ადგილები, არა-ადგილები, ცარიელი სივრცეები

რაც უნდა მოხდეს „მოხმარების ტაძარში“, ამას ძალიან ცოტა ან საერთოდ არ აქვს კავშირი ყოველდღიური ცხოვრების რიტმთან და ტენორთან, რაც „გასასვლელს გარეთ“ ხდება – „სავაჭრო ცენტრში ყოფნა“ არის „ყოფნა სხვაგან“.⁷ მოგზაურობა მოხმარების ადგილებისაკენ განსხვავდება ბახტინის კარნავალისგან, რომელმაც ასევე გამოსცადა ტრანსპორტირების გამოცდილება: საყიდლებისთვის მგზავრობა, პირველ რიგში, არის ვოიაჟი კოსმოსში და მოგზაურობა დროში – მხოლოდ მეორეხარისხოვანია.

კარნავალი იყო იგივე ქალაქი, რომელიც ტრანსფორმირდა, უფრო ზუსტად, იყო დროის ინტერვალი, რომლის განმავლობაშიც ქალაქი ტრანსფორმირდა, სანამ ის დაუბრუნდებოდა თავის ყოველდღიურ რუტინას. მკაცრად განწერილი დროის პერიოდის განმავლობაში, თუმცა დროის, რომელიც ცირკულარულად ბრუნდება, კარნავალმა გახსნა ყოველდღიური რეალობის „სხვა მხარე“, მხარე, რომელიც მუდმივად რჩებოდა მისანვდომობის ზღვარზე, მაგრამ, ჩვეულებრივ, დაფარული იყო თვალისაგან და დახურული იყო შეხებისაგან. აღმოჩენის შესახებ მოგონებამ და სხვა დაკვირვებების მოლოდინმა, რომელიც აგრეთვე მოგვიწევს, რომ ვნახოთ, არ მოგვცეს საშულება, რომ ცოდნა „სხვა მხარის“ შესახებ, მთლიანად დახშულიყო.

მოგზაურობა მოხმარების ტაძარში უკვე სხვა საკითხია. მსგავს მოგზაურობაში წასვლა უფრო სხვა სამყაროში გადასვლაა, ვიდრე უკვე ნაცნობი სამყაროს სასწაულებრივი ტრანსფორმირების მოწმედ ყოფნა. მოხმარების ტაძარი (ოდესღაც არსებული „კუთხის სასურსათო მაღაზიისაგან“ განსხვავებით) შეიძლება იყოს ქალაქში (თუ ასე არ არის აშენებული, სიმბოლურად, ქალაქის ზღვარზეა, ავტომაგისტრალის გარეთ), მაგრამ ის არ არის მისი ნაწილი; ჩვეულებრივი სამყარო კი არ არის დროებით სახეცვლილი, არამედ ეს არის „სრულიად სხვა“ მსოფლიო. ის, რაც მას ხდის „სხვად“ – ეს არ არის ცვლილება, უარყოფა ან იმ კანონების შეჩერება, რომელიც რეგულირებას უკეთებს რუტინას, როგორც ეს კარნავალის შემთხვევაშია, ეს არის არსებობის საშუალების დემონსტრაციაა, რასაც ყოველდღიური რუტინა ან გამორიცხავს, ან ცდილობს, რომ მიაღწიოს, მაგრამ ამაოდ – და რასაც ძალიან ცოტა ადამიანს აქვს, რომ მიაღწევს იმ ადგილებში, სადაც ისინი ყოველდღიურად ცხოვრობენ.

რიტუალის ტაძრის მეტაფორა შესაფერისია; სავაჭრო/ მოხმარების ადგილები ნამდვილად არის ტაძრები პილიგრიმებისთვის – ეს აუცილებლად არ ნიშნავს იმას, რომ ის განკუთვნილია იმისთვის, რომ თავშესაფარი მისცეს შავ მასებს, რომლებიც ყოველწლიურად, კარნავალის საშუალებით, მართავენ ქეიფებს მათ ლოკალურ რაიონებში. კარნავალმა აჩვენა, რომ რეალობა არც ისე რთულია, როგორც ჩანს და რომ ქალაქი შეიძლება ტრანსფორმირდეს; მოხმარების ტაძრები არ ააშკარავენ არაფერს ყოველდღიური რეალობის ბუნებისაგან, გარდა მისი მოსაწყენ ურყეობასა და სიძლიერეს. მოხმარების ტაძარი, როგორც მიშელ ფუკოს „ნავი“, „არის სივრცის მოცურავე ნაწილი, ადგილი ადგილის გარეშე, რომელიც არსებობს თავისთვის, რომელიც ჩაკეტი-

ლია თავის თავში და რომელიც, ამავე დროს, მიცემულია ზღვის უსასრულობას“;⁸ ამას შეუძლია დაასრულოს ის, რომ „უსასრულობისთვის თავის მიცემა“ შესაძლებელია პორტიდან წასვლით, თუმცა ამასთავანავე. მისგან დისტანციის შენარჩუნებით.

ეს თავად-ჩაკეტილი „ადგილი ადგილის გარეშე“, სხვა ყველა ადგილისაგან განსხვავებით, დაკავებული და გადაკვეთილია ყოველდღიურად, აგრეთვე არის განმენდილი ადგილი. თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ის განმენდილია მრავალფეროვნებისა და განსხვავებისგან, რისი საშიშროებაც ყოველთვის არის სხვა ადგილებში, რომლებიც სულ დაბინძურებული და არეულია, ხოლო სისუფთავე და გამჭვირვალობა, მიუწვდომელია მათთვის, ვინც მათ იყენებს. პირიქით, მაღაზიები/სამომხმარებლო ადგილები დიდად მოვალეები არიან მათი მაგნიტური მიზიდულობის ძალის დიდი ნაწილის მოპოვებაში მგრძნობიარე შეთავაზებებზე ფერადი, მუდმივად ცვალებადი მრავალფეროვნების მიმართ. თუმცა, განსხვავებები შიგნით, გარეგანი განსხვავებებისაგან განსხვავებით, არის მოთვინიერებული, დეზინფექცირებული, გარანტირებულია, რომ იქნება საშიში ინგრედიენტების გარეშე – ამიტომაც, არ წარმოადგენს საფრთხეს. მათი შეგიძლია დატკბე შიშის გარეშე: თუ რისკი მოხსნილია თავგადასავლიდან, ის, რაც დარჩა, სუფთა, ნამდვილი და შეუზღალავი გართობაა. მაღაზიები/სამომხმარებლო ადგილები გვთავაზობენ იმას, რასაც ვერ გვთავაზობს „რეალური რეალობა“: თითქმის იდეალურ ბალანსს თავისუფლებასა და უსაფრთხოებას შორის.

მყიდველებმა/მომხმარებლებმა მათი ტაძრების შიგნით, გარდა იმისა, რასაც ისინი გულმოდგინედ, თუმცა ამაოდ, ეძებენ გარეთ, შეიძლება იპოვონ: მანუგეშებელი გრძნობა საკუთრებისა – გამახნევებელი შთაბეჭდილება იმისა, რომ

ხარ ერთობის ნაწილი. როგორც სენეტი გვთავაზობს, განსხვავების არარსებობა, გრძნობა იმისა, რომ „ყველა ერთმანეთს ვგავართ“, იმის დაშვება, რომ „არ არის საჭირო მოლაპარაკება, რადგანაც ყველა ერთ აზრზე ვართ“, არის „ერთობის“ იდეის ყველაზე ღრმა მნიშვნელობა და მის მიმართ ლტოლვის საბოლოო საფუძველი, რომლის შესახებაც ცნობილია, რომ იზრდება პრულარულობის პროპორციულად და ცხოვრების მოწყობის მრავალხმიანობით. ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ „ერთობა“ არის მოკლე გზა ერთიანობისკენ და ისეთი ერთობისაკენ, რომელიც თითქმის არასდროს არ გვხვდება „რეალურ ცხოვრებაში“: აშკარა მსგავსების ერთიანობა, ერთინობა, „ჩვენი, რომლებიც სულ ერთნი ვართ“. ერთიანობა, რომელიც ამის გამო, უპრობლემოა და არ მოითხოვს არც ძალისხმევას და არც ყურადღებას, ნამდვილად წინასწარ განსაზღვრულია; ისეთი სახის ერთობა, რომელიც არ არის ამოცანა, არამედ უბრალოდ „მოცემული“, და იგი მოცემულია მანამ, სანამ მის დაწყებას რაიმე ძალისხმევა დასჭირდებოდა. სენეტის სიტყვებით,

საზოგადოებრივი სოლიდარობის იმიჯები გაყალბებულია იმისათვის, რომ ადამიანებმა თავიდან აიცილონ ერთმანეთთან ურთიერთობა. სურვილის ქმედებით, ტყუილით, თუ მოგწონს იგი, ერთობის სოლიდარობის მითმა მოდერნულ ადამიანებს მისცა შანსი, რომ ყოფილიყვნენ ლაჩრები და დაემაღლათ ერთმანეთისთვის ერთობის სურათი, რომელიც განმედილია იმ ყველაფრისაგან, რამაც შეიძლება გადასაცეს განსხვავებულობის განცდა, რომ აღარ ვილაპარაკოთ კონფლიქტზე, სადაც „ჩვენ“ ვართ. აქედან გამომდინარე, სოლიდარულობის მითი არის განმედილის რიტუალი.⁹

თუმცა, მთავარი კვანძი არის „საერთო იდენტობის განც-
და, რაც არის გამოცდილების გაყალბება“. თუ ეს მართლაც
ასეა, მაშინ ის, ვინც დააპროექტა და ამუშავებს მოხმარების
ტაძრებს, ნამდვილად არის გაყალბების ოსტატი ან მარჯ-
ვე, დამაჯერებელი მატყუარა. მათ შემდეგი შთაბეჭდილება
ჩამოუყალიბდათ: შემდგომი კითხვები არ უნდა დაისვას და
თუ მაინც დაისვა, ისინი პასუხის გარეშე დარჩება.

ტაძრის შიგნით ეს სურათი რეალური ხდება. ბრბო,
რომელიც ავსებს სავაჭრო ცენტრების კორიდორებს, მი-
დის იმდენად ახლოს წარმოსახვით იდეალურ „ერთობას“,
რამდენადაც შესაძლებელია და რომელმაც არ იცის განსხ-
ვავება (უფრო ზუსტად, არ არსებობს განსხვავება, რომელ-
საც აქვს მნიშვნელობა; განსხვავება, რომელიც მოითხოვს
კონფრონტაციას, სხვებთან დაპირისპირებას, მოლაპარაკე-
ბას, განმარტებასა და დათანხმებას მოცემულ პირობებზე
(modus vivendi)). ამ მიზეზის გამო, ეს ერთობა არ მოითხოვს
არანაირ მოლაპარაკებას, არანაირ გარიგებას, არანაირ ძა-
ლისხმევას თანაგრძნობისთვის, გაგებასა თუ კომპრომისს.
კედლის შიგნით ყველას თავდაჯერებულად შეუძლია ივა-
რაუდოს, რომ ყველა დანარჩენი კედლის გარეთ, სავარაუ-
დოდ, ხვდებიან მათ ან გაივლიან ახლომახლოს, მოვიდნენ
იქ იგივე მიზნით, შემოტყუებულნი არიან იგივე ღირშესა-
ნიშნაობით (მამასადანე, აღიარებენ მათ, როგორც ღირსე-
შანიშნაობას), მიდიან და ხელმძღვანელობენ იგივე მოტივე-
ბით. „შიგნით ყოფნა“ აყალიბებს მორწმუნეთა ნამდვილ
ერთობას, რომელიც გაერთიანებულია, როგორც მიზნით, და
საშუალებებით, ასევე საერთო ღირებულებებით, რომლებიც
მათთვის მნიშვნელოვანია და ლოგიკური ქმედებით, რომელ-
საც ისინი მიყვებიან. საბოლოოდ, მოგზაურობა „მოხმარების
სივრცეებში“ არის ვოიაჟი ისეთ ძალიან მონატრებულ საზო-
გადოებაში, რომელიც, როგორც თავად მაღაზიაში სტუმრო-

ბის გამოცდილება, არის მუდმივად „სხვაგან“. იმ ცოტა ნუ-თისა და საათის განმავლობაში, რომელშიც ის გრძელდება, ერთი ადამიანი შეიძლება მეორის მხრებს შეეხოს, რომელიც „მისი მსგავსია“, რომელიც მსგავსი რელიგიის მიმდევარია, ისინი ერთ ეკლესიაში დადიან; სხვები, კი რომელთა არამსგავსება აქ და ახლა, ამ ადგილში, მინიმუმ, შეიძლება უსაფრთხოდ დაიფაროს მხედველობის, გონებისა და ანგარიშის არიდან. ყველა განზრახვისა და მიზნის გათვალისწინებით, ეს ადგილი არის წმინდა, იმდენად წმინდა, რამდენად წმინდა მხოლოდ რელიგიურ კულტებსა თუ წარმოსახვით (შემოთავაზებულ) ერთობას შეუძლია, რომ იყოს.

კლოდ ლევი-სტროსი, ჩვენი დროის დიდებული კულტურული ანთროპოლოგისტი, „მწუხარე ტროპიკებში“ გვთავაზობს იმ აზრს, რომ მხოლოდ ორი სტრატეგია გამოიყენება ადამიანთა ისტორიაში ყოველთვის, როდესაც ჩნდება იმის საჭიროება, რომ გაუმკლავდე სხვების სხვაობებს: ერთი სტრატეგია არის ანთროპომიკური, მეორე კი – ანთროპოფაგიური.

პირველი სტრატეგია შეიცავდა „ღებინებას“, მათი დანახული „სხვების“ გადაფურთხებას, როგორც განუკურნებელი უცხოთა და უცხოპლანეტელის: ფიზიკური კონტაქტის, დიალოგის, სოციალური ურთიერთქმედების და სხვა სახის კომერსიუმის, კომენსალიზმისა თუ კონუბიუმის გამორიცხვა. „ემიკური“ სტრატეგიის უკიდურესი ტიპები ახლა არის, როგორც ყოველთვის, თავისუფლების შეზღუდვა, დეპორტაცია და მკვლელობა. გაუმჯობესებული, „დახვეწილი“ (მოდერნიზებული) „ემიკური“ სტრატეგიის ფორმები არის სივრცული განცალკევების, ურბანული გეტოების, სივრცეებთან შერჩევითი წვდომისა და ასევე მათი გამოყენების შერჩევითი აკრძალვა.

მეორე სტრატეგია მოიცავს ე.წ. უცხო სუბსტანციების „დისალიენაციას“: „გადაყლაპვა“, უცხო სხეულებისა და სულის შთანთქმა ისე, რომ შესაძლებელი იყოს მათი ჩამოყალიბება მეტაბოლიზმის საშუალებით, მათთან იდენტურით და „მყლაპავი“ სხეულისაგან უკვე ნაკლებად განსხვავებულით. ამ სტრატეგიამ ფორმების თანაბრად ფართო დიაპაზონი აიღო: კანიბალიზმიდან იძულებით ასიმილაციამდე – კულტურული ჯვაროსნული ომები, ომები გაცხადებულად გაცვეთილ ადგილობრივი ჩვეულებებზე, კალენდარები, დიალექტიკა და სხვა „ცრურნმენები“ და „ცრუმორნმუნეობები“. თუ პირველი სტრატეგია მიმართული იყო სხვების განადგურებისა და განდევნისაკენ, მეორე განკუთვნილი იყო სხვების „განსხვავებულობის“ შეჩერებისა და განადგურებისაკენ.

ლევინ-სტროსის სტრატეგიების დიქტომიებსა და თანამედროვე „საზოგადო, მაგრამ არა სამოქალაქო“ სივრცეებს შორის რეზონანსი არის საოცარი, მაგრამ არა – გასაკვირი. La Defense პარიზში (სხვა დიდი რაოდენობის „აკრძალულ სივრცეებთან“ ერთად, რომლებიც, სტივენ ფლუსტის მიხედვით, იკავებენ საამაყო ადგილს დღევანდელ ურბანულ ინოვაციებს შორის)¹⁰ არის „ემიკური“ სტრატეგიის არქიტექტურული წარმოდგენა, მაშინ, როცა „მოხმარების ადგილები ინანილებს ფაგიურ სტრატეგიას. ორივეს, ოღონდ საკუთარი გზით, მიზანია გაუმკლავდეს ერთსა და იმავე გამწვევას: ამოცანა, რომ გაუმკლავდეს უცნობებთან შეხვედრის ალბათობას, რომელიც უზანული ცხოვრების განმსაზღვრელი მახასიათებელია. ამ ალბათობასთან გამკლავება არის პრობლემა, რომელიც მოითხოვს „ძალის გამოყენებას“, თუ ფორმალური ცივილურობა არასაკმარისია ან არასათანადოდოდაა გავითარებული ან არასათანადოდ ღრმად ძლიერი. „საზოგადო, მაგრამ არა სამოქალაქო“ – ორი სახის ურბანული სივრცე არის სამოქალაქო შესაძლებლობების აშკარა

უქონლობის დერივატივი; ისინი, ორივე, უმკლავდებიან ამ უკმარისობის პოტენციურად დამანგრეველ შედეგებს არა სწავლების ხელშეწყობითა და არასაკმარისი ცოდნის შეძენით, არამედ მათი ქონების არამნიშვნელოვნად გახდით, ნამდვილად არასაჭირო, ურბანული ცხოვრების ხელოვნების პრაქტიკაში გატარებით.

აქამდე აღწერილ ორ პასუხს სჭირდება მესამე და სულ უფრო და უფრო მეტად საერთო რამ, რომ დაემატოს. ეს ნარმოდგენილია ჟორჟ ბენკოს (Georges Benko) მიერ, მარკ ოგეს კვალდაკვალ, რომელსაც იგი „არა-ადგილებს“ უწოდებს (ან, ალტერნატიულად, გაროს შემდეგ, „არსადკომუნები“ („nowherevilles“)). 11 „არა-ადგილებს“ აქვთ რამდენიმე საერთო მახასიათებელი ჩვენს პირველ თითქოსდა საზოგადო, თუმცა მყარად არა-სამოქალაქო ადგილებს კატეგორიასთან: ისინი აზრს უკარგავენ იმას, რომ ადგილზე „დასახლება“, კოლონიზაცია ან გაშინაურება პრაქტიკულად შეუძლებელია. თუმცა ამ ადგილისაგან განსხვავებით, La Defense-ის ერთადერთი ხვედრი გავლა და რაც შეიძლება სწრაფად, უკან მოტოვებაა, ან „ამკრძალავი სივრცეები“, რომელთა მთავარი ფუნქცია მოიცავს იმას, რომ აკრძალოს წვდომა, რაც ნიშნავს, რომ მას გვერდი უნდა აუარონ და არა მასში გაიარონ. „არა-ადგილები“ თანმხედებიან მასში დროებით მყოფი უცნობების ხანრძლივ, ზოგჯერ ძალიან გრძელი ყოფნის გარდაუვალობას და ამიტომაც აკეთებენ ყველაფერ შესაძლებელს, რომ მათი ყოფნა გახადონ „მხოლოდ ფიზიკური“, მაშინ, როცა სოციალურად ცოტათი განსხვავებულია, სასურველია, საერთოდ გაურჩეველი იყოს – ყოფნიდან – გაუქმებამდე, დონის ამალგება ან მათი „მგზავრების“ უნიკალური სუბიექტურობის ანუღირება. „არა-ადგილების“ დროებითი მგზავრები, სავარაუდოდ, განსხვავებულები არიან, ყველა სახესხვაობას გააჩნია თავისი ჩვე-

ვები და მოლოდინები; მთავარი ხრიკი მდგომარეობს იმაში, რომ ეს ყველაფერი გაცხადოთ არარელევანტური მათი დარჩენის პერიოდის განმავლობაში. როგორც არ უნდა იყოს მათი განსხვავებები, მათ უნდა მისდიონ ქცევების ერთსა და იმავე მოდელს და მინიშნებები, რომლებიც ქცევის საერთო მოდელს ამოქმედებენ, ყველასთვის გასაგები უნდა იყოს, იმისგან განსხვავებით, თუ რომელი ენა უფრო ურჩევნიათ ან იყენებენ ყოველდღიური სამუშაოს შესასრულებლად. რაც უნდა გაკეთდეს და კეთდება „არა-ადგილებში“, არის ის, რომ ყველამ უნდა იგრძნოს თავი სახლში (chez soi), მაშინ, როდესაც არავინ უნდა მოიქცეს ისე, თითქოს ნამდვილად სახლშია. „არა-ადგილი“ (Non-place) „არის სივრცე, იდენტურობის, ურთიერთობებისა და ისტორიის სიმბოლურ გამოხატულებებს მოკლებული: მაგალითები მოიცავს აეროპორტებს, ავტომაგისტრალებს, უსახელო სასტუმროს ოთახებს, საზოგადოებრივ ადგილებს... აქამდე არასდროს, მსოფლიოს ისტორიაში, „არა-ადგილებს“ ამხელა ადგილი არ ჰქონია დაკავებული.“

„არა-ადგილები“ (Non-places) არ მოითხოვენ ცივილურობის განაფულ და რთულად სასწავლი ხელოვნების ოსტატობას, მას შემდეგ, რაც ისინი საზოგადოებაში ამცირებენ ქცევას უფრო მარტივ და მარტივად გასაგებ ქცევის მანერებამდე. ამ გამარტივების გამო, ისინი აღარ არიან ცივილურობის სკოლები. და რაცგანაც, ჩვენს დროში, ისინი „ასე დიდ ადგილს იკავენენ“, საჯარო სივრცეების კიდევ უფრო დიდი ნაწილის კოლონიზაციას ახდენენ და ხელახლა აყალიბებენ მათ, საკუთარი ადგილების მსგავსად, ადგილები, სადაც შეგიძლია ცივილურობისა და თავაზიანობის ხელოვნება ისწავლო, სულ უფრო ცოტაა.

განსხვავებები შეიძლება მოიშორო, გადაყლაპო, თავი აირიდო და იქ არის ადგილები, რომლებიც სპეციალიზირე-

ბულია თითოეულ შესაძლებლობაზე. მაგრამ განსხვავებები ასევე შეიძლება გახადო შეუმჩნეველი ან, უფრო ზუსტად, თავიდან აიცილო მისი დანახვა. ეს არის „ცარიელი ადგილების“ მიღწევა. როგორც იერზი კოციატკევიჩი (Jerzy Kociatkiewicz) და მონიკა კოსტერა (Monika Kostera), რომლებმაც ეს ტერმინი მოიფიქრეს, ვარაუდობენ, რომ ცარიელი ადგილები არის

ადგილები, რომლებსაც არანაირი მნიშვნელობა არ მიენერებათ. მათ არ სჭირდებათ ის, რომ ფიზიკურად იყვნენ შემოღობილნი ან ჰქონდეთ რაიმე ბარიერი. ეს ადგილები არ არის აკრძალული, არამედ არის ცარიელი სივრცე, მიუხედავად, მისი უხილავობის გამო. თუ კოლექტიური გამოცდილებებისთვის მნიშვნელობის მინიჭება (sensemaking) არის პატერნების ფორმირების აქტი, გაგება, გამოსწორება და მნიშვნელობის შექმნა, ჩვენი გამოცდილება ცარიელი სივრცეების შესახებ, არ მოიცავს კოლექტიური გამოცდილებებისთვის მნიშვნელობის მინიჭებას (sensemaking).¹²

ცარიელი სივრცეები, პირველ რიგში, არ შეიცავენ მნიშვნელობას. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ისინი უმნიშვნელოები არიან, იმიტომ რომ ცარიელები არიან: ეს იმიტომ ხდება, რომ ისინი არ ატარებენ რაიმე მნიშვნელობას და როგორც მიიჩევა, არ შეუძლიათ იმის ტარება, რომ მათ „ცარიელებად“ მიიჩნევენ (უფრო ზუსტად, უხილავებად). მსგავსი მნიშვნელობის რეზისტენტულ ადგილებში განსხვავებულობის შესახებ მოლაპარაკებების საკითხი არასდროს წამოიჭრება: არ არსებობს არავინ, ვისაც უნდა მოელაპარაკო. მეთოდი, რომლის საშუალებითაც ცარიელი სივრცეები უმკლავდებიან განსხვავებებს, არის რადიკალური სხვა ტიპის ადგილებთან

შედარებით, რომლებიც განკუთვნილია უცხოთა გავლენის მოსაპოვებლად და დასამორჩილებლად.

ცარიელი სივრცეები, კოციატკევიჩისა და კოსტერას სიის მიხედვით, არის არაკოლონიური ადგილები და ადგილები, რომლებსაც რუტინული მომხმარებლების არც დიზაინერებსა და არც მენეჯერებს არ უნდათ ან არ გრძნობენ იმის საჭიროებას, რომ გამოყონ ისინი კოლონიზირებისთვის. ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „ნარჩენი“ ადგილები, რომლებიც რჩებიან სტრუქტურირების სამუშაოს ჩატარების შემდეგ ისეთ სივრცეებში, რომლებსაც ნამდვილად გააჩნიათ მნიშვნელობა: ისინი ვალდებულნი არიან, რომ აჩრდილისებრად არსებობდნენ, სტრუქტურის ელევანტურობისა და სამყაროს არეულობას შორის გადაფარვის ნაკლებობის გამო (ნებისმიერ მსოფლიო, აგრეთვე მიზანმიმართულად შექმნილი მსოფლიო), მსოფლიო, რომელიც ცნობილია მისი აკურატული კლასიფიკაციების უგულვებელყოფით. მაგრამ ცარიელი ადგილების ოჯახი არ შემოიფარგლება მხოლოდ არქიტექტურული დაგეგმარების ნარჩენი-პროდუქტებითა და ურბანული ხედვების მივიწყებული საზღვრებით. ბევრი თავისუფალი სივრცე, სინამდვილეში, არ არის უბრალოდ გარდაუვალი ნარჩენი, არამედ საჭირო ინგრედიენტი სხვა პროცესისა: სივრცის რუკების დახაზვა, რომელიც გაზიარებული ბევრი სხვადასხვა მომხმარებლის მიერ.

ჩემი ერთ-ერთი სალექციო მოგზაურობის დროს (ხალხმრავალ, გამლილ და ცოცხალ სამხრეთ-ევროპულ ქალაქში), აეროპორტში, მე შევხვდი ერთ ახალგაზრდა ლექტორს, ადგილობრივი ძალზე განათლებული და მდიდარი პროფესიონალი წყვილის ქალიშვილს. მან ბოდიში მოიხადა, რომ გზა სასტუმრომდე არ იქნებოდა მარტივი და დაიკავებდა საკმაოდ დიდ დროს, რადგანაც გვერდს ვერ აუცვლიდნენ გადატვირთულ ხეივნებს, რომლებსაც ქალაქის ცენ-

ტრამდე მივყავდით და რომელიც მუდმივად ჩაკეტილი იყო ინტენსიური მოძრაობის გამო. ნამდვილად, ჩვენ ორი საათი დაგვჭირდა, რომ ადგილამდე მივსულიყავით. ჩემმა გიდიმა შემომთავაზა, რომ წასვლის დროსაც ნავეყვანე აეროპორტში. რადგანაც ვიცოდი, თუ როგორი დამღლევი და დამქანცველი იყო მანქანის ტარება ქალაქში, მე მას მადლობა გადავუხადე მისი სიკეთისა და კეთილგანზობისთვის, მაგრამ ვუთხარო, რომ სჯობდა, ტაქსით წავსულიყავი. ასეც მოვიქეცი. ამ შემთხვევაში, გზამ აეროპორტამდე სულ ათი წუთი გასტანა. თუმცა ჩემი ტაქსისტი მიდიოდა გაპარტახებულ რიგებში, ერთფეროვან, ღმერთისაგან მივინყებულ ადგილებში, რომლებიც სავსე იყო მოუხერხებელი და აშკარად უმუშევარი ხალხითა და ძონძებში გამოწყობილი, დაუბანელი ბავშვებით. ჩემი გიდის რწმუნება, რომ არ იყო სხვა გზა, რომ თავი აგვერიდებინა ცენტრის მოძრაობას, არ იყო თვალთმაქცობა. ეს იყო გულწრფელობა და ერთგულება მისეული ქალაქის მენტალური რუკისა, სადაც ის დაიბადა და მას შემდეგ ცხოვრობდა. ამ რუკაზე ვერ ნახავდით „უხეში რაიონების“ უსახურ ქუჩებს, რომლითაც მე ტაქსიმ წამიყვანა. ჩემი გიდის მენტალურ რუკაზე, ადგილზე, სადაც ეს ქუჩები უნდა „აშენებულიყო“, უბრალოდ ცარიელი სივრცე იყო.

ამ ქალაქს, როგორც ყველა ქალაქს, ჰყავდა ბევრი მაცხოვრებელი, რომელთაგანაც ყველა, საკუთარ თავში, თავის რუკას ადგენს. ყველა რუკას აქვს თავისი ცარიელი სივრცე, თუმცა ყველა რუკაზე, ის სხვადასხვა ადგილსაა განლაგებული. რუკები, რომლებიც ხელმძღვანელობენ სხვადასხვა კატეგორიის მცხოვრებთა მოძრაობას, არ გადაიკვეთებიან, თუმცა იმისათვის, რომ ყველა რუკას „ჰქონდეს მნიშვნელობა“, ქალაქის ზოგიერთი სივრცე აუცილებლად უნდა იყოს უმნიშვნელო, ხოლო რაც შეეხება, მნიშვნელობის

მინიჭებას – აუცილებლად უპერსპექტივო. მსგავსი ადგილების ამოჭრა საშუალებას იძლევა, რომ სხვებმა იბრწყინონ და სავსე იყვნენ მნიშვნელობებით.

ადგილის სიცარიელე არის მაყურებლის თვალებსა და ქალაქში მოსიარულის ფეხებში ან მანქანის ბორბლებში. ცარიელი არის ადგილები, სადაც ეს ადამიანი არ შედის და სადაც ის თავს დაკარგულად, მონყვლადადად, გაკვირვებულად, შოკისმომგვრელად და ადამიანთა გადმოსახედიდან, ცოტათი შეშინებულად გრძნობს თავს.

არ ესაუბრო უცნობებს

ისევ რომ გავიმეოროთ, ცივილურობის მთავარი მახასიათებელი არის უნარი, რომ ინტერაქციაში შევიდეს უცნობებთან ისე, რომ მათი უცნობობა მათსავე წინააღმდეგ არ მიმართოს, არ აიძულოს ისინი, რომ უარი თქვან უცნაურობებზე ან უარი თქვან ზოგიერთ ან ყველა მახასიათებელზე, რამაც ისინი, პირველ რიგში, უცნობები გახადა. „საჯარო, მაგრამ არა სამოქალაქო ადგილების“ მთავარი შტრიხი – მსგავსი ადგილების ოთხივე კატეგორია, რომელიც ზემოთ ჩამოითვალა, არის ინტერაქციის ქარბი რაოდენობა. თუ ფიზიკური სიახლოვეს – ადგილის გაზიარება – სრულიად ვერ ავიცილებთ თავიდან, ეს შეიძლება იყოს „ერთობის“ ('togetherness'), რომელსაც ის შეიცავს, გამონწვევის გაშიშვლება მისი მუდმივი მოსაწვევით მნიშვნელოვან შეხვედრებზე, დიალოგითა და ინტერაქციით. თუ უცნობების შეხვედრა არ შეიძლება აიცილო თავიდან, ადამიანს შეუძლია, სულ მცირე, გარიგებები მაინც აიცილოს. დაე, უცნობები, როგორც ვიქტორიანული ერის შვილები, იხილონ, მაგრამ არ

გაიგონონ მათი ან თუ მათი ხმების გაგონების თავიდან აცილება შეუძლებელია, სულ მცირე, არ ისმინებოდნენ მაინც. ამის აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ გახდეს ყველაფერი, რასაც ისინი შეიძლება ამბობენ, არარელევანტური და არ ჰქონდეთ რაიმე კავშირი იმასთან, რაც შეიძლება გაკეთდეს, უნდა გაკეთდეს და სასურველია, რომ გაკეთდეს.

ყველა მსგავსი საშუალება, რა თქმა უნდა, არის უბრალოდ სუსტი საზომი: მეორე ადგილზე მყოფი გადანყვეტები ან ბოროტებიდან ყველაზე ნაკლებად დამაზიანებელი და საზიზღარი. „საჯარო, მაგრამ არა სამოქალაქო ადგილები“ ადამიანს საშუალებას აძლევს, რომ ხელი დაიბანოს უცნობების გარემოცვაში და თავიდან აიცილოს რისკის შემცველი ურთიერთობები, დამამძიმებელი კომუნიკაციები, სტრესული მოლაპარაკებები და გამაღიზიანებელი კომპრომისები. თუმცა ისინი ვერ იცილებენ უცნობების შეხვედრებს; პირიქით, ისინი უშვებენ, რომ შეხვედრის აცილება შეუძლებელია – ისინი შეიქმნა და განლაგდა ამ ვარაუდის გამო. ისინი, ასე ვთქვათ, კურნავს იმ დაავადებას, რომელიც უკვე გავრცელდა და არა პროფილაქტიკური წამალი, რომელიც თერაპიას არასაჭიროს გახდიდა. და ყველა თერაპიამ, როგორც ჩვენ ვიცით, შეიძლება დაამარცხოს ან ვერ დაამარცხოს დაავადება. არსებობს ცოტა, თუ საერთოდ არსებობს, საიმედო თერაპიული რეჟიმები. შესაბამისად, რა კარგი იქნებოდა, რომ თერაპია გამხდარიყო არასაჭირო, ორგანიზმის იმუნოზაციის გზით დაავადების წინააღმდეგ. აქედან გამომდინარე, უცნობების კომპანიისგან თავის არიდება უფრო მიმზიდველი, უფრო უსაფრთხო პერსპექტივა ჩანს, ვიდრე უფრო რთული საშუალებები, რომ ნეიტრალიზაცია გაუკეთოს მათს არსებობას.

ეს შეიძლება პრობლემის გადანყვეტის საუკეთესო საშუალებად მოგვეჩვენოს, მაგრამ ის ნამდვილად არ არის

თავისუფალი თავისი საკუთარი საფრთხეებისაგან. იმუნური სისტემის დარღვევა არის საკმაოდ რისკისშემცველი რამ და შეიძლება აღმოჩნდეს დაავადების გამომწვევი საკუთარი ქმედებიდან გამომდინარე. გარდა ამისა, ორგანიზმის რეზისტენტულობის გამომუშავება გარკვეული საფრთხეების მიმართ, პრაქტიკულად, ზღუდავს მათ და გარდაქმნის მოწყვლადად სხვა საფრთხეების მიმართ. თითქმის არ არსებობს რომელიმე ჩარევა, რომელიც თავისუფალია საშინელი გვერდითი ეფექტებისგან: ცნობილია სრულიად საკმარისი სამედიცინო ჩარევები, რომ გაჩნდეს იატროგენული ავადმყოფობები – დაავადებები, რომლებიც წარმოიშვა სამედიცინო ჩარევის შედეგად და რომლებიც არანაკლებ (თუ მეტად არა) საშიშია, ვიდრე ისინი, რომლებსაც ის კურნავს.

როგორც რიჩარდ სენეტი აღნიშნავს,

ყვირილი კანონისათვის და ნესრიგისთვის არის დიდებული, როცა საზოგადოება არის ყველაზე მეტად იზოლირებული სხვა ხალხისაგან ქალაქში.

ქალაქები ამერიკაში, ბოლო ორი დეკადის განმავლობაში, ისე გაიზარდა ისე, რომ ეთნიკური ზონები გადაიქცა შედარებით ჰომოგენურად; შემთხვევითი არ არის, რომ უცხო სივრცეში გაიზარდა იმ ხარისხით, რომ ამ ეთნიკურმა საზოგადოებებმა შეწყვიტეს არსებობა.¹³

უნარი იმისა, რომ ცხოვრობდე განსხვავებებთან, რომ აღარ ვისაუბროთ იმაზე, რომ დატკბე ცხოვრებით და სარგებელი მიიღო მისგან, არ მოდის მარტივად და რა თქმა უნდა, არ არის საკუთარი იმპულსი. ეს უნარი არის ხელოვნება, რომელიც სხვა ხელოვნების მსგავსად მოითხოვს სწავლასა და ვარჯიშს. უუნარობა იმისა, რომ შეხვდე ადა-

მიანთა არასასიამოვნო პრულარულობას და ყველა გადაწყვეტილების კლასიფიკაციის/კატეგორიზების ამბივალენტურობა, პირიქით, არის თვითუკვდამყოფელი და თვითგამძლიერებელი: რაც უფრო ეფექტურია ჰომოგენურობისკენ სწრაფვა და მცდელობა, რომ გაანადგურო განსხვავებები, მით უფრო რთულია, რომ თავი იგრძნო სახლში უცნობებთან ერთად, მით უფრო საშიში გეჩვენება განსხვავება და ეს უფრო ღრმად და ძლიერად ინვევს გალიზიანებას. პროექტი, რომელიც მიზნად ისახავს, რომ დაიმალო ურბანული მულტი-ვოკალურობის სულიერი მხნეობის დამკარგავი ზემოქმედებისაგან კომუნალური ერთგვაროვნების, მონოტონურობისა და განმეორებადობის თავშესაფრებში, არის ისევე თვითგამანადგურებელი, როგორც – თვითმავალი. ეს შეიძლება ყოფილიყო ტრივიალური სიმართლე, რომ არა ის ფაქტი, რომ განსხვავებების გამო წყენა ასევე თავის თავსაც ადასტურებს: რადგანაც ერთგვაროვნებისკენ სწრაფვა ხდება უფრო ინტენსიური, ასევე იზრდება მიღებული საფრთხეებიც, რასაც წარმოადგენს „უცნობები ჭიმკართან“. საფრთხე, რომელიც წარმოდგენილია უცნობების კამპანიის მიერ არის კლასიკური თვით-დამაკმაყოფილებელი წინასწარმეტყველება. უფრო და უფრო მარტივი ხდება, რომ ერთმანეთში აურიო უცნობების ხედვა დაუცველობის გავრცელებულ შიშებთან; ის, რაც დასაწყისში უბრალოდ ნავარაუდევია იყო, იქცა სიმართლედ, რომელიც უკვე ბევრჯერ დამტკიცდა და საბოლოოდ, აშკარა და ნათელი გახდა.

პრობლემა ნელ-ნელა იქცევა მანკიერ წრედ. საერთო ინტერესებისა და გაზიარებული ბედის შესახებ მოლაპარაკებების წარმოების ხელოვნებით, რომელიც გამოუყენებელი რჩება და იშვიათად თუ ტარდება პრაქტიკაში, ნახევრად დავინწყებული ან არასდროს სათანადოდ ნასწავლია, „საერთო სიკეთის“ იდეასთან ერთად (რომ აღარაფერი ვთქვათ

„კარგ საზოგადოებაზე“) ეჭვიმტანილის, მუქარის გამომხატველის, ბუნდოვანის ან უტვინოს ბრენდის ქვეშ, ის ეძებს უსაფრთხოებას საერთო იდენტურობაში და არა გაზიარებული ინტერესების შესახებ შეთანხმებაში, რაც ხდება ყველაზე უფრო მგრძობიარე, ყველაზე ნაკლებად ეფექტური და მომგებიანი გზა, რომ ნახვიდე წინ. მაგრამ იდენტურობასთან დაკავშირებული პრობლემები და მისი თავდაცვა დაბინძურების წინააღმდეგ ქმნის საერთო ინტერესების იდეას, ყველაზე მეტად შეთანხმებულ საერთო ინტერესებს, ყველაზე მეტად წარმოუდგენელ და ახირებულ ინტერესებს და უნარი და სურვილი, მისდით მათ – სულ უფრო ნაკლებად სავარაუდოა, რომ გამოჩნდეს. როგორც შარონ ზუკინი აჯამებს უსიამოვნო სიტუაციას: „არავინ იცის, თუ როგორ უნდა ელაპარაკოს ვინმე სხვას“.

ზუკინი გვთავაზობს, რომ „საერთო ბედისწერის იდეალების გამოფიტვამ გააძლიერა კულტურის მიმზიდველობა“; თუმცა „საერთო ამერიკულ გამოყენებაში, კულტურა, პირველ რიგში, არის ეთნიკურობა, – ეთნიკურობა, თავის მხრივ, არის „კანონიერი ხერხი გარკვეული ნიშის ჩამოსაყალიბებლად საზოგადოებაში“.¹⁴ ნიშის ჩამოყალიბება, ეჭვქვეშ არ დავაყენოთ, ნიშნავს, პირველ რიგში, ტერიტორიულ განცალკევებს, უფლებას, რომ განაცალკევო „დაცული სივრცე“, რომელსაც სჭირდება დაცვა და ღირს დაცვად, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ის განცალკევებულია, რადგანაც ის გარშემორტყმულია დაცული საზღვრითი პოსტებით, რომლებიც იმ ადამიანებს აძლევს მხოლოდ შესვლის უფლებას, რომლებსაც „საერთო“ მახასიათებლები აქვთ და არავის სხვას. ტერიტორიული განცალკევების მიზანს, რომლის მიზანი სამეზობლოს ჰომოგენურობაა, ყველაზე უკეთ „ეთნიკური მიკუთვნებულობა“ ერგება, ვიდრე სხვა წარმოსაცვითი „იდენტურობა“

პოსტულირებული მახასიათებლები განსხვავებით სხვა მახასიათებლებისაგან, ეთნიკური მიკუთვნებულობის იდეა სემანტიკურად დატვირთულია. ის აქსიომატურად გვთავაზობს იმას, რომ ქორწინება შეიქმნა სამოთხეში, რომ ადამიანის არანაირ ძალისხმევას არ შეუძლია მისი ნაწილებად დაშლა, ერთგვარი წინასწარგანსაზღვრული კავშირია, რომელიც წინ უძღვის ყველა მოლაპარაკებასა და შესაძლო შეთანხმებას უფლებებსა და ვალდებულებებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჰომოგენურობა, რომელიც თითქოს აღნიშნავს, რომ ეთნიკური ორგანიზმები არიან ჰეტეროგენულები: არანაირი ადამიანური არტეფაქტი და რა თქმა უნდა, არანაირი ადამიანთა თაობების პროდუქტი არ არის ცოცხალი დღეს. გასაკვირი არ არის, რომ ეთნიკური მიკუთვნებულობა არის პირველადი არჩევანი, ვიდრე სხვა პოსტულირებული იდენტიტეტები, როცა საქმე ეხება საშიში, პოლიფონიური სივრცეიდან გასვლას, სადაც „არავინ იცის, თუ როგორ ელაპარაკოს ვინმე სხვას“ „დაცულ ნიშაში“, სადაც „ყველა ისეთივეა, როგორც სხვა“ და შესაბამისად, სალაპარო ცოტაა და ლაპარაკი – მარტივი. არ არის გასაკვირი, რომ ლოგიკისათვის შესაბამისი ყურადღების მიუპყრობლად, სხვა პოსტულირებული საზოგადოებები, მაშინ, როცა ითხოვენ საკუთარ „ნიშას საზოგადოებაში“, ისწრაფვიან, რომ მოიპარონ „ბუმბული ეთნიკური მიკუთვნებულობის ქუდიდან“ და აქტიურად შექმნან საკუთარი ფესვები, ტრადიციები, საერთო ისტორია და მომავალი, თუმცა, პირველ რიგში, მათი განცალკევებული და უნიკალური კულტურა, რომელიც მისი ნამდვილი და ნავარაუდევი უნიკალურობიდან გამომდინარე, ამტკიცებს, რომ არის „ღირებულება მისი განსაკუთრებული მახასიათებლებიდან გამომდინარე“.

არასწორი იქნებოდა ჩვენი დროის აღმდგარი კომუნიტარიზმის განმარტება, როგორც ჯერ კიდევ არასრულად ამო-

ძირკვეული ინსტინქტის ან მისწრაფების პრობლემა, რომლის მოდერნიზაციის შემდგომი პროგრესი, ადრე თუ გვიან არაეფექტური ან განმუხტული იქნება; თანაბრად არასწორი იქნება, რომ უარყო იგი, როგორც მიზეზის წამიერი მარცხი – სამწუხარო, თუმცა არა ნამდვილად ირაციონალურობის აცილებადი შემთხვევა, რასაც ამკარად შეუთავსებლობა აქვს იმასთან, რაც რაციონალურად თანმდევ „საზოგადო არჩევანს“ გულისხმობს. თითოეული სოციალური გარემოცვა თავის საკუთარ რაციონალურობის ტიპს აწესებს და საკუთარ მნიშვნელობას დებს რაციონალური ცხოვრების სტრატეგიის იდეაში. ბევრი შეიძლება ითქვას იმ ჰიპოთეზის მხადასაჭერად, რომელიც

კომუნიტარიზმის მიმდინარე სიმბოლო არის რაციონალური პასუხი „საჯარო სივრცის“ ნამდვილი კრიზისისადმი და ასეა პოლიტიკაზეც, როგორც ადამიანთა საქმიანობაზეც, რომლისთვისაც საჯარო სივრცე არის, როგორც სახლი.

პოლიტიკის სფერო ვიწროვდება საჯარო აღიარებამდე, ინტიმურობის საჯარო დემონსტრაციებამდე, საჯარო გამოძიებასა და პრივატული ღირსებებისა და მანკიერებების გაკიცხვამდე; საზოგადოებრივი აზრით ადამიანების საიმედოობის შესახებ კითხვებით, რაც ცვლის მოსაზრებას იმის შესახებ, რაც არის და უნდა იყოს პოლიტიკური საქმე; კარგისა და სამართლიანი საზოგადოების შესახებ ხედვით, რომელიც პრაქტიკულად გამქრალია პოლიტიკური დისკურსიდან – არ არის გასაკვირი, რომ (როგორც სენეტმა უკვე შენიშნა ოცი წლის წინ)¹⁵ ადამიანები „გახდნენ პასიური თვითმხილველები პოლიტიკური პერსონაჟისა, რომელიც მათ სთავაზობს თავის განზრახვებს, გრძნობებს და არა ქმედებებს, რასაც ისინი მოიხმარენ“. თუმცა, საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ მაცურებლები ბევრს არ ელოდებიან პოლიტიკოსებისგან, ისევე, როგორც ისინი არ ელოდებიან

სხვა პერსონაჟებისგან არაფერს, რომლებიც დღეს ყურადღების ცენტრში არიან, არაფერს, გარდა კარგი სანახაობისა. ასე, რომ, პოლიტიკური სანახაობები, როგორც სხვა საჯაროდ დადგმული სპექტაკლები, იქცევა იდენტიურობის პრიორიტეტულობის დამამტკიცებელ ულმოებელ და მონოტონურად დავინყებულ მესიჯად ინტერესების წინააღმდეგ; ან იქცევა მუდმივ საჯარო გაკვეთილად, რომ იდენტიურობა და არა ინტერესებია ის მთავარი, რაც რეალურად მნიშვნელობს და რომ, ის უფრო მნიშვნელოვანია, თქვენ ვინც ხართ და არა ის, რასაც თქვენ აკეთებთ. ზემოდან ქვემოთ, ეს არის სწორედ ნამდვილი „მე“-ს გამჟღავნება, რაც უფრო და უფრო ხდება ურთიერთობების სუბსტანცია ცხოვრებაში და საჯარო ცხოვრება, როგორც ასეთი; და სწორედ საკუთარი თავის გაგება არის ის, რაც იქცევა იმ ჩხირად, რომელზედაც ჩაძირული გემის სამაშველო ძეგნა, დიდი ალბათობით, მოექცევა, მას შემდეგ, რაც ინტერესებით მოცურავე ნავები ჩაიძირა. და სწორედ მაშინ, როგორც სენეტი გვთავაზობს, „თემის, საზოგადოების მხარდაჭერა ხდება თვითმიზანი; იმათი წმენდა, რომლებიც, სინამდვილეში, არ ეკუთვნის მას, თემის, საზოგადოების საქმე ხდება.“ უკვე აღარ არის საჭირო „მოლაპარაკებასა და უცხო პირების მუდმივი წმენდის შესახებ უარის თქმის ლოგიკური დასაბუთება“.

მცდელობები, რომელიც მიმართულია იქით, რომ „სხვა“, განსხვავებული, უცხო და უცხოელი გყავდეს დისტანცირებული და გადანყვეტილება, რომ თავიდან აიცილო კომუნიკაციის, მოლაპარაკებისა და საერთო მოვალეობის საჭიროება, არის არამართო შესაძლო, არამედ მოსალოდნელი პასუხი ეგზისტენციური გაურკვევლობისადმი, რომელიც ფესვგადგმულია სოციალური კავშირების ახალ არამყარობასა და ფლუიდურობაში.

ეს გადანყვეტილება, რა თქმა უნდა, კარგად ერგება ჩვენს თანამედროვე ობსესიურ კავშირს დაბინძურებასთან და წმენდასთან, ჩვენს ტენდენციასთან, რომ იდენტიფიცირება გავუკეთოთ პერსონალური უსაფრთხოების მამართ ნარმოშობილ საშიშროებას, რომელიც შეიძლება წარმოიშვას „უცხო სხეულების“ შემოჭრით და იდენტიფიცირება გავუკეთოთ უსაფრთხოებას დამუქრებისა გარეშე და დავიცვათ იგი „სისუფთავით“. მძაფრი ყურადღების ექცევა იმ სუბსტაციებს, რომლებიც სხეულში პირისა და ნესტოების გზით შედის, ან იმ უცხოელების, რომლებიც ჩუმად აღწევენ სხეულის სამეზობლოში. ისინი გვერდიგვერდ თავსდებიან ერთსა და იმავე კოგნიტურ სისტემაში. ორივე გამოთქვამს დაუყოვნებლივ სურვილს, რომ „ამოიღოს ის (ისინი) ჩემი (ჩვენი) სისტემიდან“.

მსგავსი სურვილები ერწყმიან, ერთიანდებიან და კონდენსირდებიან ეთნიკური განცალკევების პოლიტიკაში და განსაკუთრებით, „უცხოელების“ მოზღვაების წინააღმდეგ დასაცავად. როგორც ჟორჟ ბენკომ თქვა,¹⁶

არსებობენ სხვები, რომლებიც არიან კიდეც უფრო „სხვები“, ვიდრე „სხვები“, უცხოელები. რათა გამოვრიცხოთ ადამიანები, როგორც უცხოელები, რადგანაც ჩვენ არ შეგვიძლია გავუგოთ სხვას, ადასტურებს სოციალურ პათოლოგიას.

პათოლოგია თავისუფლად შეიძლება განვითარდეს, მაგრამ ეს არ არის გონების პათოლოგია, რომელიც ამაოდ ცდილობს მისცეს მნიშვნელობა მსოფლიოს, რომელიც მოკლებულია სტაბილურობისა და სანდოობის მნიშვნელობას, არამედ ეს არის საჯარო სივრცის პათოლოგია, რამაც პოლიტიკის პათოლოგიამდე მიგვიყვანა: დიალოგისა და მო-

ლაპარაკების ხელოვნების ჭკნობა და დასუსტება, გაქცევის ტექნიკის გამოცვლა და მონაწილეობასა და საერთო ვალდებულებების გამოტოვება.

„არასოდეს ელაპარაკო უცნობებს“ – ერთხელ ეს გაფრთხილება მისცეს შენუხებულმა მშობლებმა თავიანთ უბედურ შვილებს – დღეს კი ეს გახდა ზრდასრული ნორმალურობის სტრატეგიული პრინციპი. ეს პრინციპი გადაკეთდა, როგორც რეალური ცხოვრების წინდახედული წესი, სადაც უცნობები არიან ადამიანები, რომელთანაც ინდივიდები უარს ამბობენ, რომ ილაპარაკონ. ხელისუფლებები უმწეონი არიან, რომ დაუპირისპირდნენ მათი სუბიექტების ეგზისტენციურ არასაიმედოობასა და შიშს მის ფესვებში, ისინი ზედმეტად მონადინებულნი და ბედნიერები არიან, რომ სამსახურს უწევენ მას. გაერთიანებული ფრონტი „იმიგრანტებს“ შორის, რომელიც „განსხვავებულის“ ყველაზე სავსე და ყველაზე შესამჩნევი განსახიერებაა, გვპირდება, რომ მივა იმდენად ახლოს, რამდენადაც დამაჯერებელია, რომ შეფუთოს შეშინებული და დეზორიენტირებული ინდივიდების დიფუზური ასორტიმენტი „ეროვნული საზოგადოების“ რაღაც ბუნდოვნად შემხსენებელთან ერთად და ეს არის ის ერთერთი იმ მცირე სამუშაოთა შორის, რისი გაკეთებაც ჩვენი დროის ხელისუფლებებს შეუძლიათ გააკეთონ.

ჯორჯ ჰაზელტონი მემკვიდრეობის პარკი იქნებოდა ადგილი, სადაც საბოლოოდ, გამვლელებს თავისუფლად შეეძლებოდათ ერთმანეთთან ლაპარაკი. ისინი თავისუფლად ილაპარაკებდნენ, რადგანაც მათ ძალიან ცოტა ექნებოდათ სალაპარაკო – გარდა რუტინისა და საერთო ფრაზების გაცვლისა, რომლებიც არ იწვევს არანაირ უთანხმოებას, მაგრამ ასევე არ აქვს მოვალეობა. მემკვიდრეობის პარკის საზოგადოების ოცნება „სისუფთავის“ შესახებ, შეიძლება მიიღწეს მხოლოდ განთავისუფლებისა და ჩატეხილი კავშირების ფასად.

მოდერნულობა, როგორც დროის ისტორია

როცა ბავშვი ვიყავი (და ეს მოხდა სხვა დროსა და სხვა სივრცეში), საკმაოდ გავრცელებული იყო კითხვა: „რამდენად შორსაა ის აქედან იქამდე?“, რომლის პასუხი იყო: „დაახლოებით, ერთი საათი ან ოდნავ ნაკლები, თუ აქტიურად ივლი“. შედარებით უფრო ძველ დროში, ვიდრე ეს ჩემი ბავშვობის დროა, მე ვვარაუდობ, რომ უფრო გავრცელებული პასუხი იყო, „თუ თქვენ ახლა დაინწყობთ, თქვენ იქ იქნებით დაახლოებით შუადღით“ ან „უმჯობესია, ახლა დაინწყობთ, თუ თქვენ გინდათ, რომ იქ მზის ჩასვლამდე იყოთ“. დღეს, თქვენ შეგიძლიათ გაიგონოთ გარემოებებიდან გამომდინარე, მსგავსი პასუხები. თუმცა, ჩვეულებრივ, მას შეიძლება წინს უსწრებდეს თხოვნა, რომ იყოს უფრო კონკრეტული: „მანქანა გყავთ? ან თქვენ ფეხით ნასვლას გულისხმობთ?“

„მორეული“ და „გრძელი“, ისევე, როგორც „ახლო“ და „მაღე“, ნიშნავდა თითქმის იგივეს: რა ბევრი და რა ცოტა ძალისხმევა სჭირდებოდა ადამიანს, რომ დაეფარა გარკვეული დისტანცია – ყოფილიყო ის ფეხით, ხენით ან მოსავლის ალებით. თუ ადამიანები იძულებულები იყვნენ, რომ განემარტათ ის, თუ რას გულისხმობდნენ ისინი „სივრცესა“ და „დროში“, ისინი იტყოდნენ იმას, რომ „სივრცე“ არის ის, რისი დაფარვაც შენ შეგიძლია მოცემულ დროში, როცა „დრო“ არის ის, რაც შენ გჭირდება მის დასაფარად. თუმცა, თუ უფრო მეტად არ დავაძალებთ, ისინი არ ითამაშებენ განმარტების თამაშს საერთოდ. და რატომ უნდა ითამაშონ? უმრავლესობა რამეებს, რომელიც ყოველდღიურ ცხოვრებაშია ჩაფლული, ადამიანი საკმარისად იგებს, სანამ მას არ სთხოვენ მის განმარტებას; და თუ არ სთხოვენ, ადამიანს საეჭვოა, რომ სჭირდებოდეს მათი განმარტება, პირველ

რიგში. ის, თუ როგორ გვესმოდა ის რამეები, რომლებსაც ჩვენ ახლა „სივრცესა“ და „დროს“ ვუნოდებთ, იყო არა უბრალოდ დამაკმაყოფილებელი, არამედ ისეთივე ზუსტი, როგორიც საჭირო იყო, რადგანაც ‘wetware’ (კომპიუტერული სიზუსტით მომუშავე ბიოლოგიური არსებები) – ადამიანები, ხარები და ცხენები – დებდნენ ძალისხმევას და აწესებდნენ ლიმიტებს. ადამიანის ფეხების ერთი წყვილი შეიძლება განსხვავებული იყო მეორისაგან, მაგრამ ერთი წყვილის ჩანაცვლება მეორეთი არ მოგვცემს საკმაოდ დიდ განსხვავებას, რომ მოვითხოვოთ შესაბამისი ზომების მიღება, რომელიც განსხვავებულია ადამიანის კუნთების სიძლიერისაგან.

საბერძნეთის ოლიმპიური თამაშების დროს, არავინ ფიქრობდა ბილიკზე ან ოლიმპიურ რეკორდებზე, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ მათ გაეუმჯობესებაზე. რამე სხვის გამოგონება და გამოყენება, გარდა ადამიანის ან ცხოველის კუნთების ძალისა, საჭირო იყო ისეთი იდეებისა და გადაწყვეტილებებისთვის, რომელიც მნიშვნელობას მიანიჭებდნენ ადამიანების უნარებს შორის განსხვავებებს, რათა ემოდრავათ, ყოფილიყვნენ ჩაფიქრებულნი და ხელი შეეწყობთ პრაქტიკისთვის – და ასე, დროის პრეისტორია, ლიმიტირებული პრაქტიკის გრძელი ისტორია, დასრულდა და დროის ისტორია დაიწყო. დროის ისტორია დაიწყო მოდერნულობით. ნამდვილად, მოდერნულობა, სხვა ყველაფერთან ერთად, შეიძლება, ყველაზე მეტად, ვიდრე სხვა დანარჩენი, არის დროის ისტორია: მოდერნულობა არის დრო, როცა დროს აქვს ისტორია.

თუ ვინმე ისტორიულ წიგნებს ეძებს იმ მიზეზით, რომ სივრცე და დრო, ოდესღაც შერეული ადამიანთა ცხოვრება-მუშაობაში, რატომ დაიშალა ნაწილებად და დაკარგა ერთმანეთთან კავშირი ადამიანთა ფიქრებსა და პრაქტიკაში, შეიძლება შეხვდეს, რომ აღმოჩენების ამაღლევებელ

ისტორიებს, რომლებიც გონების მამაცმა რაინდებმა ჩაიდინეს – უშიშარმა ფილოსოფოსებმა და მამაცი მეცნიერებმა. ვიღაც გაიგებს ასტრონომების შესახებ, რომლებიც ზომავენ დისტანციებსა და ციური სხეულების სიჩქარეს, ნიუტონზე, რომელიც ითვლის ზუსტ კავშირებს „ფიზიკური სხეულის“ აჩქარებასა და დისტანციას შორის, რომელსაც და მის გულმოდგინე ძალისხმევას, რათა გამოსახოს ყველაფერი ეს ციფრებში – იმათ შესახებ, რომლებიც ყველაზე აბსტრაქტულები და ობიექტურები არიან ყველა წარმოსახვით საზომებს შორის; ან იმის შესახებ, რომ კანტზე საკმარისად მოახდინეს შთაბეჭდილება მისმა მიღწევებმა, რათა წარმოედგინა სივრცე და დრო, როგორც ადამიანის კოგნიციის ორი ტრანცენდენტულად განცალკევებული და თანაზიარად დამოუკიდებელი კატეგორია. და მაინც, მიუხედავად ამისა, გამართლდა ფილოსოფოსების მტკიცება, რომ ეფიქრათ, რომ მარადიულობის ასპექტის ქვეშ (Sub specie aeternitatis), ეს არის ყოველთვის უსასრულობისა და მარადიულობის ნაწილი, მისი უკანასკნელი ნაწილი კი, ამჟამად, მდებარეობს ადამიანურ პრაქტიკაში, რომელიც ამზადებს „ეპისტემოლოგიურ საფუძველს“ ფილოსოფიური და სამეცნიერო რეფლექსიისა და ემპირიული მატერიალისთვის, რომელიც შეიძლება შეურიო მარადიულ ჭეშმარიტებაში; ეს შეზღუდვა, სინამდვილეში, ასხვავებს დიად მოაზროვნეებს იმათგან, ვინც ისტორიაში შევიდა, როგორც თავცარიელი მეზღაპრე, მითების შემქმნელი, პოეტი და სხვა სიზმრების მეოცნებენი. ასე, რომ, რამე უნდა მომხდარიყო ადამიანური პრაქტიკის გასაქანსა და შესაძლებლობაში დროისა და სივრცის სუვერენულობისათვის, რათა მოულოდნელად ჩაგეხედა ფილოსოფოსის თვალეში.

ეს „რადაც“ იყო, როგორც ჩვენ შეიძლება მივხვდეთ, ტრანსპორტირების კონსტრუქცია, რომელიც შეიძლება გა-

დაადგილდეს უფრო სწრაფად, ვიდრე ადამიანის ან ცხენის ფეხებს შეეძლოთ ოდესმე; და ტრანსპორტირების საშუალებები, რომლებიც, მკვეთრ კონტრასტშია იმასთან, რაც ადამიანსა და ცხენებს შეეძლოთ გაეკეთებინათ უფრო სწრაფად და სწრაფად, ისე, რომ დაეფარათ უფრო და უფრო მეტი დისტანცია სულ უფრო ნაკლებ დროში. როდესაც მსგავსი არა-ადამიანური და არა-ცხოველური სატრანსპორტო საშუალებები გამოჩნდა, დრომ, რომელიც საჭირო იყო მოგზაურობისთვის, შეწყვიტა, რომ ყოფილიყო დისტანციისა და მოუქნელი 'wetware'-ის (კომპიუტერული სიზუსტით მომუშავე ბიოლოგიური არსებები) დამახასიათებელი ნიშანი; ნაცვლად ამისა, ის გახდა მოგზაურობის ტექნიკის ატრიბუტი. დრო გარდაიქმნა „კომპიუტერული სისტემის შემადგენელი მონყობილობების“ (hardware) პრობლემად, რომლის გამოგონებაც, შექმნაც, აპროპრიაცია, გამოყენებაც და კონტროლიც შეეძლოთ ადამიანებს და არა უიმედოდ არაელასტიური „wetware“-ისა და აშკარად ცვალებადი და ახირებული ქარისა თუ წყლის ახირებული ძალებისა, რაც ინდიფერენტული იყო ადამიანთა მანიპულაციების მიმართ; ზუსტად ასევე, დრო გახდა მინებისა თუ ზღვების ინერტული და უცვლელი ზომების დამოუკიდებელი ფაქტორი. დრო იყო განსხვავებული სივრცისაგან, რადგანაც მისგან განსხვავებით, ის ცვალებადი და მანიპულირებადია; ეს გახდა დესტრუქციის ფაქტორი: დინამიკური პარტნიორი დროისა და სივრცის კანონიერ ქორწინებაში.

ბენჟამინ ფრანკლინმა დიდებულად გამოცხადა, რომ დრო ფული. მას შეეძლო, ეს განაცხადი დამაჯერებლად ეთქვა, რადგანაც მას უკვე ჰქონდა განსაზღვრული ადამიანი, როგორც „ხელსაწყოს-გამკეთებელი ცხოველი“. კიდევ ორი საუკუნის გამოცდილების შეჯამებით, ჯონ ფიდჯერალდს, 1961 წელში, შეეძლო ერჩია თავის უმცროსი

კოლეგა-ამერიკელებისთვის, რომ „ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ დრო, როგორც ხელსაწყო და არა, როგორც ტახტი.“ „დრო გადაიქცა ფულად მას შემდეგ, რაც ის გადაიქცა ხელსაწყოდ (ან იარაღად?), რომელიც უმთავრესად გამოყენებულია სივრცის წინააღმდეგობის გადაძალვის მუდმივ მცდელობაში: დისტანციის შემცირება, წინააღმდეგობის მნიშვნელობის „სიშორის“ მოცილება, რომ აღარაფერი ვთქვათ ლიმიტზე, რომელიც ადამიანის ამბიციებს აქვთ. ამ იარაღით აღჭურვილ ადამიანს შეეძლო დაესახა თავისი თავის წინაშე სივრცის დაპყრობის ამოცანა და მთელი სერიოზულობით, ამ ამოცანის განხორციელება.

მეფეები, ალბათ, უფრო კომფორტულად მგზავრობდნენ, ვიდრე მათი მამულის მმართველები და ბარონები – უფრო მოხერხებულად, ვიდრე მათი ყმები. მაგრამ, საერთო ჯამში, არცერთ მათგანს არ შეეძლო, სხვებთან შედარებით, ბევრად სწრაფად მოგზაურობა. Wetware ადამიანებს ხდიდა თანასწორს; კომპიუტერული სისტემის შემადგენელმა მონყობილობებმა (hardware) ისინი განსხვავებულები გახადა. ეს განსხვავები (განსხვავებით ადამიანის კუნთების სხვადასხვაგვარობისაგან მიღებული განსხვავებისაგან) იყო ადამიანის ქმედებების შედეგი, სანამ მათ (ამ განსხვავებებს) შეეძლოთ, რომ გამხდარიყვნენ მათივე ეფექტურობის პირობები და სანამ ისინი შეიძლებოდა გამოყენებულიყო, რათა მეტი განსხვავება წარმოქმნილიყო. ეს განსხვავებები კი იყო უფრო ღრმა და ნაკლებად საკამათო, ვიდრე აქამდე. მოვიდა ორთქლი და შიდა წვის ძრავები, შესაბამისად, ბიოლოგიურ არსებებზე დაფუძნებული თანასწორობა წარსულს ჩაბარდა. ზოგ ადამიანს შეეძლო ჩასულიყო, იქ, სადაც მას უნდოდა, ყველა ადამიანზე ადრე. მათ ასევე შეეძლოთ თავი აეცილებინათ გამოდევნებისაგან და ეფექტურად გაენიათ წინააღმდეგობა იმისთვის, რომ ვინმეს დაეჭირა, შეენელებინა

ან შეეჩერებინა. მას, ვინც მგზავრობდა უფრო სწრაფად, შეეძლო პრეტენზია ჰქონოდა მეტ ტერიტორიაზე და როცა ამას გააკეთებდა, კონტროლი გაენია მასზე, რუკა დაეტანა და ზედამხედველობა გაენია მისთვის – ისე, რომ ჰყოლოდა კონკურენტები – კონკურენტულ მდგომარეობაში და კანონის დამრღვევები – ფარგლებს გარეთ.

მოდერნული ერის დასაწყისი, ადამიანმა შეიძლება დაუკავშიროს ადამიანთა ცვალებადი პრაქტიკების სხვადასხვა ასპექტებს, მაგრამ დროის ემანსიპაცია სივრცისაგან, მისი სუბორდინაცია ადამიანთა გამომგონებლობისა და ტექნიკური შესაძლებლობების მიმართ, შესაბამისად, მისი დაწესება სივრცის წინააღმდეგ, როგორც სივრცის დაპყრობისა და მიწის აპროპრიაციის ინსტრუმენტი, არ არის ცუდი დრო, რომ დაიწყო ანგარიშსწორება ნებისმიერი სხვა გამგზავრებიდან. მოდერნულობა დაიბადა აქსელერაციის ვარსკვლავებისა და მიწის დაპყრობის ქვეშ და ეს ვარსკვლავები ფორმირებას უკეთებენ თანავარსკვლავედებს, რომლებიც შეიცავენ ყველა ინფორმაციას მისი ხასიათის, ქცევებისა და ბედის შესახებ. საჭიროა მხოლოდ ნასწავლი სოციოლოგი და არა – მდიდარი წარმოსახვის მქონე ასტროლოგი, რომ წაიკითხოს იგი.

ამიერიდან, დროსა და სივრცეს შორის კავშირი უნდა ყოფილიყო პროცესუალური, შეცვლადი და დინამიკური და არა – წინასწარგანსაზღვრული და უმოქმედო. „სივრცის დაპყრობა“ უკვე ნიშნავდა უფრო სწრაფ მანქანებს. აჩქარებული მოძრაობა ნიშნავდა უფრო დიდ სივრცეს და მოძრაობადა აქსელერაცია იყო სივრცის გაფართოების ერთადერთი საშუალება. ამ დევნაში, სივრცითი გაფართოება იყო თამაშის სახელი, სივრცე – ფსონი; სივრცე იყო ფასეულობა, დრო კი – ინსტრუმენტი. რათა ფასეულობის მაქსიმიზირება მომხდარიყო, საჭირო იყო ინსტრუმენტების

დაჩქარება: „ინსტრუმენტების რაციონალურობის“ უდიდესი ნაწილი, რომელიც, როგორც მაქს ვებერმა შემოგვთავაზა, იყო მოდერნული ცივილიზაციის ოპერატიული პრინციპი, ფოკუსირებულია ამოცანების უფრო სწრაფად შესრულების კონსტრუირების გზებზე, მაშინ, როცა „არაპროდუქტიულ“, უმოქმედო, ცარიელ და შესაბამისად, დაკარგულ დროს გამოირიცხავს; ან, რომ მოეყოლა იგივე ისტორია ეფექტების და არა მოქმედების საშუალებების თვალსაზრისით, ის ფოკუსირდა სივრცის ობიექტებით უფრო მჭიდროდ შევსებაზე და სივრცის გაფართოებაზე, რომელიც შეიძლება შევსებულიყო მოცემულ დროში. დეკარტის სივრცის მოდერნული დაპყრობის ზღურბლზე, ის მიუთმენლად ელის სივრცით იდენტიფიცირებულ არსებობას და ყველაფერს, რაც მათემატიკურად არსებობს, საზღვრავს, როგორც სხეულებრივ რეალობას (*res extensa*). (როგორც რობ შილდსმა თქვა ენამოსწრებულად, შეიძლება პერიფრაზი გაფუკეთოთ დეკარტის ცნობილ „*cogito*“-ს (აზროვნების წესს), მისი მნიშვნელობის დამახინჯების გარეშე, როგორც „მე ვიკავებ სივრცეს, მაშასადამე, ვაზროვნებ.“)!¹⁷ იმ დროს, როცა ეს დაპყრობა დასასრულისკენ წავიდა, მიშელ დე სერტომ, უკან მოხედვის შემდეგ თქვა, რომ ძალა იყო ტერიტორიასა და საზღვრებში. (როგორც ტიმ კრესველმა ახლახანს შეაჯამა დე სერტის ხედვა, „ძლიერთა იარაღი არის კლასიფიკაცია, საზღვრების განსაზღვრა, დაყოფა. ძლიერი უდავოდ დამოკიდებულია რუკების დატანაზე“;¹⁸ ყურადღება მიაქციეთ იმას, რომ ყველა ჩამოთვლილი იარაღი არის ოპერაცია, რომელიც სივრცეზე სრულდება). შეიძლება ითქვას, რომ განსხვავება ძლიერსა და სუსტს შორის არის განსხვავება რუკაზე დატანილ ტერიტორიის გამოსახულებასა – რომელიც მკავრად დაცულია და მჭიდროდ კონტროლირებადია – და იმ ტერიტორიას შორის, რომელიც ღიაა შეჭრისთვის, საზღვრების

ხელახლა დახატვისთვის და რუკების განახლებისთვის. მიწიუმ, ის გახდა და დარჩა ასეთად მოდერნული ისტორიის უდიდესი დროის განმავლობაში.

მძიმე მოდერნულობიდან მსუბუქ მოდერნულობამდე

ისტორიის ამ ნაწილს, რომელიც ახლა დასასრულს უახლოვდება, და რომლის სახელი, უკეთესი სახელის არქონის გამო, შეიძლება დუბლირებულ იქნას, როგორც „hardware“, ან მძიმე მოდერნულობა – მოცულობით შეპყრობილი მოდერნულობა, „რაც უფრო დიდი – მით უკეთესი“ სახის მოდერნულობა, „ზომა არის ძალა, მოცულობა – წარმატების“ ტიპის. ეს იყო hardware-ერა. მძიმე და კიდევ უფრო ვეებერთელა მანქანების ეპოქა, კიდევ უფრო გრძელი ქარხნების კედლებით, კიდევ უფრო ფართოდ შემოღობილი ქარხნების საამქროებით, სულ უფრო ხალხმრავალი ბრიგადების ჩაყლაპვითა და მძიმე რელსების მანქანებითა და გიგანტური ოკეანური ლაინერებით. სივრცის დაპყრობა იყო უზენაესი მიზანი – ჩაეჭიდო მის, რაც შეიძლება დიდ ნაწილს, დაიჭირო იგი, მონიშნო იგი ყველგან საკუთრების ხელშესახები ნიშნებით და „არ შემოხვიდე“ დაფებით. ტერიტორია იყო მოდერნულობის აკვიატების ერთერთი ყველაზე ბასრი იდეა, მისი მოპოვება გახდა ერთერთი ყველაზე ძალადობრივი მოდერნულ იძულებებს შორის – მაშინ, როცა ის იცავდა საზღვრებს, მან დიდი როლი შეასრულა ყველაზე ყველგანმყოფი, დრეკადი და სასტიკად ზრდად მოდერნულ ადიქციებში.

მძიმე მოდერნულობა იყო ტერიტორიული დაპყრობების ერა. სიმდიდრე და ძალა მტკიცედ იყო ფესვგადგმული ან ჩამარხულია მოცულობით ვეებერთელა მიწის შიგნით, მძიმედ და უძრავად, როგორც რკინის მადნის ფენები და ქვანახშირის დაბადების ადგილები. იმპერიები ვრცელდებოდა, რათა შეეცხო თითოეული დედამიწის თითოეული კუთხე: მხოლოდ სხვა იმპერიების თანახმად ან უმჯობესი ძალა აწესებდა ლიმიტებს მათს გაფართოებაზე. ყველაფერი, რაც იყო კონკურენტი იმპერიების სამეფოების სადარაჯოებს შორის, ითვლებოდა უსარგებლოდ, არავის მიწად, შესაბამისად, ცარიელ სივრცედ და ცარიელი სივრცე იყო გამოწვევა მოქმედებისათვის და საყვედური – უსაქმურებისათვის. (იმ დროის პოპულარული მეცნიერება შესანიშნავად აცნობიერებდა ეპოქის ხასიათს, როცა ახდენდა ერისკაცების ინფორმირებას იმასთან დაკავშირებით, რომ „ბუნება არ ითმენს სიცარიელეს.“) კიდევ უფრო თავგზადამაბნეველი და ნაკლებად გასაძლები იყო მოსაზრება დედამიწის „ცარიელი ადგილების“ შესახებ: კუნძულები და არქიპელაგები, ჯერ ისევ გაუგონარნი და რუკაზე მოუხაზავნი, მიწები, რომლებიც მათ აღმოჩენასა და კოლონიზებას ელოდნენ, კონტინენტების უპატრონოდ მიტოვებული და არამოთხოვნადი შიდა ნაწილები, უთვალავი „წყვდიადის გულები“, რომლებიც ითხოვენ სინათლეს. უშიშარი მკვლევრები იყვნენ ახალი დროის გმირები, ვალტერ ბენჭამინის „მეზღვაურის ისტორიების“ მოდერნული ვერსიები, ბავშვობის ოცნებები და ზრდასრულთა ნოსტალგია; ენთუზიაზმით ხვდებოდა მათ გამგზავრებას და ხვდებოდა პატივით, როცა ბრუნდებოდნენ, აქსპედიციიდან ექსპედიციამდე გზაბნეული დადიოდა ჯუნგლებში, ბურქებში ან მუდმივად ნოტიო ნიადაგში, რათა ეპოვნა კიდევ ერთი რუკაზე დაუტანელი მთის ქედი, ტბა ან პლატო. ასევე მოდერნული სამოთხე, როგორც ჯეიმს ჰილტონის შანგრი-

ლა, იყო“, ჯერ კიდევ „აღმოუჩენელი“ ადგილი, ფარული და მიუწვდომელი, სადღაც ფეხდაუდგმელი და გაუვალი მთების მასებს ან სასიკვდილო უდაბნოებს მიღმა, რომლის ბილიკის დასასრული ჯერ კიდევ უნდა გაიკვალოს. თავგადასავალი და ბედნიერება, სიმდიდრე და ძლევამოსილება იყო გეოგრაფიული კონცეფციები ან „მინის საკუთრებები“, რომლებიც მიბმულნი იყვნენ თავიანთ ადგილთან, უძრავნი და არა ტრანსფერირებადნი. ყველაფერი ეს ითხოვდა შეუღწევად კედლებს, მჭიდრო და შეკრულ საგუშაგოებს, ფხიზელ საზღვრის მცველებს და ადგილმდებარეობის გასაიდუმლოებას. (მეორე მსოფლიო ომის ერთერთი ყველაზე მკაცრად დაცულმა საიდუმლოებამ, ამერიკული ავიაბაზამ, საიდანაც 1942 წელს უნდა დაწყებულიყო სასიკვდილო თავდასხმა ტოკიოზე, მიიღო ზედმეტსახელი „შანგრი-ლა“).

სიმდიდრე და ძალაუფლება, რომელიც დამოკიდებულია ზომასა და hardware-ის ხარისხზე, ხშირად შეიძლება იყოს ინერტული, უმართავი და მოუხერხებელი გადაადგილებისთვის. ორივე არის „განხორციელებული“ და დამაგრებული, დამაგრებული რკინასა და ბეტონზე და გაზომილი მათი მოცულობითა და წონით. ისინი იზრდებიან იმ ადგილის გადიდებით, რომელსაც ისინი იკავებენ და დაცულნი არიან ამ ადგილის დაცვით: ეს ადგილი, ერთდროულად, არის მათი კერა, ციხე-სიმაგრე და ციხე. დანიელ ბელმა აღწერა ერთერთი ყველაზე ძლიერი, შესაშური და ყველაზე მეტად მიმბაძველი მსგავსი კერა/ციხე-სიმაგრე/ციხე: ჯენერალ მოტორსის ქარხანა „Willow Run“ მიჩიგანში.¹⁹ ადგილი, რომელიც დაკავებული ჰქონდა სანარმოს, იყო მილის მეოთხედის ორი-მესამედი. ყველა მასალა, რაც საჭირო იყო მანქანის წარმოებისთვის, გროვდებოდა ერთ გიგანტურ სახურავზე, ერთ საზარელ გალიაში. ორივე, ძალაუფლებისა და კონტროლის ლოგიკა, დაფუძნებული იყო „შიდას“ „გარესა-

გან“ მკაცრ განცალკევებაზე და ამ ორ შორის საზღვრების ყურადღებიან დაცვაზე. ორივე ლოგიკა, ერთად ნარევი, განხორციელებული იყო ზომის ლოგიკით და ორგანიზებული ერთი პრინციპის ირგვლივ: რაც უფრო დიდია, მით უფრო ეფექტურია. მოდერნულობის უფრო მძიმე ვერსიაში, პროგრესი ნიშნავდა ზომის გაზრდასა და სივრცულ გაფართოებას.

ეს იყო დროის რუტინიზაცია, რომელიც მთლიანად იჭერდა ადგილს, კომპაქტურად და ემორჩილებოდა ჰომოგენურ ლოგიკას. (ბელი იყენებდა რუტინიზაციის ძირითად ინსტრუმენტს, როცა ასეთ დროს „მეტრულს“ ეძახდა).

სივრცის დაპყრობის პროცესში, დრო უნდა ყოფილიყო დამთმობი და მოქნილი, და პირველ რიგში, შემცირებადი, „სივრცითი შთანთქმის“ გაზრდის ხარჯზე, რაც თითოეული ერთეულის შესაძლებლობაა: 80 დღე დედამინის გარშემო იყო მიმზიდველი ოცნება, მაგრამ ამის გაკეთება რვა დღეში იყო კიდევ უფრო უსაზღვროდ დამატყვევებელი. ლა-მანშის სრუტეზე გადაფრენა და შემდეგ ატლანტის ოკეანეზე, იყო საკვანძო მოვლება, რომლის შედეგადაც პროგრესი გაიზომა. თუმცა, როცა საქმე დაპყრობილი სივრცის გამაგრებაზე მივიდა, მისი მოთვინიერების, კოლონიზაციისა და „მოშინაურებისთვის“ მოუდრეკელი, ერთფეროვანი და მოუხელთებელი დრო იყო საჭირო: დრო, რომელიც შეიძლება დაიჭრას ერთნაირი სისქის ნაჭრებად, ერგება იმას, რომ იყო მონოტონური და უცვლელი თანმიმდევრობა. სივრცე ნამდვილად „დაპყრობილი“ იყო, როცა კონტროლირებადი იყო და კონტროლი, პირველ რიგში, ნიშნავდა „დროის მოთვინიერებას“, მისი შინაგანი დინამიკის განეიტრალებას: მოკლედ რომ ვთქვათ, დროის ერთგვაროვნებასა და კოორდინაციას. შესანიშნავი და ამაღლებელი იყო ნილოსის წყაროებამდე მიღწევა, მანამ, სანამ სხვა მკვლევარებმა აღმოაჩინეს იგი,

მაგრამ მატარებელი, რომელიც განრიგს უსწრებდა, ან ავტომობილის დეტალები, რომლებიც სხვა ნაწილებზე უფრო ადრე ჩამოდიოდა კონვეიერზე, იყვნენ მძიმე მოდერნულობის ყველაზე საშინელი კომპარები.

რუტინიზებულმა დრო გააერთიანა ძალები მაღალი ავტორის კედლებით, მავთულხლართებითა ან გატეხილი მინით და მჭიდროდ დაცული კარიბჭით, რომელიც ადგილს იცავს გარედან შემოჭრილი პირებისაგან. მან, ასევე, პრევენცია გაუკეთა ადგილის შიგნით იმას, რომ ყველაფერი ყოფილიყო მათი სურვილისამებრ. „ფორდისტული ქარხანა“, რომელიც ინჟინერიის რაციონალურობის ყველაზე სასურველი და სახარბიელო მოდელი იყო მძიმე მოდერნულობის დროში, იყო ადგილი პირისპირი შეხვედრის ადგილი, მაგრამ აგრეთვე, საქორწინო ფიცის „სანამ სიკვდილი არ დაგვაშორებს“ ტიპი კაპიტალსა და შრომას შორის. ქორწილი იყო მოხერხებულობის ან საჭიროებისათვის, თითქმის არასდროს – ქორწილი სიყვარული, მაგრამ ის უნდა გაგრძელებულიყო „სამუდამოდ“ (ნებისმიერი რამ, რაც შეიძლება ნიშნავდეს ინდივიდუალური ცხოვრების თვალსაზრისით) და უფრო ხშირად, ეს ასე არ იყო. ქორწინება, ძირითადად, მონოგამიური იყო ორივე პარტნიორისთვის. განქორწინებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო. უკეთესი იყო, თუ უარესი, პარტნიორები ვალდებულები იყვნენ, რომ დარჩენილიყვნენ ერთმანეთის კომპანიაში, არცერთს არ შეეძლო ერთმანეთის გარეშე გადარჩენა.

რუტინიზებულმა დრომ შრომა მიაჯაჭვა მიწას, მაშინ, როცა ქარხნების შენობების მასიურობამ, მანქანების სიმძიმემ და საბოლოოდ, მაგრამ არა მისი მნიშვნელობის მიხედვით, პერმანენტულად შებოჭილმა შრომამ დატვირთა და „შებოჭა“ კაპიტალი. არც კაპიტალი და არც შრომა არ იყვნენ დიდი სურვილით განმსჭვალულნი და არც შეეძლოთ,

რომ ემოძრავათ. როგორც ყველა ქორწინებაში, სადაც არ იყო უმტკივნეულო განქორწინების დამცავი სახურავი, ერთად ცხოვრების ისტორია სავსეა ხმაურითა და სიბრაზით, სავსეა ბოროტების ძალადობრივი ამოხეთქვითა და მონიშნულია, გარკვეულწილად ნაკლებად დრამატული, მაგრამ უფრო უმონყალო და მდგრადი, ხშირად, სასანგრო ომით. თუმცა, პლებებს არასდროს არ უფიქრიათ ქალაქის დატოვება; პატრიციებს უკვე აღარ შეეძლოთ ამის გაკეთება. მენენიუს აგრიპას ორატორული ხელოვნება აღარ იყო საჭირო, რათა შეენარჩუნებინათ ადგილი მაინც. თავად კონფლიქტის ინტენსივობა და მუდმივობა იყო მკაფიო მტკიცებულება საერთო ბედისწერისა. ქარხნის რუტინის გაყინული დრომ, ქარხნის კედლები აგურებთან და კირხსნართან ერთად, ქმედითუნარიანობა დააკარგვინა კაპიტალს, ისე ეფექტურად, როგორც შრომა შებოჭა, რომელიც მან დაიქირავა. თუმცა, ეს ყველაფერი შეცვალა software (სამომხმარებლო პროგრამული პაკეტების) კაპიტალიზმისა და „მსუბუქი“ მოდერნულობის გამოჩენამ. სორბონის უნივერსიტეტის ეკონომისტმა დანიელ კონემა ეს ორი სიტყვით გადმოსცა: „ვინც არ უნდა დაიწყოს თავისი კარიერა მაიკროსოფტში, არასდროს იცის, თუ სად დამთავრდება იგი. ვისაც არ უნდა დაეწყო კარიერა ფორდში, ან რენოში, თითქმის დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო, რომ ის იმავე ადგილას დამთავრდებოდა.“²⁰

არ ვარ დარწმუნებული, რომ ორივე შემთხვევაში, რომელსაც კონე აღწერს, ტერმინი „კარიერის“ გამოყენება ლეგიტიმურია. „კარიერა“ დაგაფიქრებს ტრაექტორიის არჩევაზე, ამერიკული უნივერსიტეტებისაგან განსხვავებით – არ გაძლევს „გაკვალულ გზას“, წინასწარ მონიშნული თანმიმდევრული ფაზებითა და შესასვლელად თანხლებული ზომიერად ნათელი პირობებითა და მიღების წესებით. „კარიერული გზა“, როგორც წესი, ფორმირდება სივრცისა

და დროის კოორდინირებული ზემოქმედებით. რაც უნდა შეემთხვეს მაიკროსოფტში დასაქმებულებს ან მის უთვალავ ყარაულებს თუ იმიტატორებს, სადაც მენეჯერების ყველა მოვალეობა არის „უფრო თავისუფალი ორგანიზაციული ფორმა, რომელსაც უფრო შეუძლია ერთ ნაკადად წასვლა“ და სადაც ბიზნეს ორგანიზაცია უფრო და უფრო დანახულია, როგორც არასდროს დამთავრებადი, უწყვეტი მცდელობა, რათა „ფორმირდეს უმაღლესი შეგუებულობის კუნძული“ ისეთ მსოფლიოში, რომელიც აღიქმება, როგორც „მრავალ-მხრივი, კომპლექსური და სწრაფად მოძრავი და ამასთანავე, როგორც „ბუნდოვანი“, „გაურკვეველი“ ან „პლასტიკური“²¹ ის ებრძვის მყარი სტრუქტურების წინააღმდეგ და განსაკუთრებით, იმ სტრუქტურების წინააღმდეგ, რომელსაც აქვს თანდაყოლილი სიცოცხლის ხანგრძლივობის პროპორციულად აქვს შრომითი ცხოვრების ჩვეულებრივი ხანგრძლივობა. მსგავსი გარემოებებიდან გამომდინარე, „კარიერის“ იდეა ჩანს ბუნდოვანი და სრულიად უადგილო.

თუმცა ეს, უბრალოდ თეორიული სიტყვების თამაშია. არ აქვს მნიშვნელობა, სწორად თუ არასწორად გამოიყენება ტერმინები, მთავარი საკითხია ის, რომ კოენის შედარება უშეცდომოდ იპყრობს გარდამტეხ ცვლილებას მოდერნულ ისტორიაში და მინიშნებას აკეთებს გავლენაზე, რომელსაც ის იწყებს ადამიანის ეგზისტენციული მდგომარეობაზე. ცვლილება კითხვაში არის სივრცის ახალი შეუსაბამობა, მასკირებული, როგორც დროის განადგურება. სინათლის სიჩქარის მოგზაურობა software (სამომხმარებლო პროგრამული პაკეტების) მსოფლიოში, სივრცე შეიძლება გადაიკვეთოს, ძალიან მოკლე მომენტში. განსხვავება „შორსა“ და „აქ“-ს შორის გაქრა. სივრცე უკვე აღარ აწესებს შეზღუდვებს მოძრაობასა და მის გავლენას და აქვს ძალიან ცოტა ან საერთოდ არ აქვს მნიშვნელობა. მანდ დაკარგა მისი

„სტრატეგიული ღირებულება“, როგორც სამხედრო ექსპერტები იტყვიან.

თითოეული ღირებულება, როგორც გეორგ ზიმელმა შენიშნა, „ღირებულნი“ არიან იმ კუთხით, რამდენადაც ისინი შეიძლება შევიძინოთ „მხოლოდ სხვა ღირებულებების გადალახვით.“ ის არის „გარკვეული საგნებამდე მიღწევისათვის შემოვლითი გზით წასვლა“, რომელიც არის მიზეზი იმისა, რომ „განვიხილოთ ისინი, როგორც ღირებულნი“. ამ სიტყვების გამოუყენებლობის გარეშე, ზიმელი გვიყვება „ღირებული ფეტიშიზმის“ ისტორიას: საგნებს, წერს ზიმელი, „მხოლოდ ის ღირებულება (worth) აქვთ, როგორი ფასიც (cost) აქვთ“. ეს გარემოება, დამახინჯებულად გავრცელდა, რომ ნიშნავს „მათ ის ფასი (cost) აქვთ, რა ღირებულებაც (worth) აქვთ.“ ეს არის დაბრკოლება, რომელიც საჭიროა, რომ გადალახო გზად, რომელსაც მივყავართ აპროპრიაციისკენ, „ბრძოლის დაძაბულობა მისთვის“, რაც ღირებულებას ხდის ღირებულად.²² თუ არ არის იმის საჭიროება, რომ დრო იქნეს დავინყებული და გაშვებული – „მსხვერპლშენიერიული“ – რომ მივალნიოთ ყველაზე მოშორებულ ადგილსაც კი, ადგილებს არ აქვთ ღირებულება ზიმელიანურ აღქმაში. მაშინვე, როდესაც დისტანციები შეიძლება დაიფარონ (და შესაბამისად, სივრცის მატერიალურად მოშორებული ნაწილები მოქმედებენ და ზემოქმედებენ) ელექტრული სიგნალების აჩქარებულობასთან ერთად, ყველა მითითება ჩნდება დროზე, როგორც ჟაკ დერიდა იტყოდა, „sous rature“-ს (ტექსტში ამოშლილი ადგილის ქვეშ) „მომენტალურობა“, როგორც ჩანს, ეხება ძალიან სწრაფ მოძრაობას ძალიან მოკლე დროში, მაგრამ, ფაქტობრივად, ის აღნიშნავს დროის არარსებობას, როგორც ლონისძიების ფაქტორს და ამასთანავე, როგორც ელემენტს ღირებულების გამოანგარიშებისას. დრო უკვე აღარ არის „შემოვლითი გზა მიღწევამდე“ და შესაბამისად, სივრცეს

აღარ აძლევს ღირებულებას. software დროის თითქმის მყისიერება წინასწარმეტყველებს სივრცის დევალვაციას.

მძიმე მოდერნულობის hardware (კომპიუტერული სისტემის შემადგენელი მონოპოლობების) ეპოქაში, რომელიც მაქს ვებერის ტერმინებში აგრეთვე იწოდებოდა, როგორც ინსტრუმენტული რაციონალობა, დრო იყო საშუალება, რომელზეც უნდა ეზრუნათ და ფრთხილად გამოეყენებინათ, ისე, რომ ღირებულების დაბრუნება, რაც სივრცე იყო, მაქსიმალურად ყოფილიყო შესაძლებელი. მსუბუქი მოდერნულობის software (პროგრამული უზრუნველყოფის) ეპოქაში, დროის ეფექტურობას, როგორც მიღწევის ღირებულების საშუალებებს, აქვთ ტენდენცია, რომ მიაღწიონ უსასრულობამდე, თითოეული ერთეულის ღირებულების დონის გაზრდის (ან, უფრო დაბალ დონეზე ჩამოსვლის) პარადოქსული ეფექტით, პოტენციული ობიექტების არეალში. კითხვითი ნიშანი გადავიდა საშუალებების მხარიდან დასასრულამდე. თუ ამას დროისა და სივრცის კავშირთან დაკავშირებით გამოვიყენებთ, ეს ნიშნავს იმას, რომ, რადგანაც სივრცის ყველა ნაწილი მიღწევადია იმავე დროის ხანგრძლივობაში (რაც არის დროის ძალიან პატარა ინტერვალში), სივრცის არცერთი ნაწილი არ არის პრივილეგირებული, არცერთს არ აქვს „განსაკუთრებული ღირებულება“. მე შემიძლია სივრცის ნებისმიერ ადგილას მოვხვდე ნებისმიერ მომენტში, არ არის არანაირი მიზეზი, რომ მიაღწიო რომელიმე მათგანს ნებისმიერ კონკრეტულ მომენტში და არ არსებობს მიზეზი იმისა, რომ ვინერვიულოთ რომელიმე მათგანში შესვლის უფლების დაცვაზე. თუ თქვენ იცით, რომ შეგიძლიათ ესტუმროთ ადგილს ნებისმიერ დროს, როცა შენ გინდა, თქვენ არ იქნებით იძულებული, რომ ხშირად ესტუმროთ მას ან დახარჯოთ ფული მთელი ცხოვრების განმავლობაში მოქმედ ბილეთზე. კიდევ უფრო ნაკლები მიზეზი არსებობს,

რომ საკუთარ თავზე აიღოთ შრომატევად და რისკის შემცველ სოფლის მეურნეობასა და მიწის კულტივაციაზე უვადო მეთვალყურეობისა და მმართველობის ხარჯები, რომელიც მარტივი მოსაპოვებელია და რომელზეც ასევე მარტივად შეიძლება თქვა უარი, თუ გაყვები ცვალებად ინტერესებსა და „ადგილობრივ აქტუალობას“.

ყოფის მომხიბვლელი სიმსუბუქე

Software მსოფლიოს არამყარი, მომენტალური დრო ასევე არის არათანმიმდევრული დრო. „მომენტალურობა“ ნიშნავს დაუყოვნებლივ, „ადგილზევე“ შესრულებას, მაგრამ ასევე მომენტალურ გადალლასა და ინტერესის მიღევას. „დრო-დისტანცია, რომელიც დასასრულს ყოფს დასაწყისისაგან, პატარავდება ან ქრება საერთოდ; ორმა ცნებამ, რომელიც ერთხელ უკვე გამოიყენეს, რათა შეედგინათ გასვლის გრაფიკი და შესაბამისად, გამოეთვალათ დროის „დახაჯული ღირებულება“, დაკარგეს მათი მნიშვნელობის ძირითადი ნაწილი, რომელიც, როგორც ყველა მნიშვნელობა, აღმოცენდნენ მათი ოპოზიციის სიმკვეთრისაგან. აქ არის მხოლოდ „მომენტები“ – საკითხები მოცულობის გარეშე. მაგრამ ისეთი დრო, დრო მომენტების ერთობის მორფოლოგიასთან ერთად, ისევ ის დროა, „რომელიც ჩვენ ვიცით“? „დროის მომენტების“ გამოხატულება, სულ მცირე, გარკვეულ სასიცოცხლო ურთიერთობებში, ოქსიმორონია. შეიძლება, სივრცის, როგორც ღირებულების მოკვლით, დრომ თვითმკვლელობა ჩაიდინა? ნუთუ სივრცე არ იყო უბრალოდ პირველი მსხვერპლი დროის საკუთარი თავის განადგურების უკონტროლო დევნაში?

ის, რაც აქაა აღწერილი, რა თქმა უნდა, დროის ისტორიის ზღვრული მდგომარეობაა, რაც, თანამედროვე დროში, ჩანს, რომ ისტორიის უკანასკნელი ტენდენციაა. თუმცა, ნულთან ახლოს არის ის დრო, რომელსაც სჭირდება, რომ მიაღწიოს სივრცულ დანიშნულების ადგილს, ჯერ არ სრულად არ მიუღწევია იქამდე. ყველაზე განვითარებული ტექნოლოგიებმაც კი, რომლებიც აღჭურვილი არიან კიდევ უფრო ძლიერი პროცესორებით, ისევ აქვთ გარკვეული გზა, რომ მიაღწიონ ნამდვილ „მყისიერებას“. არ მომხდარა სივრცის ნამდვილი და სრული ლოგიკურად გამომდინარე ირელევანტურობა, მას ასევე არ აქვს უწონადობა, უსასრულო ცვალებადობა და ასევე არ მიღწეულა ადამიანის ურთიერთქმედების მოქნილობამდე. მაგრამ აღწერილი მდგომარეობა ნამდვილად არის მსუბუქი მოდერნულობის განვითარებითი ჰორიზონტი. თუმცა, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ამ დრომდე, მიუხედავად ამისა, ეს არის ოდესღაც დევნილი (ან იქნებ ამიტომ), მისი მთავარი ოპერატორების სრულიად ვერასდროს მიღწევადი იდეალი, ის, რომელიც ახალი ნორმების ავატარში ავრცელებს და ავსებს სოციალური სხეულის თითოეულ ორგანოს, ქსოვილსა და უჯრედს. მიღან კუნდერამ გამოსახა „ყოფის აუტანელი სიმსუბუქე“, როგორც მოდერნული ცხოვრების ტრაგედიის ცენტრი. სიმსუბუქე და სიჩქარე (ერთად!) შემოგვთავაზა ჰალო კალვინომ, ამ სრულიად თავისუფალი პერსონაჟების გამომგონებელმა (სრულიად თავისუფალნი არიან მათი მოუხელთებლობის, დაუჭერებლობის, მიუწვდომლობის, დაპყრობის შეუძლებლობის წყალობით), ხიდან მსტომელი ბარონი და რაინდი, ტანის გარეშე, როგორც ლიტერატურული ხელოვნების მარადიული ემანსიპატორული ფუნქციის ყველაზე სავსე, საბოლოო ხორცშესხმა.

ოცდაათ წელზე მეტი ხნის წინ (მის კლასიკურ ბიუროკრატიულ მოვლენაში) მიშელ კროზიემ განსაზღვრა დომინაცია (ყველა მის სახესხვაობაში) განუსაზღვრელობითობის წყაროების სიახლოვესთან ერთად. მისი ვერდიქტი ჯერ ისევ აღიარებულია: ადამიანები, რომლებსაც გამოსდით მათი საკუთარი მოქმედებების შენარჩუნება მოვალეობებისაგან და ნორმისაგან, თავისუფლად და შესაბამისად, არაპროგნოზირებადად, ამ დროს ნორმატიულად აკონტროლებენ (რუტინაში აქცევენ და შესაბამისად, აქცევენ მას მონოტონურად, განმეორებითად და პროგნოზირებადად) მათი პროტაგონისტების მოქმედებებს, მართავენ. ადამიანები, რომელთა ხელეები გახსნილია, მართავენ იმ ხალხს, ვისაც ხელეები შეკრული აქვს. პირველის თავისუფლება არის მთავარი მიზეზი მეორის არათავისუფლებისა, მაშინ, როცა მეორის არათავისუფლება საბოლოოდ ნიშნავს პირველის თავისუფლებას.

არაფერი შეცვლილა ამ დამოკიდებულებაში – მძიმედან მსუბუქ მოდერნულობაში გადასვლასთან დაკავშირებით. მაგრამ კადრი ახალი შინაარსით შეივსო; უფრო ზუსტად, „განუსაზღვრელობის წყაროს სიახლოვის“ სწრაფვა დავინროვდა და ფოკუსირდა ერთ ობიექტზე – მყისიერებაზე. ადამიანები, რომლებიც მოძრაობენ და მოქმედებენ სწრაფად, რომლებიც ყველაზე ახლოს მიდიან მოძრაობის მომენტალურობამდე, არიან ადამიანები, რომლებიც ახლა მართავენ. და ესენი არიან ადამიანები, რომლებსაც არ შეუძლიათ ისე სწრაფად გადაადგილება და კიდევ უფრო აშკარად, ადამიანების კატეგორია, რომლებსაც არ შეუძლიათ თავიანთი ადგილი თავიანთი ნებით დატოვონ, რომლებსაც მართავენ. დომინაცია მოიცავს ადამიანის უნარს, რომ გაიქცეს, გამოეყოს, „იყოს სხვა ადგილას“ და ჰქონდეს უფლება, რომ გადაწყვიტოს სიჩქარე, რითიც ყველაფერი ეს კეთდება, მაშინ, როცა, ამასთან ერთად, ადამიანებს დომინ-

ნირებული მხარიდან, ართმევს შესაძლებლობას, რომ დააკავონ ან შეაჩერონ მათი მოქმედებები ან შეანელონ ისინი. დომინაციის თანამედროვე ბრძოლა ნაწარმოებია შეიარაღებული ძალებს, შესაბამისად, აჩქარებისა და გაჭიანურების იარაღებს, შორის.

მეისიერებასთან დიფერენცირებულ წვდომას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სოციალური დაყოფის სამარადისო და ურღვევ საფუძველს თანამედროვე დროის ვერსიებს შორის ისტორიულად ყველა ცვალებად ფორმაში: განუსაზღვრელობისადმი განსხვავებული წვდომა და შესაბამისად, თავისუფლებისადმი. მსოფლიოში, რომელიც დასახლებულია მინაზე მომუშავე ყმებით, ხიდან გადმოხტომა იყო ბარონებისთვის უსაფრთხო რეცეპტი თავისუფლებისთვის. ეს არის თანამედროვე საშუალება, რომლითაც ბარონებს აძლევს საშუალებას, მოიქცნენ სისხლის ნათესავების მსგავსად, გადმოხტნენ ხეებიდან, რაც ტოვებს ყმების მემკვიდრეებს ადგილზე და სწორედ ეს მემკვიდრეები არიან იძულებით უძრავნი, შემოსაზღვრულობა მინისთვის, რაც ბარონებს აძლევს საშუალებას, რომ გააგრძელონ გადმოხტომა. თუმცა, ღრმა და დეპრესიულია ყმების უბედურება, არავინ არ ჩანს, ვინც მის წინააღმდეგ წავა და რომც გაეკეთებინათ ეს, მათ დაიჭერდნენ მათი ამბოხის სწრაფად მოძრავ მიზნებთან ერთად. მძიმე მოდერნულობა იჭერდა კაპიტალსა და შრომას რკინის გალიაში, რომლისაგანაც გაქცევა არცერთს არ შეეძლო.

მსუბუქმა მოდერნულობამ გალიიდან გამოუშვა ერთი პარტნიორი. „მყარი“ მოდერნულობა იყო თანაზიარი მონანილეობის ერა. „თხევადი“ მოდერნულობა არის დაშორების, მოუხელთებლობის, მარტივი გაქცევისა და უიმედო გამოდევნების ეპოქა. „თხევად“ მოდერნულობაში ყველაზე მოუხელთებელნი ისინი არიან, ვინც მართავენ და ვინც

თავისუფალნი არიან თავიანთ ქმედებებში გაფრთხილების გარეშე.

კარლ პოლანმა (დიდი ტრანსფორმაციები: ჩვენი დროის პოლიტიკური და ეკონომიკური სანყისები, გამოქვეყნებული 1944 წელს) შრომის მოპყრობა გამოაცხადა, როგორც „საქონელი“, რომელიც უნდა იყოს გამოგონილი და მან გაათავისუფლა სოციალური შეთანხმების შედეგები, დაფუძნებული ამ გამოგონებაზე. შრომა, აღნიშნა პოლანმა, არ შეიძლება იყოს საქონელი (ყოველ შემთხვევაში, არა ისეთი საქონელი, როგორც სხვა საქონელია), რადგანაც ის არ შეიძლება გაიყიდოს მისი მფლობელისაგან დამოუკიდებლად. შრომაზე, რომელზეც პოლანი წერდა, ნამდვილად იყო განხორციელებული შრომა: შრომა, რომელსაც არ შეუძლია გადაადგილება, უცვებ, მშრომელების გადაადგილების გარეშე. ადამიანს შეუძლია დაიქირავოს და გამოიყენოს მეორე ადამიანის შრომა მხოლოდ მის სხეულთან ერთად და დაქირავებული სხეულების ინერცია უნესებს ლიმიტებს დამსაქმებლების თავისუფლებას. კონტროლი რომ გაენია შრომისთვის და ჩანაფიქრის მიხედვით წარემართა იგი, ადამიანს უნდა ემართა და კონტროლი გაენია მშრომელებისთვის; რომ ემართათ სამუშაო პროცესი, დამსაქმებელს უნდა ემართა მშრომელები. ამ მოთხოვნამ კაპიტალი და შრომა პირისპირ დააყენა და ინარჩუნებდა მათ, კარგია ეს თუ ცუდი, ერთმანეთის კამპანიაში . შედეგი იყო ბევრი კონფლიქტი, თუმცა ასევე ბევრი საერთო ადაპტაციის შემთხვევა: სასტიკი ბრალდებები, მწარე ბრძოლა და საერთოდ, ცოტათი, სიყვარულის დაკარგვა. თუმცა, ასევე უდიდესი გამომგონებლობა ზომიერად დამაკმაყოფილებელი ან კოაბიტაციის უბრალოდ ატანადი კანონების პროექტირებაში. რეგულაციები და კეთილდღეობის სახელმწიფო, ორივე, იყო პირობის მოულოდნელი, მაგრამ გარდაუვალი შედეგი, რომელიც ირიდებდა იმას, რომ

გამოყოფილი ყოფილიყო შესრულებადი და სიცოცხლისუნარიანი არჩევანიდან.

ახლა, ჩვენ ვცხოვრობთ კიდევ ერთ „დიდ ტრანსფორმაციაში“ და მისი ერთერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი არის ფენომენი, რომელიც ზუსტად საპირისპიროა იმ მდგომარეობისა, რომელსაც პოლანი სათანადოდ არ აფასებდა: იმ ტიპის ადამიანის შრომის „სხეულისაგან განთავისუფლება, რომელიც ემსახურება თანამედროვე კაპიტალს, როგორც კვების მთავარ წყაროს ან საძოვარ მინას. ზედამხედველობისა და წვრთნის პანოპტიკის მსგავსი, უზარმაზარი, მოუხერხებელი და უხერხული მონყობილობები უკვე აღარ არის საჭირო. შრომა გათავისუფლდა პანოპტიკუმისაგან, მაგრამ, ყველაზე მნიშვნელოვანია ის, რომ კაპიტალმა დაკარგა მძიმე ტვირთი და მეტისმეტი ღირებულება მისი ექსპლუატაციისთვის; კაპიტალი გათავისუფლდა იმ დავალებისაგან, რომელმაც იგი მინას მიაჯაჭვა და აიძულა აგენტების პირდაპირი მონაწილეობა, რომლებიც ექსპლუატირებულნი იყვნენ თავიანთი თავის რეპროდუქციისა და თავიანთი თავის გაძლიერების გულისათვის.

software ერის გათავისუფლებული შრომა უკვე აღარ ბოჭავს კაპიტალს: ის საშუალებას აძლევს კაპიტალს, რომ იყოს ექსტერიტორიალური, ცვალებადი და არამუდმივი. შრომის გათავისუფლება წინასწარმეტყველებს კაპიტალის უწონადობას. ურთიერთდამოკიდებულება დაინგრა ცალმხრივად. რადგანაც შრომის შესაძლებლობა, როგორც ადრე, ყურადღებაში რომ არ მივიღოთ ის, რომ არის დაუსრულებელი და შეუვსებელი და დამოკიდებულია კაპიტალის არსებობაზე მისი შესრულებისთვის, უკან დაბრუნება უკვე აღარ მოხდება. საბედნიეროდ, კაპიტალი მოგზაურობს იმედიანად, ითვლის მოკლე მომგებიან თავგადასავლებს და დარწმუნებულია, რომ არ იქნება არც მათი და არც იმ პარტნიორე-

ბის ნაკლებობა, რომლებიც გაუზიარებენ მათ. კაპიტალს შეუძლია სწრაფად მოგზაურობა და მისი სიმსუბუქე და მოძრაობის უნარი გადაიქცა ცვალებადობის უმაღლეს წყაროდ ყველა დანარჩენისთვის. ის გადაიქცა დომინაციის დღევანდელი ბაზისად და სოციალური განაწილების მთავარ ფაქტორად.

განუყოფლობა და ზომა გადაიქცა აქტივიდან ფულად ვალდებულებამდე. კაპიტალისტებისთვის, რომელიც, დიდი ალბათობით, ამჯობინებდნენ მასიური ოფისის შენობების გაცვლას საჰაერო ბუშტებში, ტივტივის უნარი არის აქტივებიდან ყველაზე მომგებიანი და მოვლილი. ტივტივის უნარი ყველაზე უკეთ შეიძლება გაუმჯობედეს თითოეული არასასიცოცხლო ტვირთის პატარა ნაწილის ბორტიდან გადაყრით და ეკიპაჟის შეცვლადი წევრების მიწაზე დატოვებით. ერთ-ერთი ყველაზე მოუხერხებელი საგანი ბალასტისა, რომელსაც სჭირდება, რომ იყოს განაწილებული, არის ბევრი პერსონალის მართვისა და კონტროლის მძიმე ამოცანა. ამოცანა, რომელსაც გააჩნია გამაღიზიანებელი ტენდენცია ყოველთვის გაიბეროს და მოიმატოს წონაში ვალდებულებებისა და მოვალეობების თითოეული ახალი შრის დამატებით. თუ მძიმე კაპიტალიზმის „მართვის მეცნიერება“ ფოკუსირდება, რომ შეინარჩუნოს „მუშა ხელი“ და მოისყიდოს იგი, რომ დარჩეს თავის ადგილას და გააგრძელოს მუშაობა გრაფიკის მიხედვით. მართვის ხელოვნება მსუბუქი კაპიტალიზმის ერაში დაინტერესებულია, რომ „ადამიანური ძალა“ მოისროლოს, უფრო უკეთესი კი მისთვის ისაა, რომ ის აიძულოს, გაუჩინარდეს. მოკლე მოულოდნელმა შეხვედრებმა ჩაანაცვლეს ხანგრძლივი შეხვედრები. ადამიანი არ რგავს ციტრუსის კორომს, რომ დაწუროს ლიმონი.

ლიბოსაქციის მმართველობითი ექვივალენტი გახდა მმართველობითი ხელოვნების უმთავრესი სტრატეგია: ზო-

გიერთი ერთეულის შეთხელება, შემცირება, თანადათანობითი გაუქმება, დახურვა ან გაყიდვა, რადგანაც ისინი სათანადოდ ეფექტურნი არ არიან და კიდევ სხვა ერთეულები, რადგანაც უფრო იაფია, რომ მათ მიეცეთ საშუალება, თავისით იბრძოლონ გადარჩენისთვის, ვიდრე საკუთარ თავზე აიღოს დამამძიმებელი, ბევრი დროის წამრთმევი მმართველობითი კონტროლი, რაც არის ამ ახალი ხელოვნების მთავარი განაცხადი.

ზოგიერთი დამკვირვებელი აჩქარდა, რომ გაეკეთებინა დასკვნა, რომ „უფრო დიდი“ უკვე აღარ ითვლება „უფრო ეფექტურად“. თუმცა, მსგავს გენერალიზებულ გამოყენებაში, ეს დასკვნა არასწორია. თავსმოხვეული იდეის შემცირება არის, როგორც ეს ხდება-ხოლმე, შთანთქმელი მანიის მიუწვდომელი დამატება. ცნობილია, რომ საუკეთესო მოთამაშეები მოედანზე აწარმოებენ მოლაპარაკებას ან აძულებენ მშთანთქმელებს, რომ მიიღონ უფრო მეტი შესაძლებლობა ოპერაციების შემცირებისთვის, მაშინ, როცა რადიკალური „უფლება, უმთავრეს საჭიროებებზე“ „იცილებს აქტივებს“, ფართოდ აღარებულია, როგორც სასიცოცხლო სანინდარი მშანთქმელი გეგმების წარმატებისთვის. შთანთქმა და შემცირება არ არის ურთერთგადამკვეთი მიზნები: პირიქით, ისინი პირობას უყენებენ ერთმანეთს, მხარს უჭერენ და აძლიერებენ. ეს მხოლოდ გვეჩვენება პარადოქსად; აშკარა არაშესაბამისობა ქრება მაშინვე, როცა მიშელ კროზიეს „ახალი და განახლებული“ შესრულების პრინციპია განხილება. ეს არის შთანთქმისა და შემცირების ნაზავის სტრატეგია, რომელიც სთავაზობს კაპიტალსა და ფინანსურ ძალას, სივრცეს, რომ გადაადგილდეს უფრო და უფრო სწრაფად, რაც მისი მოგზაურობის მასშტაბს კიდევ უფრო გლობალურს ხდის, მაშინ, როცა, ამავე დროს ართმევს შრომას მის უნარს, აწარმოოს

მოლაპარაკებები და შექმნას უსიამოვნებები, ბოჭავს მას და უკრავს ხელებს კიდევ უფრო მაგრად.

შთანთქმა წინასწარმეტყველებს უფრო გრძელ ბაგირს არახელსაყრელი, მცურავი, გუდინის სტილის კაპიტალისთვის, რომელმაც გადააქცია მისი დომინაციის მთავარი მანქანები თავის არიდებისა და გაქცევიდან, მოკლე დროის გარიგებად და სწრაფ შეხვედრებად ხანგრძლივი ვალდებულებისთვის, და შეენარჩუნებინა „მოქმედების გაქრობის“ შესაძლებლობა მუდმივად ღიად. კაპიტალი იძენს უფრო დიდ ადგილს მანევრისთვის – უფრო მეტ ადგილს დამალვისათვის, შესაძლო ცვლილებების უფრო დიდ მატრიცას, ხელმისაწვდომი ავტარების უფრო ფართო ასორტიმენტს და შესაბამისად, უფრო მეტ ძალას, რომ შეინარჩუნოს კონროლის ქვეშ მის მიერ გამოყენებული შრომა, შემცირების შემდგომი რაუნდების დამანგრეველი შედეგების ხელის ეკონომიურად დაბანასთან ერთად. ეს არის დომინაციის თანამედროვე სახე – იმათზე, ვინც უკვე დაარტყა და იმათზე, ვისაც ეშინია, რომ ისინი დგას სამომავლო დარტყმის რიგში. როგორც ამერიკულმა მენეჯმენტის ასოციაციამ გაიგო კვლევიდან, ის წარმოებაში ჩაეშვა, „მშრომელის მორალი და მოტივაცია მკვეთრად დაეცა შემცირების სხვადასხვა გამომძალველ თამაშში. გადარჩენილი მუშები ელოდნენ ნაჯახის შემდეგ დარტყმას და არა ზეიმობდნენ კონკურენტულ გამარჯვებას მათზე, ვინც გაათავუსუფლეს.“²³

რა თქმა უნდა, ბრძოლა გადარჩენისთვის, არ არის მხოლოდ მშრომელების ბედი, ან, უფრო ზოგადად, იმათი, ვინც შეცვლილი დროისა და სივრცის კავშირის მიმღებ მხარეზე დგას. ის აღწევს მსუბუქი მოდერნულობის მგზნებარე დიეტასა და გახდომის კამპანიაში ზემოდან ქვემოთ. მმართველებმა უნდა შეამცირონ დაქირავებული მუშების ეკიპიროვკა, რომ გადარჩენენ; ტოპ-მენეჯერებმა უნდა შეამცირონ

თავიანთი მმართველობითი ოფისები, რათა დაიმსახურონ საფონდო ბირჟების აღიარება, მიიღოს აქციონერების ხმები და დაიცვას ოქროს ხელის ჩამორთმევის უფლება, როცა მოუთვინიერებელი სამუშაოების მიმდინარე რაუნდი დასრულდა. ერთხელ დაწყებული, „გახდომის“ ტენდენცია ავითარებს საკუთარი თავის მამოძრავებელ ძალას. ეს ტენდენცია ხდება თვითმავალი და თვითაჩქარებული და (როგორც მაქს ვებერის პერფექციონისტი ბიზნესმენი, რომელსაც უკვე აღარ სჭირდება კალვინის წახალისება, რომ მოინანიოს, რათა გააგრძელონ სვლა) თავდაპირველი მოტივი, გაზრდილი ეფექტურობა, სულ უფრო და უფრო არარელევანტური. დაკარგვის ან დაჭერის შიში, კონკურენტულ თამაშში, უკან დარჩა ან საერთოდ დარჩა საქმის გარეშე, არის საკმაოდ საკმარისი, რომ გააგრძელონ შერწყმის/შემცირების თამაში. ეს თამაში, სულ უფრო ხშირად, ხდება თავისი საკუთარი მიზანი და საკუთარი ჯილდო; ან, უფრო ზუსტად, თამაშს უკვე აღარ სჭირდება მიზანი, თუ თამაშში დარჩენა – ერთადერთი ჯილდოა.

მომენტალური ცხოვრება

რამდენიმე წლის განმავლობაში რიჩარდ სენეტი იყო დიდი და ძლიერი მსოფლიო მასშტაბის შეკრებების რეგულარული დამკვირვებელი, რომელიც ყოველ წელს იმართებოდა დავოსში. ფული და დრო, დახარჯული დავოსური მოგზაურობებისთვის, უხვად ანაზღაურდებოდა; სენეტმა მოიტანა მისი საშიში ისტორიებიდან და გამოცდილებებიდან არაერთი გასაოცარი და შოკისმომგვრელი გაგება მოტივებსა და ხასიათის თვისებებში, რომელიც იჭერს თანა-

მედროვე გლობალური თამაშის საუკეთესო მოთამაშეებს მოძრაობაში. მისი ანგარიშიდან გამომდინარე შეფასებით,²⁴ სენეცზე განსაკუთრებით შთაბეჭდილება მოახდინა ბილ გეთსის პიროვნებამ, წარმოდგენამ და საჯაროდ არტიკულირებულმა ცხოვრებისეულმა კრედეტმა. გეთსი, როგორც სენეტი ამბობს, „ჩანს, რომ თავისუფალია საგნების ფლობის აკვიატებულობისაგან. მისი პროდუქტები მძვინვარედ მიდის წინ და ისე სწრაფად უჩინარდება, მაშინ, როცა როფელერს უნდოდა, რომ ჰქონოდა ნავთობის კოშკები, შენობები, სამანქანო დანადგარები ან რკინიგზები დიდი ხნის განმავლობაში. „გეთსმა არაერთხელ განაცხადა, რომ მას ერჩივნა, „პოზიციონირება გაეკეთებინა შესაძლებლობების ქსელთან და არა პარალიზებული ყოფილიყო ერთ კონკრეტულ სამუშაოში.' ყველაზე მეტად რამაც მოხიბლა სენეტი იყო გეთსის უსირცხვილო, ღია, და თავმომხონე მზადყოფნა, რომ „დაენგრია ის, რაც მან გააკეთა, მომენტის უშუალო მოთხოვნიდან გამომდინარე“. გეთსი მოთამაშე აღმოჩნდა, რომელიც „დისლოკაციის შუაგულში ყვავილობს“. ის იყო ფრთხილი, რომ არ განევიტრებინა მიჯაჭვულობა (უფრო კონკრეტულად, სენტიმენტალური მიჯაჭვულობა) ან მუდმივი ვალდებულება რაიმესადმი, მისი ქმნილებების ჩათვლით. მას არ ეშინოდა არასწორი მობრუნების, რადგანაც არცერთი ბრუნი არ აიძულებდა მას, რომ დიდი ხნის განმავლობაში ერთი მიმართულებით ევლო და რადგანაც უკან ან გვერდზე მობრუნება დარჩა მუდმივი და მაშინვე ხელმისაწვდომი ვარიანტი. ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ გარდა ხელმისაწვდომი შესაძლებლობების გაფართოებული დიაპაზონისა, არაფერი სხვა არ აკუმულირდა ან დაგროვდა გეთსის ცხოვრების გზაზე. რელსებმა გააგრძელეს დაშლა, როგორც კი ძრავი მიდიოდა რამდენიმე იარდით წინ, ფეხის

ნაკვალევი ქარმა წაიღო, საგნები იყრებოდა ისევე სწრაფად, როგორც გროვდებოდა და ის მალე სრულიად დაივიწყეს.

ენტონი ფლიუ ციტირებას აკეთებს ვუდი ალენის მიერ განსხიერებული პერსონაჟს: „მე არ მინდა მივალწიო უკვდავებას ჩემი სამუშაოდან გამომდინარე, მე მინდა მივალწიო უკვდავებას იმით, რომ არ მოვკვდე.“²⁵ მაგრამ უკვდავების მნიშვნელობა ნაწარმოებია იმ მნიშვნელობიდან, რომელიც დაკავშირებულია ყველას მიერ აღიარებულ მოკვდავ ცხოვრებასთან. უპირატესობის მინიჭება „არ გარდაცვალებისადმი“, არის არა უკვდავების სხვა ფორმის არჩევანი („უკვდავების ალტერნატივა ადამიანის სამუშაოდან გამომდინარე), არამედ უდარდებლობის განაცხადი მარადიული ხანგრძლივობის *carpe diem*-ის სასარგებლოდ. ინდიფერენტულობა ხანგრძლივობისადმი უკვდავებას გარდაქმნის იდეიდან გამოცდილებამდე და მისგან აკეთებს დაუყოვნებლივი მოხმარების ობიექტს: ის გზა, როგორც თქვენ ცხოვრობთ მოცემულ მომენტში, ხდის ამ მომენტს „უკვდავ გამოცდილებად“, თუ „უსასრულობა“ გადაიტანს ტრანსმუტაციას, ეს არის მხოლოდ სიღრმის საზომი ან გამოცდილების ინტენსიურობა. შესაძლო შეგრძნებების უსაზღვრობა მისრიალებს იმ ადგილისაკენ, რომელიც გათავისუფლდა სიზმრებში უსასრულო ხანგრძლივობით. მომენტალურობა (სივრცის წინააღმდეგობის განულებითა და ობიექტების მატერიალურობის შეთხელებით) ყველა მომენტს აკეთებს ისე, რომ ის ჩანდეს, როგორც უსასრულოდ ტევადად, ეს კი ნიშნავს იმას, რომ ლიმიტი არ აქვს იმას, რაც შეიძლება ამოიშალოს ნებისმიერი მომენტიდან – თუმცა მოკლე და „წამიერი“.

„გრძელვადიანი“, მიუხედავად იმისა, რომ „ჯერ ისევ ჩვევით მოიხსენიება, არის ცარიელი ღრუ, რომელსაც მნიშვნელობა არ აქვს; თუ უსასრულობა, როგორც დრო, არის მყისიერი, ნაგულისხმევი იყო, რომ გამოყენებული ყოფი-

ლიყო ადგილზე და დაუყოვნებლივ განაწილებულიყო, მაშინ „უფრო მეტი დრო“ შეიძლებოდა დამატებოდა იმას, რაც უკვე შემოთავაზებული გვექონდა მოცემულ მომენტში. ბევრს ვერაფერს მიიღებ „გრძელვადიანი“ განხილვებიდან. თუ „მყარმა“ მოდერნულობამ უკვდავი ხანგრძლივობა დააყენა, როგორც მოქმედების მთავარი მოტივი და პრინციპი, „თხევად“ მოდერნულობას არ გააჩნია ფუნქცია უკვდავი ხანგრძლივობის თამაშისათვის. „მოკლევადიანმა“ ჩანაცვლა „გრძელვადიანი“ და მყისიერება გაიხადა თავის საბოლოო იდეალად. მაშინ, როცა დროს ასტიმულირებს უსაზღვროდ ტევადი კონტინენტის რანგისაკენ, თხევადი მოდერნულობა ალღობს – აძაგებს და აუფასურებს – მის ხანგრძლივობას.

20 წლის წინ მაიკლ ტომსონმა გამოაქვეყნა რთულად გასაგები ისტორიული ბედის გრძელვადიანი მოხმარების/გარდამავალი განსხვავების ინოვაციური კვლევა.²⁶ „გრძელვადიანი მოხმარების“ ობიექტები იგულისხმებოდა, რომ შენარჩუნდებოდა ძალიან დიდი დროის განმავლობაში; ისინი მოდიან ისე, ახლოს, როგორც შესაძლებელია, რომ ხორცი შეასხან და ნიშანი დაუსვან განსხვავებულ აბსტრაქტს და უკვდავების ეთერულ ცნებას; ფაქტობრივად, ეს არის „გრძელვადიანი მოხმარების საგნების“ პოსტულირებული ან პროექტირებული სიძველიდან, რითაც მარადისობის სახე პროგნოზირდება. ასეთ ობიექტებს ენიჭებათ განსაკუთრებული ღირებულება, მათ სათუთად უვლიან და ისინი დიდად სასურველნი არიან მათი უკვდავებასთან ასოცირების დამსახურებით – ეს უმაღლესი ღირებულება, „ბუნებრივად“ სასურველი და არგუმენტის ან დარწმუნების არამომთხოვნია, რათა ისინი მიიღონ. „გრძელვადიანი მოხმარების“ ობიექტების საპირისპირო არის წარმავალი, რომლებსაც იყენებდნენ – მოიხმარდნენ – და მოხმარების პროცესის შემდეგ ისინი უჩინარდებოდნენ. ტომსონი აღნიშნავს, რომ „იმ ადამიან-

ნებს, რომლებიც წარმატებასთან ახლოს არიან, შეუძლიათ დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ მათი საკუთარი ობიექტები არის ყოველთვის გრძელვადიანი მოხმარების სხვისი ობიექტები არის ყოველთვის წარმავალი, რომელთაც ისინი ვერ წააგებენ.“ ტონსონი კითხვების გარეშე თანხმდება იმას, რომ „მათი საკუთარი ობიექტების გრძელვადიანი მოხმარების გახდომის“ სურვილი არის მუდმივი სურვილი იმ ადამიანების, ვინც „მაღალ საფეხურთან ახლოს დგანან“; თუმცა, მიუხედავად იმ უნარის ქონისა, რომ ობიექტები გრძელვადიანი მოხმარების გახადო, მოაგროვო, შეინარჩუნო ისინი და დააზღვიო მათი მოპარვა და მოტაცება, საუკეთესო საშუალება მათი მონოპოლიზებაა, რაც ამ ადამიანებს სვამს „უმაღლეს საფეხურზე.“

მსგავსი აზრები სიმართლედ ჟღერს (ან, მინიმუმ, სანდო) მყარი მოდერნულობის რეალობებს შორის. მიუხედავად ამისა, მე გთავაზობთ იმას, რომ თხევადი მოდერნულობის გამოჩენამ რადიკალურად დაანგრია მისი ავტორიტეტი. ეს არის ბილ გეიტსის სტილის უნარი, რომ შეამციროს მსახურობის ვადის დიაპაზონი, რომ დაივიწყოს „გრძელვადიანობის“ შესახებ, უფრო ფოკუსირდეს გარდამავლის მანიპულაციაზე, ვიდრე ვარგისიანობაზე, განალაგოს ნივთები მსუბუქად, რათა განმინდოს ადგილი სხვა ნივთებისათვის, ანალოგიურად გარდამავალი და მიჩნეული, რომ დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოყენებული, რაც, დღესდღეობით, არის მონინავე ადამიანების პრივილეგია და რაც მათ სწორედ აყენებს ამ ადგილას. ნივთებთან ერთად გაჭედვა დიდი ხნის განმავლობაში, მათი „გამოყენებისა და მიტოვების“ პერიოდს მიღმა და იმ მომენტის მიღმა, როცა „ახალი და გაუმჯობესებული“ ჩანაცვლება და „გაუმჯობესება“ არის გაყიდვაში, არის, პირიქით, დეპრივაციის სიმპტომი. როცა კი შესაძლებლობების უსასრულობა აცარიელებს დროის უსასრულობას მისი

მაცდუნებელი ძალით, გამძლეობის ვადა კარგავს თავის მიმზიდველობას და გადაიქცევა აქტივიდან პასივად. სავარაუდოდ, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია იმის შენიშვნა, რომ თავად სასაზღვრო ხაზი, რომელიც ყოფს „გამძლეს“ „გარდამავლისაგან“, ერთ დროს ინტენსიური ბრძოლისა და საინჟინრო ალიაქოთის ცენტრი, უკვე თითქმის მიატოვა სასაზღვრო პოლიციამ და სამშენებლო ბატალიონმა.

უკვდავების დევალვაციას არ შეუძლია, მაგრამ წინასწარმეტყველებს კულტურულ აღმავლობას, რაც, შესაძლოა, ყველაზე გადამწყვეტი მომენტიცაა ადამიანის კულტურულ ისტორიაში. მძიმედან მსუბუქ კაპიტალიზმამდე, მყარიდან მსუბუქ მოდერნულობამდე პასაჟმა შეიძლება ისევ დაამტკიცოს, რომ არის უფრო რადიკალური და ორიგინალური წასვლა, ვიდრე კაპიტალიზმისა და თავად მოდერნულობის მოსვლა, რომლებიც ადრე იყვნენ, როგორც ადამიანის ისტორიის ყველაზე მნიშვნელოვანი საკვანძო მოვლენები, მინიმუმ, ნეოლითური რევოლუციიდან. ნამდვილად, ადამიანის ისტორიის განმავლობაში, კულტურის სამუშაო მოიცავდა უვადობის მძიმე ბირთვის გაცრასა და დაწდომას გარდამავალი ადამიანის ცხოვრებიდან და ადამიანის სწრაფი ქმედებებიდან, გარდამავლობიდან ხანგრძლივობის ამოდების მიღწევით, უწყვეტობის – წყვეტადობიდან და იმ ლიმიტების ზღვარის გადალახვით, რომელიც სწორედ ადამიანის ფატალობითაა გამოწვეული, მომაკვდავი კაცისა და ქალის განაწილებით უკვდავი ადამიანის სახეობის სამსახურში. მსგავსი ტიპის სამუშაოს მოთხოვნა, დღესდღეობით, მცირდება. მოთხოვნის შემცირების შედეგებს ჯერ კიდევ ვიხილავთ და წინასწარ, მათი ვიზუალიზება, რთულია, რადგანაც არ არსებობს პრეცედენტები, რომ გავიხსენოთ ან დავეყრდნოთ მათ.

დროის მომენტალურობის ნოველა რადიკალურად ცვლის ადამიანის კოაბიტაციის მოდალობას და ყველაზე თვალნათელია ის, თუ როგორ ზრუნავენ ადამიანები (ან არ ზრუნავენ, გარემოებიდან გამომდინარე) თავიანთ კოლექტიურ საქმეებზე ან უფრო ზუსტად, თუ როგორ აქცევენ (ან არ აკეთებენ, გარემოებიდან გამომდინარე) გარკვეულ საქმეებს კოლექტიურად.

დღესდღეობით, „საზოგადო არჩევანის თეორია“ ნამდვილად ფენომენალურად მიიწვეს წინ პოლიტიკის მეცნიერებაში, იმიტომ, რომ ზუსტად დაიჭირა ახალი გამგზავრება/ნასვლა (თუმცა, როგორც ხშირად ხდება, როცა ახალი ადამიანური პრაქტიკები იწყებს ახალ სტადიას ადამიანის წარმოდგენებისთვის, მან იჩქარა, რომ გენერალიზება გაეკეთებინა შედარებით ახალი განვითარებებისთვის ადამიანის კონდიციის მარადიულ სიმართლეში და თითქოს, თვალთახედვის მიღმა რჩება, დავინწყებულია ან უარყოფილია „ყველა წარსული განათლების მიერ“). გორდონ ტულოკის სიტყვებით, ახალი თეორიული მოდის ერთერთი ყველაზე გამორჩეული მამოძრავებელი არის ის, რომ „ახალი მიდგომა იწყება იმის ვარაუდით, რომ ამომრჩევლები ძალიან ჰგავანან მყოფელებს, პოლიტიკოსები – ბიზნესმენებს.“ „საზოგადო არჩევანის“ მიდგომის ღირებულებისადმი სკეპტიკურად განწყობილმა ლეიფ ლევიმ მწვავედ განაცხადა, რომ „საზოგადო არჩევანის“ აზროვნების სკოლის მოაზროვნეები „გამოსახვევენ პოლიტიკურ ადამიანს, როგორც... ახლომხედველ გამოქვაბულის ადამიანს“, რაც, ლევიმ აზრით, სრულიად არასწორია. ეს შეიძლება მართალი იყო ტროგლოდიტების ეპოქაში, „სანამ ადამიანმა „აღმოაჩინა ხვალიდელი დღე“ და ისწავლა გრძელვადიანი კალკულაციები“, მაგრამ არა ახლა, მოდერნულ დროში, როცა ყველამ იცის, ან ჩვენმა უმრავლესობამ, როგორც ამომრჩევლებმა, ისე – პოლიტიკოსებმა, რომ

„ხვალ ჩვენ შევხვდებით ისევ“ და შესაბამისად, ნდობა „პოლიტიკოსების ყველაზე ღირებული აქტივია“²⁷ (მაშინ, როცა, ჩვენ შეგვიძლია დავამატოთ, რომ ნდობის განაწილება არის ამომრჩევლის ყველაზე დიდი ენთუზიაზმით გამოყენებული იარაღი). რათა განამტკიცოს თავისი კრიტიკა „საზოგადო არჩევნის“ თეორიის შესახებ, ლევინი მიმართავს მრავალრიცხოვან ემპირიულ კვლევებს, რომლებიც აჩვენებენ, რომ ცოტა ამომრჩეველს აქვს უფლება ხმა მისცეს თავიანთი საფულებებისთვის, მაშინ, როცა მათი უმრავლესობა აცხადებს, რომ ის, რაც მეგზურობას უწევს მათი ხმის მიცემის ქცევას, არის ქვეყნის მდგომარეობა მთლიანად. ლევინი ამბობს, რომ ეს არის ის, რაც მოსალოდნელი იყო. ეს, როგორც მე უფრო შემოგთავაზებდით, არის, ის, რასაც ინტერვიუჩამორთმეული ამომრჩევლები ფიქრობდნენ, რომ მოსალოდნელი იყო ეთქვათ და რაც იქნებოდა მათთვის ისევე, რომ ეთქვათ *comme il faut*. თუ გააკეთებ საჭირო შემწეობას ნეგატიურად ცნობილი შეუსაბამობისთვის, რასაც ჩვენ ვაკეთებთ და როგორ აღვწერთ ჩვენს ქმედებებს შორის, არავინ უარყოფს „საზოგადო არჩევანის“ თეორიტიკოსების იმპროვიზირებულ განაცხადებს (ამ განაცხადებების უნივერსალური და მოუმზადებელი ვალიდურობის მიუხედავად). ამ შემთხვევაში, მათმა თეორიამ შესაძლოა მართლაც შეიძინა გაგება იმით, რომ გაითავისუფლა თავი იქიდან, რაც უკრიტიკოდ აღებული იყო „ემპირიული მონაცემებისთვის“.

მართალია, რომ დიდი ხნის წინ, გამოქავბულის ადამიანმა „აღმოაჩინა ხვალინდელი დღე“. მაგრამ ისტორია არის დავიწყების პროცესი, ისევე, როგორც ის არის სწავლის პროცესი და მეხსიერება ცნობილია მისი შერჩევითობით. შეიძლება ჩვენ „ხვალ ისევ შევხვდეთ“. მაგრამ ისევ, შესაძლოა, ჩვენ არ ვიქნებით, ან უფრო ზუსტად, „ჩვენ“, ვისაც შევხვდებით ხვალ, არ იქნება „ჩვენ“, რომელსაც შევხვდით

ერთი წუთის წინ. თუ ეს ასეა, ნდობა და ნდობის აქტივების განაწილება გვაქვს თუ ვადებულებები?

ლევინი იხსენებს ჟან-ჟაკ რუსოს ირმებზე ნადირობის ქარაგმებს. სანამ ადამიანი „აღმოაჩენდა ხვალისდელ დღეს“, როგორც ისტორია გვეუბნება, ეს შეიძლებოდა მომხდარიყო ისე, რომ მონადირე, იმის ნაცვლად, რომ მოთმინებით დალოდებოდა ირმის გამოჩენას ტყიდან, შეიძლებოდა გაეტაცებინა გაქცეული კურდღლისადმი ლტოლვას, იმის მიუხედავად, რომ მისი ხორცის წილი ერთობლივად მონადირებულ ირემში, უფრო დიდი იქნებოდა. ნამდვილად ასეა. მაგრამ ხდება ისე, რომ დღეს ძალიან ცოტა მონადირე გუნდი რჩება ერთად, მხოლოდ იმ დროის განმავლობაში, რაც საჭიროა ირმის გამოსაჩენად, შესაბამისად, ის, ვინც თავის ნდობას ჩადებს გაერთიანებული საქმიანობის კეთილდღეობისთვის, ძლიერ იმედგაცრუებული დარჩება. და ისე მოხდა, რომ ირმებისაგან განსხვავებით, რომელიც უნდა ხანფანგში გაბმას და დაჭერას მოითხოვენ, სჭირდებათ მონადირეები, რომლებიც ახლოს, მხარიმხარ დგანან და სოლიდარულად მოქმედებენ, კურდღლები, რომლებიც ერგებიან ინდივიდუალურ მოხმარებას, არიან ბევრნი, განსხვავებულები და სჭირდებათ ცოტა დრო, რომ ესროლონ, გაატყავონ და მოამზადონ. ეს ასევე არის აღმოჩენები, ახალი აღმოჩენები, შესაძლოა, შედეგებზე ორსულები, როგორც ერთ დროს იყო „ხვალისდელი დღის აღმოჩენა“.

„რაციონალური არჩევანი“ მომენტალურობის ეპოქაში ნიშნავს დაკმაყოფილებისთვის დევნას, მაშინ, როცა თავს არიდებ შედეგებს და განსაკუთრებით, მოვალეობებს, რომლებიც მსგავს შედეგებს შეიძლება გულისხმობდეს. დღევანდელი დაკმაყოფილების გრძელვადიანი ნაკვალევი იპოთეკაში დებს ხვალისდელი დაკმაყოფილების შანსს. ხანგრძლივობა იცვლება აქტივიდან ვალდებულებამდე; იგივე

შეიძლება ითქვას ყველაფერ ტევადზე, მყარსა და მძიმეზე – ყველაფერზე, რაც ხელს უშლის და ზღუდავს მოძრაობას. გიგანტური ინდუსტრიული ქარხნებს და სქელ შენობებს ჰქონდათ თავიანთი დღე: ერთხელ, ისინი გახდნენ თავიანთი მფლობელების ძალისა და სიმძლავრის მონმეები; ახლა ისინი წაგებას მოასწავებენ აჩქარების შემდეგ რაუნდში და შესაბამისად, უძლურების სიგნალს გვაძლევენ. გამხდარი სხეული და გადაადგილების უნარი, მსუქუბი კაბა და ბოტასები, მობილური ტელეფონები (გამოგონილი მომთაბარეების გამოყენებისთვის, რომლებსაც სჭირდებათ, რომ „მუდამ კონტაქტზე იყვნენ“), პორტატული ან ცვლადი ნივთები – არის მომენტალურობის ეპოქის მთავარი კულტურული ნიშნები. წონა და ზონა, უმთავრესად, სიმსუქნე (პირდაპირი და მეტაფორული) დადანაშაულებულები არიან ორივე მათგანის გაფართოებაში, ხანგრძლივობის სიმსუქნეს ანაწილებს. ეს არის საფრთხე, რომელსაც ადამიანი უნდა ერიდოს, იბრძოლოს მის წინააღმდეგ და უკეთესია, მისგან თავი შორს დაიჭიროს.

რთულია, წარმოიდგინო კულტურა, რომელიც ინდეფერენტულია მარადისობის მიმართ და თავს არიდებს გრძელვადიანობას. ზუსტად ასევე, რთულია გაიგო მორალი, რომელიც ინდიფერენტულია ადამიანის ქცევების შედეგების მიმართ და გაურბის მოვალეობას იმ ეფექტებზე, რომელიც ამ ქმედებებს შეიძლება ჰქონდეს სხვაზე. მყისიერების გამოვლენას გადააქვს ადამიანის კულტურა და ეთიკა რუკაზე არაღნიშნულ და უცნობ ტერიტორიაზე, სადაც ცხოვრების საქმეებთან გამკლავებისთვის დასწავლილმა უმრავლესობა ჩვევებმა დაკარგა თავისი ეფექტურობა და მნიშვნელობა. როგორც გაი დებორტმა საოცხოდ თქვა, „ადამიანები ემსგავსებიან თავიანთ დროს უფრო, ვიდრე თავიანთ მამებს.“ და დღევანდელი კაცები და ქალების განსხვავებულები

არიან თავიანთი მამებისა და დედებისაგან ანმყოშ ცხოვრებით, „რომელთაც სურთ, რომ დაივინყონ წარსული და უკვე აღარ სჯერათ მომავლის.“²⁸ მაგრამ წარსულის მეხსიერება და მომავლის რწმენა ჯერ კიდევ იყო „ორი სვეტი“, რომელზეც დატეული იყო კულტურული და მორალური ხიდები წარმავლობასა და გამძლეობას შორის, ადამიანის მიღწევის ადამიანური სიკვდილიანობა და უკვდავება, ისევე, როგორც პასუხისმგებლობის აღება და მომენტიტ ცხოვრება, რაზეც ყველაფერი განლაგდა.

4 შრომა

ლიდსის ქალაქის მერია, ქალაქის, სადაც მე ბოლო ოცდაათი წელი გავატარე, არის ბრწყინვალე მონუმენტი ინდუსტრიული რევოლუციის კაპიტნების მედიდური ამბიციებისა და თავდაჯერების შესაბამისობაში მოყვანისა. აშენებული მეცხრამეტე საუკუნის შუა რიცხვებში, გრანდიოზული და მდიდარი, მძიმე და ქვისაგან ჩამოსხმული, მარადიულობისთვის შექმნილი, როგორც პართენონი და ეგვიპტური ტაძრები, რომელთაც ის არქიტექტურულად იმიტირებს. მის ცენტრში მდებარეობს უზარმაზარი სააქტო დარბაზი, სადაც ქალაქელები რეგულარულად უნდა შეხვედროდნენ ერთმანეთს, რათა ემსჯელათ და მიეღოთ გადაწყვეტილება სამომავლო გეგმების შესახებ ქალაქისა და ბრიტანეთის იმპერიის უფრო დიდი დიდების გზაზე. სააქტო დარბაზის ქერზე დატანილი იყო ოქროსფერი და მენამური ასოები განკუთვნილი იმისთვის, რომ გზა გაეკვლია ყველასთვის, ვინც ამ გზას შემოუერთდებოდა. ბურჟუაზიული ეთიკის თვითდარწმუნებულ და თვითდაჯერებულ წმინდა პრიციპებს შორის, ისევე, როგორც „პატიოსნება – საუკეთესო პოლიტიკა“, „Auspicium melioris aevi“ (იმედი/ნიშანი უკეთესი დროისა) ან „კანონი და წესრიგი“, ერთი ჭეშმარიტება წარმატებას აღწევს თავისი თვითდარწმუნებული და არაკომპრომისული სიმოკლით: „წინ“. განსხვავებით ქალაქის მერიის თანამედროვე ვიზიტორებისაგან, ქალაქის

უხუცესებს, რომლებმაც შეადგინეს კოდი, არ უნდა ჰქონოდათ ეჭვები მისი მნიშვნელობის შესახებ. რა თქმა უნდა, ისინი არ მიიჩნევდნენ იმის საჭიროებას, რომ ეკითხათ, თუ რა იგულისხმებოდა „წინ მოძრაობის“ იდეის ქვეშ, რომელსაც „პროგრესი“ ერქვა. მათ იცოდნენ განსხვავება „წინ“ და „უკანს“ შორის და მათ შეეძლოთ იმის დამტკიცება, რომ ეს იცოდნენ, რადგან პრაქტიკულად ახორციელებდნენ იმ ქცევებს, რომლებმაც გააკეთეს ეს განსხვავება: „წინ“-ის შემდეგ კიდევ ერთი ჭეშმარიტება დაიხატა ოქროსფერსა და მენამურში – „შრომა იპყრობს ყველას“ („Labor omnia vincit“). „წინ“ იყო დანიშნულების ადგილი, შრომა იყო სატრანსპორტო საშუალება, რომელსაც უნდა წაეყვანა ისინი იქ და ქალაქის უხუცესები, რომლებმაც ქალაქის მერიის დავალება მიიღეს, რომ თავი საკმაოდ ძლიერად ეგრძნოთ, რათა დარჩენილიყვნენ ტრასაზე იმდენ ხანს, რამდენიც საჭირო იყო დანიშნულების ადგილამდე მისასვლელად.

1916 წლის 25 მაისს, ჰენრი ფორდმა უთხრა „ჩიკაგო ტრიბიუნის“ კორესპონდენტს:

ისტორია მეტ-ნაკლებად გამქრალია. ჩვენ არ გვინდა ტრადიცია. ჩვენ გვინდა, ვიცხოვროთ ანმყოში და ერთადერთი ისტორია, რომელიც ღირებულია, არის ისტორია, რომელსაც დღეს ვქმნით.

ფორდი ცნობილი იყო იმით, რომ ლაპარაკობდა იმას ხმა-მალა და ცხადად, რასაც სხვები ორჯერ დაფიქრდებოდნენ, სანამ აღიარებდნენ. პროგრესი? არ იფიქრო მასზე, როგორც „ისტორიის სამუშაოზე“, ეს ჩვენი სამუშაოა, იმათი, ვინც ანმყოში ვცხოვრობთ. ერთადერთი ისტორია, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს, არის ჯერ კიდევ არ შექმნილი, მაგრამ ამ მომენტში შექმნილი და ვალდებული, რომ შეიქმნას. ეს არის

მომავალი, რომელზე დაყრდნობითაც სხვა პრაგმატულმა და პრაქტიკულმა ამერიკელმა, ამბროზ ბირსმა, დაწერა ათი წლით ადრე თავის „ეშმაკის ლექსიკონში“, რომ ეს „დროის ის პერიოდი, სადაც ჩვენი საქმეები წარმატებას იპოვიან, ჩვენი მეგობრები ნამდვილები არიან და ჩვენი ბედნიერება – გარანტირებული.“

მოდერნულმა თავთავდაჯერებამ მისცა ადამიანის მარადიულ ცნობისმოყვარეობას მომავლის შესახებ სრულიად ახალი ბრწყინვარება. მოდერნული უტოპიები არასდროს იყო უბრალოდ წინასწარმეტყველებები, რომ არაფერი ვთქვათ არარეალურ სიზმრებზე: ღიად თუ მალულად, ორივე მათგანი არის ჩანაფიქრის განაცხადი და რწმენის გამოხატვა, რომ, რაც სასურველი იყო, შეიძლებოდა შესრულებულიყო და უნდა შესრულებულიყო. მომავალი დანახული იყო, როგორც სხვა პროდუქტები მწარმოებლების ამ სოციალში: რაღაც, რაც უნდა მოიფიქრო, დააპროექტო და შემდეგ დაინახო მისი წარმოების პროცესში. მომავალი იყო სამუშაოს შექმნა და სამუშაო – ყველა ქმნილების წყარო. მიუხედავად ამისა, 1967 წელს, დანიელ ბელმა დაწერა, რომ

ყოველი საზოგადოება დღეს შეგნებულად ეკონომიკური ზრდის მიმდევარია, რათა გაზარდოს მისი ხალხის ცხოვრების სტანდარტი და შესაბამისად [ჩემი აქცენტი – ზ.ბ.], სოციალური ცვლილების დაგეგმარება, მართვა და კონტროლი. რაც ხდის აწმყოს კვლევებს ასე განსხვავებულად წარსული კვლევებისაგან არის ის, რომ ისინი ორიენტირებულნი არიან სპეციფიკურ სოციო-პოლიტიკურ მიზნებზე. ამ ახალ პარამეტრებთან ერთად, ეს კვლევები შეგნებულად შეიქმნა ახალი მეთოდოგიის მიერ, რაც უფრო სარწმუნო სა-

ფუძველით მომარაგების პირობას გვაძლევს რეალისტური ალტერნატივებისა და არჩევანისათვის...¹

ფორდი ტრიუმფით გამოაცხადებდა, რაც პიერ ბურდიემ ახლახანს ნაღვლიანად შენიშნა: რათა დაეპატრონოს მომავალს, ადამიანს სჭირდება, რომ ფლობდეს ანმეოს.² ისინი, ვისაც ანმეო თავიანთ ხელში აქვთ, დარწმუნებულები უნდა იყვნენ, რომ შეუძლიათ დააძალონ მომავალს, რომ მათი საქმეები წარმატებული იყოს და ამ მიზეზით, იგნორირება გაუკეთონ წარსულს: მათ და მხოლოდ მათ შეუძლიათ შეხედონ წარსულ ისტორიას, როგორც „აბსურდს“, რომელიც უფრო ელევანტურ ინგლისურად ნიშნავს „ნონსენს“, „ბლეფს“ ან „ფარისევლობას“. ან, მინიმუმ არ დავუთმოთ წარსულს იმაზე დიდი ყურადღება, ვიდრე მსგავსი ტიპის რაღაცები იმსახურებენ. პროგრესი არ აწინაურებს ან აკეთილშობილებს ისტორიას. „პროგრესი“ არის რწმენის განაცხადი, რომ ისტორიას არ გააჩნია არანაირი მნიშვნელობა და გამბედაობა, რომ ის ყურადღების გარეშე დატოვოს.

პროგრესი და რწმენა ისტორიისადმი

არსი ამაში მდგომარეობს: „პროგრესი“ აღნიშნავს არა ისტორიის ხარისხს, არამედ ანმეოს თავდაჯერებულობას. პროგრესის ყველაზე ღრმა, შესაძლოა, ერთადერთი მნიშვნელობა შედგება ორი მჭიდროდ დაკავშირებული შეხედულებებისგან, რომ „დრო ჩვენ მხარესაა და რომ ისინი, ვინც „ამ რაღაცებს ქმნიან ან ცვლიან“. ეს ორი რწმენა ცხოვრობს ერთად და კვდება ერთად – ისინი აგრძელებენ ცხოვრებას, რადგანაც მათი ძალა, შეცვალონ ან შექმნან რაიმე, პოუ-

ლობს ყოველდღიურ დასტურს იმ ხალხის საქმიანობებში, რომლებიც მათ ფლობენ. როგორც ალენ პერეფიტემ თქვა, „ერთადერთი რესურსი, რომელსაც შეუძლია უდაბნოს ქანაანის მიწად გადაქცევა, არის სოციუმის წევრების ერთმანეთისადმი ნდობა და რწმენა ყველაფერი იმისა, რისი გაზიარებაც მომავალში ერთმანეთის მიმართ უნდათ.“³ ყველაფერი დანარჩენი, რაც ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ ან გავიგონოთ პროგრესის იდეის „არსის“ შესახებ არის გასაგები, ჯერ კიდევ დამაბნეველი და უშედეგო მცდელობა, რომ „ონტოლოგიზება“ გაუკეთო ნდობისა და თავდაჯერების ამ გრძნობას.

ნამდვილად, არის თუ არა ისტორია ნაბიჯი უკეთესი ცხოვრებისთვის და უფრო მეტი ბედნიერებისთვის? თუ ეს ნამდვილად სიმართლეა, მაშინ ჩვენ როგორ გავიგებდით? ჩვენ, ვინც ვამბობთ, არ ვცხოვრობდით წარსულში და ისინი, ვინც ცხოვრობდნენ წარსულში, არ ცხოვრობენ დღეს: ვინ უნდა გააკეთოს განსხვავება? განა (როგორც ბენიამინის/კლის ისტორიის ანგელოზი) ჩვენ გავრბივართ მომავალში წარსულის საშინებებით გაგდებულები და ბიძგმიცემულები, თუ (როგორც სანგვინიკი და არა დრამატული ისტორიის ვიგვერსია, რომელსაც უნდოდა, რომ დაგვეჯერებინა მისი) ჩვენ მივიჩქარით მომავალში, რომელიც მიმზიდველია იმ იმედით, რომ „ჩვენი საქმეებს წარმატება ელოდება“, ერთადერთი „დამამტკიცებელი“, რომ გაიარო იგი, არის მახსოვრობის თამაში და წარმოდგენა, რაც აკავშირებს ან აშორებს მათ, არის ჩვენი თავდაჯერებულობა ან მისი არარსებობა. ადამიანებისთვის, რომლებიც დარმწუნებულები არიან თავიანთ ძალებში, რომ შეცვალონ რამეები, „პროგრესი“ აქსიომაა. იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც გრძნობენ, რომ ხელიდან უსხლტებათ საგნები, პროგრესის იდეა არ ხვდება და სასაცილო იქნებოდა, რომ გაეგონათ ამის შესახებ. ამ ორ პოლა-

რულ კონდიციას შორის არსებობს პატარა ოთახი რისხვისა და ვნების გარეშე (*Sine ira et studio*) დაფუძნებული დებატისათვის, რომ აღარაფერი ვთავთ კონსესუსზე. ჰენრი ფორდი, საგარაუდოდ, მიმართავდა იმას, რომ განევითარებინა იმის მსგავსი აზრი, რაც მან წარმოთქვა ვარჯიშზე: „ვარჯიში ეს არის სისულელე. თუ შენ ხარ ჯანმრთელი, შენ არ გჭირდება ის; თუ შენ ხარ ავადმყოფი, შენ მას არ გააკეთებ.“

მაგრამ, თუ თავდაჯერებულობა, „ანმცოს ხელის ჩაჭიდების“ სანუგეშო გრძნობა, არის ერთადერთი საფუძველი, რომელზეც ნდობის განვითარება ეყრდნობა, გასაკვირი არ არის, ჩვენი დროის უნდა იყოს მერყევი და არამყარი. და მიზეზები, რატომ უნდა იყოს ასე, არ არის რთული საპოვნელი.

პირველი, ეს არის, აგენტების შესამჩნევი არარსებობა, რომელსაც შეუძლია „მსოფლიოს წინ წაყვანა“. თხევადი მოდერნულობის ჩვენი დროის ყველაზე მტიკინეული, თუმცა პასუხგაცემული კითხვა არის არა „რა უნდა გაკეთდეს?“ (რათა მსოფლიო უკეთესი და უფრო მხიარული გახდეს), არამედ „ვინ უნდა გააკეთოს ეს?“ კენეტ ჯოვიტიმა⁴ გამოაცხადა „ჯოშუას დისკურსის“ კოლაფსზე, რომელიც ამ დრომდე გვიყალიბებდა აზრებს მსოფლიოსა და მისი პერსპექტივების შესახებ და იჭერდა მსოფლიოს, რომ ის ყოფილიყო „ცენტრალურად ორგანიზებული, მკაცრად შეზღუდული და ისტერიულად დაკავშირებული შეუღწევად საზღვრებთან.“ მსგავს სამყაროში წარმომადგენლობის შესახებ რაიმე ეჭვი თითქმის არ წარმოიშობოდა: ბოლოსდაბოლოს, „ჯოშუას დისკურსის“ მსოფლიო არ იყო არაფერი სხვა, ძლიერი წარმომადგენლობის გაერთიანებები და მისი ქმედებების რეზიდუები/ეფექტები. ამ გამოსახურებას ჰქონდა მტკიცე ეპისტემოლოგიური საფუძველი, რომელშიც შედიოდა ისევე მტკიცე, ურყევი და დაუმორჩილებელი სუბიექტები,

როგორც ფორდის ფაბრიკები ან სუვერენული სახელმწიფოები, რომლებიც ქმნიან და მართავენ საზღვრებს (სუვერებულები, თუ რეალობაში არა, მინიმუმ მათს ამბიციებსა და განსაზღვრაში).

დღეს, ნდობის ეს მოქმედი საფუძველი ცნობილია ძირითადად მისი ნაპრალებით, ბზარებითა და ქრონიკული გაყოფის უნარით. ყველაზე მტკიცე და ნაკლებად საეჭვო მისი ელემენტები სწრაფად კარგავენ თავიანთ სიმკვრივეს მის სუვერენიტეტთან, საიმედოობასთან და სანდოობასთან ერთად. შესაძლოა, იგრძნობა მოდერნული სახელმწიფოს შესუსტება ყველაზე ძლიერად, რადგანაც ეს ნიშნავს, რომ ძალაუფლება, რომელიც აგულიანებს ადამიანებს, იმუშავონ – ძალაუფლება, რომ გააკეთონ რამე – ამოღებულია პოლიტიკიდან, რომელიც ადრე წყვეტდა თუ რა სახის რამეები უნდა გაკეთებულიყო და ვის უნდა გაეკეთებინა იგი. მაშინ, როცა პოლიტიკური ცხოვრების ყველა აგენტი რჩება იქ, სადაც „თხევადი მოდერნულობის“ დრომ იპოვა ისინი და როგორც ადრე, მიკრულები არიან თავიანთ შესაბამის ადგილმდებარეობებზე, ძალაუფლება მიედინება საკმაოდ შორს მის მიღწევადობამდე. ჩვენი გამოცდილება ჰგავს თვითმფრინავის მგზავრების გამოცდილებას, რომელმაც მალა ცაში აღმოაჩინა, რომ პილოტის კაბინა ცარიელია. გაი დებოდის სიტყვებით: „კონტროლის ცენტრი ახლა გადაიქცა უცნობად: ის არასდროსაა ოკუპირებული ცნობილი ლიდერთა თუ ნათელი იდეოლოგიით.“⁴⁵

მეორეც, სულ უფრო და უფრო ნაკლებად ცხადი ხდება, თუ რა უნდა გააკეთოს სააგენტომ, ნებისმიერმა სააგენტომ, იმისათვის, რომ მსოფლიოს ისეთი დაუჯერებელი ფორმა მისცეს, რომ შესაბამისად ძლიერი იყოს იმისათვის, გააკეთოს ეს. ბედნიერი საზოგადოების ყველა სახეხატი, დახატული სხვადასხვა ფერებითა და ბევრი ფუნჯით ბოლო ორი

საუკუნის განმავლობაში, ან მიუღწეველი უიმედო ოცნება ან (მსგავს შემთხვევებში, როცა მათი ჩამოსვლა გამოცხადდა) შეუფერებელი აღმოჩნდა. დამტკიცებულია, რომ სოციალური დიზაინის თითოეულ ფორმას მოაქვს იმდენივე უბედურება, რამდენი ბედნიერებაც, თუ მეტი არა. ეს ერთნაირად ეხება ანტაგონიზმის ორივე პრინციპს – ახლა უკვე გაბანკროტებულ მარქსიზმსა და ახლახანს მზარდ ეკონომიკურ ლიბერალიზმს. (როგორც პიტერ დრუკერმა, საყოველთაო აღიარებით, ლიბერალური სახელმწიფოს ყველაზე გულწრფელმა ადვოკატმა, 1989 წელს აღნიშნა, „laissez-faire (თავისუფალი ბაზარი) ასევე გვპირდებოდა „ხსნას საზოგადოების მიერ“: რომ მოაშორო ყველა დაბრკოლება ინდივიდუალური მოგების დევნის გზაზე, ეს საბოლოოდ, მიგვიყვანს იდეალურ ან მინიმუმ, საუკეთესო შესაძლო საზოგადოებამდე“ და ამ მიზეზით, მის მიერ გამბედაობის ჩვენება (bravado) უკვე აღარ უნდა მივიღოთ სერიოზულად.) რაც შეეხება სხვა, ერთ დროს სერიოზულ კონკურენტებს, ფრანსუა ლიოტარის მიერ დასმული კითხვა, „რა აზრს შეუძლია ოსვენციმი დაუქვემდებაროს უნივერსალური ემანსიპაციის ზოგად პროცესს“, რჩება პასუხგაუცემელი და ასევე დარჩება. ჯოშუას დისკურსის ზენიტი დასრულდა: ყველა, შეკვეთით გაკეთებული მსოფლიოს უკვე დახატული ხედვა ჩანს უსიამოვნო და ჯერ კიდევ არდახატული – აპრიორი ეჭვმიტანილია ამაში. ჩვენ ახლა ვმოგზაურობთ დანიშნულების ადგილის იდეის გარეშე, რომელიც უნდა გაგვიძღვეს, არ ვეძებთ არც კარგ საზოგადოებას და არც იმაში ვართ დარწმუნებულები, საზოგადოება, რომელშიც ვცხოვრობთ, ჩვენ გვხდის გულგრილსა და მონადინებულს, რომ გავიქცეთ. პიტერ დრუკერის ვერდიქტი, „აღარ არის ხსნა საზოგადოებაში... ყველა, ვინც აცხადებს „დიდებულ საზოგადოებას“, როგორც ეს ლინდონ ბენის ჯონსონმა გააკეთა მხოლოდ

ოცი წლის წინ, გახდება დაცინვის ობიექტი სასამართლოს გარეშე“ნ, უმნიკვლოდ იჭერს იმ დროის ხასიათს.

მოდერნული რომანის პროგრესით – ცხოვრებით, რომელზეც შეიძლება იმუშავო, რომ უფრო დამაკმაყოფილებელი იყოს, ვიდრე არის ან აუცილებელია, რომ ასე გაუმჯობესდეს – ჯერ კიდევ არ არის დასარული და ნაკლებად სავარაუდოა, რომ დასრულდეს მალე. მოდერნულობამ არ იცის სხვა ცხოვრება, გარდა „გაკეთებულისა“: მოდერნული კაცისა და ქალის ცხოვრება არის ამოცანა, და არა მოცემულობა და ამოცანა კი არის, ჯერ კიდევ არშესრულებული და უფრო მეტი ზრუნვისა და ძალისხმევის ულმოზლად მომთხოვნი. ყოველ შემთხვევაში, ადამიანის მდგომარეობამ „თხევადი“ მოდერნულობის ან „მსუბუქი“ კაპიტალიზმის ხანაში ცხოვრების ეს მოდალობა კიდევ უფრო შესამჩნევი გახადა: პროგრესი უკვე აღარ არის დროებითი საზომი, შუალედური საკითხი, რომელიც საბოლოოდ (და მალე) მიდის სრულყოფილების მდგომარეობამდე (ეს არის მდგომარეობა, სადაც ყველაფერი, რაც უნდა გაგეკეთებინა, გაკეთდებოდა და არცერთი სხვა ცვლილება არ იქნებოდა საჭირო), მაგრამ სამუდამო და სავარაუდოდ, დაუსრულებელი გამოწვევა და საჭიროება, თავად მნიშვნელობა „რჩება ცოცხალი და უვნებელი“.

თუმცა, შესაძლოა, პროგრესის იდეა მის დღევანდელ განსხეულებაში ისე უჩვეულო ჩანს, რომ ადამიანს უჩნდება კითხვა, დარჩება თუ არა იგი ჩვენთან, პროგრესის გამოა, რომ მოდერნული ცხოვრების სხვა ბევრი პარამეტრი, ახლა „ინდივიდუალიზებული“ გახდა; უფრო ზუსტად კი – დერეგულირებული და პრივატიზებული. ის ახლა დერეგულირდება – რადგანაც „განახლებული“ ანმეოს რეალობების შემოთავაზება არის ბევრი და სხვადასხვანაირი და შესაბამისად, კითხვა, რამდენად ნიშნავს კონკრეტული სიახლე აუცილებლად გაუმჯობესებას, დარჩა თავისუფალ კონკურ-

სზე წარდგენამდე და მის შემდეგ და აუცილებლად დარჩება სადავოდ მას შემდეგაც, როცა არჩევანი უკვე გაკეთებულია. ის პრივატიზებულია, კითხვა გაუმჯობესების შესახებ უკვე არა კოლექტიური, არამედ ინდივიდუალური საქმიანობაა: ქალებისა და კაცების მიმართ მხოლოდ ინდივიდუალურად და დამოუკიდებლად არსებობს მოლოდინი, რომ გამოიყენონ თავიანთი ქუამახვილობა, რესურსები და საქმიანობა, რათ წაინიონ უფრო დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაში და უკან დატოვონ მათი დღევანდელი მდგომარეობის ნებისმიერი ასპექტი, რომლის გამოც ისინი აღშფოთდებიან. როგორც ულრიხ ბეკმა თქვა თავის შესანიშნავ კვლევაში თანამედროვე რისკის საზოგადოების (Risikogesellschaft) შესახებ,

ინდივიდუალიზებული ფორმების გამოჩენისადმი ტენდენცია და არსებობის პირობები, რომლებიც აიძულებს ადამიანებს, მათი საკუთარი მატერიალური გადარჩენის გამო, გაიხადოს თავისი თავი საკუთარი გეგმის ცენტრად და მართოს ცხოვრება. სინამდვილეში, ადამიანმა უნდა აირჩიოს და შეცვალოს თავისი სოციალური ინდენტობა, ისევე, როგორც უნდა გარისკოს ამის გაკეთება.

თავად ინდივიდი ხდება სოციალური რეპროდუქციის ერთეული ცხოვრების სამყაროში.⁷

პროგრესის შესაძლებლობების შესახებ კითხვა, მიუხედავად იმისა, რომ ჩანს, როგორც სახეობების ბედისწერა ან ინდივიდის ამოცანა, რჩება ისევ ისე, სანამ დერეგულაცია და პრივატიზაცია გაეშვებოდა და ზუსტად ისე, როგორც პიერ ბურდიე არტიკულირებდა მას: პროექტირება რომ გაუკეთო მომავალს, აუცილებელია აწმყოს დაჭერა. ერთადერთი სიახლე აქ არის ის, რომ ახლა მნიშვნელოვა-

ნია, ინდივიდმა დაიჭიროს თავისი საკუთარი ანმყო, რომელიც მნიშვნელობს. და სხვებისთვის, შესაძლოა, უმრავლესი თანამედროვე ადამიანისთვის ანმყოს დაჭერა ინდივიდუალურად არის საუკეთესო შემთხვევაში არამყარი და უფრო ხშირად, აშკარად არარსებული. ჩვენ ვცხოვრობთ უნივერსალური მოქნილობის ეპოქაში, საგანგაშო და უპერსპექტივო ცვალებადობის (unsicherheit) პირობებში, რომელიც აღწევს ინდივიდუალური ცხოვრების ყველა ასპექტში – სასიცოცხლო საშუალებების წყაროები, ისევე, როგორც სასიცვარულო ურთიერთობები ან საერთო ინტერესები, პროფესიონალური, ისევე, როგორც კულტურული იდენტობის მახასიათებლები, საჯარო სივრცეში საკუთარი თავის წარდგენის ფორმები, ასევე ჯანმრთელობისა და კარგი ფიზიკური მდგომარეობის ნიმუშები, ღირებულებები, რომელთა დევნა ღირს, ისევე, როგორც გზები მათ მისაღწევად. ნდობისთვის უსაფრთხო პორტები არის ცოტა და დაშორებული ერთმანეთისაგან. დროის უმეტეს ნაწილში, ნდობა ცურავს უყურადღებოდ და ამოდ ეძებს შტორმისაგან დაცულ თავშესაფრებს. ჩვენ ყველა მივეჩვიეთ რთულ გზას, რომ ყველაზე ფრთხილ და შრომატევადად გაკეთებულ გეგმებსაც კი აქვს უსიამოვნო ტენდენცია, რომ არ წავიდეს გეგმის მიხედვით და მოსალოდნელისაგან სრულიად განსხვავებული შედეგები მოგვცეს, რომ ჩვენს სერიოზულ მცდელობებს, „დავანყოთ საგნები წესის მიხედვით“, მივყავართ უფრო მეტი ქაოსისაკენ, უფორმოებისა და დაბნეულობისაკენ და რომ ჩვენი შრომა, რომ მოსპო შემთხვევითობები და უბედური შემთხვევები – არაფერია, თუ არა აზარტული თამაში.

თავისი ჩვევების მიმართ ერთგულმა მეცნიერებამ სწრაფად ისარგებლა ახალი ისტორიული გამოცდილებით და აირეკლა ახალმღიებული ხასიათი ქაოსისა და კატასტროფის სამეცნიერო თეორიების გავრცელებაში. ერთხელ გა-

დაადგილებული იმ რწმენით, რომ „ღმერთი არ თამაშობს კამათელს“, რომ სამყარო არსებითად დეტერმინირებულია და რომ ადამიანის ამოცანა მოიცავს მისი კანონების სრულ აღწერას ისე, რომ სიბნელეში აღარ იყოს ხელით მოსინჯვა და ადამიანის ქმედება იყოს შეუცდომელი და ყოველთვის მიზანმიმართული, თანამედროვე მეცნიერება შემობრუნდა მსოფლიოს ენდემურად არადეტერმინირებული ბუნების აღიარებისაკენ, შემთხვევითობის თამაშის უდიდესი როლისაკენ და გამონაკლისებისაკენ და არა ნორმალურობისაკენ, წესრიგისა და ეკვილიბრიუმისაკენ. ასევე ერთგული თავისი ჩვევების მიმართ, მეცნიერები აბრუნებენ მეცნიერულად დამუშავებულ სიახლეებს უკან სამფლობელოში, სადაც ისინი პირველად ინტუიტიურად გასაგებნი, რომე გონებამახვილურად მიდგომოდნენ ადამიანთა საქმეებისა და ქმედებების სამყაროს. ამიტომაც, ჩვენ ვკითხულობთ, მაგალითად, დევიდ რუელის პოპულარულ და გავლენიან თანამედროვე მეცნიერებით ინსპირირებულ ფილოსოფიის წარმოდგენას, რომ „დეტერმინირებული წესრიგი ქმნის შემთხვევითობის არეულობას“:

ეკონომიკური ტრაქტატები ქმნიან შთაბეჭდილებას, რომ კანონმდებლებისა და პასუხისმგებელი სამთავრობო ჩინონიკების როლი არის ის, რომ ნათელი გახადონ და სისრულეში მოვიყვანონ ეკვილიბრიუმი, განსაკუთრებით, საზოგადოებისთვის ხელშემწყობი. თუმცა, ქაოსის მაგალითი ფიზიკაში გვასწავლის, რომ ეკვილიბრიუმის გაძლოლის ნაცვლად, გარკვეული დინამიკური სიტუაციები იწვევს დროებით ქაოტურ და არაპროგნოზირებად მოვლენებს. შესაბამისად, კანონმდებლები და პასუხისმგებელი ოფიციალურ პირები უნდა შეეჯახნონ შესაძლებლობას, რომ მათი

გადანყვეტილებები, მიმართული, რომ უკეთესი ეკვილიბრიუმი მიეღოთ, პირიქით, მიიღებს ძალადობრივ და გაუთვალისწინებელ რხევებს, შესაძლო დამლუპველ ეფექტებთან ერთად.⁸

იმისგან დამოუკიდებლად, თუ რამდენმა მისმა ღირსეულმა საქმემ აინია მოდერნული დროის უმთავრესი ფასეულობის რიგში, მას აქვს გასაოცარი, არამაგიური უნარი, რომ მისცეს ფორმა უფორმოს და ხანრძლივობა – გარდამავალს, რომელიც გამოჩნდა მათ შორის. ამ უნარის დახმარებით, სამუშაო სამართლიანად შეიძლება დაინიშნოს მთავარ როლზე, გადამწყვეტ როლზეც კი, რომ დაიპყროს, მოდერნულ ამბიციებში დაიპყროს, გამოიყენოს და კოლონიზება გაუკეთოს მომავალს, რათა ჩაანაცვლოს ქაოსი წესრიგით და შემთხვევითობა – პროგნოზირებადი (და შესაბამისად, კონტროლირებადი) თანმიმდევრული მოვლენებით. სამუშაოს დაემატა ბევრი ღირსეული და მომგებიანი ეფექტი, ისეთი როგორიცაა, მაგალითად, სიმდიდრის ზრდა და სიღარიბის შემცირება; მაგრამ ყველა დამსახურების საფუძველი, რაც ამის წინ იდგა, იწვა მის შეთხზულ წვლილში, ისეთი წესრიგი შექმნაში, ისტორიულ აქტში, რომელიც მდგომარეობდა იმაში, რომ ადამიანთა სახეობა პასუხისმგებელია თავის საკუთარ ბედზე.

„სამუშაო“, როგორც აქტივობა, გაიგებოდა ისე, სადაც კაცობრიობა მთლიანობაში უნდა დაკავებულიყო თავისი ბედითა და ბუნებით და არა არჩევანით, როცა ქმნიდა თავის ისტორიას. და ასე განსაზღვრული „სამუშაო“ იყო კოლექტიური ძალისხმევა, სადაც კაცობრიობის თითოეულ წევრს უნდა მიეღო მონაწილეობა. სხვა დანარჩენი უბრალოდ შედეგი იყო: მანუფაქტურული სამუშაო, როგორც ადამიანის „ნატურალური მდგომარეობა“ და სამუშაოს გარეთ ყოფნა

– ანომალია; ამ ნატურალური მდგომარეობიდან არსებულ სიღარიბესა და უბედურებაში, დანაკარგსა და უზნეობაში წასვლის დადნაშაულება; ქალებისა და კაცების შეფასება მათ მიერ სამუშაოში განეული კონტრიბუციის შემოთავაზებული ღირებულების მიხედვით, რომელიც მიზანმიმართულია ფართო სახეობისაკენ; და სამუშაოს დანიშვნა პირველ ადგილზე, როგორც ადამიანთა უმთავრესი საქმიანობა, რათა გაუძღვეს მორალურ თვითგაუმჯობესებას და გაზარდოს საზოგადოების ზოგადი ეთიკური სტანდარტები.

როცა გაურკვეველობა (unsicherheit) პერმანენტული ხდება და ჩანს ასეთად, სამყაროში ყოფნა უფრო ნაკლებად ჰგავს ქმედებების კანონმორჩილ და კანონდაქვემდებარებულ, ლოგიკურ, თანმიმდევრულ და ერთობლივ ჯაჭვს და უფრო მეტად ჰგავს თამაშს, სადაც „სამყარო იქ“ არის ერთერთი მოთამაშე და იქცევა ისე, როგორც ყველა სხვა მოთამაშე, უჭირავს თავისი კარტები გულმკერდთან ახლოს. როგორც ყველა სხვა თამაშში, მომავლის გეგმები მიდრეკილნი არიან, რომ გახდნენ წარმავალნი, ცვალებადნი და მერყეენი, არ დგამენ შემდეგ რამდენიმე ნაბიჯზე მეტს.

საბოლოო სრულყოფილების მდგომარეობის გარეშე, რომელიც ადამიანთა მცდელობების ჰორიზონტზე ჩანს, ნებისმიერი მცდელობების საიმედო ეფექტურობის რწმენის გარეშე, „ტოტალური“ ნესრიგის იდეა აღმართული იქნება სართულიდან სართულზე შრომის ხანგრძლივ, თანმიმდევრულ, მიზანმიმართულ ძალისხმევაში, რომელსაც არ აქვს დიდი მნიშვნელობა. რაც უფრო ნაკლებად ფლობს ადამიანი ანმეოს, მით უფრო ნაკლებად შეუძლია დაიმორჩილოს „მომავალი“ თავის ჩანაფიქრში. დროის ნაგლეჯები წარწერით „მომავალი“ ხდება უფრო მოკლე და ცხოვრების დროის მონაკვეთმა, მთლიანობაში, რომელიც დაჭრილია ეპიზოდებად, მათთან საქმე წამოიწყოს „ინდივიდუალურად“. უწყვე-

ტობა უკვე აღარ არის გაუმჯობესების ნიშანი. ერთ დროს, პროგრესის დაგროვებითი და გრძელვადიანი ხასიათი გზას უთმობს მოთხოვნებს, რომელიც მიმართულია თითოეული მომდევნო ეპიზოდისაკენ ცალკეულად: თითოეული ეპიზოდის დამსახურება უნდა გამოაშკარავდეს და მოიხმარებოდეს სრულად მის დასრულებამდე და მეორე ეპიზოდის დაწყებამდე. ცხოვრებაში, რომელიც მოქნილობის ცნებით იმართება, ცხოვრებისეული სტრატეგიები და გეგმები მხოლოდ მოკლევადიანი შეიძლება იყოს.

უკ ატალმა ახლახანს შემოგვთავაზა, რომ ეს არის ლაბირინთის სახეხატი, რომელიც დღეს დომინანტური ხდება, თუნდაც ფარულად, ჩვენი აზროვნება მომავლის შესახებ და ჩვენი საკუთარი ნაწილი მასშია. ეს სახეხატი არის ძირითადი სარკე, სადაც ჩვენი ცივილიზაცია თავის ახლანდელ ეტაპზე აკვირდება თავის საკუთარ პორტრეტს. ლაბირინთი, როგორც ადამიანის მდგომარეობის ალეგორია, იყო მესიჯი, რომელსაც მომთაბარენი გადასცემდნენ მოსახლეებს. გავიდა ათასწლეულები და მოსახლეებმა ბოლოსდაბოლოს შეიძინეს თავდაჯერება და სიმამაცე, რათა გადაელახათ ლაბირინთის მაგვარი ბედის გამოწვევა. „ყველა ევროპულ ენაზე“, როგორც აღნიშნავს ატალი, „სიტყვა ლაბირინთი ხდება ხელოვნული სირთულის, გამოუსადეგარი წყვილია, მიხვეულ-მოხვეული სისტემის, შეუღწევადი უღრანი ტყის სინონიმი. „სიცხადე“ გახდა ლოგიკის სინონიმი.“

მოსახლეები შეუდგნენ იმას, რომ კედლები გაეხადათ გამჭვირვალე, მიხვეულ-მოხვეული გასასვლელები პირდაპირი და კარგად დანიშნულია, კორიდორები კარგად განათებულია. ისინი ასევე არიან წარმოებული ცნობარი და ნათელი, არაორაზროვანი ინსტრუქციები ყველა მომავალი მოხეტიალეების გამოყენებისათვის იმაზე, თუ რომელი მობრუნება ღირს და რომელი უნდა იაცილო. მათ ეს მხო-

ლოდ იმიტომ გააკეთეს, რომ ბოლოსდაბოლოს აღმოეჩინათ ის, რომ ლაბირინთი ადგილზე მყარადაა; ყოველ შემთხვევაში, ლაბირინთი კიდევ უფრო საშიში და დამაბნეველი გახდა უერთიერთგადამკვეთი ნაფეხურების გაურკვეველი ჩახლართულობის გამო, ბრძანებების კაკაფონიისა და ახალი ტალღოვანი გასასვლელების მუდმივი დამატებით იმათზე, ვინც უკვე უკან დატოვებულია და ახალი ჩიხების – იმათზე, სადაც შევიდნენ შეცდომით. მოსახლეები გახდნენ „იძულებითი მომთაბარენი“, დაგვიანებულად იხსენებდნენ მესიჯს, რომელიც მათ მათი ისტორიული მოგზაურობის დროს მიიღეს და სასონარკვეთილად ცდილობენ გაიხსენონ მისი დავინწყებული შინაარსი, რომელიც, როგორც ისინი ეჭვობენ, სავსებით შესაძლოა ატარებდეს „საჭირო სიბრძნეს მათი მომავლისათვის.“ კიდევ ერთხელ, ლაბირინთი ხდება ადამიანის მდგომარეობის უმთავრესი სახეხატი და ეს ნიშნავს „გაუმჭვირვალე ადგილს, სადაც გზების განლაგება არცერთს კანონს არ ექვემდებარება. შემთხვევითობა და მოულოდნელობა ადგენს წესს ლაბირინთში, რომელიც სიგნალს იძლევა „წმინდა გონების“ დამარცხებაზე.“⁹

უკომპრომისო ლაბირინთის მსგავს მსოფლიოში ადამიანის შრომა გაიყო მის მიერ ჩაკეტილ ეპიზოდებად, როგორც ადამიანის ცხოვრების სხვა ნაწილებში. და როგორც ადამიანის სხვა დანარჩენ ქმედებაში, რომელიც ადამიანს შეუძლია, რომ განახორციელოს, მისი კურსის დაჭერის მიზანი აქტორების განზრახვასთან ახლოს არის მოუხელთებელი, შესაძლოა, მიუწვდომელი. სამუშაო გამოვიდა წესრიგის მშენებლობის სამყაროდან და თამაშის სფეროს სამომავლო კონროლიდან; სამუშაო ქმედებები კიდევ უფრო ხდება მოთამაშის სტრატეგიის მსგავსი, რომელიც თავის თავს უსახავს მოკრძალებულად მოკლევადიან მიზნებს, რომელიც წინ ვერ დგამს ვერცერთ ნაბიჯს ერთი-ორის გარდა. მნიშ-

ვნელობა რასაც აქვს, არის თითოეული ნაბიჯის სწრაფი ეფექტი; ეფექტი შესაფერისი უნდა იყოს იმისთვის, რომ მოიხმარო ადგილზე. მსოფლიო ეჭვიმიტანილია იმაში, რომ ის სავსეა ხიდებით ძალიან შორს, ისეთი ხიდებით, რომლის გადაკვეთაზეც ადამიანმა უმჯობესია არ იფიქროს მანამ, სანამ მათზე არ მივა და სავარაუდოდ, ეს მალე არ მოხდება. თითოეულ დაბრკოლებას თავის მხრივ უნდა შეუთანხმდე; ცხოვრება არის ეპიზოდების თანმიმდევრულობა, რომელთაგანაც თითოეული უნდა განსაზღვრო ცალკე, რადგანაც თითოეულს გააჩნია წაგებისა და მოგების საკუთარი ბალანსი: ცხოვრების გზები უფრო პირდაპირი არ ხდება მოძრაობის პროცესში და ერთ კუთხეში მობრუნება არ არის იმის გარანტია, რომ სწორი ბრუნებს გააკეთებ მომავალში.

ასე, რომ სამუშაომ შეიცვალა თავისი ხასიათი. ყველაზე ხშირად, ეს არის ერთჯერადი ქმედება: ბრიკოლერის ემბაკობა, მატყუარა, რომელიც მიმართულია იმისკენ, რაც ხელშია და ინსპირირებული და შეზღუდულია იმით, რაც ხელშია, უფრო მეტად განსაზღვრული ფორმის მქონეა, ვიდრე ჩამოყალიბების პროცესშია, უფრო ბევრია შემთხვევითობასთან დევნის შედეგი, ვიდრე დაგეგმვისა და ჩანაფიქრის პროდუქტი. ის უჩვეულოდ ჰგავს ცნობილ კიბერ-თხუნელას, რომელმაც იცოდა, როგორ ემოძრავა, რომ ეპოვა შტეფსელი შესაერთებლად, რათა შეევესო ენერგია, რომელიც დახარჯა შტეფსელის შესაერთებლად, რათა შეევესო ენერგია.

შესაძლოა, ტერმინი „ხელოსნობა“ იქნებოდა უფრო შესაფერისი, გაიგო სამუშაოს შეცვლილი ხასიათი, რომელიც განდევნილია კაცობრიობის უნივერსალურად გაზიარებული მისიის უდიდესი ჩანაფიქრიდან და სამუდამო მონოდების არანაკლებ გრანდიოზული ჩანაფიქრიდან. მისი ესქატოლოგიური ატრიბუტების ჩამორთმევეთა და მეტაფიზიკური ფესვებიდან ამოჭრით სამუშაომ დაკარგა ცენტრალური ად-

გილი, რომელიც მას დაკავებული ჰქონდა ღირებულებათა გალაქტიკაში, რომელიც დონომინირება მყარი მოდერ-ნულობის ერასა და მძიმე კაპიტალიზმში. სამუშაოს უკვე აღარ შეუძლია შემოგვთავაზოს დაცული ღერძი, რომლის გარშემოც შეგვიძლია გადაიტანო და გამოასწორო თვითგან-საზღვრებები, იდენტობები და ცხოვრებისეული პროექტები. ეს არ შეიძლება მარტივად მიიღო, როგორც საზოგადოების ეთიკური საფუძველი ან ინდივიდუალური ცხოვრების ეთი-კური ღერძი.

ამის ნაცვლად, სამსახურმა, სხვა ცხოვრებისეულ ქმედებებთან ერთად, შეიძინა ძირითადად ესთეტიკური მნიშვნელობა. მოსალოდნელია, რომ ეს იყოს სასიამოვნო და თავისთავადად, ნაცვლად იმისა, რომ გაიზომოს ნამდვილი ან სავარაუდო ეფექტებით, რომელიც მას მოაქვს ძმებისა და დებისთვის კაცობრიობაში ან ნაციისა და სახელმწიფოს ძლე-ვამოსილებისთვის, რომ აღარაფერი ვთქვათ მომავალი თაობების ნეტარებაზე. მხოლოდ რამდენიმე (მაგრამ საკმარისი) ადამიანს, ისიც იშვიათად, შეუძლია პრეტენზია გამოაცხადოს პრივილეგიაზე, პრესტიჟზე ან პატივზე, მიუთითოს იმ სამუშაოს მნიშვნელობასა და საერთო მოგებაზე, რომელსაც ისინი ასრულებენ. თითქმის არასოდეს არის მოსალოდნელი სამუშაომ „გააკეთილშობილოს“ მისი შემსრულებლები, რომ გახადოს ისინი „უკეთესი ადამიანები“ და ამ მიზეზით, მისით იშვიათად აღტაცდებიან და აქებენ. ამის ნაცვლად, მას ზომავენ და აფასებენ მისი უნარით, რომ იყოს საინტერესო და გასართობი, რომელიც აკმაყოფილებს მწარმოებლისა და შემქმნელის არა იმდენად ეთიკურ, პრომეთეულ მოწოდებას, რამდენადაც მომხმარებლის, სენსაციების მაძიებლისა და გამოცდილებების შემგროვებლის ესთეტიკურ მოთხოვნებსა და სურვილებს.

შრომის აღმასვლა და დაღმასვლა

ოქსფორდის ინგლისური ლექსიკონის მიხედვით, სიტყვა „შრომა“ „ფიზიკური ძალისხმევის მნიშვნელობით, რომელიც მიმართული იყო საზოგადოების მატერიალური საჭიროებების მომარაგებისაკენ“, პირველად ჩაინერა 1776 წელს. საუკუნის შემდეგ ამან დამატებით მიიღო „მშრომელებისა და ოპერატიული სამსახურების ძირითადი მასის“ მნიშვნელობა, რომელიც მონაწილეობას იღებს წარმოებაში და ამის შემდეგ მალე გაერთიანებებისა და სხვა ორგანოების მნიშვნელობა, რომელმაც დააკავშირა ორი მნიშვნელობა, შეინარჩუნა ეს კავშირი და გადააქცია იგი პოლიტიკურ საკითხად და პოლიტიკური ძალაუფლების ინსტრუმენტად. ინგლისური გამოყენება შესანიშნავია „შრომითი სამების“ სტრუქტურის მკაფიო ხედვის შემოტანისთვის – ახლო კავშირი (ნამდვილად, სემანტიკური შერწყმა დაკავშირებულია ბედისწერის იდენტობასთან) სამუშაოზე მიღებულ მნიშვნელობას (რაც „ფიზიკურად და მენტალურად მძიმე შრომაა“), იმათ თვითკონტროლსა (რომელიც მუშაობს კლასში) და პოლიტიკას შორის, რომელიც დაფუძნებულია ამ თვითკონტროლზე, სხვა სიტყვებით, ეს არის კავშირი შრომის ფიზიკურად გამოყენებასა (როგორც საზოგადოების სიმდიდრისა და კეთილდღეობის მთავარი წყაროს) და შრომითი მოძრაობის თავდაჯერებულობას შორის. ორივე მათგანი ერთად წავიდა აღმავლობისაკენ და ასევე ერთად დაეცნენ.

უმრავლესობა ეკონომიკური ისტორიკოსებისა დაგეტანხმება (იხილეთ, მაგალითად, პოლ ბაიროკის კვლევის შედეგების ბოლოდროინდელი დასკვნები¹⁰) იმაში, რომ, რადგანაც სიმდიდრისა და შემოსავლის დონეები დაკავშირებულია ერთმანეთთან, ძალიან ცოტა გამოსარჩევი იყო ცივილიზაციებს შორის მათი ძალაუფლების პიკში: რომის სიმდიდრე

პირველ საუკუნეში, ჩინეთის – მეთერთმეტე, ინდოეთის – მეჩვიდმეტე, დიდად არ განსხვავდებოდა ევროპული სიმდიდრისაგან ინდუსტრიული რევოლუციის ზღურბლზე. ზოგიერთი შეფასების მიხედვით, დასავლეთ ევროპაში შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე, მეთვრამეტე საუკუნეში, არ იყო 30%-ზე მეტი, ვიდრე ინდოეთში, აფრიკასა თუ ჩინეთში ამ დროისთვის. მაგრამ, ერთ საუკუნეზე მეტი არ დასჭირდა, რათა შეეცვალა თანაფარდობა ისე, რომ იგი ძნელად საცნობი გამხდარიყო. უკვე 1870 წლისათვის, ინდუსტრიულ ევროპაში შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე იყო 12-ჯერ უფრო მაღალი, ვიდრე მსოფლიოს ყველაზე ღარიბ ქვეყნებში. შემდეგი საუკუნის განმავლობაში, ეს ფაქტორი კიდევ ხუთჯერ გაიზარდა და მიაღწია ორმოცდაათს 1995 წლისათვის. როგორც სორბონის ეკონომისტი დანიელ კონი აღნიშნავს: „მე გაგვბედავ ვთქვა, რომ უთანასწორობის ფენომენი ერებს შროსი არის ბოლოდროინდელი წარმოშობის; ის არის ბოლო ორი საუკუნის პროდუქტი.“¹¹ და ასეა შრომის იდეა, როგორც სიმდიდრის წყარო და პოლიტიკა, რომელიც დაიბადა და ხელმძღვანელობდა ამ დაშვების მიხედვით.

ახალი გლობალური უთანასწორობა და ახალი თვითდაჯარება და უპირატესობის შეგრძნება, რომელიც ამას მოყვავა, იყო ისეთივე შთამბეჭდავი, როგორც ისინი იყვნენ უპრეცედენტონი: საჭირო იყო ახალი შეხედულებები, ახალი კოგნიტური ჩარჩოები, რომ გაგეგო მათი და აგეთვისებინა ისინი ინტელექტუალურად. მსგავსი ახალი წარმოდგენები და ჩარჩოები მომარაგდნენ პოლიტიკური ეკონომიკის ახალდაბადებული მეცნიერებით, რომელმაც ჩანაცვლა ფიზიოკრატიული და მერკანტილისტური იდეები, რომლებიც თანახლდა ევროპას მისი ისტორიის მოდერნული ფაზის გზაზე ინდუსტრიული რევოლუციის ზღურბლამდე.

შეიძლება ითქვას, „არ არის შემთხვევითობა“, რომ ეს ახალი წარმოდგენები მოიფიქრეს შოტლანდიაში, ქვეყანაში, სადაც შიგნითაც და მის გარეთაც, ინდუსტრიული აღმასვლის ძირითადი კურსი, ჩაერთო და გამოეყო ერთსა და იმავე დროს, ფიზიკურად და ფსიქოლოგიურად ახლოს იყო იმ ქვეყანასთან, რომელიც უნდა გამხდარიყო დამწყები ინდუსტრიული წესრიგის ეპიცენტრი და რომელიც გარკვეული დროის განმავლობაში ჯერ კიდევ რჩებოდა შედარებით შეუვალი მისი ეკონომიკური და კულტურული გავლენისაგან. ტენდენციები, მთელი ძალით, „ცენტრში“, როგორც წესი, არიან ყველაზე სწრაფად შესამჩნევ და ყველაზე ნათლად არტიკულირებულ ადგილებში, რომლებიც დროებით გაგზავნილები არიან „გარეუბნებში“. ცივილიზაციის ცენტრის განაპირას ცხოვრება ნიშნავს იმას, რომ იყო საკმარისად ახლოს, რომ დაინახო საგნები გარკვევით, მაგრამ საკმაოდ შორს, რომ „გაანივთო“ ისინი და შესაბამისად, გამოიყვანო და გაახშირო აღქმები ცნებებში. ეს არ იყო „უბრალოდ დამთხვევა“, შესაბამისად, სახარება ჩამოვიდა შოტლანდიიდან: სიმდიდრე მოდის სამუშაოდან, შრომა არის სიმდიდრის მთავარი, შესაძლოა, ერთადერთი წყარო.

როგორც კარლ პოლანს უნდა შემოეთავაზებინა დიდი ხნის წინ, კარლ მარქსის განახლებული გაგებით, „დიდი ტრანსფორმაციების“ საწყისი წერტილი, რომელმაც ნამოიწყო ახალი ინდუსტრიული წესრიგი, იყო მშრომელების დაშორება მათი სასიცოცხლო საშუალებების წყაროებიდან. ეს მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო უფრო ყოვლისმომცველი გამგზავრების ნაწილი: წარმოებამ და გაცვლამ შეწყვიტეს, ჩანერილიყვნენ უფრო ზოგად, ნამდვილად ყოვლისმომცველ, ცხოვრების განუყოფელ გზაში და შესაბამისად, პირობები შეიქმნა შრომისათვის (მინასთან და ფულთან ერთად), რათა იგი ჩათვლილიყო უბრალო საქონლად და განხილუ-

ლოყო სწორედ ასეთად.¹² ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს იყო იგივე ახალი გამოყოფა, რომელმაც დაადგინა შრომის შესაძლებლობა და მისი მფლობელების თავისუფლად გადაადგილება, ან სხვის მიერ მისი გადაადგილება და შესაბამისად, გამოეყენებინა სხვადასხვა („უკეთესია“ – უფრო სასარგებლო ან უფრო მომგებიანი) მიზნით, რეკომბინირება გაეკეთებინა მისთვის და გაეხადა სხვა შეთანხმებების („უკეთესია“ – უფრო სასარგებლო ან უფრო მომგებიანი) ნაწილი. წარმოების აქტივობების გამოყოფამ სხვა დანარჩენი ცხოვრებისეული საქმიანობებიდან საშუალება მისცა „ფიზიკურ და მენტალურ ძალისხმევას“, რომ გაყინულიყო ფენომენში საკუთარი ძალისხმევით – „საგანი“, რომელსაც შეგიძლია მოექცე, როგორც სხვა საგნებს, რომელიც უნდა „მოიპოვო“, გადაადგილო, შეუერთო სხვა „საგნებს“ ან გაანადგურო ნაწილებად.

თუ ეს გამოთიშვა არ მოხდებოდა, შრომის იდეისთვის ძალიან ცოტა შანსი იქნებოდა, რომ მენტალურად გამოცალკევებულიყო „ტოტალურობიდან“, რასაც ის „ბუნებრივად“ ეკუთვნოდა და კონცენტრირებული იყოფილიყო ავტონომიურ ობიექტში. სიმდიდრის პრეინდუსტრიულ ხედვაში „მინა“ იყო ასეთი ტოტალობა – იმათთან ერთად, ვინც ხნავდა და მკიდა მას. ახალი ინდუსტრიული წესრიგი და კონცეპტუალური ქსელი, რომელიც უფლებას იძლეოდა გამოგეჩინა განსხვავებული, ინდუსტრიული საზოგადოები, რომელიც დაიბადა ბრიტანეთში; ბრიტანეთი გამოირჩეოდა მისი ევროპული მეზობლებისგან იმით, რომ მან გაანადგურა მისი გლეხოზა და მასთან ერთად „ბუნებრივი“ კავშირი მინას, ადამიანის შრომასა და სიმდიდრეს შორის. მინათმობქმედები თავდაპირველად უნდა გამხდარიყვნენ უმუშევარნი, პასიურნი და „უპატრონი“, რათა დანახულიყვნენ, როგორც მობილური სათავსოები ან გამოსაყენებლად გამზადებული

„შრომითი ძალის“ გადამზიდავები; ამის გამო, ამ ძალაუფლებას შეიძლება უწოდო პოტენციური „სიმდიდრის წყარო“ მისი უნარიდან გამომდინარე.

ეს ახალი უსაქმურობა და მშრომელების ამოძირკვა ჩანდა უფრო რეფლექსიურად მიდრეკილი თანამედროვე მოწმეებს შორის, როგორც შრომის ემანსიპაცია – ადამიანთა უნარების გათავისუფლება მასტიმულირებელი შეგრძნების განუყოფელი ნაწილისაგან, ზოგადად, არასასიამოვნო და დაბალი შეზღუდული ძალდატანებებისაგან, ჩვევების იძულებისა და მემკვიდრეობითი ინერციისაგან. მაგრამ შრომის ემანსიპაციამ მისი „ბუნებრივი ძალდატანებებისაგან“ ის არ გახადა თავისუფლად მოცურავე და „უბატონო“ დიდი ხნის განმავლობაში; და ამას დაეჭვოა იგი გაეხადა ავტონომიური, დამაჯერებელი, თავისუფალი თავისი გეგმების დაგეგმვასა და მათ მიყოლაში. დაშლილი ან უბრალოდ უკვე არაგანხორციელებადი თვითმნარმოებელი „ცხოვრების ტრადიციული წესი“, რომლის ნაწილიც შრომა მის ემანსიპაციამდე იყო, უნდა ჩანაცვლებულიყო სხვა წესრიგით. ამჯერად, ის აღარ არის დაგეგმილი წესრიგი, „აშენებული“ წესრიგი, უკვე აღარ არის ბედისწერის უმიზნო, დაკლაკნილი ნალექი და ისტორიის უხეში შეცდომა, არამედ რაციონალური აზროვნებისა და ქმედების პროდუქტი. ერთ დღეს აღმოაჩინეს, რომ შრომა იყო სიმდიდრის წყარო, ეს იყო გონების ამოცანა, რომ ეს წყარო უფრო ეფექტურად მოეპოვებინა, ამოეტუმბა და დაემუშავებინა, ვიდრე აქამდე აკეთებდა ამას.

ზოგიერთმა კომენტატორმა, გაჟღენთილებმა მოდერნული ეპოქის ახალი ხმაურიანი სულით (კარლ მარქსი ყველაზე გამოჩენილია მათ შორის), იხილა ძველი წესრიგის წასვლა, პირველად, როგორც, წინასწარგანსაზღვრული აფეთქების შედეგი: აფეთქება, გამონვეული ბომბით, განთავსებული კაპიტალის მიერ, უდრეკია „მყარის გაღობასა და წმინ-

დას შებლაღვაში.“ სხვებმა, როგორც დე ტოკვილმა, უფრო სკეპტიკურად და შესამჩნევად ნაკლებად ენთუზიაზმით გამწყობილმა, ეს გაუჩინარება დაინახა, როგორც იმპლოზია და არა, როგორც აფეთქება: უკან მოხედვით, მათ შენიშნეს ბედისწერის თესლი ანტიკური რეჟიმის გულში (ყოველთვის მარტივია, გამოგააშკარავონ ან გამოგიცნონ რეტროსპექტივაში) და დაინახეს ახალი ბატონების აგიტაცია და ტრაბახი, როგორც, არსებითად, გვამებისადმი დარტყმა და არაფერი, გარდა უფრო ენერგიულად დევნისა და ზუსტად იმავე გასაოცარი წამლების დადგენისა, რომელსაც ძველი ნესრიგი სასონარკვეთილებაში სინჯავდა დიდი ხნით ადრე, მაგრამ ეს იყო ამოო ძალისხმევა ან მინიმუმ, მისი საკუთარი სიკვდილის გადადება. მიუხედავად ამისა, იყო ცოტა კამათი ახალი რეჟიმის პერსპექტივებსა და მისი ბატონების გეგმებზე: ძველი და ამავე დროს, მკვდარი ნესრიგი უნდა ჩანაცვლებულიყო ახლით, ნაკლებად თხევადი და მეტად სიცოცხლისუნარიანით, ვიდრე მისი წინაპრები. ახალი მყარი სხეულები უნდა ჩაფიქრებულიყო და აშენებულიყო, რათა შეეცხო სიცარიელე, რაც თხევადმა ნივთიერებამ დატოვა. საგნები, დაწყობილი მცოცავად, ხელახლა უნდა გამაგრებულიყო, უფრო დაცულად, ვიდრე აქამდე. რომ გამოეხატოთ იგივე განზრახვა თანამედროვე მოდურ იდიომაში ასე იქნება: ის, რაც უკვე იყო „ამოთხრილი“ (disembedded), ადრე თუ გვიან, „თავიდან უნდა ამოგმანულიყო“ (re-embedded).

ძველი ლოკალური/სათემო კავშირების დარღვევა, ომის გამოცხადება ჩვეული გზებისა და ჩვეული კანონებისთვის, შუალედური ძალების (les pouvoirs intermediaires) ნაკუნებად ქცევა და გასრესვა – ყველაფერი ამის საერთო შედეგი იყო „ახალი დასაწყისის“ ინტოქსიკაციური ბოღვა. „მყარი სხეულების გაღობა“ თავს ისევე გრძნობდნენ, როგორც რკინის მადანი დნობისას, რათა გამოეჭედა რკინის სვეტე-

ბი. დამდნარი და ახლა უკვე თხევადი რეალობები, ჩანდა, რომ თითქოს მზად იყო მიმართულიყო და დაღვრილიყო ახალ ფორმებში, რათა მიეღო ფორმა, რომელსაც ისინი არასდროს არ მიიღებდნენ, თუ მათ უფლებას მისცემდნენ ედინათ მდინარის კალაპონტებში, რომელიც მათ თავად ამოჭრეს. აჭარბებდა ადამიანის უნარს ეფიქრა, აღმოეჩინა, გამოეგონებინა და ემოქმედა. თუ მხიარული საზოგადოება, მხიარული ადამიანების საზოგადოება, ჯერ კიდევ არ იყო შემდეგი კუთხის სიახლოვეს, მისი სწრაფი ჩამოსვლა უკვე განჭვრეტილი იყო მოაზროვნე ადამიანის სახატავ დაფაზე და მათმა კონტურებმა, რომელსაც მონახაზი გაუკეთეს ამ ადამიანებმა, მიიღეს სისრულე ოფისებში და მოქმედების ადამიანების (men of action) ბრძანების გასაცემი პუნქტები. მიზანი, რომელსაც მოაზროვნე ადამიანმა და მოქმედების ადამიანმა ერთნაირად დაუთმეს თავიანთი შრომა, იყო ახალი წესრიგის კონსტრუქცია. ახლახანს აღმოჩენილი თავისუფლება უნდა განლაგებულიყო იმ მცდელობით, რომ მიედნია სამომავლო მონესრიგებული რუტინისათვის. არაფერი არ უნდა დარჩენილიყო მის ცვალებად და არაპროგნოზირებად კურსზე, უბედური შემთხვევიდან დაწყებული გაუთვალისწინებელი გარემოებებით დამთავრებული, საერთოდ არაფერი არ უნდა დარჩენილიყო მის ახლანდელ ფორმაში, თუ არ იყო ამ ფორმის გაუმჯობესების, მისი უფრო სასარგებლოდ და ეფექტურად გახდის შესაძლებლობა.

ეს ახალი წესრიგი, სადაც ყველა დასასრული ამჟამად თავისუფალია, მალე ისევ შეიბოჭება, რადგანაც წარსული უბედურებების გემის ნამსხვრევებსა და მისგან გადმოყრილ ტვირთს, გარიყულებს და ახლა გემჩაძირულებს, გადასვამენ უკაცრიელ კუნძულზე და პასიურებს გახდიან. მათ დამკვიდრებენ, გადაასახლებენ და მიამაგრებენ სწორ ადგილებში, რადგანაც ეს ახალი წესრიგი უნდა უნდა ყოფილიყო მასიუ-

რი, მყარი, ქვაში ჩასმული ან რკინით გაკეთებული: განკუთვნილი იყო, რომ გაგრძელებულიყო. დიდი იყო ლამაზი, დიდი იყო რაციონალური; „დიდი“ ნიშნავდა ძალაუფლებას, ამბიციასა და ვაჟკაცობას. ახალი ინდუსტრიული წესრიგის სამშენებლო ადგილი გაბნეული იყო ყველგან ამ ძალაუფლებისა და ამბიციის მონუმენტებით, მონუმენტებით, რომლებიც იყვნენ ან არ იყვნენ დაუნგრეველნი, მაგრამ გაკეთებული იყვნენ ისე, რომ ყოფილიყვნენ გიგანტური ფაბრიკების მსგავსნი, რომლებიც აშენებდნენ კედელს კედელზე ვეებერთელა მექანიზმითა და მანქანათმშენებლების ბრბოთი, ან არხების, ხიდებისა და ლიანდაგების მსგავსნი, რომელთაც აქვთ მკვრივი კავშირები და სადაც აქცენტი კეთდება დიდებულ სარკინიგზო სადგურებზე, რომლებიც განკუთვნილი იყო, რომ შეჯიბრებოდა ანტიკური ტაძრებს, რომლებიც აღმართულნი იყვნენ მარადისობის თაყვანისცემისთვის და მისი მოთაყვანების სამუდამო დიდებისთვის.

იგივე ჰენრი ფორდმა, რომელმაც თქვა, რომ „ისტორია აბსურდია“, რომ „ჩვენ არ გვჭირდება ტრადიცია“ და რომ „ჩვენ გვინდა ცხოვრება ანმყოში და ერთადერთი ისტორია, რომელიც ღირებულია, არის ისტორია, რომელსაც დღეს ვქმნით“, ხელფასები გაუორმაგა თავის თანამშრომლებს და ეს იმით ახსნა, რომ მას უნდოდა, მის დასაქმებულებს ეყიდათ მისი მანქანები. ეს, რა თქმა უნდა, იყო ირონიული განმარტება: ფორდის თანამშრომლების მიერ ნაყიდი მანქანები შეადგენდნენ საერთო გაყიდვების სულ მცირე ნილს, მაშინ, როცა ხელფასების გაორმაგება მძიმედ დაანვა ფორდის პროდუქციის ხარჯებს. რეალური მიზეზი ამ არაორთოდოქსული ნაბიჯისა, იყო ფორდის სურვილი, რომ შეეკავებინა გამაღიზიანებლად მაღალი შრომითი მობილობა. მას უნდოდა, რომ მიეჯაჭვა თავისი დასაქმებულები ფორდის სანარმოებთან ერთხელ და სამუდამოდ, რომ გაეკეთებინა

ფული, რომელიც ჩადო მათ მომზადებასა და წვრთნაში და კვლავ გადაეხადა მისი მშრომელების სამუშაო ცხოვრების განმავლობაში. მსგავსი შედეგის მისაღწევად, მას უნდა შეე-
ბოჭა თავისი თანამშრომლები, რომ შეენარჩუნებინა ისინი იქ, სადაც ისინი უმჯობესი იყო ყოფილიყვნენ, სანამ მათს შრომით ძალას მთლიანად არ გამოიყენებდა. მას ისინი დამოკიდებული უნდა გაეხადა მის ქარხანაში დასაქმებაზე და მათი შრომის ამ ქარხნის მფლობელზე გაყიდვაზე, რად-
განაც ის თავად და მისი სიმდიდრე და ძალაუფლება იყო დამოკიდებული მათ დაქირავებასა და შრომაზე.

ფორდმა ხმამაღლა განაცხადა ის ფიქრები, რასაც სხვები სათუთად უვლიდნენ, მაგრამ ამის შესახებ მხო-
ლოდ ჩურჩული გაბედეს, ან, უფრო ზუსტად, ის ფიქრობ-
და იმაზე, რასაც სხვები გრძნობდნენ იმავე უსიამოვნო სიტუაციაში, მაგრამ არ შეეძლოთ ამის გამოხატვა ამდენი სიტყვით. ფორდის სახელის აღება, მყარი მოდერნულობის ან მძიმე კაპიტალიზმის ტიპიური ჩანაფიქრებისა და პრაქ-
ტიკების უნივერსალური მოდელისათვის, იყო ადეკვატური. ჰენრი ფორდის ახალმა, რაციონალურმა წესრიგმა დაანესა სტანდარტი მისი დროის უნივერსალური ტენდენციისთვის: და ეს იყო იდეალი, რომელსაც ამ ეპოქის ყველა ან უმრავ-
ლესი სხვა მენარმეები გარდამავალი წარმატებით ცდილო-
ბდნენ, რომ მიეღნიათ. იდეალი იყო, რომ ერთმანეთისთვის დაგეკავშირებინა კაპიტალი და შრომა იმ გაერთიანებაში, რომელსაც, როგორც ქორწინება სამოთხეში, არანაირი ადამიანური ძალა არ იქნებოდა დაშვებული ან ვერ გაბედავდა, რომ გაეხსნა იგი.

მყარი მოდერნულობა იყო ასევე დრო მძიმე კაპიტალიზ-
მისა, დრო კაპიტალსა და შრომას შორის ურთიერთკავშირი-
სა, რომელიც განმტკიცებული იყო მათი ურთიერთდამოკიდე-
ბულებით. მშრომელები დამოკიდებულები იყვნენ დაქირავე-

ბაზე მათი სასიცოცხლო საშუალებებისთვის; კაპიტალი და-
მოკიდებული იყო მათ დაქირავებაზე მისი რეპროდუქციისა
და ზრდისათვის. მათს შეხვედრის ადგილს ჰქონდა მუდმივი
მისამართი; ამ ორიდან არცერთს არ შეეძლო სადმე გადაად-
გილება – მასიური ქარხნის კედლები დახურული იყო და
იჭერდა ორივე პარტნიორს საერთო ციხეში. კაპიტალი და
მშრომელები გაერთიანდნენ, შეიძლება ითქვას, სილარიბესა
და სიმდიდრეში, ჯანმრთელობასა და ავადმყოფობაში, სანამ
სიკვდილი არ დააშორებდა მათ. ქარხანა იყო მათი საერთო
საცხოვრებელი გარემო – ერთდროულად ბრძოლის ველი
სასანგრო ომისთვის და ბუნებრივი სახლი იმედებისა და
ოცნებებისთვის.

რამაც მიიყვანა კაპიტალი და შრომა ერთმანეთის პირის-
პირ და მიაბა ერთმანეთზე იყო ყიდვისა და გაყიდვის გარიგე-
ბა; შესაბამისად, იმისათვის, რომ ცოცხალი გადარჩენილიყ-
ვნენ, ორივე მათგანს სჭირდებოდა ისეთ ფორმაში ყოფნა,
რომ მორგებოდა ამ გარიგებას: კაპიტალის მფლობელებს
უნდა შეეძლებოდათ ეყიდათ შრომა და შრომის მფლობელები
უნდა ყოფილიყვნენ ყურადღებიანები, ჯანმრთელები, ძლიე-
რები და მეორე მხრივ, საკმარისად მიმზიდველები, რომ
ხელი არ ეკრათ პოტენციური მყიდველებისთვის და არ დაე-
კისტებინათ მყიდველებისთვის მათი მდგომარეობის სრული
ღირებულება. ორივე მხარეს ჰქონდა „პირადი ინტერესები“,
რომ შეენახა მეორე მხარე შესაფერის ფორმაში. გასაკვირი
არ იყო, რომ კაპიტალისა და შრომის „რეკომოდიფიკაცია“
გახდა პოლიტიკისა და უმაღლესი პოლიტიკური ორგანოს,
სახელმწიფოს მთავარი ფუნქცია და ინტერესი. სახელმწი-
ფომ თვალყური უნდა ადევნოს იმას, რომ კაპიტალისტები
დარჩნენ ფორმაში, რომ იყიდონ შრომა და მატერიალურად
განვდნენ მის ახლანდელ ფასებს. უმუშევრები მთლიანად და
ნამდვილად იყვნენ „შრომის სარეზერვო არმია“ და შესაბა-

მისად, უნდა უნდა შენარჩუნებულიყვნენ სქელსა და თხელს შორის მზაობის მდგომარეობაში, იმ შემთხვევაში, თუ მათ დაუძახებდნენ უკან, აქტიურ სამსახურში. კეთილდღეობის სახელმწიფო, სახელმწიფო, რომელიც მიძღვნილია მხოლოდ ამის კეთებისთვის, ამ მიზეზით იყო ნამდვილად „მემარცხნეობასა და მემარჯვენეობას მიღმა“, მხარდაჭერა, რომლის გარეშეც, არც კაპიტალს და არც შრომას არ შეეძლო ცოცხლად და ჯანმრთელად დარჩენა, რომ არაფერი ვთქვათ, გაზრდაზე.

ზოგიერთმა ადამიანი კეთილდღეობის სახელმწიფოს ხედავდნენ, როგორც დროებით ღონისძიებას, რომელსაც შეეძლო ემუშავა თვითონ, ბიზნესის გარეშე, მაშინვე, როცა კოლექტიურმა დაზღვევამ უბედური შემთხვევის წინააღმდეგ დაზღვეული გახადა უფრო მამაცი, საკმაოდ მარჯვე იმისათვის, რომ მთლიანად ეჩვენებინა საკუთარი პოტენციალი და გააბედინა გარისკვა. შესაბამისად, საშუალება მისცა მას, ასე ვთქვათ, „დამდგარიყო საკუთარ ფეხებზე“. უფრო სკეპტიკურად განწყობილი დამკვირვებლები კეთილდღეობის სახელმწიფოს ხედავდნენ, როგორც კოლექტიურად დაფინანსებულ და მართულ სანიტარულ-ჰიგიენურ მექანიზმს – გასუფთავება-განკურნების ოპერაცია, უნდა გაგრძელდებოდა იყო მანამ, სანამ კაპიტალისტური საქმიანობა აგრძელებდა სოციალური ნარჩენების წარმოებას, რადგანაც მას არ ჰქონდა არც ინტერვენცია და არც რესურსები, რომ გადაემუშავებინა იგი (უფრო სწორად, დიდი დრო უნდა გასულიყო ამისთვის). მიუხედავად ამისა, მიიღწა საერთო შეთანხმება, რომ კეთილდღეობის სახელმწიფო არის საშუალება, რომელიც განკუთვნილია ანომალიებთან გამკლავებისთვის, ნორმებიდან გადახვევების თავიდან ასაცილებლად და ნორმის დამრღვევი შედეგების განმუხტვისაგან, თუ ეს მაინც მოხდება. ნორმა თავისთავად, იშვიათად ექცეოდა კითხვის ქვეშ,

იყო პირდაპირი, კაპიტალისა და შრომის საერთო შეთანხმება, რომელიც ჭრიდა ყველა მნიშვნელოვან და არასასიამოვნო სოციალურ საკითხებს ასეთი შეთანხმების ჩარჩოში.

ვინც უნდა ყოფილიყო ახალგაზრდა მონაფე, რომელმაც პირველი სამსახური ფორდში დაიწყო, დარმწუნებული უნდა ყოფილიყო, რომ მის სამუშაო ცხოვრებას იმავე ადგილზე დაასრულებდა. მძიმე კაპიტალიზმის დროის ჰორიზონტები იყო გრძელვადიანი. მშრომელებისთვის ჰორიზონტები კომპანიაში მუდმივი დასაქმების პერსპექტივებმა დახატეს, რომელიც იქნება ან არ იქნება მარადიული, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, რომელთა სიცოცხლის ხანგრძლივობაც მათზე გაცილებით გრძლად გაინელა. კაპიტალისტებისთვის, „ოჯახური ბედნიერება“, რომელიც უნდა გაგრძელებულიყო ოჯახის ნებისმიერი წევრის სიცოცხლეზე უფრო დიდხანს, იყო ქარხნის სინონიმი, რომელიც მათ მემკვიდრეობით მიიღეს, ააშენეს ან განზრახული ჰქონდათ, რომ დაემატებინათ ოჯახური რელიქვიისთვის.

მოკლედ რომ ვთქვათ: „გრძელვადიანი“ მენტალიტეტი შედგებოდა მოლოდინისაგან, რომელიც დაიბადა გამოცდილებიდან და ეს გამოცდილება დაბეჯითებით და ოდესღაც ისევე ამტკიცებდა, რომ იმ ადამიანების შესაფერისი ბედისწერა, რომლებიც ყიდულობენ შრომას და იმ ადამიანების – რომლებიც ყიდნიან მას, საკმაოდ ახლოს და განუყოფლად გადაჭდობილია ერთმანეთთან დიდი ხნის განმავლობაში, პრაქტიკულად, სამუდამოდ და შესაბამისად, თანაცხოვრების ატანადი რეჟიმის შემუშავება, ისევეა „ყველას ინტერესი“, როგორც კეთილმეზობლური წესების პატიოსან თამაშზე შეთანხმების დადება იმ სახლის პატრონებს შორის, რომლებიც ერთსა და იმავე საკუთრებაში სახლობენ. ამ გამოცდილებას დასჭირდა ბევრი დეკადა, შესაძლოა, საუკუნეზე მეტი, რათა გამაგრებულიყო. ის გამოჩნდა „გამაგრების“ გრძელი და

მტკივნეული პროცესის ბოლოს. როგორც რიჩარდ სენეტმა შემოგვთავაზა თავის ბოლოდროინდელ კვლევაში, მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ჩანაცვლდა კაპიტალისტური ეპოქის თავდაპირველი არეულობა, ყოველ შემთხვევაში, განვითარებულ ეკონომიკებში, „ძლიერი პროფკავშირებით, კეთილდღეობის სახელმწიფოს გარანტიებითა და მასშტაბური კორპორაციებით“, რომლებმაც ერთდროულად შექმნეს „რელატიური სტაბილურობის“ ერა.¹³

„რელატიურ სტაბილურობას“, რაზეც ახლა ვსაუბრობთ, რა თქმა უნდა, აქვს მუდმივი კონფლიქტის საფუძველი. ნამდვილად, ამან გახადა ეს კონფლიქტი შესაძლებელი და პარადოქსული გაგებით, კარგად შეამჩნია ლევის კოზერმა თავის ახალგაზრდობაში, „ფუნქციონალურია“: კარგია, თუ ცუდია, ანტაგონისტები დააბა ერთმანეთზე ურთიერთდამოკიდებულებით. კონფრონტაციამ, ძალის გამოცდამ და ყოველმა მომდევნო მოლაპარაკებამ გააძლიერა კონფლიქტური მხარეების ერთობა, რადგანაც, არცერთ მათგანს არ შეეძლო მარტო წასვლა და ორივე მხარემ იცოდა, რომ მათი მუდმივი გადარჩენა დამოკიდებულია პრობლემის გადაჭრის გზების პოვნაზე, რასაც ისინი შესაფერისად განიხილავენ. მანამ, სანამ ვარაუდობდნენ იმას, რომ ერთმანეთის კამპანიაში დარჩენა გაგრძელდებოდა, ამ ერთობლიობის წესები იყო ინტენსიური მოლაპარაკებების, ზოგჯერ, ჭარბი გალიზიანების, კონფრონტაციისა და გარჩევის ფოკუსში, სხვა დროს კი – ზავისა და კომპრომისის. პროფესიულმა კავშირებმა ხელახლა გამოჭედეს ინდივიდუალური მშრომელის უძლურება და გადააკეთეს იგი კოლექტიური მოლაპარაკებების ძალად. ისინი იბრძოდნენ არარეგულარული წარმატების წინააღმდეგ, რათა გამომთიშველი რეგულაციები გადაექციათ მშრომელთა უფლებებად და გადაექციათ შეზღუდვებად, რომელიც შემოღებული იყო დამსაქმებლების თავისუფლად

მანევრირებისთვის. მანამ, სანამ ისინი ურთიერთდამოკიდებულნი იყვნენ, უპიროვნო დროის გრაფიკებიც კი, მწარედ ნაწყენები ხელსნების მიერ, თავმოყრილები ადრეულ კაპიტალისტულ ქარხნებში (და უწვევდნენ წინააღმდეგობას, რასაც ე.პ. ტომსონი ნათლად აღწერდა) და კიდევ უფრო, მათი უფრო ძველი, „ახალი და გაუმჯობესებული“ ვერსიები ფრედერიკ ტეილორის სამარცხვინო დროის საზომების ფორმით. სენეტის სიტყვებით, „რეპრესიისა და დომინაციის აქტები, რომლებსაც პრაქტიკაში ატარებდა ხელმძღვანელობა უდიდესი ინდუსტრიული ორგანიზაციების ზრდის გამო“, „გადაიქცა არენად, სადაც მშრომლებს შეეძლოთ განეცხადებინათ თავიანთი მოთხოვნები, უფლებებისა და შესაძლებლობების განვითარების არენად“. სენეტი აჯამებს: „რუტინამ შეიძლება დაამციროს, მაგრამ ასევე შეუძლია დაიცვას. რუტინას შეუძლია დაშალოს შრომა, მაგრამ მას ასევე შეუძლია შეადგინოს ცხოვრება.“¹⁴

ეს სიტუცია შეიცვალა ახლა, მრავალმხრიანი ცვლილების გადამწყვეტი ინგრედიენტი არის ახალი „მოკლევადიანი“ მენტალიტეტი, რომელიც მოვიდა, რომ ჩანაცვლოს „გრძელვადიანი“. ქორწინება „მანამ, სანამ სიკვდილი არ დაგვაშორებს“ გადანყვევით გადავიდა მოდიდან და გადაიქცა იშვიათობად: პარტნიორები უკვე აღარ ელოდებიან, რომ ერთმანეთის კამპანიაში დიდხანს დარჩებიან. ბოლოდროინდელი გამოთვლებით, ახალგაზრდა ამერიკელი, განათლების ნორმალური დონით მოელის, რომ სამსახურს, სულ ცოტა, თერთმეტჯერ შეიცვლის ცხოვრების განმავლობაში. ცვლილების ტემპი და სიხშირე თითქმის გადანყვევტილია, რომ გააგრძელებენ ზრდას დღევანდელი თაობის შრომითი ცხოვრების დასრულებამდე. „მოქნილობა“ დღის არის ლოზუნგი და ამის შრომით ბაზარზე გამოყენება, წინასწარმეტყველებს „სამუშაოს, როგორც ის ჩვენ ვიცით, დასრულებას“, სანამ-

ცვლოდ მან გამოაცხადა იმ სამუშაოს დასაწყისის შესახებ, რომელიც მოკლევადიანი კონტრაქტებით, გარკვეული დროით განერილი კონტრაქტებითა, ზოგჯერ, არანაირი კონტრაქტით, გარანტიების არმქონე პოზიციებით, მაგრამ „შემდგომ გამოცხადებამდე“ არსებული პუნქტით მოქმედებს. სამუშაო ცხოვრება გაჯერებულია გაურკვევლობით.

ქორწინებიდან თანაცხოვრებამდე

რა თქმა უნდა, შეიძლება შეეპასუხო, რომ განსაკუთრებით ახალი ამაში არაფერია: სამუშაო ცხოვრება სავსე იყო გაურკვევლობით უხსოვარი დროიდან. თუმცა, დღევანდელი დროის გაურკვევლობა გასაოცრად ახალი სახისაა. უბედურებები, რომელმაც შეიძლება გაანადგუროს ადამიანის სასიცოცხლო საშუალებები და მისი პერსპექტივები, არ არის იმ ტიპის, რომელიც შეიძლება ჩამოიშორო ან უკიდურესად, იბრძოლო მის წინააღმდეგ და შეამსუბუქო ძალების გაერთიანების გზით, ერთად დგომითა და ერთობლივად შედავებით, დათანხმებით და იძულებითი ზომებით. ყველაზე საშინელი უბედურება ახლა შემთხვევით ხდება, მსხვერპლებს ირჩევს ყველაზე ანომალიური ან საერთოდ არახილული ლოგიკით, არაპროგნოზირებადად იქნევს თავის დარტყმებს, ისე, რომ არ არსებობს გზა, რომ განჭვრიტო, თუ ვინ არის განწირული და ვინ – გადარჩენილი. დღევანდელი დღის გაურკვევლობა არის ძღვევამოსილი ინდივიდუალიზებული ძალა. ის ყოფს და არ აერთიანებს და რადგანაც ცნობილი არ არის, თუ ვინ გაიღვიძებს შემდეგ დღეს, რომელ განყოფილებაში, „საერთო ინტერესების“ იდეა სულ უფრო ბუნდოვანი ხდება და კარგავს ყველა პრაგმატულ ღირებულებას.

თანამედროვე შიშები, მღელვარებები და წყენები შექმნილია ისე, რომ მარტო იტანჯო. ისინი იკრიბებიან, არ გროვდებიან „საერთო საფუძველში“, არ აქვთ კონკრეტული მისამართი, რომ აღარ ვთქვათ მის სიცხადეზე. ეს ართქმევს რაციონალური ტაქტიკების მისი წარსული სტატუსის სოლიდარულ პოზიციებს და სთავაზობს ცხოვრების ისეთ სტრატეგიებს, რომელიც სრულიად განსხვავებულია იმისგან, რამაც მიგვიყვანა სამუშაო კლასის დამცავი და საბრძოლო ორგანიზაციების ჩამოყალიბებამდე. როცა ადამიანებს ესაუბრები, რომლებმაც უკვე მიიღეს დარტყა ან ეშინიათ, რომ მიიღებენ მას დღევანდელი ცვლილებებისგან დასაქმების პირობებში, პიერ ბურდიეს ისევ და ისევ ესმოდა, რომ „ექსპლუატაციის ახალი ფორმის, განსაკუთრებით სამსახურის დერეგულაციისა და დროებითი სამსახურების, განვითარების გამო პროფკავშირების ტრადიციული სახის ქმედებები არაადეკვატურად ჩანს.“ ბურდიე მიდის დასკვნამდე, რომ ბოლოდროინდელმა გამოთიშვებმა „გატეხა წარსული სოლიდარობების საფუძვლები“ და ამან მოიტანა შედეგი, რომ „იმედგაცრუება გადადის ხელიდან ხელში საომარი მდგომარეობისა და პოლიტიკური მონაწილეობის სულის სიკვდილით“.¹⁵

მას შემდეგ, რაც შრომის გამოყენება გახდა მოკლევადიანი და პრეკარიატული, დაკარგა მყარი (რომ აღარაფერი ვთქვათ, გარანტირებული) პერსპექტივები და შესაბამისად, გახდა იგი ეპიზოდური, პრაქტიკულად, ყველა წესი, დაკავშირებული დანინაურების თამაშთან და გათავისუფლებებთან, დაინგრა ან მიდის იქითკენ, რომ შეიცვალოს თამაშის დასრულებამდე, ურთიერთერთგულებისა და ურთიერთვალდებულების არსებობს პატარა შანსი, რათა აღმოაცენო და ფესვი გაუდგა ამას. გრძელვადიანი ურთიერთდამოკიდებულებისაგან განსხვავებით, თითქმის არ არსებობს რამე

სტიმული, რომ მწვავე და სერიოზული გადაწყვეტილებები მიიღო, რომ არაფერი ვთქვათ კრიტიკულ, საერთო საქმეების სიბრძნეებისადმი და მასთან დაკავშირებული შეთანხმებების ინტერესზე, რომლებიც, ნებისმიერ შემთხვევაში, უნდა წავიდნენ. დასაქმების ადგილი ჰგავს კემპინგის ადგილს, რომელსაც ადამიანი სტუმრობს რამდენიმე დღის განმავლობაში და შეიძლება დატოვოს ნებისმიერ მომენტში, თუ შემოთავაზებული კომფორტი არ მიეწოდება ან თუ მიეწოდება, არადაამაკმაყოფილებელია, და არა ერთობლივი თანაცხოვრების ადგილს, სადაც ადამიანი მიდრეკილია, რომ შეხვდეს უბედურებას და მოთმინებით მუშაობს თანაცხოვრების მისაღებ წესებზე. მარკ გრანოვეტერმა შემოგვთავაზა, რომ ჩვენ გვაქვს „სუსტი კავშირების“ დრო, მაშინ, როცა სენეტი ამბობს, რომ „გაერთიანების სწრაფმავალი ფორმები უფრო სასარგებლოა ადამიანებისთვის, ვიდრე გრძელვადიანი კავშირები“.¹⁶

თანამედროვეობა მოდერნულობის „გათხევადებული“, „დენადი“, გაფანტული, გაბნეული და დერეგულირებული ვერსია არ მოასწავებს კომუნიკაციის განქორწინებასა და საბოლოო გაყრას, მაგრამ ის წინასწარმეტყველებს მსუბუქ, თავისუფლად მოცურვე კაპიტალიზმს, რომელიც შემჩნეულია განთავისუფლებასა და კავშირების დარღვევაში, რაც კაპიტალსა და შრომას აკავშირებს. შეიძლება ითქვას, რომ ეს საბედისწერო წასვლა იმეორებს ქორწინებიდან „ერთად ცხოვრებაზე“ გასავლის პასაჟს, მისი ყველა თანმიმდევრული დამოკიდებულებებითა და სტრატეგიული შედეგებით, თანაცხოვრების დროებითობის დაშვების ჩათვლითა და იმის შესაძლებლობით, რომ გაერთიანება შეიძლება გატყდეს ნებისმიერ მომენტში და ნებისმიერი მიზეზით, როცა საჭიროება და ძლიერი სურვილი ამოიწურება. თუ ერთად დარჩენა იყო ორმხრივი შეთანხმებისა და ურთიერთდამოკიდებულე-

ბის საგანი, გაყოფა არის ცალმხრივი: კონფიგურაციის ერთ-მა ნაწილმა მოიპოვა ავტონომია, რომელიც მას, შეიძლება, ყოველთვის უნდოდა ფარულად, მაგრამ ამას სერიოზულად არასდროს აღიარებდა. იმ საზღვრით, რომლისთვისაც, ძველად, „არმცხოვრებ მემამულეებს“ არასდროს მიუღწევიათ, კაპიტალმა მოიშორა მისი დაქვემდებარებულობა შრომაზე მოძრაობის ახალი თავისუფლების საშუალებით, რაზეც ადრე არასდროს უოცნებიათ. კაპიტალის რეპროდუქცია და ზრდა, დივიდენდები და აქციონერების კმაყოფილება გახდნენ, დიდნილად, დამოუკიდებლები ნებისმიერი კონკრეტული ლოკალური შეთანხმების ხანგრძლივობისაგან სამუშაო ძალასთან.

დამოუკიდებლობა, რა თქმა უნდა, არ არის დასრულებული და კაპიტალი ჯერ კიდევ არ არის ისეთი არამდგრადი, როგორც მას უნდა და აკეთებს ყველაფერს, რომ იყოს. ტერიტორიალურ, ლოკალურ, ფაქტორებს ჯერ კიდევ სჭირდება გამოთვლა ძირითად კალკულაციებში, ადგილობრივი ხელისუფლებების „დაბრკოლებითმა ძალამ“ შეიძლება ისევ გამოინვიოს არასასიამოვნო შეზღუდვები კაპიტალის თავისუფალ მოძრაობაზე. მაგრამ კაპიტალი გახდა ექსტერიტორიალური, მსუბუქი, ვალებისაგან შეუფერხებელი და დაუზიანებელი უპრეცედენტო ზომებისაგან. მან უკვე მიაღწია სივრცული მობილობის დონეს ძირითად შემთხვევებში, რაც სრულიად საკმარისია ტერიტორიაზე მიბმული პოლიტიკური აგენტების დაშანტაჟებისთვის მისი მოთხოვნების დაქვემდებარების გზით. ადგილობრივი კავშირების განყვეტისა და სხვა ადგილებში გადასროლის მუქარას (უთქმელი და უბრალოდ მიხვედრილი), ყველა პასუხისმგებლიანი მთავრობა, საკუთარი და ამომრჩევლების გულისთვის, უნდა მიუდგეს მთელი თავისი სერიოზულობით, ცდილობდეს დაუმორჩი-

ლოს მისი პოლიტიკა უმთავრეს მიზანს: აირეკლოს კაპიტალის შემცირებული ინვესტიციების საფრთხეები.

პოლიტიკა, უპრენდენდენტო ხარისხით, დღეს გადაიქცა გამწვევი გემის სიჩქარესთან ბრძოლად, რომლითაც კაპიტალს შეუძლია გადაადგილება და ადგილობრივი ძალეების პოტენციალის „შემცირება“ და სწორედ ეს ადგილობრივი ინსტიტუტები არიან ისინი, რომელთაც ძირითადად არ სურთ იმ ბრძოლის წამოწყება, რომლის მოგებაც არ შეუძლიათ. ხელისუფლებას, რომელიც მიძღვნილია თავისი ამომრჩევლების კეთილდღეობისადმი, არ გააჩნია სხვა არჩევანი, კაპიტალის მუდარისა და მოთაფვლის გარდა, რათა შემოფრიდეს შიგნით და როცა იქ აღმოჩნდება, ააშენოს ცათამბრჯენები და არ იცხოვროს ერთი ღამით დაქირავებულ სასტუმროს ოთახებში, რადგანაც არ შეუძლია მისი ძალდატანება. ეს შეიძლება გაკეთდეს ან შეიძლება ეცადო, რომ გაკეთდეს (რომ გამოვიყენოთ საერთო პოლიტიკური თავისუფალი ბაზრის ეპოქის ჟარგონი) „თავისუფალი წარმოებისთვის უკეთესი პირობების შექმნის გზით“, რაც ნიშნავს პოლიტიკური თამაშის მორგებას „თავისუფალი წარმოების“ წესებისათვის. ეს ნიშნავს ყველა რეგულაციური ძალის გამოყენებას ხელისუფლების განსაკარგავად დერეგულაციის სამსახურში, არსებული „წარმოების ძალდატანებითი“ კანონების და აქტების დემონტაჟსა და დანგრევას, ისე, რომ ხელისუფლება აღთქმა, რომ მარეგულირებელი უფლებამოსილებები არასდროს იქნება გამოყენებული, რომ შეზღუდოს კაპიტალის თავისუფლება, გახდა სანდო და დამაჯერებელი; ნებისმიერი მოძრაობისაგან თავშეკავება, რომელმაც შეიძლება შეცვალოს შთაბეჭდილება, რომ ხელისუფლების მიერ პოლიტიკურად ადმინისტრირებული ტერიტორია, რომელიც არის არასტუმართმოყვარე ადათების, წარმოდგენების, გლობალური აზროვნების ყველა სამომავლო წამოწყებებისა

და გლობალურად მოქმედი კაპიტალის მიმართ ან ნაკლებად სტუმართმოყვარეა მათ მიმართ, ვიდრე მიწები, რომლებსაც მართავენ ახლო მეზობლები. პრაქტიკაში, ყველაფერი ეს ნიშნავს დაბალ გადასახადებს, ნაკლებ ან საერთოდ არცერთ წესს და პირველ რიგში, „მოქნილ შრომით ბაზარს.“ უფრო ზოგადად, ეს ნიშნავს მორჩილ მოსახლეობას, უუნაროს ან უნებისყოფოს, რომ გაუწიოს ორგანიზებული წინააღმდეგობა ყველა გადანყვეტილებას, რომელიც კაპიტალს ჯერ შეუძლია, რომ მიიღოს. პარადოქსულად, ხელისუფლებებს შეუძლიათ ჰქონდეთ იმედი, რომ შეინარჩუნებენ კაპიტალს ადგილზე მისი დათანხმებით, ყველანაირი გონივრული ეჭვის გარეშე, იმაში, რომ გადაადგილება თავისუფალია – ძალიან მოკლე დროში ან საერთოდ დროის გარეშე.

ვეებერთელა ტექნიკისა და მასიური ქარხნების ეკიპაჟების ბალასტის ჩამოგდებით, კაპიტალი მოგზაურობს მსუბუქად, არაუმეტეს ხელის ბარგის ზომისაა – პორტფელი, ნოუტბუქი და მობილური ტელეფონი. მერყეობის ამ ახალმა ატრიბუტმა ყველა მონაწილეობა და კონკრეტულად, სტაბილური მონაწილეობა, ერთსა და იმავე დროს ზედმეტი და არაგონივრული გახადა: თუ მასში შეხვიდოდი, ის შეგიზღუდავდა მოძრაობას და დაკნინდებოდა სასურველ კონკურენციაში, აპრიორი განდევნიდა იმ ვარიანტებს, რომელსაც შეიძლება მიეყვანა პროდუქტიულობის გაზრდამდე. ბირჟები და რჩევები მმართველობისათვის, მსოფლიოს გარშემო, მიისწრაფვიან დააჯილდოვონ განთავისუფლებისაკენ გადადგმული „სწორი მიმართულების“ ყველა ნაბიჯი, ისეთივე, როგორიცაა „გახდომა“, „ზომაში შემცირება“ და „გამოყოფა“, მაშინ, როცა სჯის თანამშრომლების გაზრდის, გაზრდილი დასაქმებისა და კომპანიის ძვირადღირებულ, გრძელვადიან პროექტებში „ჩართვის“ ნებისმიერ სიახლეს. ჰუდინის მსგავსი „გაქცეული არტისტის“ გაქრობის შესაძ-

ლებლობები, ელიზიისა და თავის აცილების სტრატეგია და აგრეთვე მომზადებულობა და უნარი, რომ გაიქცე, თუ საჭიროა, ეს ახალი გათავისუფლებისა და არავალდებულე-ბითი ახალი პოლიტიკის ცენტრი დღეს არის მენეჯერული სიბრძნისა და წარმატების ნიშანი. როგორც მიშელ კროზიემ აღნიშნა დიდი ხნის წინ, გათავისუფლებულმ უხერხული კავ-შირებისაგან, მოუხერხებელმა მოვალეობებმა და ერთმანეთ-ზე დამოკიდებულებებმა დააკავეს მანევრის თავისუფლება, რაც ყოველთვის იყო დომინაციის საყვარელი და ეფექტური იარაღი. მაგრამ ამ იარაღის მარაგი და მისი გამოყენების შესაძლებლობები დღეს გამოიყენება უფრო სწორად, ვიდრე ეს აქამდე იყო მოდერნულ ისტორიაში. მოძრაობის სიჩქარე დღეს გახდა მთავარი, შესაძლოა, უმთავრესი, სოციალური სტრატეგიკაციისა და დომინაციის იერარქიის ფაქტორი.

მოგების ძირითადი წყაროები, განსაკუთრებით, დიდი მო-გება და აგრეთვე მომავლის კაპიტალი, როგორც წესი, დგას მუდმივად ზრდად მასშტაბზე, იდეები და არა მატერიალური ობიექტები. იდეები ინარმოება მხოლოდ ერთხელ, შემდეგ კი აგრძელებს სიმდიდრის მოტანას, რაც ადამიანების რაოდე-ნობაზეა დამოკიდებული. ადამიანების, როგორც მყიდველე-ბის/ კლიენტების/ მომხმარებლების და არა იმ ადამიანების რაოდენობაზე დამოკიდებულით, ვინც დაქირავებული ან დაკავებულია საცდელი ნიმუშის რეპლიკაციაში. როცა სა-ქმე მიდგება იდეების მომგებიანად ქცევაზე, კონკურენციის ობიექტები არიან მომხმარებლები და არა მწარმოებლები. არ არის გასაკვირი, რომ კაპიტალის დღევანდელი დღის საქმიანობა, პირველ რიგში, დაკავშირებულია მომხმარე-ბლებთან. მხოლოდ ამ სფეროში შეგვიძლია გონივრულად ვილაპარაკოთ „ურთიერთდამოკიდებულებაზე“. კაპიტალის კონკურენტუნარიანობა, ეფექტურობა და მომგებიანობა დამოკიდებულია მომხმარებლებზე. მის მარშრუტს მართავს

მომხარებლების ყოლა ან არყოლა ან მომხარებლების პროდუქციის შექმნის და შემდეგ შემოთავაზებულ იდეებზე მოთხოვნის გაზრდის შანსები. მოგზაურობის დაგეგმვისას და კაპიტალის გადაადგილებისას, შრომითი ძალის არსებობა მეორეხარისხოვანი ფაქტორია. შესაბამისად, ადგილობრივი შრომითი ძალის „ძალაუფლების ფლობა“ კაპიტალზე (უფრო ზოგადად, დასაქმების პირობებსა და სამსახურების ხელმისაწვდომობაზე) შესამჩნევად შემცირდა.

რობერტ რეიხი გვთავაზობს, რომ ადამიანები, დღეს, დაკავებულები ეკონომიკური საქმიანობით, უხეშად შეიძლება დაიყოს ოთხ ფართო კატეგორიად.

პირველ კატეგორიას შეადგენენ „სიმბოლოების მანიპულატორები“, ადამიანები, ვინც იფიქრებენ იდეებსა და გზებს, თუ როგორ გახადონ იგი სასურველნი და გასავლიანები. ისინი, ვინც ჩართულნი არიან შრომის კვლავწარმოებაში (კეთილდღეობის სახელმწიფოს პედაგოგები ან სხვადასხვა ფუნქციონერი), მიეკუთვნებიან მეორე კატეგორიას. მესამე კატეგორია მოიცავს ადამიანებს, ვინც დასაქმებულია „პერსონალურ მომსახურებაში“ (პროფესიები, რომლებსაც ჯონ ო'ნილი კლასიფიცირებას უკეთებს, როგორც „კანით ვაჭრობას“ („skin trades“)), რაც მოითხოვს პირისპირ შეხვედრას სერვისის მიმღებებთან; პროდუქტის გამყიდველები და ამ პროდუქტის სურვილის მწარმოებლები, შეადგენენ ამ კატეგორიის ძირითად ნაწილს შეადგენენ.

საბოლოოდ, მეოთხე კატეგორია მოიცავს ადამიანებს, რომლებიც ბოლო საუკუნე-ნახევრის განმავლობაში აყალიბებდნენ შრომითი მოძრაობის „სოციალურ ქვეშრეს“. ისინი არიან, რეიხის აზრით. „რუტინული მშრომელები, მიბმულები კონვეიერებზე ან (უფრო თანამედროვე ქარხნებში) კომპიუტერულ ქსელებსა და ელექტრონულად ავტომატიზებულ მექანიზმებზე, როგორიცაა საკონტროლო პუნქტები. დღეს-

დღეობით, ისინი, როგორც წესი, არიან ეკონომიკური სისტემის ყველაზე ერთჯერადი, ხელმისაწვდომი და გაცვლადი ნაწილები. არც რაიმე კონკრეტული ცოდნა და არც კლიენტებთან სოციალური ინტერაქციის ხელოვნება არ არის ჩანერილი მათს სამუშაო მოთხოვნებში, ამიტომაც მათი ჩანაცვლება მარტივია. მათ აქვთ ძალიან ცოტა კვალიფიკაცია, რაც ინსპირაციას აძლევს მის დამქირაველებს, რომ სურვილი ჰქონდეთ, შეინარჩუნონ ისინი ნებისმიერ ფასად; ისინი განკარგავენ, თუ საჭიროა, მხოლოდ რეზიდუალურ და უმნიშვნელო მოლაპარაკებების წარმოების ძალას. მათ იციან, რომ ისინი არიან მარტივად ცვლადნი და შესაბამისად, ვერ ხედავენ იმის აზრს, რომ განივითარონ მიჯაჭვულობა და ვალდებულებები თავიანთი სამსახურების მიმართ ან შევიდნენ გრძელვადიან კავშირში თავიანთ კოლეგებთან. რათა თავიდან აიცილონ მოახლოებული იმედგაცრუებები, ისინი, როგორც წესი, უფრო ხიან ნებისმიერი სახის ერთგულებას სამუშაო ადგილის მიმართ ან თავიანთ ცხოვრების მიზნების ჩანერას პროგნოზირებად მომავალში. ეს არის ბუნებრივი რეაქცია შრომითი ბაზრის „მოზნილობაზე“, რომელიც, რომ გადავთარგმნოთ ინდივიდუალურ ცხოვრებისეულ გამოცდილებაზე ნიშნავს, რომ გრძელვადიანი უსაფრთხოება არის უკანასკნელი რამ, რაც შეგიძლია ისწავლო იმ სამსახურთან მჭიდროდ დაკავშირებით, რომელსაც ახლა ასრულებ.

როგორც სონეტმა გაიგო, ნიუ-იორკის საცხოობის სტუმრობა, მისი ბოლო ვიზიტიდან რამდენიმე დეკადის შემდეგ, „მშრომელების მორალური სული და მოტივაცია საგრძნობლად დაეცა შემცირების სხვადასხვა იძულებით თამაშის ფონზე. გადარჩენილი მშრომელები ელოდებოდნენ ნაჯახის შემდეგ დარტყმას და არ ზეიმობდნენ კონკურენტულ გამარჯვებას მათზე, ვინც გაათავისუფლეს.“ მაგრამ ის ამა-

ტებს მშრომელების შემცირების მეორე მიზეზს: „ინტერესი თავიანთი სამუშაოსა და სამუშაო ადგილის მიმართ და მათი სურვილის გაქრობას, რომ მომავალში აღწერვონ ორივე: იდეები და მორალური ენერჯია:

სამუშაოს ყველა ფორმაში, მოქანდაკეობიდან დაწყებული, საჭმლის ტარებით დამთავრებული, ადამიანები თავს აიდენტიფიცირებენ ამოცანებით, რომლებიც მათ ინვევენ მათ, ამოცანებით, რომლებიც რთულია. მაგრამ ამ მოქნილ სამუშაო ადგილზე, მისი პოლოგლოტი მუშების ირეგულარული წასვლითა და მოსვლით, რადიკალურად განსხვავებული წესრიგები იქმნება ყოველ დღე და მანქანა არის წესრიგის ერთადერთი ნამდვილი სტანდარტი და შესაბამისად, ყველასთვის, არ აქვს მნიშვნელობა ვისთვის, იქნება მარტივი ოპერირება. სირთულე კონტრორდუქტიულია მოქნილ რეჟიმში. საშინელი პარადოქსის მიხედვით, როცა ჩვენ ვამცირებთ სირთულესა და წინააღმდეგობას, ჩვენ ვქმნით კარგ გარემოს მომხარებლების მხრიდან არაკრიტიკული და ინდიფერენტული აქტივობებისთვის.

ახალი სოციალური დაყოფის სხვა პოლუსის გარშემო, მსუბუქი კაპიტალიზმის ძალაუფლების პირამიდის თავში, იმათი ცირკულირება, რომელთათვისაც სივრცე ძალიან ცოტას ნიშნავს – არიან ისინი, ვინც არარელევანტურია ნებისმიერი ადგილისათვის, სადაც ფიზიკურად ყოფნა შეუძლიათ. ისინი არიან, ისევე მსუბუქები და არასტაბილურები, როგორც ახალი კაპიტალისტური ეკონომიკა, რომელმაც ისინი დაბადა და დააჯილდოვა ძალაუფლებით. როგორც ჟაკ ატალი ხსნით მათ: „ისინი არ ფლობენ ქარხნებს, მიწებს

და ასევე არ იკავებენ ადმინისტრაციულ პოზიციებს. მათი სიმდიდრე მოდის პორტატული აქტივებიდან: მათი ცოდნიდან ლაბორინთის კანონების შესახებ.“ მათ „უყვართ შექმნა, თამაში და მოძრაობაში ყოფნა“. ისინი ცხოვრობენ „არამდგრადი ღირებულებების, მომავალზე უდარდელ, ეგოისტურ და ჰედონისტურ“ საზოგადოებაში. ისინი „სიახლეს იღებენ, როგორც ახალ ამბავს, პრეკარიატულობას, როგორც ღირებულებას, არასტაბილურობას, როგორც იმპერატიულებას, ჰიბრიდულობას, როგორც სიმდიდრეს“.19 თუმცა, სხვადასხვა ხარისხით, ისინი, ყველა, ფლობენ „ლაბორინთული ცხოვრების“ ხელოვნებას: დეზორიენტაციის მიღებას, მზაობას, რომ იცხოვრონ სივრცისა და დროის გარეთ, თავბრუსხვევით, მოგზაურობის მიმართულების ან ხანგრძლივობის შესახებ არანაირი მინიშნებით შესახებ ცოდნით, სადაც ისინი მიდიან.

რამდენიმე თვის ცოლთა ერთად მე ვიჯექი აეროპორტის ბარში და ველოდებოდი დამაკავშირებელ ფრენას. ორი კაცი, დაახლოებით ოც წლის ან ოდნავ მეტის, დასხდნენ შემდეგი მაგისი ირგვლივ, რომელთაგანაც ორივე აღჭურვილი იყო მობილური ტელეფონით. დაახლოებით საათ-ნახევრის განმავლობაში, მათ არ გაუცვლიათ არცერთი სიტყვა ერთმანეთთან, თუმცა ისინი გაუჩერებლად ლაპარაკობდნენ უჩინარ მოსაუბრესთან ტელეფონის ხაზის მეორე ბოლოს. ეს არ ნიშნავს, რომ ისინი ვერ ამჩნევდნენ ერთმანეთის არსებობას. სინამდვილეში, სწორედ ამ არსებობის გაცნობიერება აძლევდა მათ მათი მოქმედების მოტივაციას. ორი კაცი ჩაერთო შეჯიბრში, რომ იმდენად ძლიერი, გამშაგებული და მძვინვარე ყოფილიყო იგი, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო.

ვინც დაასრულებდა სატელეფონო საუბარს, მაშინ, როცა მეორე ისევ ლაპარაკობდა, ის ეძებდა სხვა ნომერს, რომ დაეჭირა მისთვის; ნათელია, რომ კავშირების რაოდენ-

ნობა, „დაკავშირებულობის“ ხარისხი, შესაბამისი კავშირების სიმჭიდროვე არის ის, რაც მათ კვანძებს უკეთებდა, სხვა კვანძების რაოდენობა, რომელთანაც მათ შეეძლოთ დაკავშირება თავიანთი ნებით, იყო განსაკუთრებული საკითხი, შესაძლოა, უმაღლესი მნიშვნელობის ორივესათვის: სოციალური მდგომარეობის, პოზიციის, ძალაუფლების და პრესტიჟის ინდექსები. ორივე კაცმა ეს საათ-ნახევარი გაატარა ბარის აეროპორტის გარე სივრცეში. როცა ფრენა, რომელსაც ორივე მათგანი ელოდა, გამოცხადდა, ორივემ ერთდროულად დაბლოკა თავიანთი ჩემოდნები ერთნაირი სინქრონიზირებული ჟესტებით და წავიდნენ, თან ეჭირათ ტელეფონები თავიანთ ყურებთან ახლოს. მე დარწმუნებული ვარ, რომ მათ არ შეეუშინევივართ მე და ჩემი ცოლი, რომლებიც მათგან ორი იარღის იქით ისხდნენ და აკვირდებოდნენ მათს ყველა მოძრაობას. რაც შეეხება მათს ცხოვრების სამყაროს (Lebenswelt), ისინი იყვნენ (მას შემდეგ, რაც ორთოდოქსული ანთროპოლოგისტების პატერნი გაკიცხა კლოდ ლევი-სტროსმა) ფიზიკურად ახლოს ჩვენთან, მაგრამ სულიერად და უსასრულოდ შორს.

ნაიჯელ ტრიფტი თავის შესანიშნავ ესეში, იმაზე რასაც მან გადანყვიტა, რომ უწოდოს „რბილი“ (soft) კაპიტალიზმი20, ამჩნევს ლექსიკონისა და კოგნიტური ჩარჩოს შესამჩნევ ცვლილებას, რომლებიც აღნიშნავენ ახალ გლობალურ და ექსტერიტორიარულ ელიტას. რათა გადმოსცენ თავიანთ ქმედებების არსი, ისინი იყენებენ „ცეკვის“ ან „სერფინგის“ მეტაფორას; ისინი უკვე აღარ ლაპარაკობენ „ინჟინერიაზე“, კულტურებისა და კავშირების, გუნდებისა და კოალიციებისა და გავლენების ნაცვლად, ისინი საუბრობენ კონტროლზე, ლიდერობასა და მმართველობაზე. ისინი დაკავშირებულნი არიან ორგანიზაციის თავისუფალ ფორმებთან, რომლებმაც შეიძლება შეაგროვონ, დაშალონ და ხელახლა ააწყონ

მოკლედ დროში ან დროის გარეშე: ეს არის ერთობლიობის ისეთი თხევადი ფორმა, რომელიც შეესაბამება მათ ხედვას მისი გარშემომყოფი მსოფლიოს შესახებ, რომელიც არის „მრავალგვარი, კომპლექსური, და სწრაფად მოძრავი და ამათანავე, „გაურკვეველი“, „ბუნდოვანი“, „პლასტიკური““, „გაურკვეველი, პარადოქსული და ქაოტურიც კი.“ დღევანდელ ბიზნეს ორგანიზაციებს განზრახ ჩაშენებული აქვს თავის თავში დესტრუქციის ელემენტი: რაც უფრო ნაკლებად მყარი და უფრო მეტად თხევადია იგი, მით უკეთესია. როგორც ყველაფერი დანარჩენი მსოფლიოში, ყველა ცოდნა არ შეიძლება, არ დაძველდეს სწრაფად, ამიტომაც „უნდა უარყო, რომ დათანხმდეს აღიარებულ ცოდნას“, მიჰყვე პრეცედენტებს და აღიარო დაგროვებული გამოცდილებების გაკვეთილების სიბრძნეს, რაც დღეს განიხილება, როგორც ეფექტურობისა და პროდუქტიულობის ბრძანებები.

ორი ახალგაზრდა მამაკაცი მობილური ტელეფონით, ვისაც მე ვუყურებდი აეროპორტის ბარში, შეიძლება იყვნენ იმ ახალი ახალი, რიცხოზრივად პატარა კიბერ სამყაროში მცხოვრები ელიტის ნიმუშები, რომლებიც ყვავის მთელი სამყაროს გაურკვეველობასა და არასტაბილურობაში, მაგრამ დომინანტების სტილს აქვს ტენდენცია, რომ გახდეს დომინანტური სტილი – თუ ეს არ იქნება მიმზიდველი არჩევანი, მაშინ, ნებისმიერ შემთხვევაში, ცხოვრებისეულ წესებს დაგიდგენენ, სადაც მისი იმიტაცია ხდება ერთდროულად სასურველი და იმპერატიული, რაც გადაიზრდება თვითკმაყოფილებისა და გადარჩენის საკითხში. ძალიან ცოტა ადამიანი ატარებს თავის დროს აეროპორტის მოსაცდელეებში და კიდევ უფრო ცოტა ადამიანი გრძნობს იქ თავს თავის სტიქიაში, ან, მინიმუმ, არის საკმარისად ექსტერიტორიალური, რომ არ იგრძნოს თავი შევიწროვებულად ან დატვირთულად, ადგილის მოწყენილობის დინებით, ასევე ხმაურიანი

და უხეში ბრბოთი, რომლებიც ავსებენ მას. მაგრამ ბევრი მათგანი, შესაძლოა, ყველა, არიან მომთაბარენი, რომლებიც არ ტოვებენ თავიანთ გამოქვებულებს. ისინი შეიძლება ისევ ეძებენ თავშესაფრებს თავიანთ სახლებში, მაგრამ, საეჭვოა, იპოვონ განმარტოება იქ და რაც უნდა ეცადნონ, ისინი ვერასდროს ვერ გახდებიან ნამდვილი „სახლები“ მათთვის (chez soi): თავშესაფრებს აქვს ფოროვანი კედლები, მთლიანად განგმირულნი არიან უთვალავი მავთულებითა და მარტივად შელწევადი ყველგანმყოფი რადიოტალლებით.

ამ ადამიანებზე, როგორც უმრავლეს ადამიანებზე მანამდე, დომინირებდნენ და „აკონტროლებდნენ დისტანციურად“; მაგრამ მათზე დომინირებენ და აკონტროლებენ ახალი გზით. ხელმძღვანელობა შეიცვალა სანახაობით და დაკვირვება – შეცდენით. ვინც მართავს (რადიო)ტალლებს, მართავს მსოფლიოს და ნყვეტს მის ფორმასა და შემადგენლობას. არავის სჭირდება მაცურებლების დაძალება ან ბიძგი, რომ დაესწრონ სანახაობას: ვაი მათ, ვინც გაბედავს მათთვის შესვლაზე უარის თქმას. „ინფორმაციაზე“ (ძირითადად ელექტრონულ) ნვდომა გაცაიქცა ყველაზე გულმოდგინედ დაცულ ადამიანის უფლებად და მოსახლეობაში კეთილდღეობის გაზრდა დღეს ძირითადად მაინც იზომება, სხვა რამეებთან ერთად, შინამეურნეობის რაოდენობით, რომლებიც აღჭურვილნი (დაპყრობილნი?) არიან ტელევიზორებით. ის, რომ ინფორმაცია შენს ინფორმირებას ახდენს უფრო მეტად, ვიდრე ნებისმიერი რამ და რაც უნდა იყოს ეს „ნებისმიერი რამ“, შესაძლოა, ის იყო მსოფლიოს თხევადობა იყოს, სადაც ცხოვრობენ მისი მიმღებები და მისი მცხოვრებლების მოხერხებულობის უპირატესობა. „ახალი ამბები“, ელექტრონული ინფორმაციის ის ნაწილია, რომელიც დიდი შანსია, რომ შეცდომით მიიღონ, როგორც „მსოფლიო სადღაც იქ“-ის (‘world out there’) ნამდვილი რეპრეზენტაცია,

სადაც შენარჩუნებულია „სარკისებური რეალობის“ როლი (და ყველაზე ხშირად, ის აირეკლავს ამ რეალობას კეთილსინდისიერად და გაყალბების გარეშე), პიერ ბურდიეს შეფასებით, არის ყველაზე წარმავალი, შემოთავაზებულ საქონლებს შორის. ნამდვილად, ახალი ამბების ცხოვრების ხანგრძლივობა არის სასაცილოდ ხანმოკლე საპნის ოპერებთან, თოქ-შოუებთან ან „სტენდაფ კომიკოსების“ საათებთან შედარებით. მაგრამ ახალი ამბების მალფუჭებადობა, როგორც „რეალური მსოფლიოს“ შესახებ ინფორმაცია, თავისთავად არის ინფორმაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი პუნქტი: ახალი ამბების ტრანსლაცია არის ცვლილების სულისშემკვრელი სიჩქარის, აჩქარებული დაძველებისა და ახალი დასაწყისების უწყვეტობის ყველაზე მუდმივი, ყოველდღიურად განმეორებადი ზეიმი.²¹

ექსკურსი: პროკრასტინაციის მოკლე ისტორია

Cras ლათინურად ნიშნავს „ხვალ“. ეს სიტყვა ასევე იყო სემანტიკურად განწელილი, რომ მიეთითებინა, ცნობილი ბუნდოვანი manana-ისაგან (მომავლის განუსაზღვრელ პერიოდში) განსხვავებით, განუსაზღვრელი „უფრო გვიანი“ – მომავალი, როგორც ასეთი. Crastinus არის ის, რაც მიეკუთვნება „ხვალ“-ს. იმისათვის, რომ გააჭიანურო, საჭიროა, განათავსო რაღაც ისეთ რამეებს შორის, რაც „ხვალ“-ს ეკუთვნის. ამ „რაღაცის“ იქ განთავსება, მაშინვე გულისხმობს იმას, რომ „ხვალ“ არ არის ამ „რაღაცის“ ბუნებრივი ადგილი, ის, რომ ეს განხილული „რაღაც“ მართლაც არ ეკუთვნის იმ ადგილს. ეს გულისხმობს, რომ ის ეკუთვნის სხვა ადგილს. მაგრამ რომელს? ცხადია, აწმყოს. იმისათვის, რომ ეს „რა-

ლაც“ მოხვდეს მომავალში, თავდაპირველად, მას სჭირდება გამოვიდეს ანმყოდან ან დაბლოკოს მასთან წვდომა. „პროკრასტინაცია“ ნიშნავს, რომ არ მიიღო საგნები ისეთან, როგორც ისინი არიან, არ იმოქმედო საგნების ბუნებრივი სამართალმემკვიდრეობით. მოდერნულ ეპოქაში გაკეთებული საერთო წარმოდგენისაგან განსხვავებით, პროკრასტინაცია არ არის სიზარმაცის, მცონარეობის, უძრაობის ან დაღლის საკითხი; ის არის აქტიური პოზიცია, მცდელობა, რომ აიღო კონტროლის ქვეშ მოვლენათა მიმდევრობა და გახადო ეს მიმდევრობა განსხვავებული იმისგან, როგორც ის იქნებოდა, თუ დარჩებოდა მორჩილი და დამთმობი. პროკრასტინაცია ნიშნავს საგნის არსებობის შესაძლებლობების მანიპულირებას მისი ანმყოს ჩამოყალიბების გადადებით, გაჭიანურებითა და გადადებით, მისი დისტანცირებითა და გადაუდებლობის ვადის გაგრძელებით.

პროკრასტინაცია, როგორც კულტურული პრაქტიკა გამოჩნდა მოდერნულობის დასაწყისთან ერთად. მისი ახლი მნიშვნელობა და ეთიკური მნიშვნელობა გამოდის დროის ახალი გააზრებულობიდან, დროიდან, რომელსაც აქვს ისტორია, დროიდან, რომელიც არის ისტორია. ეს მნიშვნელობა წარმოებულია ჩაფიქრებული დროიდან, როგორც პასაჟი სხვადასხვა ხარისხისა და სხვადასხვა ღირებულებების „ანმყო მომენტებსა“ და ისეთ დროს შორის, რომელიც განიხილება, როგორც მოგზაურობა სხვა ანმყოში, განსხვავებით (და როგორც წესი, უფრო სასურველი, ვიდრე) იმ ანმყოსაგან, რომელშიც ახლა ვცხოვრობთ.

მოკლედ რომ ვთქვათ: პროკრასტინაციამ მიიღო თავისი მოდერნული მნიშვნელობა იმ დროიდან, როცა ის ცხოვრობდა, როგორც პილიგრими, როგორც მოძრაობა, რომელიც ახლოს მიდის მიზანთან. ასეთ დროს, თითოეული ანმყო ფასდება იმით, რაც მის შემდეგ მოდის. რა მნიშვნელობაც

არ უნდა მიიღოს ანმყოფი აქ და ახლა, ეს უბრალოდ უფრო მაღალი ღირებულების გამაფრთხილებელი სიგნალია. გამოყენება – ამოცანა – ამ ანმყოფი არის ის, რომ მიიყვანოს ადამიანი უფრო ახლოს ამ უფრო მაღალ ღირებულებასთან. თავისთავად, ანმყოფი დრო არის უმნიშვნელო და უსარგებლო. ზუსტად ამ მიზეზით ის არის დეფექტიანი, არასრულყოფილი და დაუსრულებელი. ანმყოფი მნიშვნელობა წინ არის; რაც ხელში გვაქვს, ფასდება და მნიშვნელობა ენიჭება ჯერ ისევ არ დამდგარით (noch-nicht-geworden), იმით, რაც ჯერჯერობით არ არსებობს.

აქედან გამომდინარე, ცხოვრება, როგორც პილიგრიმი ამასთანავე არის აპორეტიკული. ის ავალდებულებს ყველა ანმყოფს, რომ შეინახოს რაღაც, რაც არ არის ჯერ და ემსახუროს მას დისტანციის შემცირებით, სიახლოვესა და გადაუდებლობაზე მუშაობით. მაგრამ რომ ყოფილიყო დისტანცია დახურული და მიზანი – მიღწეული, ანმყოფი დაკარგავდა ყველაფერს, რაც მას მნიშვნელოვანსა და ღრუბულს ხდიდა. ინსტრუმენტული რაციონალობა, პილიგრიმული ცხოვრების მიერ დალოცვილი და პრივილეგირებული, აქეზებს ისეთი საშუალებების ძებნას, რომლებსაც შეუძლიათ ჩაიდინონ უცნაური გმირობა: შეინარჩუნონ ძალისხმევების დასასრული სამუდამოდ თვალთახედვის არეში და ამასთანავე, არასდროს მიაღწიოს სიახლოვეს, არასდროს მიუახლოვდეს დასასრულს უფრო ახლოს, მაშინ, როცა ახდენს დისტანციის პრევენციას, რომ არ მიუახლოვდეს ნულს. პილიგრიმის ცხოვრება არის მოგზაურობა შესრულებისთვის, მაგრამ „შესრულება“ ამ ცხოვრებაში არის დანაკარგის მნიშვნელობის ტოლფასია. შესრულებისთვის მოგზაურობა პილიგრიმის ცხოვრებას მნიშვნელობას სძენს, მაგრამ მნიშვნელობას, რომელსაც ის აძლევს, მოცულია სუიციდური იმპულსით. ამ მნიშვნელობას არ შეუძლია გადაიტანოს მისი ბედის დასრულება.

პროკრასტინაცია აირეკლავს ამ ამბივალენტურობას. პილიგრიმი აჭიანურებს იმისთვის, რომ უკეთ მოემზადოს იმისთვის, რომ ხელი ჩაჭიდოს იმას, რაც ნამდვილად მნიშვნელოვანია. მაგრამ ხელის ჩაჭიდება მათზე ნიშნავს პილიგრიმობის დასასრულს და შესაბამისად, ისეთი ცხოვრების დასასრულს, რადგანაც იგი წარმიშობა მისი ერთადერთი მნიშვნელობიდან. ამ მიზეზით, პროკრასტინაციას აქვს თანდაყოლილი ტენდენცია, რომ გატეხოს დროის ნებისმიერი ლიმიტი, რომელიც წინასწარ დაწესდა და განელოს იგი განუსაზღვრელად – *ad calendae graecas* (ბერძნული კალენდების მიხედვით – არასდროს). პროკრასტინაციას აქვს ტენდენცია, რომ გახდეს თავისი საკუთარი თავის ობიექტი. ყველაზე მნიშვნელოვან რამეს, რაც პროკრასტინაციის აქტის დროს გადაიდება, აქვს ტენდენცია, რომ დაასრულოს თავად პრიკრასტინაცია.

დამოკიდებულებითი/ქცევითი პრინციპები, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარა მოდერნულ საზოგადოებას და ჩამოაყალიბა მსოფლიოში ცხოვრების მოდერნული გზა, რომლის მიხედვითაც, შესაძლებელი და გარდაუვალი იყო დაკმაყოფილების შეყოვნების პრინციპი (საჭიროების ან სურვილის დაკმაყოფილების, ამ წუთიერი სისიამოვნო გამოცდილების, სიამოვნების მიღების). სწორედ ამ გამოხატულებით გავიდა პროკრასტინაცია მოდერნულ სცენაზე (ან უფრო ზუსტად, ჩამოაყალიბა მოდერნული სცენა). როგორც მაქს ვებერი ხსნიდა, სწორედ ამ კონკრეტული გაჭიანურებამ, და არა სიჩქარემ და მოუთმენლობამ, მიგვიყვანა ამ შთამბეჭდავ და ორიგინალურ მოდერნულ ინოვაციებამდე, როგორც, ერთი მხრივ, კაპიტალის აკუმულაციამდე და მეორე მხრივ, სამუშაო ეთიკის გავრცელებამდე და გამაგრებამდე. გაუმჯობესებისაკენ სწრაფვამ ძალისხმევას მისცა მისი იმპულსი და ბიძგი, მაგრამ გაფრთხილებებმა – „ჯერ არა“, „უბრალოდ

ახლა არა“, მიმართა ეს ძალისხმევები მისი გაუთავლისწინებელი შედეგისკენ, რომლებიც ცნობილნი გახდნენ, როგორც ზრდა, განვითარება, აჩქარება და აქედან გამომდინარე, მოდერნული საზოგადოება.

„დაკმაყოფილების შეფერხების“ პროკრასტინაციის ფორმით შენარჩუნდა ყველა მისი შინაგანი ამბივალენტურობა. ლიბიდო და თანატოსი ეცილებოდნენ ერთმანეთს გადავადებოს ყველა აქტში და ყველა შეყვონება იყო ლიბიდოს ტრიუმფი მის მოკვდავ მტერზე. სურვილმა ბიძგი მისცა ძალისხმევას დაკმაყოფილების იმედით, მაგრამ ბიძგის მიცემამ შეინარჩუნა თავისი ძალა, რადგანაც სასურველი დაკმაყოფილება რჩებოდა უბრალოდ იმედად. სურვილის ყველა მამოტივირებელ ძალას დავალებული ჰქონდა მისი არშესრულება. საბოლოოდ, იმისათვის, რომ ცოცხალი დარჩეს, სურვილს უნდა ჰქონოდა მხოლოდ იმის სურვილი, რომ გადარჩენილიყო.

„დაკმაყოფილების შეფერხების“ ფორმით, პროკრასტინაცია აყენებს ხვნასა და თესვას უფრო მაღლა, ვიდრე მარცვლეული კულტურის მოსავლის აღებასა და მოპოვება, ინვესტიციას – მოგების მიღებაზე მაღლა, დაზოგვას – დახარჯვაზე მაღლა, პირად სიკეთეებზე უარის თქმას – საკუთარი თავის ნახალისებაზე მაღლა, სამუშაოს – მოხმარებაზე მაღლა. და მაინც, ის არასდროს სცხებდა ჩირქს იმ რამეების ღირებულებას, რომელთაც ის უარს ეუბნებოდა პირველობაზე და არც მის ღირსებასა და მნიშვნელობას უკარგავდა. ეს რამეები საკუთარი თავისგან თავშეკავების პრიზები იყო, ჯილდოები ნებაყოფლობითი გაფართოებისთვის. რაც უფრო მკაცრია თავშეკავება, საბოლოოდ, მით უფრო დიდი იქნება შესაძლებლობა საკუთარი თავის ნახალისებისთვის. შეინახეთ, რადგანაც რაც უფრო მეტს შეინახავთ, მით უფრო მეტის დახარჯვა შეგეძლებათ. იმუშა-

ვეთ, რადგანაც, რაც უფრო მეტს იმუშავებთ, მით უფრო მეტის მოხმარებას შეძლებთ. პარადოქსულია, გადაუდებლობის უარყოფა, მიზნების აშკარა დაქვეითებ, აღმდგარი, როგორც მათი ზრდა და გაკეთილშობილება. ზრდის საჭიროებამ გააძლიერა პრიზის გამალიზიანებელი/მაცდუნებელი ძალები. სურვილების დაკმაყოფილების დაკნინებისგან შორს, როგორც ცხოვრებისეული ძალისხმევის მოტივი, იმისათვის, რომ პრინციპმა გადაავადოს, იგი გადააქცია ცხოვრების უმთავრეს მიზნად. დაკმაყოფილების შეფერხება იჭერდა მწარმოებელს სამომხმარებლო მძიმე სამუშაოში – მომხმარებლის მწარმოებლის ფართო გაღვიძებისა და ფართოდ გახელილი თვალებით დატოვებით.

ამ ამბივალენტურობისადმი ვალდებულების გამო, პროკრასტინაცია კვებავს ორ საპირისპირო ტენდენციას. ერთთმა მიგვიყვანა სამუშაო ეთიკამდე, რომელმაც უბიძგა საშუალებებს, რომ შეეცვალა თავისი ადგილი დასასრულთან და გამოაცხადა სამუშაოს უპირატესობა სამუშაოს გულისათვის, სიხარულის შენელება, რომ ყოფილიყო საკუთარი თავის და კიდევ უფრო დახვეწილი ღირებულება, ვიდრე სხვა ღირებულებები, რომელთაც, სავარაუდოდ, ის უნდა მომსახურებოდა. სამუშაო ეთიკამ აიძულა შეფერხება, რომ გაგრძელებულიყო უსაზღვროდ. მეორე ტენდენციამ მიგვიყვანა მოხმარების ესთეტიურობამდე, სამუშაოს დაკნინებით სუფთად სობორდინაციამდე, ნიადაგის გაჯანსაღების ინსტრუმენტალურ როლამდე, აქტივობამდე, რომელიც იღებს ყველა თავის ღირებულებას, იქიდან, რაც ის არ არის, რომელიც ამზადებს ნიადაგს თავშეკავებისთვის და უარის თქმისათვის, როგორც მსხვერპლშენიერვა, რომელიც, შესაძლოა, აუციელებლია, მაგრამ მოუხერხებელი და სამართლიანად გაბრაზებული და რომელიც სასურველია, შემცირებული იყოს ნულამდე.

რადგანაც ის ორპირიანი მახვილია, პროკრასტინაციას შეეძლო ემსახურა მოდერნული საზოგადოებისთვის, როგორც „სიმყარის“, ასევე „თხევადობის“ მდგომარეობაში, როგორც მწარმოებლის და ასევე მომხარებლის სტადიაში, თუმცა მან დაამძიმა თითოეული ფაზა დაძაბულობებითა და გაუბედავი დამოკიდებულებითი და აქსიოლოგიკური კონფლიქტებით. აქედან გამომდინარე, გადასვლა დღევანდელ კონსუმერულ საზოგადოებაზე, ნიშნავდა აქცენტის დასმის ცვლილებას და არა ღირებულებების ცვლილებას. და მაინც, მან ხაზი გაუსვა პროკრასტინაციის პრინციპს გადამწყვეტ ნერტილამდე. ეს პრინციპი ახლა რჩება მოწყვლადი, რადგანაც დაკარგა ეთიკური აკრძალვის დამცავი ფარი. დაკმაყოფილების შეფერხება უკვე აღარ არის მორალური სათნობის ნიშანი. ის არის სუფთა და მარტივი სირთულე, პრობლემატური ტვირთი, რომელიც სიგნალს გაძლევს სოციალური მექანიზმების არასრულყოფილებაზე, პერსონალურ არაადეკვატურობაზე ან ორივეზე ერთად. ეს არის არა შეგონება, არამედ საქმეების არასასიამოვნო (ჯერ-ჯერობით განკურნებადი) მდგომარეობებისადმი შეგუება და მათი სევდიანი აღიარება.

თუ სამუშაო ეთიკა მიმართულია შეფერხების უსასრულო გაგრძელებისაკენ, მოხმარების ესთეტიკა მიმართულია მისი გაუქმებისაკენ. ჩვენ ვცხოვრობთ, როგორც ჯორჯ შტაინერი ამბობს, „კაზინოს კულტურაში“ და კაზინოში არასდროსაა ზედმეტად შორს გამოთქმა: „Rien ne va plus!“ (უკვე აღარ შეიძლება ფსონი), რაც უნესებს მიღების ლიმიტს პროკრასტინაციას. თუ მოქმედება უნდა დაჯილდოვდეს, ჯილდო არის მომენტალური. კაზინო კულტურაში ცდა ამოღებულია სურვილიდან, მაგრამ სურვილის დაკმაყოფილება უნდა იყოს მოკლე, უნდა გაგრძელდეს ბურთის შემდეგ ტრიალამდე, რომ იყოს ისეთივე მოკლე, როგორც მოცდა, იმის-

თვის, რომ იყოს ის არ დაიხრჩოს, და არ შეივსოს თავიდან და გაცოცხლდეს, სურვილი – ყველაზე სასურველი პრიზია მსოფლიოში, რომელიც მართულია მოხმარების ესთეტიკით.

შესაბამისად, პროსკანაცის დასაწყისი და დასასრული ხვდებიან, დისტანცია სურვილსა და მის დაკმაყოფილებას შორის ვინროვდება ალტკინების მომენტამდე, რომელიც, როგორც ჯონ ტუსამ აღმოაჩინა (გარდიანში, 1997 წლის 19 ივლისს), ბევრი უნდა ყოფილიყო: „დაუყოვნებელი, მუდმივი, ყურადღების გადამტანი, თავშესაქცევი, მუდმივად მზარდი რიცხვებით, მუდმივად მზარდი ფორმებით, მუდმივად მზარდი შემთხვევებით.“ საგნებისა და ქმედებების არანაირი ხარისხი არ ეთვლება, „გარდა დაუყოვნებლივი, მუდმივი და უზრუნველი თვითდაკმაყოფილება“. ცხადია, რომ მოთხოვნა დაუყოვნებლივ დაკმაყოფილებაზე უპირისპირდება პროკრასტინაციის პრინციპს. მაგრამ როცა დაკმაყოფილება დაუყოვნებლივია, მას არ შეუძლია იყოს მუდმივი, თუ ის არ არის მცირეხნიანი და არ შეუძლია არ დარჩეს მისი ყურადღების გადამტანი და გამართობი ძალის სიცოცხლის მონაკვეთის მიღმა. კაზინოს კულტურაში, პროკრასტინაციის კულტურაზე ერთდროულად ორი მხრიდან არის თავდასხმა. ზენოლის ქვეშ არის დაკმაყოფილების ჩამოსვლის შეფერხება, ისევე, როგორც მისი წასვლის დაგვიანება.

თუმცა, ეს ისტორიის ერთი მხარეა. სამეწარმეო საზოგადოებაში, დაკმაყოფილების შეფერხების ეთიკური პრინციპი გამოიყენება, რომ უზრუნველყონ სამუშაო ძალის გამძლეობა. სამომხმარებლო საზოგადოებაში, მეორე მხრივ, იგივე პრინციპი შეიძლება იყოს საჭირო, რომ უზრუნველყონ სურვილის ვარგისიანობა. სურვილი უფრო მეტად ეფემერული, მტვრევადი და გამოშრობისკენ მიდრეკილია, ვიდრე შრომა და სამუშაოსგან განსხვავებით არ არის გამაგრებული ინსტრუქციონალიზებული რუტინებით, ის საეჭვოა, რომ

გადარჩეს, როცა დაკმაყოფილება შესრულდება *ad calendas graecas* (ბერძნული კალენდების მიხედვით – არასდროს). იმისათვის, რომ დარჩეს ცოცხალი და ახალი, სურვილი ისევ და ისევ და საკმაოდ ხშირად, უნდა იყოს დაკმაყოფილებული, თუმცა ეს მის დასასრულს ნიშნავს. აქედან გამომდინარე, საზოგადოებას, რომელსაც მართავს ესთეტიკური მოხმარება, სჭირდება ძალიან განსაკუთრებული დაკმაყოფილება – დაკავშირებული *Derridean* (დერიდას) *pharmakon*-თან, რომელიც არის განკურნებადი წამალი და სანამლავი ერთდროულად, ან, უფრო ზუსტად, წამალი, რომელსაც სჭირდება ზომიერად განსაზღვრა, არასდროს მთლიანი, მომაკვდინებელი, დოზა. ეს არის არც ისე სასიამოვნო დაკმაყოფილება, ბოლომდე არასდროს მთრალი და ყოველდღის მიტოვებული შუა გზაზე.

პროკრასტინაცია ემსახურება სამომხმარებლო კულტურას საკუთარი თავგანწირულობით. შემოქმედებითი ძალისხმევის წყარო უკვე აღარ არის გამოწვეული სურვილი, რომ შეაფერხოს სურვილის დაკმაყოფილება, არამედ გამოწვეული სურვილი, რომ შეამციროს ან გააუქმოს იგი სრულიად და გამოწვეულ სურვილებთან ერთად შეამციროს კმაყოფილების დარჩენის დროს, როცა ის მოვა. კულტურა, რომელსაც ომი აქვს პროკრასტინაციის წინააღმდეგ, არის სიახლე მოდერნულ ისტორიაში. მას არ აქვს ადგილი დისტანციის განსაზღვრისათვის, რეფლექსიის, უწყვეტობისა და ტრადიციისათვის, ის *Wiederholung* (განმეორება), რაც ჰაიდეგერის მიხედვით, იყო ყოფის მოდალობა, როგორც ჩვენ ვიცოდით ეს.

ადამიანური კავშირები თხევად სამყაროში

სივრცის ორი ტიპი, ადამიანების ორი კატეგორიის მიერ დაკავებული, არის გასაოცრად გასხვავებული, თუმცა ურთიერდაკავშირებული; ისინი არ საუბრობენ ერთმანეთში, თუმცა მუდმივ კომუნიკაციაში არიან; მათ ცოტა აქვთ საერთო, თუმცა იმიტირებენ მსგავსებას. ამ ორ სივრცეს მართავს მკვეთრად განსხვავებული ლოგიკა, აფორმირებს განსხვავებული ცხოვრებისეული გამოცდილება, ქმნის სხვადასხვა ცხოვრებისეული კურსი და ნარატივი, რომელიც გამოიყენება განსხვავებულად; ხშირად, ერთნაირი ქცევითი კოდების საპირისპირო განმარტებებით. და მაინც, ორივე სივრცე განლაგებულია ერთსა და იმავე სამყაროში და სამყარო, რისი ნაწილიც ორივეა, არის დაუცველობისა და პრეკარიატულობის სამყარო.

სტატიამ სათაური, რომელიც მან 1997 წლის დეკემბერში მიიღო, ჩვენი დროის ერთერთი ყველაზე მწვავე ანალიტიკოსისგან, პიერ ბურდიესგან, იყო „Le precarite est aujourd’hui partout“²² (პრეკარიატულობა დღეს ყველგანაა). სათაურში ყველაფერი ნათქვამია: თანამედროვე დროის პირობების ყველაზე გავრცელებული (ასევე ძალიან მტანჯველად მგრძნობი) მახასიათებელია პრეკარიატულობა, არასტაბილურობა, დაუცველობა. ფრანგი თეორიტიკოსები საუბრობენ „precarite“-ზე (არასაიმედოობაზე), გერმანელები Unsicherheit-სა (არასარწმუნოობასა) და Risikogesellschaft-ზე (რისკის საზოგადოებაზე), იტალიელები – incertezza (არასარწმუნოობაზე) და ინგლისელები – insecurity (არასაიმედოობაზე), მაგრამ ყველა მათგანი გულისხმობს ადამიანური სირთულეების ერთსა და იმავე ასპექტს, გადატანილს სხვადასხვა ფორმაში და სხვადასხვა სახელის ქვეშ მთელი მსოფლიოს გარშემო, მაგრამ თავს განსაკუთრებით დეპრე-

სიულად და მხნეობანართმეულად გრძნობდა პლანეტის ყველაზე განვითარებულ და მდიდარ ნაწილში – იმ მიზეზით, რომ იყო ახალი და ბევრი რამით უპრეცედენტო. ფენომენი, რომელიც ცდილობს ამ ყველა კომპონენტის გაგებასა და არტიკულირებას, არის არასაიმედოობის (პოზიციის, უფლებებისა და სასიცოცხლო საშუალებების), განუსაზღვრელობისა (რაც შეეხება მის განგრძობითობას და სამომავლო სტაბილურობას) და დაუცველობის (სხეული, საკუთარი თავი და მათი გაფართოება: საკუთრება, სამეზობლო და თემი) კომბინირებული გამოცდილება.

პრეკარიატულობა არის წინასწარი კონდიციის ნიშანი ყველა დანარჩენისთვის: სასიცოცხლო საშუალებები და კერძოდ, სასიცოცხლო საშუალებების ყველაზე გავრცელებული ტიპები, რომლებიც მოითხოვება სამუშაოსა და დასაქმების ადგილზე. ეს სასიცოცხლო საშუალებები უკვე გახდა განსაკუთრებით მტკრევადი და ყოველწლიურად ხდება უფრო სუსტი და ნაკლებად გამძლე. ბევრი ადამიანი, როცა უსმენს გამოცდილი ექსპერტების აშკარად სანინაალმდეგო პოზიციებს, მაგრამ უფრო ხშირად, უბრალოდ არ იხედება ირგვლივ და ფიქრობს მის ყველაზე ახლო და უძვირფასეს ბედზე, ბრალს დებენ საკმაოდ წონადი მიზეზით პოლიტიკოსებს, რომ რაც უნდა მამაცი იყოს სახეები, რომელსაც ისინი ქმნიან და რაც უნდა მამაცურად ჟღერდეს მათი დაპირებები, უმუშევრობა მდიდარ ქვეყნებში გახდა „სტრუქტურული“: ყოველი ახალი ვაკანსიის დროს უჩინარდება ზოგიერთი სამუშაო და უბრალოდ არ არის საკმაო სამუშაო ყველასთვის. ტექნოლოგიური პროგრესი, რა თქმა უნდა, თავად რაციონალიზირებული ძალისხმევა, წინასწარმეტყველებს, რომ გახდეს უფრო ნაკლები, ნაკლები სამუშაოთი.

რამდენად მყიფე და გაურკვეველია იმათი ცხოვრება, რომლებიც უკვე ზედმეტნი გახდნენ და მათი ზედმეტობა

არ საჭიროებს დიდფანტაზიას, რომ ამის მონახაზი გააკეთო. თუმცა, საქმე იმაშია, რომ, მინიმუმ ფსიქოლოგიურად, ყველა დანარჩენი ასევე ზარალდება, უბრალოდ, მხოლოდ, ირიბად. სტრუქტურული უმუშევრობის სამყაროში, არავის შეუძლია თავი ჭეშმარიტად დაცულად იგრძნოს. გარანტირებული სამსახურები, სანდო კომპანიებში, სავარაუდოა, რომ იყოს ბაბუების ნოსტალგიის ძაფები; ამასთანავე, არ არის ბევრი ცოდნა და გამოცდილება, რომლებსაც, თუ ერთხელ შეიძენ, გარანტიას მოგცემს, რომ სამუშაოს შემოგთავაზებენ და თუ მაინც შემოგთავაზებენ, იქნება ხანგრძლივი. არავის შეუძლია, რომ წინდახედულად ივარაუდოს, რომ დაზღვეული იქნება „შემცირების“, „მოდერნიზაციის“ ან „რაციონალიზაციის“ შემდეგი რაუნდისაგან, ბაზრის მოთხოვნის მერყევი ძვრებისგან და „კონკურენტუნარიანობის“, „პროდუქტიულობისა“ და „ეფექტურობის“ ახირებული, მაგრამ მიმზიდველი, ჯიუტი ზენოლისაგან. „მოქნილობა“ არის დღის ლოზუნგი. ის წინასწარმეტყველებს სამუშაოებს თანდაყოლილი უზრუნველყოფის, მყარი ვალდებულებებისა ან სამომავლო უფლებების გარეშე, რომელიც არ გთავაზობს არაფერს, გარდა სასწრაფო ან არამყარი კონრაქტებისა, გათავისუფლებებს გაფრთხილების გარეშე და არანაირ უფლებას კომპენსაციისთვის. შესაბამისად, არავის შეუძლია ნამდვილად ჩაუნაცვლებადად იგრძნოს თავი – არც იმათ, ვინც უკვე განდევნილია და არც იმათ, ვინც ტკბება სამუშაოთი, როცა სხვებს დევნიან. ყველაზე პრივილეგირებული პოზიციებიც კი შეიძლება დროებითი გახდეს, „ახლო მომავალში“.

გრელვადიანი უზრუნველყოფის არარსებობისას, „მყისიერი დაკმაყოფილება“ მაცდურად ჩანს, როგორც გონივრული სტრატეგია. რაც უნდა შემოგვთავაზოს ცხოვრებამ, დაე, ეს იყოს *hic et nunc* – ახლავე. ვინ იცის, რას მოგვითანს ხვალინდელი დღე? დაკმაყოფილების შეფერხებამ დაკარგა

თავისი მიმზიდველობა. საბოლოოდ, საერთოდ არ არის ნათელი, ჩათვლებიან, თუ არა, დღეს ინვესტირებული შრომა და ძალისხმევა, როგორც აქტივები, იმდენ ხანს, რამდენიც საჭირო იქნება ჯილდოს მისაღებად. უფრო მეტიც, საერთოდ არ არის ნათელი, რომ პრიზები, რომლებიც დღეს ასე მიმზიდველად გამოიყურებიან, ისევ იქნებიან სასურველნი, როცა ისინი გამოჩნდებიან. ჩვენ ყველა გავიგებთ მწარე გამოცდილებიდან, რომ ძალიან მოკლედ დროში, აქტივები გადაიქცევიან ვალდებულებებად და ბრწყინვალე პრიზები – სირცხვილის ნიშნებად. მოდა მოდის და მიდის გადაჭარბებული სიჩქარით, სურვილის ყველა ობიექტი ხდება მოძველებული, ჩამოშორებული და უსიამოვნოც კი, სანამ ისინი მოასწრებენ, რომ სრულად ასიამოვნონ სხვა. ცხოვრების სტილი, რომელიც არის „მოდური“ დღეს, ხვალ გახდება დაცინვის ობიექტი ხვალ. კიდევ ერთხელ მოვახდენ ბურდიეს ციტირებას: მათ, ვისაც ენანება ცინიციზმი, ვინც აღნიშნავს ჩვენი დროის კაცებსა და ქალებს, არ უნდა უგულებელყოს მისი დაკავშირება სოციალურ და ეკონომიკურ კონდიციებთან, რომლებიც კეთილგანწყობილნი არიან და ითხოვენ ამას...“ როცა რომი ინვის და ძალიან ცოტა ან არაფერი შეგიძლია გააკეთო, იმისათვის, რომ ჩააქრო ცეცხლი, ვილინოზე დაკვრა არ ჩანს განსაკუთრებულად სულელურად და არც არანაკლებ დროულად, ვიდრე სხვა საქმიანობა.

პრეკარიატული ეკონომიკა და სოციალური კონდიცია ავარჯიშებს კაცებსა და ქალებს (ან აიძულებს მათ, რომ ისწავლონ რთული გზით), რომ მიიღონ მსოფლიო ისე, როგორც ერთჯერადი ობიექტებით, ერთჯერადი მოხმარების ნივთებით სავსე კონტინერი; მთელი მსოფლიო – სხვა ადამიანების ჩათვლით. გარდა ამისა, ჩანს, რომ მსოფლიო შედეგება „შავი ყუთებისაგან“, რომლებიც ჰერმეტიულად დახურულია და არასდროს გაიხსნება მომხმარებლების მიერ,

რომლებიც მასთან არიან დიდხანს, რომ აღარაფერი ვთქვათ მის შეკეთებაზე, როცა ის ნადგურდება. დღევანდელი ავტო-შემკეთებლები არ არიან განსწავლულები გატეხილი და დაზიანებული ძრავების შეკეთებაში, მათ შეუძლიათ მხოლოდ გამოყენებული ან დეფექტიანი ნაწილებისაგან გათავისუფლება და გადაგდება და მათი ჩანაცვლება სხვა გამზადებული და დალუქული დეტალებით, რომლებიც ირჩევა სანყოფის თაროებიდან. რაც შეეხება, „სათადარიგო ნაწილების“ შიდა სტრუქტურას (გამოთქმა, რომელიც ამბობს ყველაფერს), მათი მუშაობის საიდუმლო გზებს, მათ აქვთ ძალიან ცოტა ცოდნა ან საერთოდ არ აქვთ; ისინი არ მიიჩნევენ ასეთ გაგებასა და ცოდნას მათს პასუხისმგებლობად ან არ თვლიან, რომ ეს მათი კომპეტენციის ფარგლებშია. როგორც გარაუშია, ასევეა ცხოვრება გარეთ: თითოეული „ნაწილი“ არის „სათადარიგო“ და ჩანაცვლებადი და უფრო უკეთესია, თუ ჩანაცვლდება. რატომ უნდა დახარჯო დროს რემონტზე, რომელიც მოითხოვს შრომატევად სამუშაობს, თუ გჭირდება მხოლოდ რამდენიმე წუთი, რომ ნაგავზე მოისროლო დაზიანებული ნაწილი და მის ადგილას სხვა დადო?

მსოფლიოში, სადაც მომავალი, საუკეთესო შემთხვევაში, ბუნდოვანი და მისტიურია, თუმცა, უფრო სავარაუდოა, რომ სავსეა რისკებითა და საფრთხეებით, შორეული მიზნების დასახვა, პირად ინტერესებზე უარის თქმა, იმისათვის, რომ გაზარდო ჯგუფის ძალაუფლება და მსხვერპლად შეწირო ანმყო მომავლის ნეტარების სახელით, არ ჩანს მიმზიდველად არც ამ კეთილგონიერი შეთავაზებით. ნებისმიერი შანსი, რომელიც არ გამოიყენება აქ და ახლა, გაშვებული შანსია; მისი არმილება არის, შესაბამისად, არის მიუტევებელი და არ შეიძლება მარტივად იქნას მიტევებული, რომ აღარაფერი ვთქვათ გამართლებაზე. ანმყო დროის მოვალეობები ხელს უშლიან შემდეგი დღის შესაძლებლობებს,

რაც უფრო მსუბუქი და ზედაპირულები არიან ისინი, მით ნაკლებ სავარაუდოა დაზიანება. „ახლა“ არის ცხოვრებისეული სტრატეგიის საკვანძო სიტყვა, რომელ სტრატეგიასაც არ უნდა იყენებდეს იგი და რასაც არ უნდა გთავაზობდეს. არასაიმედო და არაპროგნოზირებად მსოფლიოში, ჭკვიანი მოხეტიალე ჩადებდა ბევრ ძალისხმევას, რომ იმიტირება გაეკეთებინა მხიარული მსოფლიოს ადამიანების, რომლებიც მოგზაურობდნენ მსუბუქად; ისინი არ დაღვრიდნენ ძალიან ბევრ ცრემლს, როცა მოიშორებდნენ ყველაფერს, რაც ზღუდავდა მოძრაობებს. ისინი იშვიათად აკეთებდნენ პაუზას, რომ დაფიქრებულიყვნენ იმაზე, რომ ადამიანური კავშირები არ არიან, როგორც ძრავის ნაწილები – ის, რომ ისინი თითქმის არასდროს არ არიან მზა მდგომარეობაში, ის, რომ მათ აქვთ ტენდენცია, რომ სწრაფად გადაიქცნენ და დაიშალნონ ნაწილებად, თუ ჰერმეტიულად დავლუქავთ და არ შეიძლება მარტივად ჩანაცვლდნენ, როდესაც უკვე აღარ გამოიყენებიან.

აქედან გამომდინარე, შრომითი ბაზრის ოპერატორების მიერ ჩატარებული წინასწარგანზრახული „პრეკარიზაციის“ პოლიტიკა, აღმოჩნდა ცხოვრებისეული პოლიტიკების მიერ გამაგრებული და ნახალისებელი (მისი გაძლიერებული ეფექტებით), იმისგან დამოუკიდებლად, განზრახ იყო მიღებული თუ ნაგულისხმევი. ორივეს ერთი და იგივე შედეგი აქვს: ჭკნობა და გახუნება, ნაწილებად დაშლა და ადამიანური კავშირების, საზოგადოებებისა და ამხანაგობების გაყოფა. მოვალეობები, „მანამ, სანამ სიკვდილი არ დაგვაშორებს ჩვენ“ გადაიქცა კონტრაქტად, „სანამ კმაყოფილება გრძელდება“, რომელიც დროებითი და წარმავალია დეფინიციის, ჩანაფიქრისა და პრაგმატული იმპულსის მიხედვით და ამიტომაც, ყოველ ჯერზე იშლება ცალმხრივად, როცა პარნიორთაგან ერთერთი აღმოაჩენს უფრო მეტ შესაძლე-

ბლობას და მისთვის უფრო ღირებულია, რომ გავიდეს პარტნიორობიდან, ვიდრე შეეცადოს, შეინარჩუნოს იგი ნებისმიერ ფასად.

სხვა სიტყვებით, კავშირები და პარტნიორობა, როგორც წესი, განიხილება, როგორც საგნები, რომლებიც უნდა მოიხმარო და არა ანარმოდ; ისინი ემორჩილებიან შეფასების ისეთივე კრიტერიუმს, როგორსაც მოხმარების სხვა ობიექტები. სამომხმარებლო ბაზარზე, თითქოს გრძელვადიანი პროდუქტები, როგორც წესი, შეთავაზებულნი არიან „გამოსაცდელი ვადით; ფულის დაბრუნება დაპირებულია, თუ მყიდველი უფრო ნაკლებად დაკმაყოფილებული, ვიდრე მთლიანად. თუ პარტნიორი ამხანაგობაში „კონცეპტუალიზდება“ ასეთი ტერმინებით, მაშინ უკვე ორივე პარტნიორის ამოცანა აღარ არის, რომ „ეს ურთიერთობა აამუშავონ“, რომ აამუშავონ იგი ნებისმიერ ფასად, „სიღარიბესა და სიმდიდრეში“, ავადმყოფობასა და ჯანმრთელობაში, რომ დაეხმარონ ერთმანეთს კარგისა და ცუდის შერწყმით, საჭიროების შემთხვევაში, უარი თქვან საკუთარ უპირატესობებზე, წავიდნენ კომპრომისსა და მსხვერპლზე ხანგრძლივი გაერთიანების გულისათვის. ამის ნაცვლად, დღეს უკვე საუბარია მოხმარებისთვის მზა პროდუქტისაგან დაკმაყოფილების მიღებაზე. თუ მიღებული სიამოვნება არ შეესაბამება სტანდარტს, რაც დაპირებული იყო და რისი მოლოდინიც არსებობდა, ან, თუ სიახლე ნადგურდება სიხარულთან ერთად, შეგიძლია შეიტანო სარჩელი განქორწინებისთვის, თან ციტირება მოახდინო მომხმარებლის უფლებებისა და საქონლის აღწერის კანონისა. არავის შეუძლია იფიქროს იმ მიზეზებზე, რომ მიიზიდოს უფრო დაბალი ხარისხისა და დაძველებულ პროდუქტი, და არ ეძებოს „ახალი და გაუმჯობესებული“ მაღაზიებში.

ამას შემდეგ მოსდევს ის, რომ პარტნიორობის სავარაუდო დროებითობა შეიძლება გადაიქცეს თვითდამაკმაყოფი-

ლებელ წინასწარმეტყველებად. თუ ადამიანური კავშირები, როგორც ყველა სხვა სამომხმარებლო ობიექტები, არ არის ის რაღაც, რაც შეიძლება გამოიმუშავო ხანგრძლივი ძალისხმევითა და პერიოდული მსხვერპლშენივით, რაღაც, რაც, როგორც ნავარაუდევია, მოგცემს კმაყოფილებას მაშინვე, მყისიერად, შეძენის მომენტიდანვე და არის რაღაც, რასაც ადამიანი მაშინვე უარყოფს, თუ ის არ დააკმაყოფილებს, რაღაც, რაც უნდა შეინახო და გამოიყენო მანამ, სანამ (და არა მეტად, ვიდრე) ის აგრძელებს შენს დაკმაყოფილებას, მაშინ, არ არსებობს იმის აზრი, რომ „დახარჯო ფული კარგ რამეებზე, ცუდის შემდეგ“ (throwing good money after bad), ეცადო ძლიერ და უფრო ძლიერ, რომ არაფერი ვთქვათ, მტანჯველ დისკომფორტსა და შფოთვაზე, რომ გადაარჩინო თქვენი პარტნიორობა. პატარა ნაბორძიკებასაც კი შეუძლია გამოიწვიოს პარტნიორობის დაშლა და ნაქცევა; ტრივიალური უთანხმოება გადაიზარდა უფრო დიდ კონფლიქტში, მსუბუქი დაპირისპირებები – როგორც ძირითადი და აუნაზღაურებელი შეუთავსებლობის სიგნალები. როგორც ამერიკელი სოციოლოგი, ვ.ი. ტომასი იტყოდა, ის გახდებოდა მოვლენების ასეთი შემობრუნების მონმე: თუ ისინი მიიღებდნენ თავიანთ მოვალეობებს, როგორც დროებითს, მის შემდეგ გაფრთხილებამდე, ეს მოვალეობები გახდებოდნენ ასეთები ამ ადამიანების ქმედებების შედეგად.

სოციალური არსებობის პრეკარიაცულობა შთააგონებს ჩვენ გარშემო არსებული მსოფლიოს აღქმას, როგორც პროდუქტის აგრეგატს საჩქარო მოხმარებისთვის. მაგრამ მსოფლიოს აღქმა მის მცხოვრებლებთან ერთად, როგორც სამომხმარებლო საგნების ტოტალობა, ხდის ხანგრძლივი ადამიანური კავშირების მოლაპარაკებებს ძალიან რთულს. დაუცველი ხალხს აქვს მიდრეკილება, რომ იყოს გაღიზიანებული; ისინი ასევე არიან შეუწყნარებელი ყველაფრის

მიმართ, რაც მათ სურვილებს გზაზე გადაელობება; და რადგანაც არცისე ცოტა სურვილი დგას იმედგაცრუების ზღვარზე, იშვიათად არის ისეთი რამეებისა და ადამიანების დანაკლისი, ძალიან იშვიათად არის ისეთი რამეებისა და ადამიანების დანაკლისი, ვის მიმართაც არ იქნები შეუწყნარებელი. თუ მყისიერი დაკმაყოფილება არის ერთადერთი გზა, რომ „მოახრჩო“ დაუცველობის მუდმივად მტკივანი გრძნობა (რომ არაფერი ვთქვათ, რომ ჩააქრო დაცულობისა და უზრუნველყოფის წყურვილი), სინამდვილეში, არ არსებობს აშკარა მიზეზი, რომ იყო ამტანი იმისა და იმათ მიმართ, რომელსაც არ გააჩნია არანაირი კავშირი დაკმაყოფილებისკენ სწრაფვასთან, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე ან იმათზე, მოუხერხებლობა და უღიმღამოებზე იმ დაკმაყოფილების ძებნაში, რომელსაც ადამიანი ეძებს.

თუმცა, არსებობს კიდევ ერთი კავშირი პრეკარიზაციული სამუშაოს „კონსუმერიზმსა“ და ადამიანური კავშირების დარღვევას შორის. წარმოებისაგან განსხვავებით, მოხმარება არის მარტოსული აქტივობა, ენდემურად და გამოუსწორებლად მარტოსული, ისეთ მომენტებშიც კი, როგორც ეს ხორციელდება კომპანიაში სხვებთან. პროდუქტიული (როგორც წესი, გრძელვადიანი) ძალისხმევები მოითხოვს კოოპერაციას, მაშინაც კი, როცა ისინი მოითხოვენ უბრალოდ ნედლი კუნთოვანი ძალების გაზრდას: თუ მიგაქვს მძიმე მორი ერთი ადგილან, მეორეზე, გჭირდება რვა ადამიანი ერთ საათში, აქედან არ გამომდინარეობს ის, რომ ერთ ადამიანს იგივეს გაკეთება რვა (ან ნებისმიერი რაოდენობის) საათში შეუძლია. უფრო რთული ამოცანების შემთხვევაში, რომელიც მოიცავს შრომის დანაწილებას და მოითხოვს სხვადასხვა სპეციალისტის ცოდნას, რომელიც არ შეიძლება ჩაეთიოს ერთ ადამიანში, კოოპერაციის საჭიროება კიდევ უფრო აშკარა ხდება; მის გარეშე, არ იქნება

შანსი იმისა, რომ გამოჩნდეს რომელიმე პროდუქტი. სწორედ თანამშრომლობა აქცევს მიმოფანტულ და განსხვავებული ძალისხმევებს პროდუქტიულ ძალად. თუმცა, მოხმარების შემთხვევაში, კოოპერაცია არამართო არ გჭირდება, არამედ მეტისმეტად ზედმეტია. ყველაფერი, რაც მოიხმარება, მოიხმარება ინდივიდუალურად, გადაჭედულ დარბაზშიც კი. ლუის ბუნიუელმა („თავისუფლების ფანტომში“), თავისი მრავალმხრივი გენიასთან კავშირში, გვიჩვენა სადილობა, როგორც თითქოსდა კომუნიკაბელურობისა და ინტერაქციის პროტოტიპული აღჭურვილობა, (გავრცელებული ტყულისაგან განსხვავებით), რომ ის არის ყველაზე განმარტოებითი და საიდუმლო აქტივობა, რომელიც ბეჯითად დაცულია სხვა ადამიანების ინკვიზიციისგან.

უნდობლობის თვითგადარჩენა

ალან პეირეფიტი²³ თავის რეტროსპექტიულ კვლევაში, „აკვირებული და შეპყრობილი განვითარების“ მოდერნულ/კაპიტალისტური საზოგადოების შესახებ, მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ამ საზოგადოების ყველაზე მნიშვნელოვანი, ნამდვილად განმსაზღვრელი, მახასიათებელი ნდობა: ნდობა საკუთარი თავისადმი, სხვებისადმი და ინსტიტუტებისადმი. ნდობის სამივე კომპონენტი იყო შეუცვლელი. ისინი უზრუნველყოფდნენ და ინარჩუნებდნენ ერთმანეთს: ერთი რომ აგელო, დანარჩენი ორი ფეთქდებოდა და იმსხვრეოდა. ჩვენ შეგვეძლო აღგვეჩერა მოდერნული „შეკვეთა-წარმოების“ ალიაქოთი, როგორც ინსტიტუციური საფუძვლების მუდმივი მცდელობა ნდობისთვის: სტაბილური ჩარჩოს შეთავაზებით ნდობის ინვესტიციისთვის და იმ მრწამსის სანდოდ ჩამოყა-

ლიბებისთვის, რომ ახლახანს მოვლილი ღირებულებები გააგრძელებს, რომ იყოს გაღმერთებულნი და სასურველნი, რომ ამ ღირებულებების დევნისა და მიღწევის წესები გააგრძელებენ დაკვირვებას, დარჩნენ დაურღვეველნი და დაუცველნი დროის დინებისგან.

პეირეფიტე გამოყოფს, წარმოებას გაერთიანებულს დასაქმებაში, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვან ადგილს ნდობის დათესვისა და კულტივაციისთვის. იმ ფაქტმა, რომ კაპიტალისტური წარმოება ასევე იყო კონფლიქტისა და კონფრონტაციის სათბური, შეცდომაში არ უნდა შეგვიყვანოს: არ არსებობს defiance (უნდობლობა) confidence (ნდობის) გარეშე, არ არსებობს კონკურენცია ნდობის გარეშე. თუ დასაქმებულები იბრძოდნენ თავიანთი უფლებებისთვის, ეს იმიტომ ხდებოდა, რომ ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ სტრუქტურის „მფლობელობაში მყოფ ძალაში“, რომელშიც, როგორც ისინი იმედოვნებდნენ და ოცნებობდნენ, მათი უფლებები დარეგისტრირებული უნდა ყოფილიყო; ისინი ენდობოდნენ წარმოებას, როგორც შესაბამის ადგილს, იმისთვის, რომ გადაეტანათ მათი უფლებები სათუთად შენახვისათვის.

ეს უკვე აღარ არის შემთხვევა, ან, მინიმუმ, სწრაფად წყვეტს, რომ იყოს შემთხვევა. არცერთი რაციონალური ადამიანი არ ელის, რომ დახარჯავს მის მთელ სამუშაო ცხოვრებას, ან, მინიმუმ, მის დიდ ნაწილს, ერთ კომპანიაში. რაციონალური ადამიანების უმრავლესობა უპირატესობას მიანიჭებდნენ, რომ მიენდოთ თავიანთი ცხოვრების დანაზოგი აშკარად რისკთან მიჯაჭვულ, საფონდო ბირჟის საინვესტიციო ფონდებსა სადაზღვევო კომპანიებს, ვიდრე დამოკიდებული ყოფილყვნენ იმ პენსიებზე, რის მიცემასაც კომპანიები, რომელთათვისაც დღეს მუშაობენ, შეძლებდნენ. როგორც ნაიჯელ ტრიფტმა შეაჯამა ახლახანს, „რთულია, რომ მოიპოვო ნდობა იმ ორგანიზაციებში, რომლებიც, ერთ-

სა და იმავე დროს, არიან „შეჩერებულნი“, „შემცირებულნი“ და „მოდერნიზებულნი“.

პიერ ბურდიე²⁴ გვიჩვენებს კავშირს ნდობის კოლაფსსა და პოლიტიკური მონაწილეობისა და კოლექტიური ქმედებების სურვილის გაუჩინარებას შორის: შესაძლებლობა, რომ გააკეთო სამომავლო პროგნოზები, ის გვეუბნება, რომ არის ყველა „ტრანსფორმაციული“ აზრისა და ყველა ძალისხმევის *conditio sine qua non* (განსაკუთრებული პირობა), რათა თავიდან გადახედო და გარდაქმნა საქმეების ახლანდელი მდგომარეობა, მაგრამ მომავლის დაგეგმვა, საეჭვოა, რომ შეეძლოთ ადამიანებს, რომლებიც ნაკლებად ფლობენ თავიანთ ანმყოს. რეიხის მეოთხე კატეგორია აშკარად არ ფლობს ასეთ რამეს. ისინი მიბმულნი არიან მიწაზე, არ შეუძლიათ მოძრაობა, ან დაპატიმრებულები არიან, თუ ისინი გადაადგილდებიან ყველაზე მკაცრად დაცული სასაზღვრო პოსტიდან, ისინი არიან ისეთ პოზიციაზე, რომელიც იმ კაპიტალზე აპრიორი ქვემოთ დგას, რომელიც მათ გარშემო ტრიალებს თავისუფლად. კაპიტალი სულ უფრო მეტად გლობალური ხდება; თუმცა, ისინი რჩებიან ლოკალურნი. ამ მიზეზით, ისინი დაუცველნი, უხელფეხონი არიან იდუმალი „ინვესტორებისა“ და „აქციონერების“ გამოუცნობი ახირებების წინაშე და კიდევ უფრო საგონებელში ჩავარდნილნი „საბაზრო ძალების“, „ვაჭრობის პირობებისა“ და „კონკურენციის მოთხოვნების“ მიმართ. რასაც ისინი მოიპოვებენ დღეს, ხვალ შეიძლება წაერთვათ გაფრთხილების გარეშე. მათ არ შეუძლიათ გამარჯვება. არც იმათ, ვინც რაციონალური ადამიანები არიან და არც ისინი იმათ, ვისაც უნდა, რომ რაციონალური იყოს, არ უნდათ ბრძოლით გარისკვა. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ისინი გადააქცევენ თავიანთ უკმაყოფილებას პოლიტიკურ საკითხად და მიმართავენ პოლიტიკურ ძალებს, რომ დააკმაყოფილონ მათი მოთხოვნები. როგორც ყაკ ატალმა იწინასწარმეტყვე-

ლა რამდენიმე წლის წინ, „ხვალ, ძალაუფლება იცხოვრებს იმის შესაძლებლობით, რომ დაბლოკოს და ხელი შეუწყოს მოძრაობას გარკვეული მარშრუტების გასწვრივ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სახელმწიფო არ განახორციელებს თავის უფლებამოსილებებს ქსელზე კონტროლისათვის. შესაბამისად, იმის შეუძლებლობა, რომ განახორციელოს კონტროლი ქსელზე, გარდაუვალად შეასუსტებს პოლიტიკურ ინსტიტუტებს.“

პასაჟმა მძიმე კაპიტალიზმიდან მსუბუქ კაპიტალიზმამდე და მყარიდან თხევად ან გათხელებული მოდერნულობამდე შეადგინა ჩარჩო, რომელშიც შრომითი მოძრაობის ისტორია ჩაიწერა. ამას ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ ისტორიის საზოგადოდ ცნობილი ხვეულების გასაგებად. არც გონივრული და არც განსაკუთრებით სასარგებლო იქნებოდა, რომ ახსნა ის საშინელი სირთულეები, სადაც შრომითი მოძრაობები დაეცა მსოფლიოს „განვითარებულ“ („მოდერნიზირების“ მნიშვნელობით) ნაწილში, საჯარო გუნების შეცვლის მითითებით, რაც ხომ არ გამოწვეულა მასმედიის დამასუსტებელი გავლენით, სარეკლამო აგენტების კონსპირაციით, სამომხმარებლო საზოგადოების მაცდუნებელი გავლენით ან შოუსა და გართობის საზოგადოების ჰიპნოზური ან ყურადღების გადამტანი ეფექტით. არც დანაშაულის გადაბრალება დაგვეხმარება უხეში შეცდომის დამშვები ან ორსახოვანი „შრომითი პოლიტიკოსებისთვის“. ფენომენი, რომელიც მსგავს დაყრდნობილია მსგავს განმარტებაზე, საერთოდ არ არის წარმოსახვითი, მაგრამ ეს არ გახდებოდა განმარტებები, რომ არა ის ფაქტი, რომ ცხოვრების კონტექსტი, სოციალური წესრიგი, სადაც ადამიანები (იშვითად თავიანთი არჩევანით) დაკავებულები არიან თავიანთი საქმეებით, რადიკალურად შეიცვალა მას შემდეგ, რაც მშრომელები, გადავსებულნი მასობრივი წარმოების ქარხნებში,

შეურთდნენ რიგებს, რომ უზრუნველყოთ უფრო ჰუმანური და სასარგებლო პირობები თავიანთი შრომის გასაყიდად. შრომითი მოძრაობის თეორიტიკოსებმა და პრაქტიკოსებმა ამ მშრომელების სოლიდარობაში იგრძნეს ჩანასახოვანი და ჯერ კიდევ გაურკვეველი (მაგრამ თავდაყოლილი და საბოლოოდ, ძალიან დიდი) სწრაფვა „კარგი საზოგადოებისკენ“, რომელიც ხორცს შეასხამდა სამართლიანობის უნივერსალურ პრინციპებს.

5 თაიი

განსხვავებები იბადება მაშინ, როდესაც მიზეზი არაა სრულიად გამოღვიძებული ან ისევ იძინებს; ეს იყო უთქმელი კრედო, რომელიც ანიჭებს სანდოობას ჭეშმარიტ სიმართლეს, რომელიც პოსტ განმანათლებელმა ლიბერალებმა მიანიჭეს ადამიანის ინდივიდუალურ შესაძლებლობას სუფთა კონცეფციისთვის. ჩვენ, ადამიანები, ვართ დაჯილდოებულინი ყველაფრით, რაც საჭიროა იმისთვის, რათა აირჩიო სწორი გზა, რომელიც, როგორც კი არჩეული იქნება, დაამტკიცებს, რომ იქნება მსგავსი თითოეული ჩვენგანისთვის. დეკარტეს *საგანი* და კანტის *ადამიანი*, შეიარაღებული არიან მიზეზით. მათ არ შეეშლებოდათ თავიანთი ადამიანური გზები, ხელი რომ არ ეკრათ ან რომ აცდენილიყვნენ სწორი საფუძვლებისგან. განსხვავებული არჩევანები არიან ისტორიული დაუდევრობის, შეცდომის ნარჩენი – ტვინის დაზიანების შედეგებს სხვადასხვანაირად ჰქვიათ – მცდარი აზრი, ცრურწმენა ან არასწორი ცნობიერება. ნათელი მიზეზების ვერდიქტისგან განსხვავებით, რომელიც კოლექტიური წარმოშობის საკუთრებაა: ფრანცის ბეკონის „კერპები“, ცხოვრობენ, სადაც ხალხი ფქვავს და ცეხავს ერთად: თეატრში, ბაზარში, ტომის ფესტივალებზე. იმისათვის, რომ გათავისუფლდეს ადამიანის აზროვნების უნარი, ნიშნავს, რომ უნდა გათავისუფლდეს ინდივიდი ყველაფერი ამისგან.

ეს კრედო გაიხსნა მხოლოდ ლიბერალიზმის კრიტიკოსებისგან. არ იყო მათი დეფიციტი, გამოცხადება ლიბერალურ ინტერპრეტაციის განმანათლებლობის მემკვიდრეობად ან ყველაფრის არასწორად გაგებით, ან არასწორად გაკეთებით. რომანტიკული პოეტები, ისტორიკოსები, სოციოლოგები შეუერთდნენ ნაციონალისტ პოლიტიკოსებს იმ აზრით, რომ – სანამ ადამიანები დაიწყებენ თავიანთი ინდივიდუალური ტვინების მორგებას კოაბიტაციის საუკეთესო კოდის დასაწერად, მათმა აზროვნებამ შეიძლება შემოგვთავაზონ, რომ – მათ უკვე აქვთ (კოლექტიური) ისტორია და კოლექტიურად დამორჩილებული მომხმარებლები. ჩვენი თანამედროვე თემის წევრები ამბობენ საკმაოდ მსგავს რამეს, განსხვავებული ტერმინებით: ის არ არის „განცალკევებული“ და „ხელშეუხებელი“ ინდივიდი, არამედ ენის გამოყენებელი და განათლებული/სოციალიზებული ადამიანი, რომელიც „მედიდურობს“ და „ქმნის საკუთარ თავს“. არ არის ყოველთვის ნათელი, თუ რას ფიქრობენ კრიტიკოსები: არის თუ არა დამოუკიდებელი ადამიანების ხედვა მართალი? თუ არის მტკიცებულება? უნდა იყვნენ თუ არა ლიბერალები ცენზურის ქვეშ არასწორი აზრის ქადაგებისთვისა თუ ხელმძღვანელობისთვის, შთაგონების ან პასუხისმგებლობის მოცილებისთვის ტყუილი პოლიტიკისგან?

ჩანს, რომ მიმდინარე ლიბერალურ-თემური დავა ეხება პოლიტიკას და არა „ადამიანის ბუნებას“. კითხვა იმდენად არ ეხება, უნდა გათავისუფლდეს თუ არა ინდივიდი მიღებული აზრებისგან და კოლექტიური თავდაჯერებისგან, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დაურწმუნებლობის წინააღმდეგ, იქნება თუ არა – არამედ კარგია თუ ცუდი იგი. რაიმონდ უილიამსმა დიდი ხნის წინ აღნიშნა, რომ მნიშვნელოვანი რამ „თემზე“ არის ის, რომ ის [თემი] სულ იყო. არის ჩოჩქოლი თემის საჭიროების ირგვლივ, ძირითადად იმიტომ,

რომ სულ უფრო ნაკლებად და ნაკლებადაა გასაგები და ნათელი ის, თუ რეალობა, რომელიც ასახავს „თემს“ ირწმუნება, რომ წარმოადგენს მტკიცებულებას, და თუ ასეთი რეალობობების პოვნა შესაძლებელია, დართავს მათი ცხოვრების მოლოდინი ნებას, რომ მოექცნენ პატივისცემით, რომელთაც რეალობებით იმართება. თემის თამამი დაცვა და ლიბერალების მიერ უარყოფილი წინადადება – კეთილგანწყობის აღდგენაზე, მოხდებოდა მძიმედ, რომ არა ფაქტი, რომ აღკაზმულობა, რომლითაც კოლექტიურობა აკავშირებს თავის წევრებს საერთო, გაერთიანებული ისტორიასთან, ქცევებთან, ენასთან ან განათლება ხდება უფრო გაცრეცილი წლებთან ერთად. მოდერნულობის თხევადი საფეხური, მხოლოდ მყარი აღკაზმულობა არის მიწოდებული, და მათი რეალიზაციის წერტილი არის პირობა, მოწყობილობა, რომლითაც მათ შეუძლიათ ჩაიცვან დილით და გაიხადონ საღამოს (ან პირიქით). თემი არის ბევრი ფერისა და ზომის, მაგრამ თუ დავგეგმავთ ვებრიანული ღერძის გაჭიმვით „მსუბუქი საათიდან“ „რკინის გალიამდე“, ყველა მათგანი იქნება აღსანიშნავად ახლოს პირველთან.

ჯერჯერობით მათ სჭირდებათ, რომ იყვნენ დაცულები, რათა გადარჩნენ და სჭირდებათ მიმართვა თავიანთი საკუთარ წევრებისთვის, რომ მათ დაიცვან ეს გადარჩენა თავიანთი ინდივიდუალური არჩევანებით და ამისთვის მიიღონ გადარჩენის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობა – ყველა თემი არის *პოსტულირებული* უფრო პროექტები, ვიდრე რეალობა, ის, რაც მოდის *შემდეგ* და არა ინდივიდუალურ არჩევანამდე. თემი, „როგორც თემურ ნახატებზე ჩანს“, იქნება საკმაოდ ხელშესახები იმისთვის, რომ იყოს უხილავი და მოახერხოს სიჩუმე; მაგრამ შემდეგ თემის წევრები არ დახატავენ მის მსგავსებებს, ცალცალკე გამოფენენ მათ.

ეს არის თემის წევრობის შიდა პარადოქსი. როდესაც ამბობ, რომ: „კარგია იყო თემის წევრი“, ეს არის ირიბი მოწმობა იმისა, რომ არ ხარ თემის ნაწილი, ან ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ გრძელვადიანად დარჩე თემის ნაწილად; მანამ, სანამ იდივიდუალური კუნთები მოქნილნი არიან და ინდივიდუალური ტვინი გაჭიმული. იმისთვის რომ შესრულდეს თემური პროექტი, ადამიანს სჭირდება ინდივიდუალური არჩევანების გაკეთება, რომლების შესაძლებლობაც არიან უარყოფილნი. ადამიანს არ შეუძლია იყოს კეთილსინდისიერი თემის წევრი, ისე, რომ ეშმაკს არ მისცეს საფასური, ერთ შემთხვევაში, ინდივიდუალური არჩევანის თავისუფლების აღიარების გარეშე უარიყოფა მეორე.

ლოგიკურად, ამ წინააღმდეგობა თავისით შეიძლება ეჭვის ქვეშ დააყენოს ძალისხმევა, რომ შეინიღბოს საზოგადოების წევრის პოლიტიკური პროექტი, როგორც სოციალური რეალობის აღმწერი თეორია. სოციოლოგისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ თემური იდეები არიან (აღბათ ზრდადად) პოპულარულნი, ისინი წარმოადგენენ მნიშვნელოვან სოციალურ ფაქტს, რომელსაც სჭირდება ახსნა/გაგება. (სანამ ფაქტი, რომელიც ნიღბავს საკუთარ თავს, არის ასე ეფექტურად შენიღბული და არ მდგარა თემის წარმატების გზაზე, ვერ აიწევა ბევრი სოციოლოგიური წარბი – ეს არის ძალიან მსგავსი, საერთო მისთვის).

სოციოლოგიურად რომ ვისაუბროთ, თემის წევრობა არის ძალიან მოსალოდნელი რეაქცია დაჩქარებულ „გათხევადებაზე“ მოდერნული ცხოვრების, რეაქცია, პირველად და უწინარესად, ცხოვრების ერთ ასპექტზე, რომელიც, ბევრ მტკივნეულ შედეგებს შორის, შეიძლება იგრძნობა ყველზე შეწუხებულად და მომაბეზრებლად – გაღრმავებული დაუბალანსებლობა ინდივიდუალურ თავისუფლებასა და დაცვასთან. დაცვის წყაროების, დებულებების სწრაფი შემცირება,

მანამ, სანამ ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის სიდიდე (დანიშნულება თუ არ არის გამოცდილი პრაქტიკაში) იზრდება უპრეცედენტო სკალაზე პოსტ ომის თაობაში. ძველი დავის მიერ შესრულებული გამქრალი მოქმედების ბევრი მნიშვნელოვანი ასპექტი არის ადამიანის ობლიგაციების ახალი მტვრევადობა. ობლიგაციების სიმყიფე და წარმავლობა შეიძლება იყოს ინდივიდების უფლებებისთვის აუცილებელი ფასი, თავიანთი ინდივიდუალური მიზნების მისაღწევად, ეს ჯერ კიდევ არ შეიძლება, მაგრამ, ერთსა და იმავე დროს, ყველაზე საშიში დაბრკოლება, რომ მიჰყვება მათ [მიზნებს] ეფექტურად -და გჭირდება გამბედაობა მათ მისაყოლად. ეს არის ასევე პარადოქსი – ერთს ღრმად აქვს ფესვები გადგმული ცხოვრების ბუნებაში თხევადი მოდერნულობის ქვეშ. პირველად არ ხდება, როცა პარადოქსულმა სიტუაციებმა პარადოქსული პასუხები გამოიწვია და შთააგონა. თხევადი მოდერნულობის პარადოქსული ბუნების შუქზე, „ინდივიდუალურობის“- თემის საწინააღმდეგო ბუნების, პასუხმა პარადოქსს, არ უნდა აღფრთოვანდეს: პირველი არის ადეკვატური ახსნა მეორესი, მაშინ, როდესაც მეორე არის პირველის ეფექტი.

თავიდან დაბადებული თემის წევრობის პასუხები, არის ქანქარის მოძრაობის, რადიკალურად აწევის ყველაზე ნამდვილი და სევდიანი რამ – იქნებ ძალიან შორს – დაცვითი მოედნიდან *Sine qua non* ადამიანის ფასეულობების დიადაში. ამ მიზეზით, თემის წევრის სახარება, შეიძლება დაეყრდნოს დიდ-მომლოდინე მაცურებლებს. ის საუბრობს მილიონების სახელით: პრეკარიაცი, როგორც პიერ ბურდიე ამტკიცებს, დღესდღეისობით აღწევს ადამიანის არსების ყველა კუთხესა და ღრეჭოში. მის უკანასკნელ წიგნში: *Proteger ou disparaître* („დაიცვა ან გაქრე“), გაბრაზებული მანიფესტი სიზარმაცისა და დღევანდელობის ძალაუფლების მქონე ელიტის

ჰიპოკრიტიულობის წინააღმდეგ, სახეზეა “La montée des insécurités” („დაუცველობის ზრდა“); ფილიპ კონე ასახელებს უმუშევრობას (ათი ახალი ვაკანსიიდან ცხრა არის მკაცრად დროებითი და მოკლევადიანი), გაურკვეველ ხანშიშესულ პერსპექტივებს და ურბანული ცხოვრების საფრთხეებს, როგორც ანმყოზე დიფუზური შფოთვის მთავარ წყაროს; შემდეგი დღესა და უფრო შორეული მომავალში: დაცვის არქონა, არის ის, რაც აერთიანებს ყველა სამ და მთავარი თემის მიმართვას: დაპირებული უსაფრთხო თავშესაფარი, მეზღვაურების საოცნებო ადგილი – სამუდამოდ დაკარგვა ტურბულენტურ ზღვაში, გაურკვეველი და დამაბნეველი ცვლილება.

როგორც ერიკ ჰობსბაუმი მწვავედ აღნიშნავს, სიტყვა „თემი“ არასდროს გამოყენებულა უფრო ხელაღებით და დაცლილად, ვიდრე იმ დეკადებში, როდესაც თემები, სოციოლოგიური აზრით, გახდა რთული საპოვნელი რეალურ ცხოვრებაში. სამყაროში, სადაც ყველაფერი მოძრაობს და იცვლება, სადაც არაფერია ცხადი, მოქალაქეები ეძებენ ჯგუფებს, რომლებსაც შეიძლება, რომ თავი მიაკუთვნონ, ცხადად და სამუდამოდ. ჯოკ იუნგს შემოაქვს ლაკონიური შეჯამება ჰობსბაუმის დაკვირვებისა: „როგორც კი თემი ინგრევა, იდენტობა იბადება“. ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ თემური სახარების „თემი“ არაა „პრე-დაარსებული“ და უსაფრთხოდ დამკვიდრებული გემინიშაფტი, ცნობილი სოციალური თეორიიდან (და ცნობილად შეკაზმული, როგორც „ისტორიის კანონი“ ფერდინანდ ტიონისის მიერ), მაგრამ კრიპტონიმა გულმოდგინედ ცდილობდა, ჯერ უსიამოვნო „იდენტობა“ და როგორც ორლანდო პატერსონმა (ციტირებული ერიკ ჰობსბაუმის მიერ) შენიშნა, სანამ ხალხს სთხოვენ, რომ კონკურენტუნარიან იდენტობებს შორის გააკეთონ თავიანთი არჩევანი, მათ მიერ მითითებულ [არჩეული]

ჯგუფები არის წინასწარ განსაზღვრული, მოსალოდნელი, მკვეთრად განსაზღვრული რწმენით, იმის შესახებ, რომ ამომრჩეველს საერთოდ არ გააჩნია არჩევანი, რომ აარჩიოს სპეციფიკური ჯგუფი, რომელსაც ის „ეკუთვნის“.

თემური სახარების თემი არის სახლი, (საოჯახო სახლი, არა ნაპოვნი სახლი ანდა შექმნილი სახლი, არამედ სახლი, რომელშიც ადამიანი ვერ აღმოაჩენს ვინმეს წარმომავლობას, არსებობის მიზეზს, სხვა ნებისმიერ ადგილას): რომ დარწმუნდე, ისეთი სახლი, რომელიც ხალხის უმეტესობისთვის ამ დროს არის უფრო ლამაზი ზღაპარი, ვიდრე პერსონალური გამოცდილება. (ოჯახის გარემო, მინა, რომელიც უსაფრთხოდ გახვეულია რუტინული ჩვევების მკვერივი ქსელით და სამომხმარებლო მოლოდინებით, აქვს თავისი ტალღისმჭერი მონყობილობა, დაშლილი და არიან ამ დღეებში ფართოდ ღია მეკობრეების ბუფერიზაციისთვის მთელი დარწმენილი ცხოვრება). გამოცდილების სფეროს გარეთ, გეხმარება: სიმყუდროვე სახლის და მისი მიმზიდველობა არ შეიძლება იყოს შემონმებული; იქამდე, სანამ წარმოსახული არიან [სახლები], ის შეიძლება დარჩეს წინასწარ შეთავაზებული ასპექტებისგან შეუბღალავი, იმისგან, რომ ძალით მიაკუთვნო არა მოლაპარაკებად, სავაჭრო მოვალეობებს – მუქი ფერები დიდად არ არიან წარმოდგენილები წარმოსახვის პალიტრაზე.

სახლში ყოფნა, რა თქმა უნდა, ეხმარება. ისინი, ვინც ჩვეულებრივსამებრ ჩაკეტილნი არიან შიგნიდან აგურისა და ნაღმტყორცნების სახლში, შეიძლება დრო და დრო ისევ გაიჭედოდ ბუნდოვანი შთაბეჭდილებებისგან, თითქოს ციხეში ყოფნა უსაფრთხო სამოთხეში ყოფნაზე უმჯობესია; თავისუფლება ქუჩაში მოჯადოებულია გარედან, თავაზიანად მიუწვდომელი, როგორც დღეს არსებული ნაცნობარი უსაფრთხო წარმოდგენილი სახლი. თუმცა, თუკი შინ არსებული

მაცდური უსაფრთხოება პროეცირებულია საკმარისად დიდ ეკრაზე, არავითარ „გარეგან“ ფაქტორს არ შეუძლია, რომ ხელი შეუშალოს დარჩენილ მხიარულებას. იდეალური თემი არის *Compleat mappa mundi*: მთელი მსოფლიო, მომმარაგებელი ყველაფერისა, რაც შეიძლება ადამიანს დასჭირდეს მნიშვნელოვანი ნარმატებისა და ჯილდოს მისაღწევად ცხოვრებაში. იმაზე, თუ რა სტკივით უსახლკაროებს ყველაზე მეტად, ყურადღების გამახვილებით, თემის გადასვლის ნამალი (შენიღბვა და კიდევ დაბრუნება) მთლიან და სრულად შედგენილ სამყაროში არის ის, რომ ნამდვილივით გამოიყურებოდე, რადიკალურად გადანყდეს ყველაფერი, ანმყოსი და მომავლის, პრობლემების; ამასთან შედარებით, სხვა სადარდებლები გამოიყურება პატარად და უმნიშვნელოდ.

თემის სამყარო სავსეა და ჯერჯერობით ყველა სხვა დანარჩენი აარარეღევანტურია; უფრო ზუსტად, მტრული – სიველურე, სავსე ჩასაფრებული თუ კონსპირაციული და მწვავე მტრებით სავარაუდოდ ქაოსი, როგორც მისი მთავარი იარაღი. შიდა ჰარმონია თემური სამყაროსი ანათებს და ბრჭყვიალებს ბუნდოვანი და ჩახლართული ჯუნგლების ფონზე, რომელიც მაგისტრალის მეორე მხარეს იწყება. ის იქ არის, იმ სიველურეში, სადაც ხალხი ერთადაა შეყრილი გაზიარებული იდენტობის ნაგავსაყრელის სითბოში (ან იმედოვნებს რომ გაძევდება) შიშებში, რომლებმაც აიძულა ისინი მოძებნონ თემში თავშესაფარი. ჯოკ იუნგის სიტყვებით: „სურვილი, რომ სხვისი დემონიზირება მოახდინო, დამყარებულია ონტოლოგიურ გაურკვეველობაზე“. მათი შინაგანად „ინკლუზიური თემი“ იქნებოდა საპირისპირო ტერმინი. თემური ძმობა იქნებოდა დაუსრულებელი, იქნებ გაუაზრებელიც, მაგრამ ნამდვილად შეუძლებელი, თანდაყოლილი ძმისმკვლელი მიდრეკილების გარეშე.

ნაციონალიზმი, ნიშანი 2

თემის მომხრეთა სწავლების მიხედვით, თემი ან ეთნიკურ თემია ან თემი, რომელიც ეთნიკური ნიმუშის მიხედვით არის წარმოდგენილი. არქექტივის ამ არჩევანს თავისი მიზეზები აქვს.

პირველი, „ეთნიკურობას“, სხვა ნებისმიერი ადამიანების გამაერთიანებელი ფუნდამენტისგან განსხვავებით, აქვს უპირატესობა „ნატურალიზირებული ისტორიის“ სახით, წარმოდგენილი კულტურულად, როგორც „ბუნებრივი ფაქტი“, თავისუფლება, როგორც „გაგებული (და მიღებული) აუცილებლობა“. ეთნიკური მიკუთვნებულობა ვლინდება ქცევაში: ადამიანმა უნდა არჩიოს ერთგულება ბუნება – მას სჭირდება, კარგად სცადოს და დროის არქონასთან ერთად დაისვენოს, რათა იცხოვროს დადგენილი მოდელებით და მის შემთხვევაში შეიტანოს წვლილი. მოდელი თავისი არსით, არაა არჩევანის საგანი. არჩევანი არაა სხვადასხვა რეფერენტის მიკუთვნებულობას შორის, არამედ მიკუთვნებულობას და უფესვობას, სახლსა და უსახლკარობას, ყოფნასა და არაფერს შორის. ეს არის ზუსტი დილემა, რომელიც თემურ სახარებას სურს (სჭირდება), რომ გამოჰქედოს სახლი.

მეორე, ერი-სახელმწიფო ხელს უწყობს ეთნიკური გაერთიანების პრინციპს, გამორჩეულად ყველა სხვა ლოიალურობებს შორის, იყო ერთადერთი „წარმატების ისტორია“ თემი მოდერნულ დროს, ანდაც ერთადერთი საგანი, რომელმაც შესთავაზა თემის სტატუსს ეფექტურობა, რომ დაარწმუნოს ნებისმიერი საფეხური. ეთნიკურობის იდეა (და ეთნიკური ჰომოგენურობის), როგორც გაერთიანების ლეგიტიმური ბაზისი, თვითმტკიცება და სწორედაც მიმცემი ისტორიული სტაბილურობის. თანამედროვე თემობრივობა ბუნებრივად იმედოვნებს, რომ კაპიტალად გარდაქმნის ტრადიციებს;

დღეს, საჭიროა, რომ ვილაცამ აილოს სახელმწიფოსგან დაგდებული ბანერი, რაც ინვეს ქვეყნის სუვერენიტეტის არასტაბილურობას, რყევასა და სიაშკარავეს, ამის იმედი არ არის მთლიანად დაუსაბუთებელი. ჯერ კიდევ ადვილი დასაკვირვებელია, რომ შედგენილ პარალელებს ერი სახელმწიფოსა და თემურ სახელმწიფოს შორის აქვს თავისი შეზღუდვები. ერსახელმწიფოს, ყველაფრის მიუხედავად, თვითმყოფადი თემების ჩახშობაში აქვს თავისი წარმატება. კბილებითა და ფრჩხილებით იბრძვის „პროვინციალიზმის“ წინააღმდეგ, ადგილობრივი ქცევებისა თუ „დიალექტების“, თემური ტრადიციების ხარჯზე, ხელს უწყობს საერთო, უნიფიცირებულ ენასა და ისტორიულ მეხსიერებას. უფრო შეუპოვრად იჩენს „სახემწიფო-ინიციატივასა“ და სახელმწიფო-კონტროლით „Kulturkämpfe“-ს, სრული ერი სახელმწიფოს წარმატების „ნატურალური თემის“ წარმოებაში. უფრო მეტიც, ერისახელმწიფოები (განსხვავებით ანმყო მომლოდინე თემებისგან) არ სხედან ხელდაკრეფილნი და არ იფიქრებენ, რომ უნდა დაეყრდნონ მხოლოდ ინდოქტრინაციის ძალას. მათ ძალისხმევას ძლიერი მხარდაჭერა აქვს ლეგალურ აღსრულებასა და ოფიციალურ ენაში, სკოლის სასწავლო კურიკულუმსა და უნიფიცირებულ კანონებში, რომლის ნაკლებობაც აქვს მომლოდინე თემს და ცოდნასთან ახლოსაც არ არის.

ბევრი კამათი იყო თემურობის უკანასკნელ აღზევებამდე, რომ თითქოს იყო საოცარი ქვა, მახინჯი და დაძაბული ნაჭუჭის შიგნით, მოდერნული ნაციის შესაბამისი. ისაია ბერლინი გვთავაზობს, რომ გარდა მოდერნული „სამშობლოს“ ბოროტი და პოტენციური ძალადობრივი მხარისა, არსებობს, ფასდაუდებელი ადამიანური და ეთიკური მხარე. საკმაოდ პოპულარული განსხვავებაა პატრიოტიზმსა და ნაციონალიზმს შორის. ძალიან ხშირად, პატრიოტიზმის ოპოზიცია აღინიშნება იმ წყვილის წევრად; ნაციონალიზმის

ნაწილი არის არასასიამოვნო, როგორც ამოუცნობი წევრი: პატრიოტიზმი, უფრო პოსტულირებული, ვიდრე ემპირიულად მოცემული, არის ის, რაც ნაციონალიზმი (თუ მოთვინიერებულია, ცივილიზებული და ეთნიკურად პატივსაცემი) შეიძლება იყოს, მაგრამ არაა. პატრიოტიზმი აღინერა ნაციონალიზმის ყველაზე არმოსანონი და სამარცხვინო თვისებების უარყოფით. ლესზეკ კოლაკოვსკი ამბობს, რომ სანამ ნაციონალისტებს, სხვისი ზიზლით და აგრესიით, უნდათ საიმედო ტომში არსებობა, სჯერათ, რომ თავისი ნაციის ყველა პრობლემა არის შედეგი უცხოების ბრალისა, და აქვს საჩივარი ყველა სხვა ნაციის მიმართ თავისი მარცხის გამო, რათა გაღმერთდეს შესაბამისად და სხვანაირად გასცეს ის საკუთარი ტომის გამო; პატრიოტი აღინიშნება, როგორც: „კეთილგანწყობილი ტოლერანტობა კულტურული განსხვავებულობის და ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების მიმართ“, ასევე მისი მზაობით, რომ უთხრას საკუთარ ერს ისეთი რაღაცები, რაც არ იქნება მისაღები ან სასიამოვნო მოსასმენი. ამ განსხვავებებს შორის, კარგი და მორალურად და ინტელექტუალურად სამაგალითოა, მისი ღირებულებები გარკვეულწილად სუსტდება, იმის გამო, რომ მთავარი დაბრკოლება არ არის იმდენად ორი თანასწორი არჩევანი, რომ შეგრცხვეს, არამედ ღირსეული იდეა და უღირსი რეალობა. უმეტესი ადამიანი, რომელიც ისურვებდა, რომ მათი დანიშნული საძმო იყოს პატრიოტებისგან შემდგარი, მოსალოდნელია აქ აღწერილი აღნიშნული მახასიათებლების გაშიფრვა პატრიოტულ პოზიციით, როგორც ორსახონების, ნაციონალური ღალატის ან უარესის მტკიცებულება. ასეთი მახასიათებლებია – განსხვავებულების მიმღეობა, სტუმართმოყვარეობა უმცირესობების მიმართ და გამბედაობა თქვა სიმართლე, თუნდაც არასასიამოვნო – არიან ყველაზე ფართოდ გავრცელებული იმ მიწებზე, სადაც პატრიოტიზმი

არაა პრობლემა; საზოგადოება საკმარისად დაცულია თავისი რესპუბლიკის მოქალაქეობით, რათა არ ინერვიულოს პატრიოტიზმზე, როგორც პრობლემაზე, ტოვებს მარტო, რათა შეხედო მას, როგორც სასწრაფო ამოცანას.

ბერნარდ იაკი, „ლიბერალიზმი ილუზიების გარეშეს“ (ჩიკაგოს უნივერსიტეტის პრესა, 1996) რედაქტორი, არ იყო ნყობის გარეთ, როდესაც თავის პოლემიკაში მაურუზიო ვიროლისთან, ვინც არის ავტორი ნიგნისა „ქვეყნის სიყვარულის გამო: ესე პატრიოტიზმსა და ნაციონალიზმე“, მან ჰობსის პერიფრაზი გააკეთა, რომ ეთქვა აფორიზმი: „ნაციონალიზმი არის დაწუნებული (არა მოსაწონი) პატრიოტიზმი და პატრიოტიზმი არის მოსაწონი ნაციონალიზმი“. მართლაც, არსებობს მიზეზი, რომ დაასკვნა, რომ პატარა სხვაობაა ნაციონალიზმსა და პატრიოტიზმს შორის, გარდა ჩვენი ენთუსიაზმისა მათი მანიფესტაციების ან არქონის ან ხარისხის სამარცხვინო სახის ან დანაშაულის აღიარებისა, რომლითაც ჩვენ ვაღიარებთ ან უარვყოფთ მათ. ეს არის სახელდება, რაც განასხვავებს მათ, და განსხვავება არის ძირითადად რიტორიკული, განსხვავება არა შემადგენლობაში, როცა ვლაპარაკობთ ფენომენზე, არამედ, თუ როგორ ვლაპარაკობთ – სენტიმენტებით თუ ვნებით, თუ არადა იქნებოდა თითქმის იგივე. მაგრამ ეს არის სენტიმენტების და ვნებების (გატაცების) ბუნება და მათი ქცევითი და პოლიტიკური შედეგი, რომელიც მნიშვნელოვანია და გავლენას ახდენს ადამიანების კოაბიტაციის ხარისხზე და არა სიტყვები, რომლებიც ჩვენ გამოვიყენეთ, რომ მოგვეყოლა. გადავავლოთ წარსულს თვალი: გმირობებზე, რომლებიც პატრიოტულ ისტორიებში არის, იაკი ასკვნის, რომ როცა გინდა გულადი (ზვიადი) პატრიოტული გრძნობების ქონა უნდა: „ამაღლდე გაზიარებული ვნების დონეზე“, „ეს იყო უფრო მძვინვარე, ვიდრე მშვიდი ვნება, რომელიც პატრიო-

ტებს აქვთ გამოხატული“, და რაც პატრიოტებს შეეძლოთ გამოეხატათ საუკუნეების მანძილზე „ბევრი დასამახსოვრებელი და საჭირო სათნოებები, მაგრამ ზომიერების გარეშე და სიმპატია „აუტსაიდერების“ მიმართ სიმპატია არ არის გამოჩენილი, ცნობილი მათ შორის.“

არავინ უარყოფს განსხვავებებს რიტორიკის მნიშვნელობებზე და არც მის შემთხვევით სევდიან პრაგმატულ აცილებებს. ერთი რიტორიკა არის საზომი იმ დისკურსის, რომელიცაა „ყოფნა“, მეორე არის „გახდომა“. „პატრიოტიზმი“ მთელ შესანიშნავს, ჯილდოს უხდის თანამედროვე კრედოს – „დაუსრულებლობას“, მოქნილობას (უფრო ზუსტად კი „რეფორმირებას“) ადამიანებისა: შეიძლება გააზრებულად იმიტომ გამოაცხადდეს (გვინდა თუ არა პირობა შენახულია პრაქტიკაში), რომ მონოდება „ახლო რიგებში“ არის ღია და პოზიციური მონვევა: რომელიც აერთიანებს სტატუსებს, არის დამოკიდებული არჩევანზე, ხოლო ყველაფერი ეს მოითხოვს, რომ ადამიანმა გააკეთოს სწორი არჩევანი და დარჩეს მის ერთგულად ჭირსა და ლხინში სამუდამოდ. „ნაციონალიზმი“, მეორე მხრივ, არის გადარჩენის უფრო კალვინისტური ვერსია ან წმინდა ავგუსტინეს იდეა თავისუფალ ნებაზე: ის აქსოვს ნაკლებ ნდობას არჩევანში – შენ ხარ ან ერთერთი ჩვენგანი ან არ ხარ და ორივე შემთხვევაში, ცოტას გაკეთება შეგიძლია, იქნებ არაფრისაც კი, მის შესაცვლელად. ნაციონალისტური ნარატივით, „მიკუთვნება“ არის ბედისწერა და არა არჩეული გზა ან ცხოვრების პროექტი. ეს შეიძლება იყოს ბიოლოგიური მემკვიდრეობის საგანი, რადგან ახლა უფრო მეტად მოძველებულია და გამოუყენებელი ნაციონალიზმის რასისტული ვერსია, ან კულტურული მემკვიდრეობა, რადგან დღესდღეობით მოდური „კულტურული“ ვარიანტია ნაციონალიზმის – მაგრამ ორივე შემთხვევაში, მიზეზი გადანყდა მანამდე, სანამ ეს ან სხვა

ადამიანი დაიწყებდა სიარულსა და საუბარს, ანუ ეს არის ერთადერთი არჩევანი დარჩენილი ინდივიდებისთვის, ან ორივე ხელით ჩაეხუტოს ბედისწერის განაჩენს, ან სწამდეს ამ ვერდიქტის წინააღმდეგ ჯანყისა ანუ გახდები მოლაღატე ერთერთისთვის.

ამ განსხვავებას პატრიოტიზმსა და ნაციონალიზმს შორის მიჰყავხარ, რომ გასცდე უბრალო რიტორიკას პოლიტიკური პრაქტიკის სფეროში. რომ მივყვეთ კლოდ ლევისტროსის ტერმინოლოგიას, ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ პირველი ფორმულა არის უფრო შთამაგონებელი „ანთროპოფაგიური“ სტრატეგიების (შეუჭამო უცხო, ანუ ისინი ასიმილირდებიან სხეულით მჭამელთან და გახდებიან იდენტურები თავისი სხვა უჯრედებით, დაკარგავენ თავიანთ საკუთარ განსხვავებულობას), მაშინ, როდესაც მეორე უფრო ხშირად ასოცირდება „გულისრევის“ და „გადაფურთხების“, „ანთროპომურ“ სტრატეგიასთან, იმ „უვარგისი ვიქნებით ჩვენ“, ან მათი იზოლირებით – შემჩნევად აგურებს შიგნით გეტოში დაპატიმრებით ან შეუმჩნეველი (არანაკლებ ხელსაყრელი ამ მიზეზით) კედლებით კულტურული შეზღუდვებით, ან მათი შემოსაზღვრით, დეპორტაციით ან იძულებით, რომ გაიქცნენ. რადგან მოცემული პრაქტიკის სახელია – სახელით წმენდა. ეს იქნებოდა გონივრული, თუმცა უნდა გვახსოვდეს, რომ აზროვნების ლოგიკა იშვიათადაა სავადლებულო კეთების ლოგიკასთან, ამიტომ რიტორიკასა და პრაქტიკას შორის არაა ერთი და იგივე ურთიერთობა, და ანუ თითოეული ამ ორი სტრატეგიიდან შეიძლება გახვეული იყოს რომელიმე რიტორიკაში.

გაერთიანება – მსგავსებით თუ განსხვავებულობით?

პატრიოტული/ნაციონალური რწმენით, „ჩვენ“ ნიშნავს „ჩვენნაირ ხალხს“; „ისინი“ ნიშნავს ხალხს, რომელიც ჩვენგან არიან „განსხვავებულები“.¹ „ჩვენ“ არ არის იდენტური ყველა მხრიდან; არის სხვაობა „ჩვენ“ საერთო მახასიათებლებთან ერთად, მაგრამ მსგავსების დომინაცია, განმუხტავს და ანეიტრალებს თავიანთ გავლენას. იმ ასპექტში, სადაც ჩვენ ყველა მსგავსნი ვართ, გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი და შედეგობრივია, ვიდრე ყველაფერი ის, რაც განგვასხვავებს ერთმანეთისგან. გადანონოს განსხვავებულობის გავლენა. არა იმდენად ის, რომ „ისინი“ განსხვავდებიან ჩვენგან ყველა ასპექტით. არამედ, გასნხვავდებიან ერთი ასპექტით, რომელიც უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ყველა სხვა დანარჩენი, საკმარისად მნიშვნელოვანი, რომ ერთად დგომა გამორიცხოს და შექმნას ნამდვილი სოლიდარობა განსხვავებით იმისა, რაც არ უნდა მსგავსებები გვაქცევდეს მსგავსად. ეს არის ტიპური სიტუაცია: ნათლად დაჭიმული და მარტივად შესამჩნევი საზღვრები გვყოფენ „ჩვენ“ „მათგან“, რადგან „მიკუთვნებულობის“ მონიშვნა შეიცავს მხოლოდ ერთ რუბრიკასა და ანკეტას, რომელსაც ავსებენ საიდენტიფიკაციო ბარათისთვის, მოთხოვნაა, რომ შეივსოს მხოლოდ „კი“ ან „არა“ პასუხები.

კითხვები, სადაც არის სასიცოცხლო განსხვავებები, ისეთი კითხვებია, რომელთათვისაც განსხვავება უფრო მნიშვნელოვანი და საგულისხმოა, ვიდრე ნებისმიერი მსგავსება და ხდის ყველა საერთო მახასიათებელს პატარას და უმნიშვნელოს (განსხვავება, რომელიც აღვივებს მტრულ დამოკი-

¹ Different from us

დებულებას, ღია და დახურული საქმე, მანამ სანამ შეხვედები საბოლოო გაერთიანების განხილვამდე.) – არის ყველაზე ხშირად, ნაცვლად ამოსავალი არგუმენტისა, უმნიშვნელო და ყველა წარმოებულს მიღმა, როგორც ფრედერიკ ბარტმა ახსნა, საზღვრებს არ ცნობენ და არ არეგისტრირებენ უკვე არსებული გაყოფით; ისინი არიან შედგენილნი, როგორც წესი, გაყოფამდე. თავიდან არის კონფლიქტი, სასონარკვეთილი მცდელობა იმისა, რომ „ჩვენ“ განასხვავო „სხვებისგან“, შემდეგ კი, კარგად ჯაშუშობენ „სხვებში“ იმისთვის, რომ დადასტურდეს და „უცხოობის“ წყარო, რომელიც არის შეურიგებელი. ადამიანების არსებით არიან მრავალმხრივი ქმნილებები, ბევრი ატრიბუტის მქონე, შესაბამისად, არ არის რთული ასეთი თვისების ნახვა, თუკი სერიოზულად მოძებნი.

ნაციონალიზმი კეტავს კარს, აძრობს მას ჩამკეტს და აფუჭებს კარის ზარს, რითაც ადასტურებს, რომ მხოლოდ მათ, ვინც უკვე შიგნითაა აქვთ უფლება ყოფნისა და კარგად დამკვიდრებისა. პატრიოტიზმი, გამოსატულად მაინც, არის უფრო ხშირად, ტოლერანტული, სტუმართმოყვარე და იმანენტური – ის გადის იმათ ფსკერზე, ვინც სთხოვს მიღებას. საბოლოო შედეგი ხშირად არის აღსანიშნავად მსგავსი. არც პატრიოტიზმისა და არც ნაციონალიზმის კრედო არ აღიარებს შესაძლებლობას, რომ ხალხი შეიძლება ეკუთვნოდეს ერთამნეთს განსხვავებულობის გამო, ახალისებს და კულტივაციას უკეთებს მათ ან მათ ერთობას, შორსაა მოთხოვნილი მსგავსებისგან ან ნახალისებისგან – იყოს ფარულად გატარებული არის ისეთივე მნიშვნელოვანი, ღირებული და ნამდვილი „უპირატესობა“ განსხვავებული ცხოვრების სტილიდან, იდეალებისაგან და ცოდნისგან, სანამ ამატებ მეტ ძალასა და სუბსტანციას იმას, თუ რა აქცევს

მათ იმად, რაც არიან – და ეს ნიშნავს, თუ რა აქცევს მათ განსხვავებულებად.

ბერნარდ კრიკი ციტირებს არისტოტელეს „პოლიტიკიდან“ მის იდეას „კარგ პოლისზე“, არტიკულირებული პლატონის ოცნების წინააღმდეგობრივად ერთ სიმართლეზე, სიმართლის შესახებ გაერთიანებულ ერთ სტანდარტზე (ჭემ-მარიტებაზე) სავალდებულო ყველა:

პოლისში არის გაერთიანების წერტილი, სადაც ის წყვეტს, რომ იყოს პოლისი; მაგრამ არცერთი არ მივა ახლოს თავის არსის დაკარგვასთან, და ეს იქნება ყველაზე ცუდი პოლისი. ეს იგივეა, რომ ჰარმონია შეცვალო უბრალო უნისონით, ან შეამცირო ხმოვანება (გაცვალო) ერთი რიტმით. სიმართლე არის, რომ პოლისი ბევრი წევრის შემადგენელი აგრეგატია.

თავის კომენტარში, კრიკი ავითარებს გაერთიანების იდეას, რომელიც არც პატრიოტიზმისა და არც ნაციონალიზმის ძლიერ მოსურნე და მხარდამჭერია და ხშირად აქტიურად აღშფოთებულიცაა: ისეთი გაერთიანება, რომელიც ასკვნის, რომ ცივილური საზოგადოება არსით პლურალისტულია, რომ ამ საზოგადოებაში ერთად ცხოვრება მოლაპარაკებასა და კონსოლიდაციას ნიშნავს „ბუნებრივ სხვაობების“ ინტერესებიდან გამომდინარე, და რომ, როგორც წესი, უკეთესია განსხვავებული იდეების შეჯერება, ვიდრე მათი იძულება და მუდმივი ჩაგვრა: სხვა სიტყვებით, პურალიზმი, ცივილიზებული მოდერნულ საზოგადოებაში, არ არის მხოლოდ „მშრალი ფაქტი“, რომელიც შეიძლება არ მოგეწონოს ან შეიჯავრო კიდევ, მაგრამ (ვაგლახ) არ უსურვო, კარგი და საბედნიერო შედეგი, ის გთავაზობს გადაჭარბებული დისკომფორტის და უხერხულობას მოაქვს, აფართოებს ადამიანების ჰორიზონტს და ერთად ცხოვრების შანსებს ზრდის წინასწარ შეთავაზების, ვიდრე ნებისმიერ სხვა ალტერნატივას შეეძლო მოეტანა. ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ ნათელ

ოპოზიციაში პატრიოტულ ან ნაციონალისტური რწმენით, ყველაზე უფრო შეპირებული, საიმედო სახის გაერთიანება არის ის, რომელიც მიიღწეულია, და ყოველ დღე მიიღწევა თავიდან, კონფრონტაციით, დებატებით, მოლაპარაკებებით და ღირებულებების კომპრომისებით – პრეფერენციებსა და არჩეულ ცხოვრების გზებს შორის, თვით იდენტიფიკაციას ბევრი და განსხვავებული, მაგრამ ყოველთვის თვით განსაზღვრული, პოლისის წევრით.

ეს არის გაერთიანების მნიშვნელოვანი, რესპუბლიკური მოდელი, სასიცოცხლო გაერთიანება, რომელი გაერთიანებაც მიიღწევა აგენტების ჩართულობით თვით იდენტიფიცირებულ მიზანში, გაერთიანება, რომელიც არის შედეგი, და არა ა პრიორი მოცემულობა; გაზიარებული ცხოვრება, გაერთიანება თავს უყრის მოლაპარაკებებსა და რეკონსტრუქციას, არა განსხვავებულის უარყოფის, მოგუდვის ან შენუხების გზით.

ეს, რაც მსურდა შემემთავაზებინა, არის გაერთიანების ერთადერთი ვარიანტი (ერთად ყოფნის ერთადერთი ფორმულა), რომელიც თხევად მოდერნულობაში არის თავსებადი, სავარაუდო და რეალისტური. ოდესღაც, რწმენები, ღირებულებები და სტილები გახდა პრივატიზებული – უკონტექსტო ან „ჩამოშლილი“, შემოთავაზებული ხელახლა ჩასანერი ადგილები – მოტელი სახლი, ვიდრე პერმანენტული სახლი – იდენტობები გამოიყურება მტკრევადად, დროებითად „შემდეგ შემჩნევამდე“², და მოკლებულია ყველა დაცვას გარდა იმ უნარებისა და განსაზღვრული აგენტებისა, რომ ყავდეთ ერთად და დაიცვან ისინი ეროზიისგან. იდენტობების არასტაბილურობა, ესე რომ ვთქვათ, აშტერდება თხევადი მოდერნულობის მაცხოვრებლებს სახეში. ასევე იქცევა არჩევანი,

² “Until further notice”

რომელიც ლოგიკურად მოჰყვება მას: განსხვავებულებთან ერთად ცხოვრების რთული ხელოვნების სწავლა ან რაღაც არ უნდა დაგვიჯდეს წვლილის შეტანა, ესეთი მოცემულობები სწავლას უსარგებლო გახდიდა. როგორც ალან ტურინი ბოლო დროს აღნიშნავს, თანამედროვე სახელწმიფო საზოგადოებრივი სიგნალები: „ადამიანის, როგორც სოციალური არსების განსაზღვრის დასასრული, მისი განისაზღვრული ადგილით საზოგადოებაში, რომელიც განაპირობებს ქცევას ან მოქმედებას“, ანუ სოციალური აქტორების მიერ თავიანთი „კულტურული და ფსიქოლოგიური სპეციფიკების“ დაცვა არ შეიძლება არ ჩატარდეს „ცნობიერება იმისა, რომ თავიანთი პრინციპის კომბინაცია შეიძლება ნაპოვნი იყოს ინდივიდუალურად და არა სოციალურ ინსტიტუტებში ან უნივერსალურ პრინციპებში“.³

სიახლე, მდგომარეობაზე, რომელზეც თეორიტიკოსები თეორიას წყობენ და ფილოსოფოსები ფილოსოფოსობენ არის ყოველდღიური დავინყებული სახლი პოპულარული ხელოვნების გაერთიანებული ძალებით, რომელიც ჩნდება თავიანთი გამოგონილი სახელების ქცეშ ან განიხილება, როგორც „ნამდვილი ამბები“. როგორც ფილმ „ელიზაბეტ პირველის“ მაცურებლები არიან ინფორმირებულები, თუნდაც რომ იყო ინგლისის დედოფალი მნიშვნელოვანია თავდაჯერებულობა და თვით ქმნადობას; იყო ჰენრი მერვესქალიშვილი, ნიშნავს ბევრ ხიფათითა და ეშმაკობებით სავსე ინდივიდუალურ ინიციატივას. იმისათვის, რომ აიძულო ჩხუბისთავი და ჯიუტად დაუმორჩილებელი ლაქიები, დააჩოქო და თავი მოადრეკინო, და ყველაფრის მიღმა მოუსმინო და დაუჯერო, მომავალ

³ “Counciousness that the principle of their combination can be found within the individual, and no longer in social institutions or universalistic principles”.

„გლორიანას“⁴, საჭიროა, რომ იყიდო ბევრი მოსახვატი და მაკიაჟი, შეიცვალოს მისი ვარცხნილობა, მოკაზმულობა და სხვა დანარჩენი ტანსაცმელი. არ არსებობს მტკიცებულება, არამედ არსებობს თვითდარწმუნება, არა იდენტობა, არამედ გამოგონილი იდენტობა.

ეს ყველაფერი კონცენტრირდება, რათა დარწმუნებული, აგენტის კითხვის ძალაში. თავდაცვითი იარაღები არ არიან ერთგვაროვნად ხელმისაწვდომები, და ესაა მიზეზი რომ სუსტად, ნაკლებად შეიარაღებული ინდივიდები თავიანთი ინდივიდუალური იმპოტენციის გამო ანაზღაურებისთვის მიიღწვიან ძალაუფლებაში. არსებული განსხვავებული სიგრძის, უნივერსალურად გამოცდილი უფსკლულის (გაფ) გამო “Individual de jure”-სა და “Individual de facto”-⁵ს სტატუსის მიღების შანსს შორის, ასეთმა ფლუიდური მოდერნულმა გარემომ შეიძლება – და აუცილებლად – ხელი შეუწყოს გადამრჩენი სტრატეგიების სხვადასხვაობას. „ჩვენ“, როგორც რიჩარდ სენეტი მოითხოვს, დღეს „არის თავდაცვითი ქმედება. თემში ყოფნის სურვილი არის დაცვითი. უფრო ზუსტად, თითქმის უნივერსალური კანონია, რომ „ჩვენ“ შეიძლება გამოიყენებოდეს გაურკვევლობისგან და დისლოკაციისგან დასაცავად“. მაგრამ – და ეს არის ყველაზე სასიცოხლო მაგრამ – „როდესაც თემში ყოფნის სურვილი, „გამოიხატება იმიგრანტებისა და სხვა გარეთ მდგომთა უარყოფაში“, ეს იმიტომია, რომ:

თანამედროვე პოლიტიკა – ლტოლვილის მიზანზე დამყარებული, მიზანმიმართული უფრო მეტად სუსტებზე, მათზე, ვინც მოგ ზაურობს გლობალურ შრომით

⁴ Gloriana – დედოფალ ელიზაბეტ პირველის ზედმეტსახელი.

⁵ ფაქტობრივი, არ აქვს მნიშვნელობა კანონიერია თუ არა.

ბაზარზე, უფრო მეტად ვიდრე ძლიერ ინსტიტუტებზე, რომლებიც ამყოფებენ ღარიბ მუშებს მოძრაობაში ან იყენებენ მათ რელატიური დეპრივაციაში. IBM პროგრამერებმა... ერთი მნიშვნელოვანი გზით გადალახეს თემის დაცვითი ბუნება, როდესაც მათ შეწყვიტეს დადანაშაულება თავიანთი ინდოელი თანატოლებისა და თავიანთი ებრაელი პრეზიდენტისა.

„ერთი მნიშვნელოვანი გზა“ იქნებ – მაგრამ, ნება მომეცით დავამატო, არის მხოლოდ ერთი და არაა აუცილებლად ყველაზე მნიშვნელოვანი. იმპულსი, რომ გამოხვიდე სარისკო კომპლექსიდან ერთიანობის თავმისფარში არის უნივერსალური; ეს არის ერთადერთი გზა, რომ იმოქმედო დაცვის იმპულსით და ისინი გიბიძგებენ, რომ პირდაპირ-პროპორციულად დაიცვა არსებული აქტორების აზრები და რესურსები. უკეთესია, როგორც IBM პროგრამერებმა, კომფორტულად თავიანთ კიბერ ანკლავში, მაგრამ გაცილებით ნაკლებად შეუვალი ბედისწერის კაპრიზების მიმართ – სირთულეში, რომ „გაავირტუალურო“, სოციალური სამყაროს ფიზიკური სექტორი, რომელსაც შეუძლია შეიძინოს მაღალტექნოლოგიური თხრილებისა და მოძრავი ხიდები, რათა შეინარუნო საფრთხე ხელში. გაი ნაფლია, ფრანგული მონინავე დეველოპერული კომპანიის უფროსი, დააკვირდა რომ: „ფრანგი კაცები არ არიან აფორიაქებულები, მათ ეშინიათ მეზობლების, გარდა იმათისა, ვინც ჰგავთ მათ“. ჟაკ პატიგნი, საცხოვრებელი უზრუნველყოფის გამქირავებელთა ნაციონალური ასოციაციის უფროსი ასკენის და ხედავს მომავალს: „პერიფერიულ დახურვასა და ხელმისაწვდომობის გაფილტრვაში“ საცხოვრებელ ადგილებში მაგნიტური ბარათებითა და დაცვით. მომავალი ეკუთვნის „კუნძულების არქიპელაგს, მონიშნულს კომუნიკაციის ღერძით“. გათიშვა

და შემოღობვა, საცხოვრებელი ადგილების ნამდვილი ექსტერიერი აღჭურვილია ჩახლართული ინტერკომის სისტემით, ყოვლისმომცველი ვიდეო დაკვირვების კამერებითა და კბილებამდე შეიარაღებული დაცვით, ოცდაოთხი საათის განმავლობაში გადაპარსული [დაცვის წევრები] კაცები მთელ ტულუზაში, ისე როგორც უკვე გაკეთდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში და როგორც კეთდება ყველა მზარდ და დოვლათიან ნაწილებში ამ მსწრაფლ გლობალიზირებულ სამყაროში. კბილებამდე შეიარაღებული ანკლავები ძალიან ჰგვანან ღარიბების ეთნიკურ გეტოს. განსხვავდებიან, ერთ რამეში: ისინი [გეტოს წევრები] არიან თავისუფლად არჩეულნი, როგორც პრივილეგირებული კასტა, რომლებიც ელოდებიან, რომ გადაიხდიან მხარსა და ფეხს ამისთვის. და დაცვის კაცი, რომელიც სადარაჯოზეა, არის ლეგალურად დაქირავებული და ისე ატარებს იარაღებს, რომელიც სრულიად დაშვებულია, მიღებულია კანონის მიერ.

რიჩარდ სენეტი გვთავაზობს ფსიქო-სოციოლოგიური ტენდენციის სიკაშკაშეს:

თემის იმიჯი არის გასუფთავებული ყველაფრისგან, რამაც შეიძლება გადასცეს განსხვავებულობის გრძნობა, მოამზადოს კონფლიქტი „ჩვენში“. ამ აზრით, თემის სოლიდარობის მითი არის წმინდა რიტუალი... რა არის განმასხვავებელი თემის მითიურ გაზიარებაში, ეს არის ის, რომ ხალხი გრძნობს, რომ ისინი ეკუთვნიან ერთმანეთს, უზიარებენ ერთმანეთს, იმიტომ რომ იგივეები არიან. „ჩვენ“ გრძნობა, რომელიც გამოხატავს მსგავსების სურვილს, არის გზა ადამიანისთვის რომ თავი აარიდოს საჭიროებას რათა უფრო ღრმად შევხედოთ ერთმანეთს.

როგორც ბევრი სხვა მოდერნული ვალდებულებები სახალხო ძალაუფლების, ოცნება სისუფთავეზე, სინმინდებზე არის თხევადი მოდერნულობის ერაში არარეგულირებული და პრივატიზებული; იღვწოდენ ამ ოცნებისკენ დარჩა პრივატიულულ – ადგილობრივ ჯგუფში – ინიციატივა. დაცვა ადამიანის პერსონალური უსაფრთხოების, ახლა არის პერსონალური საგანი, ადგილობრივ ავტორიტეტებს და ლოკალურ პოლიციას შეუძლიათ დაგეხმარონ საკუთარი რჩევებით, ხოლო დეველოპერები [დაცვის კომპანიები] სიხარულით აარიდებენ ამ სანერვიულოს მას, ვისაც ამ სერვისისთვის გადახდა შეუძლია.

პერსონალურად გაზომილი ვალდებულებები – ცალცალკე და ერთად – საჭიროა იყოს თანასწორი განზრახვით, რომელმაც აიძულა მისი ძიება. საერთო წესებზე დაყრდნობით, მისტიკური მიზეზებით, მეტონიმიური არის გადაყვანილი მეტაფორულში: სურვილი რომ მოიგერიო და უკანაც დააარყა მიმდებარე გასაგებ საფრთხეებს, რომელიც დაკავშირებულია ფიზიკურად გაქრობის საფრთხის ქვეშ ყოფნასთან, ტრანსფორმირდება სასწრაფოდ რომ გახადოს „გარემყოფი“ მსგავსი, იგივე ან იდენტური „გარესთან“; რომ გადააკეთო „იქ გარეთ“ მყოფი და დაამსგავსო „აქ შიგნითთან“; ოცნება „მსგავსი თემებისკენ“ არის მნიშვნელოვანი დაგეგმვა “L’amour de soi”-ის.

ასევე არის პანიკური შემოთავაზება იმისა, რომ თავი აარიდო მომაბეზრებელ კითხვებს კარგი პასუხების გარეშე: კითხვებს, რომელთაც თავისთავად არიან შემაშინებელნი და აკლიათ თავდაჯერებულობა, ღირს, რომ გიყვარდეს პირველ ადგილზე, და სწორედ ამიტომ, იმსახურებს იმას, რომ დაგეგმვასა და აღდგენაში ემსახუროს იქაურ მოსახლეობას და როგორც სტანდარტი, შეაფასო და გაზომო მიღებული იდენტობა. „მსგავს თემში“ ასეთი არასასიამოვნო კითხვები

იმედია არ დაისმევა, ამიტომაც, უსაფრთხოების ნდობა, რომელიც მიღებულ იქნა დანმინდავებისგან, არასდროს იქნება შემონმბული.

სხვა ადგილას („პოლიტიკის ძიებაში“, პოლიტი პრესა, 1999) მე განვიხილე გაურკვევლობის, დაუცველობისა და უსაფრთხოების „არანმინდა სამება“, თითოეული მათგანი უფრო მწვავე და მტკივნეულ აღელვებას უწევს გენერირებას იმაში, რომ არ ხარ დარწმუნებული წარმოშობაში; საიდანაც არ უნდა იყოს, დაგროვილი ორთქლი სასონარკვეთილად ეძებს გამოსავალს, და დაურწმუნებლობის, გაურკვევლობის წყაროზე წვდომით და დაუცველობით იბლოკება და მიუწვდომელი ხდება; მთელი ზეწოლა მონოლილი ყველგან, იმისათვის, რომ საბოლოოდ მგრძნობიარედ დაეცე თხელი და მყიფე სხეულის სარქველზე, შიდა და გარემოს უსაფრთხოება. შედეგად, „უსაფრთხოების პრობლემას“ მივყავართ ქრონიკულ გადატვირთულობისკენ, ნუხილებითა და ლტოლვით, რომელიც არ შეიძლება დაცალო ან გაუშვა. უწმინდური ალიანსის შედეგად, მუდმივად გენყურია მეტი უსაფრთხოება... წყურვილს, რომელიც პრაქტიკულად არ იზომება, შეუძლია ბოლო მოუღოს ადამიანს, ვინაიდან ისინი არიან შეთანხმებულნი, რომ მუდმივად აარსებონ გაურკვევლობის და დაუცველობის პირველადი და მუდმივი პროფილური წყარო, რომლებიც არიან მთვარი აღელვების, მიუკარებლობისა და ხელუხლებლობის მთავარი წყაროები.

უსაფრთხოების ფასი

თემის კულტის ხელახლა დაბადებული მოციქულების ნაწერებიდან, ფილ კონემა დაასკვნა, რომ თემი თავიანთ თანამედროვე ცხოვრებისეულ პრობლემებს ენთუზიაზმი-

თა და რეკომენდაციით კურნავენ; არსებობს უფრო მეტი ბავშვთა სახლები, ციხეები ან საგიჟეთები, ვიდრე პოტენციური გათავისუფლების ადგილები. კოენი მართალია; მაგრამ გათავისუფლების პოტენცია არასოდეს იყო თემობის საგანი; პრობლემები, რომლებიც გვეგონა, რომ განკურნავდნენ მომავალ თემებებს, აღმოჩნდა ლიბერალური ექსესეზის ნარჩენი, გათავისუფლების პოტენციული ძალიან დიდია კომფორტისთვის. გრძელ და დასკვნით კვლევა-ძიებაში თავისუფლებისა და უსაფრთხოებას შორის სწორ ბალანსზე, თემი სწრაფად დადგა უკანასკნელის მხარეს. ასევე მისაღებია, რომ ადამიანის ორი სანუკვარი ღირებულება არის უთანასწორო და შეპირისპირებული, ერთს არ შეიძლება ჰქონდეს ერთზე მეტი, ცოტა დათმობის გარეშე, შეიძლება მეორეს დიდ ნაწილზეც კი. ერთი შესაძლებლობა, რომელსაც თემის წევრი არ აღიარებს, არის ადამიანის თავისუფლების გაფართოება და გამდიდრება, შეიძლება შეკრიბოს ადამიანის უსაფრთხოება მთლიანად, რომ თავისუფლება და უსაფრთხოება შეიძლება იყოს ერთად, აღარაფერს ვამბობთ, რომ თითოეული შეიძლება გაიზარდოს, მხოლოდ მეორეს ზრდასთან ერთად.

თემის ხედვა, კიდევ ერთხელ გავიმეორებ, არის სახლის კუნძული და მყუდრო სიმშვიდე ტურბულენტურ ზღვასა და არასტუმართმოყვარეობაში. ის გაცდუნებს და გაქეზებს, გპირდება თაყვანისმცემლებს, რათა თავი შეიკავო ახლოს შეხედვისგან, რადგან მმართველობის საბოლოოობა, ტალღები და ზღვის მოშინაურება უკვე ნაიშალა დღისწესრიგიდან, რადგან, როგორც წინადადება, ორივე საეჭვო და არარეალისტურია. ერთადერთ თავშესაფარად ყოფნა გმატებს დამატებით ღირებულებას, და ეს ღირებულება ემატება ისე, როგორც საფონდო ბირჟაზე, სადაც ვაჭრობენ სხვა ცხო-

ვრებისეული ღირებულებით და ხდება სულ უფრო მეტად კაპრიზული და არაპროგნოზირებადი.

როგორც უსაფრთხო ინვესტიცია (ან უფრო, ინვესტიცია, რომელიც ნაკლებად რისკიანია სხვებთან შედარებით), თემის თავშესაფრის ღირებულებას არ ჰყავს სერიოზული მონინალმდეგე გარდა, შეიძლება ინვესტორის ტანისა – ახლა, წარსულისგან გასხვავებით, „ლებენსველტის“ ელემენტი თვალნათლივ უფრო გრძელ (ნამდვილად შეუდარებლად გრძელი) ცხოვრების ხანგრძლივობასთან, ვიდრე მისი ნებისმიერი ხაფანგები და გრაგნილები. როგორც ადრე, სხეული რჩება მოკვდავად და ესეიგი გარდამავლად, მაგრამ მისი მოკვდავობის შეგრძნება, როგორც მარადიულობა, ისე ჩანს; როდესაც არასტაბილურობასთან და ეფემერულობასთან შედარებით ყველა მიმართული ჩარჩოთი, ორიენტაციის წერტილები, კლასიფიკაციები და შეფასებები, რომელსაც თხევადი მოდერნულობა აყენებს და იღებს ვიტრინებსა და მაღაზიის თაროებზე. ოჯახის წევრები, კლასი, მეზობლები არიან ძალიან მონყვლადები (ფლუიდურები), იმისთვის, რომ წარმოიდგინო მათი მუდმივობა და მიანიჭო მათ საყრდენი ნიშნულის ჩარჩოების შესაძლებლობები; იმედი, რომ „ჩვენ კიდევ შევხვდებით ხვალ“, რწმენა, რომელიც გამოიყენება ყველა მიზეზის შესათავაზებლად, საჭიროა წინასწარი იფიქრო, მოიქცე გრძელვადიანად და შეცვალო ნაბიჯები ერთი მეორეს მიყოლებით ფრთხილად მონყობილი/დიზაინი დროებითი ტრანექტორიით, განუკურნებელმა მოკვდავმა ცხოვრებამ დაკარგა დიდი სანდოობა; შესაძლებლობა იმისა, რომ ადამიანი ხვალ საკუთარ სხეულს იხილავს ძალზედ განსხვავებულ ან რადიკალურად შეცვლილ ოჯახში, კლასში, სამეზობლოში ან თანამშრომელთა წრეში, დღესდღეობით გაცილებით უფრო მაღალია და ამიტომაც, უფრო საიმედო ფსონია.

ესეში, რომელიც დღეს იკითხება, როგორც შთამომავლობისთვის გაგზავნილი წერილი მყარი მოდერნულობის მიზიდან, ემილ დიურკემი გვთავაზობს, რომ ერთადერთი „ქცევები, რომელებსაც აქვთ განგრძობითი ხარისხი, ღირსი ჩვენი სურვილებისა, მხოლოდ სიამოვნება, რომლებიც იტანენ და ღირს ჩვენ სურვილებად“. ეს ნამდვილად იყო გაკვეთილი, რომელიც მყარი მოდერნულობიდან შეიჭრა კარგი შედეგების მქონე მოქალაქეთა თავებში, თუმცა ჟღერს უცხოოდ და ცარიელად თანამედროვე ყურისთვის. – იქნებ ნაკლებ უცნაურად, ვიდრე ამ გაკვეთილიდან მიღებული დიურკემის პრაქტიკული რჩევა. იკითხო, რა ჩანდა მისთვის წმინდა რიტორიკულ შეკითხვად: „რა ღირებულებების არიან ჩვენი ინდივიდუალური სიამოვნები, რომელი არის ისეთი ცარიელი და მოკლე?“ მან მყისიერად ჩადო თავის წიგნაკში დასვენების შეგრძნება, აღნიშნა, რომ საბედნიეროდ, ჩვენ არ ვართ მარტო, ასეთი სიამოვნების სადევნელად – „რადგან საზოგადოებები არიან დაუსრულებლად მეტად ხანგრძლივი ცხოვრების, ვიდრე ინდივიდები“. „ისინი ნებას გვაძლევენ ჩვენ, გავსინჯოთ კმაყოფილება, რომელიც არ არის უბრალოდ ეფემერული, გარდამავალი“. საზოგადოება, დიურკემის აზრით, (საკმაოდ სანდო მის დროში) არის ის სხეული, „ვისი დაცვის ქვეშაც“ თავშესაფარში ვართ ადამიანის საშინელი საკუთარი გადაცემისგან.

სხეული და მისი სიამოვნება არ გამხდარა ნაკლებად ეფემერული, გარდამავალი იმ დროიდან, როდესაც დიურკემმა განგრძობით სოციალურ ინსტიტუტებს უმღერა დიდება. სისულელე არის ყველაფერი სხვა დანარჩენი – და ის სოციალური ინსტიტუტები ყველაზე სავარაუდოდ – დღეს გახდა უფრო ეფემერული, ვიდრე „სხეული და მისი დაკმაყოფილება“. სიცოცხლის ხანგრძლივობა არის შედარებითი განცდა, ხოლო მოკვდავი სხეული ახლა არის აღ-

ბათ გრძელი სიცოცხლის ყველაზე გრძელი ყოფა ირგვლივ (ფაქტია, ერთადერთი ყოფა, ვისი ცხოვრების ხანგრძლივობაც მიდის გაზრდამდე წლებთან ერთად). სხეული, ვინმემ შეიძლება თქვას, გახდა უკანასკნელი თავშესაფარი და საკურთხეველი განგრძობითობის და გაგრძელების; რასაც არ უნდა ნიშნავდეს „გრძელვადიანი“, ის შეიძლება ძნელად აღემატებოდეს ლიმიტებს, დანესებულს მოკვდავი სხეულით. ასე ხდება უკანასკნელი უსაფრთხო სანგრების ზოლი, სანგრების, რომელიც არიან გამოფენილნი მუდმივ მტერთან დასაბომბად, ან – უკანასკნელი ოაზისი დაუცველ მოძრავ ქვიშებს შორის. აქედან გამომდინარე, სხეულის დაცვაზე აკვირებული, სიცხიანი და დაძაბული შემფოთება. საზღვარი სხეულსა და გარე სამყაროს შორის არის ყველაზე ფხიზელი დაცული თანამედროვე საზღვრებს შორის. სხეულის ორბიტა (შესასვლელი ნერტილი) და სხეულის ზედაპირი (კონტაქტის ადგილი) ახლა პირველადი სამიზნეები არიან ტერორისა და აღელვების გენერირებული მოკვდავობის ცოდნით. აღარ იზიარებენ ტვირთს სხვა სამიზნეებთან (გარდა, შეიძლება „თემთან) ერთად.

სხეულის ახალი უპირატესობა არის ასახული თემის იმიჯის ფორმირების ტენდენციაში (თემი საიმედო-საფრთხეებზე ოცნებები, თემი, როგორც უსაფრთხოების სათბური) იდეალურად უსაფრთხო სხეულის ნიმუშის შემდეგ: ვიზუალური, როგორც ყოფა ჰომოგენური და ჰარმონიული შიგნით, საფუძვლიანად განმნდილი ყველა უცხოელისგან, მიღებულ-რეზიდენტების სუბსტანციებისგან, შესასვლელი ყველა ნერტილის დაკეტვა, ყურება, გაკონტროლება და ყარაულობა, მძიმედ შეიარაღებული გარედან და შეფუთული გაუმტარი ჯავშნით. პოსტულირებული თემის საზღვრები, როგორც სხეულის გარე ლიმიტები, არის დაყოფილი ნდობის სივრცე და მოსიყვარულე ზრუნვა ველური რისკისგან,

ექვანიობა და სამუდამო სიფხიზლე. სხეული და პოსტული-რებული თემის მსგავსება არის ხავერდოვანი შიგნიდან და ეკლიანი და მჩხვლეტავი გარედან.

სხეული და თემი არიან უკანასკნელი დაცვითი საგუშა-გოები ამ მზარდ გაუდაობნოებულ ბრძოლის ველზე, რომელშიცაა გარკვეულობის ომი, დაცვა და უსაფრთხოება, ნანარმოები ყოველდღე ცოტ-ცოტად, თუ მათ სჭირდებათ რამე გადადება ახლა შეასრულონ ამოცანები ერთხელ დაყოფილი ბევრ ბასტიონსა და საფონდო ბირჟებს შორის. ახლა მათზე მეტადაა დამოკიდებული, ვიდრე მათ შეუძლიათ რომ ატარონ, ანუ ისინი უფრო ღრმავდებიან ვიდრე მცირდებიან, შიში რომელმაც აიძულა უსაფრთხოების მაძებრები გაქცეულიყვნენ თავშესაფარში.

სხეულისა და თემის ახალი სიმარტოვე არის ფართოდ დაყენებული გავლენიანი ცვლილებების შედეგი ჩამოყალიბებული თხევადი მოდერნულობის რუბრიკის ქვეშ. ადამიანი იცვლება კომპლექტში, თუმცა, კონკრეტული მნიშვნელოვნებით: უარის თქმა, განდევნა ან გაყიდვა სახელმწიფოს ყველა მთავარი დამხმარეების მიერ, მისი როლის, როგორც პრინციპული (იქნებ მონოპოლისტურიც კი) გამყიდველის გარკვეულობის და უსაფრთხოების, გაგრძელებული მისი უარყოფილი დამონებით უსაფრთხოება/გარკვეულობა მისწრაფებები მისი საგნებისკენ.

ერი სახელმწიფოს შემდეგ

მოდერნულ დროში, ნაცია იყო სახელმწიფოს „მეორე სახე“ და პრინციპული იარაღი სუვერენიტეტულ ტერიტორიაზე და მოსახლეობაზე. კარგი შეთანხმება ნაციის

ნდობასა და მის მიმზიდველობას შორის, როგორც უსაფრთხოების გარანტია და მისი ინტიმური ასოციაციიდან მიღებული ხანიერება, სახელმწიფოსთან ერთად, და სახელმწიფოს გავლით, გამიზნული ქმედებით ჩამოყალიბებული მოსახლეობისთვის გარკვეულობისა და უსაფრთხოება განგრძობითობა და სანდოობა, კოლექტიური დაზღვევა, ფუნდამენტი. ახალი მდგომარეობის გამო, ერმა ცოტა შეიძლება მოიპოვოს სახელმწიფოგან მისი მჭიდრო კავშირების გამო. სახელმწიფო არ შეიძლება ბევრს ელოდეს ერის მობილიზაციის პოტენციალისგან, რომელსაც სულ უფრო და უფრო ნაკლებად სჭირდება, რამდენადაც ახალწვეულების მასობრივი ჯარი, გაერთიანება სისხლადღებულ გაძლიერებული პატრიოტული მანიაკალური აღზნება, ჩანაცვლებულია ელიტისტების და ცივი გონებით მოაზროვნე პროფესიონალი მაღალტექნოლოგიური ერთეულებით, ხოლო ქვეყნის კეთილდღეობა იზომება არა მისი ხარისხით, რაოდენობითა და თავიანთი ძალის მორალური სულით, არამედ იმით, თუ რამდენად მიმზიდველია ის გლობალური კაპიტალის ცივის სისხლიანი დაქირავებული ძალისთვის.

სახელმწიფოში, რომელიც აღარ არის დამცველი ხიდი გარდა ინდივიდუალური წამყვანი მორალის ჩამორთმევისა, მონოდება, რომ თავი შესწირო ინდივიდუალურ კარგად ყოფნას, რომ აღარაფერი ვთქვათ, ინდივიდუალურ ცხოვრებაზე, პრეზერვაციისთვის/შენახვისთვის ან სახელმწიფოს უვარგისი დიდებისთვისთვის, ისმის სულელურად და უზარმაზარ უცნაურობად, თუ არა სასაცილოდ. საუკუნეების განმავლობაში, სახელმწიფოსა და ერს შორის გაჩაღებული რომანი, მიდის დასასრულისკენ; არა იმდენად გაყრისკენ, რამდენადაც „ერთად ცხოვრების“ გეგმის კურთხეულ ოჯახურ ერთობაზე დაყრდნობილ უპირობო ლოიალურობით ჩანაცვლებისკენ. პარტნიორები ახლა თავისუფლები არიან

და შეუძლიათ გაიხედონ საითაც უნდათ, რომ შევიდნენ სხვა ალიანსებში; მათი პარტნიორობა აღარ არის სათანადო და მისაღები ქცევის სავალდებულო ნიმუში. ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ ერი, რომელიც გვთავაზობს არ მყოფი თემის შემცვლელობას გეზელშაფტისერაში, ახლა უკან მიედინება წარსულში მოტოვებული გემეინშაფტისკენ, იმ ნიმუშების ძებნაში, რომლის მიხედვითაც უნდა მიბაძო და რომ მოდელირება გაუკეთო შემდეგ თავად მასვე. ინსტიტუციური საყრდენები, რომლებსაც შეუძლია ერთად ჰქონდეს ერი, სავარაუდოდ სულ უფრო და უფრო ხდება „თვითონ გააკეთე“ სამსახური. ოცნება გარკვეულობაზე და უსაფრთხოებაზე, არა მათი ფაქტობრიობა და რუტინული დებულება, რომელმაც უნდა გაზარდოს ობოლი ინდივიდები გასაერთიანებლად, შეაგროვოს, შეიფაროს ერის ფრთის ქვეშ, მანამ, სანამ დასდევს ჯიუტად ილუზიურ უსაფრთხოებას.

სახელმწიფოს გარკვეულობისა და უსაფრთხოების სერვისების გადარჩენით, ჩანს პატარა იმედი. სახელმწიფო პოლიტიკის თავისუფლება არის უნდობლად გამქრალი გლობალური ძალების შეიარაღებული საოცარი ექსტერიტორიული იარაღების მიერ, აჩქარებული მოძრაობებითა და აცდენილი/გაქცეული შესაძლებლობებით; ახალი დარღვეული გლობალური ცნობიერების გამო, სამაგიეროს გადახდა არის სწავი და დაუნდობელი. ნამდვილად, უარის თქმა, ახალი გლობალური თამაშის მისი წესებით თამაშზე, არის ყველაზე დაუნდობელად დასჯილი დანაშაული, სადაც სახელმწიფო ძალები, გაბამენ მინაზე თავიანთი ტერიტორიულად განსაზღვრული სუვერენიტეტით, ეს უნდა იყოს ფრთხილად ჩადენილი და ყველაფრის ფასად არიდებული.

ძალიან ხშირად, სასჯელი არის ეკონომიკური. ურჩი მთავრობები, დამნაშავეები პოლიტიკოსების პროტექციონერებაშა ან გულუხვი საჯარო ობიექტები, „ეკონომიკუ-

რად გადაჭარბებული“ ნაწილების ქმედებები თვითნებური მოსახლეობისა და უკანგდებული ქვეყნიდან მორჩენილი წყალობა „გლობალური ფინანსური ბაზრამდე“ და „გლობალური თავისუფალი ვაჭრობა“, იქნებოდა უარყოფილი სესხები ან თავიანთი ვალების შემცირების უარყოფა; ადგილობრივი ვალუტებისგან შეიქმნებოდა გლობალური კეთროვანები, წინააღმდეგობრივი სპეკულაციები და სირთულეებით დევალიაციის გამოსაწვევად; ადგილობრივი ბირჟები ჩამოიქცეოდა და გლობალური გაცვლების გამო; ქვეყანა მოექცეოდა ეკონომიკური სანქციების კორდონებში და ეტყოდნენ ძველ და მომავალ სავაჭრო პარტნიორებს, რომ მოექცნენ მას [ქვეყანას], როგორც გლობალურ პარტიას; გლობალური ინვესტორები შეამცირებდნენ თავიანთ გათვალისწინებულ დანაკარგებს, შეკრებდნენ თავიანთ კუთვნილებებს და გამოიტანდნენ თავიანთ აქტივებს, დატოვებდნენ ადგილობრივ ავტორიტეტებს ნაგავის მოსასუფთავებლად და დახმარების ხელს გაუწვდიდნებ დაზარალებულებს თავისივე შექმნილი საშინელებიდან გამოსაყვანად.

როგორც წესი, სასჯელი არ იქნებოდა შეზღუდული „ეკონომიკური საზომებით“. განსაკუთრებით დაუმორჩილებელ მთავრობებს (მაგრამ არა ძალიან ძლიერს, რომ დიდი ხანი გაძლოს) განსაკუთრებით მწვავედ დასჯის და სამაგალითო გაკვეთილს ასწავლის იმ მიზეზით, რომ გააფრთხილონ და შეაშინონ თავიანთი პოტენციური იმიტატორები. თუ ყოველდღიური რუტინა, გლობალური ძალების დემონსტრაციები აღმატებულობა არასაკმარისი გამოჩნდა, იმისთვის, რომ აიძულო სახელმწიფო მიზეზის სანახავად და სათანამშრომლოდ ახალ „მსოფლიო წესრიგთან“, სამხედროები შეიძლება შემობრუნდეს: სიჩქარის აღმატებულებით სინელეზე, შესაძლებლობა იმისა, რომ გაიქცე დაჩინის ნაცვლად, ექსტერიტორიულობა ლოკალურობის ნაცვლად,

ყველაფერი არაჩვეულებრივად იქნება გამოფენილი ამ დროს შეიარაღებული ძალების დახმარებით, განვრთნილი „დაარტყი და გაიქეცი“ ტაქტიკით და მკაცრი გამოცალკევებით „სიცოცხლეები უნდა გადარჩეს“ ისეთი სიცოცხლეებისგან, რომლის გადარჩენაც არ ღირს.

როგორც ეთიკური აქტი, ომის იუგოსლავიის წინააღმდეგ ჩატარდა სწორად და პროპორციულად და არის ღია დისკუსიისთვის. იმ ომს ჰქონდა აზრი, როგორც „სხვებისთვის გლობალური ეკონომიკური წესრიგის ხელშეწყობა, უფრო სხვების მიერ, ვიდრე პოლიტიკური გაგებით“. შემტევების მიერ არჩეული სტრატეგიამ, იმუშავა კარგად, როგორც ახალი გლობალური იერარქიის და თამაშის ახალი წესების არაჩვეულებრივმა დისპლეიმ, რომელმაც შეადგინა ის. რომ არა, ათასობით ნამდვილი „მსხვერპლისა“ და სახელმწიფო კასტისათვის განადგურებული და ჩამორთმეული საარსებო საშუალება და ბევრი წლით გადადებული თვით აღდგენის შესაძლებლობა, ვინმე ცდუნდებოდა და აღწერდა ამ ომს, როგორც „sui generis“, როგორც „სიმბოლური ომს“, ომს-თავისთავადს; მისი სტრატეგია და ტაქტიკა იყო (გააზრებულად და გაუაზრებლად) ემერჯენტული ძალის ლიდერობის სიმბოლო. მედიუმი იყო ნამდვილად მესიჯი.

როგორც სოციოლოგიის მასწავლებელი, მე ჩემს სტუდენტებს წლების მანძილზე ვუმეორებ, „ცივილიზაციის ისტორიის“ სტანდარტულ ვერიას, როგორც აღნიშნული თანმიმდევრობით, ჯერ სასტიკი უმოძრაობის აღზევებას და არამომთაბარეების საბოლოო გამარჯვებას მომთაბარეებზე; ის განვითარდა შემდგომი არგუმენტის გარეშე, რომ ნაგებულ მხარეს მომთაბარეები იყვნენ, მათი არსით რეგრესიული და ანტი ცივილიზაციური ძალა. ბოლო დროს, ჯიმ მაკლაუ-გლინიმ, საბოლოოდ ახსნა გამარჯვების არსი, ჩანახატებით მოყოლილი მოკლე ისტორია – თანამედროვე ცივილიზაციის

ორბიტიტ ხედვით – არამომთაბარეების შეთახმებული ქცევით მომთაბარეებთან მიმართებით. მომთაბარეობა, ნიშნავს დაგინახონ და მოგეპყრონ, როგორც „ბარბაროსული ბუნების მქონეს და განუფითარებელ საზოგადოებას“. მომთაბარეები აღინერენ, როგორც „პრიმიტივები“ და „ბუნებრივები“ უგო გროტიუსიდან კი უკვე პარალელი გაივლო „პრიმიტიულსა“ და „ბუნებრივს“ (როგორც, დაუმუშავებელი, ხეპრე, პრე კულტურული, არაცივილური) შორის: „კანონების განვითარება, კულტურული პროგრესი, გაუმჯობესებული ცივილიზაცია ყველა უკავშირდება ევოლუციასა და ადამიანის გაუმჯობესებას – მიწასთან კავშირს დროსა და სივრცეში“. რომ არ გამიგრძელდეს: პროგრესი იყო იდენტიფიცირებული მომთაბარეობის მიტოვებასთან და ერთ ადგილას დამკვიდრების ცხოვრების წესსზე გადასვლაზე. ეს ყველაფერი, დარწმუნებული რომ იყო, მოხდა მყარი მოდერნულობის პერიოდში, როდესაც დომინაცია მოიაზრებდა პირდაპირ, მჭიდრო კავშირს და ნიშნავდა ტერიტორიის დაპყრობას, ანექსიასა და კოლონიზაციას. „დიფუზიონიზმის“ (ისტორიის შეხედულება, ერთ დროს ძალიან პოპულარულ იმპერიების დედაქალაქებში), დამაარსებელი და მთავარი თეორიტიკოსი ფრიდრიხ რატცელი, მქადაგებელი „ძლიერის უფლებების“, რომელიც ეგონა, რომ იყო ეთნიკური აღმატებულება იმდენად, რამდენადაც აურიდებელი შეხედულება ცივილიზაციური გენიოსობის იშვიათობასა და პასიური იმიტაციის მსგავსებაზე, ხელჩაჭიდებული ზუსტად იმ დროის განწყობასთან, როდესაც მან ბარიერზე დაწერა კოლონიალისტის საუკუნეზე რომ:

არსებობისთვის ბრძოლა ნიშნავს ბრძოლას სივრცისთვის... დომინანტი ხალხი, იპყრობს თავიანთი სუსტი ველური მეზობლების ტერიტორიებს, ძარცვავენ

მათ თავიანთ მიწაზე, ახვეინებენ უკან კუთხეებში ძალიან, და აგრძელებენ შეჭრას მაშინაც კი, სანამ მათი მწირი მფლობელობაა, სანამ სუსტი საბოლოოდ არ დაკარგავს საკუთარი დომინირების ნაშთებს, ზუსტად არის დედამიწის ხალხმრავლობა... ასეთი ექსპანსიონისტების აღმატებულობა იქმნება პირველად, მათი დიდებული შესაძლებლობით გამოყენოს შესაბამისად და, საფუძვლიანად და დასახლოს ტერიტორია.

ნათლად, მეტი არა. დომინაციის თამაში, თხევადი მოდერნულობის დროში, არ არის თამაში „დიდება“ და „პატარებს“ შორის, არამედ „ჩქარებსა და „ნელებს“ შორის. მართავენ ისინი, ვისაც შეუძლიათ, რომ დააჩქარდეს თავისი ოპონენტის ხაფანგის ლიმიტებით. როდესაც სიჩქარე ნიშნავს დომინაციას, „შესაბამისობა, გამოყენება და დასახლება ტერიტორიის“ ხდება უნარშეზღუდული – პასუხისმგებლობა, არა – აქტივი. სხვისი იურისდიქციის დაუფლება და უფრო მეტიც, სხვისი მიწის ანექსია, გულისხმობს კაპიტალ-ინტენსიურობას, უმართავ ადმინისტრაციისა და კონტროლის წასაგებად განწირულ ამოცანას, პასუხისმგებლობას, თავის მიძღვნას და, უწინარეს ყოვლისა, ადამიანის მომავალი თავისუფალი გადაადგილების მკაცრ შეზღუდვას.

არაა ნათელი, თუ როდის იქნება წამოწყებული „დაარტყი და გაიქეცი“ ომები, იმ აზრით, რომ პირველი წამოწყება დასრულდა ჩაკეტილი, შეზღუდული მსხვერპლები -შემოსაზღვრა მათი მიწის ოკუპაციის უმართავი, მოუხერხებელი სამსახურები, ადგილობრივი ჩართულობა და მენეჯერულ-ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობები საკმაოდ სრულყოფილადაა თხევადი მოდერნულობის ძალის ტექნიკაში. ძლიერ გლობალურ ელიტას რჩება შესაძლებლობა ადმილობრივი ვალდებულებებისგან გაქცევისა და გლობალიზაცია ნიშნავს

ზუსტად იმას, რომ შესაძლებელი იყოს თავი აარიდო ასეთ საჭიროებებს, რომ გაიყოს ამოცანა და ფუნქციები ისეთი ხერხით, რომ დატვირთონ ადგილობრივი ავტორიტეტები და მხოლოდ ისინი, კანონის დამცველისა და ადგილობრივი წესრიგის როლით.

ნამდვილად, ადამიანს შეუძლია დაინახოს ბევრი ნიშანი სუფთა „მეორე აზრით“ შეშუპებული მოგებულთა ბანაკში: „გლობალური პოლიციის ძალის“ სტრატეგია არის კიდევ ერთხელ ინტენსიური კრიტიკული დაკვირვების საგანი. იმ ფუნქციებს შორის, რომელსაც გლობალური ელიტები დატოვებდნენ, „ერი-სახელმწიფო-გადაიქცა-ადგილობრივი-პოლიციის-უზნებად გავლენიანი ხმების მზარდი რიცხვი შეიცავს ძალისხმევას იმისათვის, რომ გადაიჭრას საშინელი სამეზობლო კონფლიქტები; გადაწყვეტა ასეთი კონფლიქტების, ჩვენ გვესმის, ასევე უნდა იყოს „აღმოფხვრილი“ და „დეცენტრალიზებული“ გლობალური იერარქიის დაბლა განლაგებული, ადამიანის უფლებებისა ან არა ადამიანის უფლებების, და გადავიდა „სადაც უნდა იყოს, სადაც/რასაც ის ეკუთვნის“ ლოკალური მებრძოლები და იარაღები მბრძანებლობენ „კარგად გაგებული ეკონომიკური ინტერესების“ გულუხვობის წყალობით, გლობალური კომპანიებისა და მთავრობების განზრახვებით ხელშეწყობილი გლობალიზაციით. მაგალითად, ედუარდ ნ. ლუტვაკმა, ამერიკული სტრატეგიების და საერთაშორისო სწავლების ცენტრის უფროსმა ასპირანტმა და ბევრი წლის მანძილზე პენტაგონის ცვლილების ხასიათის სანდო ბარომეტრმა, გაასაჩივრა ივლის-აგვისტოში 1999 საგარეო საქმეთა საკითხზე (ალინერა გარდიანის მიერ, როგორც „ყველაზე უფრო გავლენიანი პერიოდი ბექჯავში“) „მიეცი ომს შანსი“, ომები, ლუტვაკზე დაყრდნობით, არ არიან ყველა ერთნაირად ცუდები, სანამ მოაქვთ მშვიდობა. მშვიდობა კი, მოვა მხოლოდ მაშინ,

„როცა ყველა აგრესიის მქონე დაიღლება ან როცა ვინმე გადამწყვეტად მოიგებს. „ყველაზე ცუდი რამ (და ნატომ ეს ახლახანს გააკეთა) არის შუა გზაში შეჩერება, მანამდე, სანამ სროლა დასრულდება საერთო დაღლილობით ან რომელიმე მხრის ომის შეუძლებლობით. ასეთ შემთხვევებში, კონფლიქტები გადანყვეტილი არაა, არამედ დროებითადაა გაყინული და მონინააღმდეგეები იყენებენ დროს იმისთვის, რომ დააზავონ რეაგირება, გამოათავისუფლონ და თავიდან მოიფიქრონ თავიანთი ტაქტიკა. ანუ შენთვის და მათ გამო, არ ჩაერიო „სხვა ხალხის ომებში“.

ლუტვაკის შეხედულებამ შეიძლება კარგად დაუცოს ბევრს სურვილისა და მადლიერების ყურები. ყველაფრის მიუხედავად, როგორც „გლობალიზაციის ხელშეწყობა სხვა საშუალებებით“, მიდის, ინტერვენციაზე უარის თქმითა და ომით დასუსტების ნების დართვით მიიღწეოდა „ნატურალური დასასრული“, რაც მოიტანდა იმავე უპირატესობებს, რასაც პირდაპირი ჩარევის შემოფოთების გარეშე „სხვა ხალხის ომებში“, და ზუსტად მათი უხერხულობასა და უმართავ შედეგებს. უგუნური გადანყვეტილების გამო სულისკვეთების გამოვლენა, ფსონი ომზე, ჰუმანიტარული ბანერის ქვეშ, ლუტვაკი აღნიშნავს, რომ არის ნათელი არაადეკვატურობა; სამხედრო ჩარევა, როგორც საშუალება ბოლომდე: „ფართომასშტაბიანი უანგარო ჩარევაც კი შეიძლება დამარცხდეს მის, თითქოს, ჰუმანური მიზნებით. ვინმეს დააინტერესებს, ნუთუ კოსოვოელებსთვის არ იქნებოდა უკეთესი ნატოს რომ უბრალოდ არაფერი გაეკეთებინა“. ეს ალბათ უკეთესი იქინებოდა ნატოს ძალებისთვისაც, რათა გაეგრძელებინა მისი ყოველდღიური წვრთნები და დაეტოვებინა ადგილობრივები მარტო იმისათვის, რომ გაეკეთებინათ ის, რაც უნდა გაეკეთებინათ.

რამაც გამოიწვია ეჭვები და აიძულა გამარჯვებული, რომ ენანათ ჩარევა (ოფიციალურად დაადასტურეს წარმატება) იყო მათი მარცხი გაქცეოდნენ ზუსტად იგივე საბოლოობას, რომ „დაარტყი და გაიქეცი“ კამპანია ნიშნავდა ჩარევის დაპყრობილი ტერიტორიის საჭიროების, ოკუპაციისა და ადმინისტრაციის უგულვებელყოფას. მედესანტეებისა და მათი მოსახლეობის დაშვებისას კოსოვოში, მებრძოლ მხარეებს ჰქონდათ აკრძალული სასიკვდილო სროლა, მაგრამ ამოცანა, რომ შეეკავებინათ ისინი სროლის დიაპაზონიდან უსაფრთხო დისტანციაზე, ნატოს ძალებმა მოიტანა „სამოთხიდან დედამიწაზე“ თავის თავზე აიღო პასუხისმგებლობა მიწის ჭუჭყიან რეალიებზე. ჰენრი კისინჯერმა, ფხიზელმა და პერსპექტიულმა ანალიტიკოსმა, ასევე პოლიტიკის უდიდესმა პროფესიონალმა გაიგო (რალაცნაირად ძველმოდურად), როგორც შესაძლებლობის ხელოვნება, გაფრთხილება უგულველყოფის წინააღმდეგ პასუხისმგებლობის აღსადგენად მიიწევს განადგურებული მბომბავი ომით.

ეს გეგმა, კისინჯერი აღნიშნავს, „რისკი გადაქცეული უფრო ღრმა ჩართულობის „ღია დახურულ“ ვალდებულებადად, გვხდის რეგიონის ჟანდარმად, ვნებიანი სიძულვილისა, სადაც ჩვენ გვაქვს რამდენიმე სტრატეგიული ინტერესი“ და „ჩართულობა“ არის ზუსტად ის, რასაც ომებს მიმართავს რომ „ხელი შეუწყოს გლობალიზაციას სხვა საშუალებებით“ იგულისხმება გვერდი აუარო! სამოქალაქო ადმინისტრაცია, კისინჯერი ამატებს, გარდაუვალად გამოიწვევს კონფლიქტს, და ეს დაეცემა ადმინისტრატორებს, როგორც მათი ძვირადღირებული და ეთიკურად საეჭვო ამოცანა, რომ ძალით მოაგვარონ ისინი.

ჯერჯერობით არსებობს ძალიან ცოტა ნიშანი, თუ რომელიმე საერთოდ არსებობს, რომ საოკუპაციო ძალებს შეუძლიათ გაუმკლავდნენ გამოწვევებს და გადაჭრან კონფლიქ-

ტის დარეგულირების ამოცანები, მითუმეტესი, მათი, ვისაც ბომბავდნენ და ჩაანაცვლეს თავიანთი მარცხის გამო. დევნილების ბედის მკვეთრ ოპოზიციაში, ვისი სახელითაც დაბომბვის კამპანია დაიწყო, დევნილების ყოველდღიური დაბრუნების ცხოვრება იშვიათად მოხვდა სათაურებში, მაგრამ სიახლე, რომელიც ამ შემთხვევაში აღწევს მკითხველებამდე და მედიის მსმენელებამდე არის ავის მომასწავლებელი. „სერბებისა და ბოშათა უმცირესობების მიმართ კოსოვოში ძალადობის ტალღა და განგრძობადი რეპრესიები, ძირს უთხრის პროვინციის საექვო სტაბილურობასა და უშვებს სერბების ეთნიკურ წმენდას, მხოლოდ ერთი თვის შემდეგ ნატოს ჯარებმა აიღეს კონტროლი“; იუნყება კრის ბირდი პრისტინადან. ნატოს ძალები რეალურად ჩანდა ჩაკარგულად და უმწეოდ ეთნიკური წმენდის წინაშე, სიძულვილის წინაშე, რომელიც ჩანდა ისეთი მარტივი აღსაწერად და გადასაჭრელად, ეს ცივისსხლიანი კრიმინალი, როდესაც უყურებ ულტრაბგერით ბომბდამშენებზე დაინსტალირებულ ტელევიზორის კამერებიდან.

უან კლარი, სხვა ბევრ დამკვირვებელთან ერთად, ბაკლანეთის ომისგან ელოდება დაუყოვნებლივ შედეგს, რომ იქნებოდა ღრმა და გრძელვადიანი დესტაბილიზაცია მთელ ტერიტორიაზე, და იმპლოზია, ინტეგრირება უფრო მეტად, ვიდრე მომნიჭება ახალგაზრდა და დაუცველი, ჯერ კიდევ დაუბადებელი დემოკრატიის – მაკედონიის, ალბანეთის, ხორვატიისა ან ბულგარული ტიპის ქვეყნებისთვის. (დანიელ ვერნეტი თავის კვლევაში გვანოდებს მაღალი კლასის ბალკანელი პოლიტიკოსების და სოციალური მეცნიერების აზრებს, სათაურით: „ბალკანელები ეჯახებიან აგონიის რისკს დასასრულის გარეშე“) მაგრამ მას ასევე აინტერესებს თუ როგორ გაიხსნება ძალდაკარგული პოლიტიკა ერთ-სახელმწიფოს ფესვების მოჭრით, და სიცოცხლისუნარიანო-

ბა შეივსება. გლობალური საბაზრო ძალები, მოზეიმე პერსპექტივაზე, რომ აღარ დაბრკოლდება და შეჩერდება, ალბათ გააგრძელებს, გადადგამს ნაბიჯს, მაგრამ მათ არ უნდათ (ან მოახეხებხეს, რომ უნდოდეთ), რომ დაინიშნოს არყოფნის ან უძალი პოლიტიკოსები. ასევე არ იქნებიან დაინტერესებულები ძლიერი და დარწმუნებული ერი-სახელმწიფოს აღდგენით ტერიტორიის მთელ ნაწილზე.

„მარშალის სხვა გეგმა“ არის ანმყო კლანურობაზე ყველაზე ხშირად შემოთავაზებული პასუხი. ეს არ არიან მხოლოდ გენერლები, რომლებიც მუდმივი ბრძოლის გამო არიან ცნობილი ბოლო მოგებულ ომში. მაგრამ ადამიანს არ შეუძლია ყოველ რთულ სიტუაციაზე ერთი გამოსავალი ჰქონდეს. თუმცა დიდი შეჯამება გადაიდო განზე მიზეზებთა გამო. ბალკანური მდგომარეობა ერი-სახელმწიფოს თავიდან აშენებისგან ძალიან განსხვავებულია, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მისი სუვერენიტეტი თავის მოქალაქეებთან ერთად. ჩვენ რას ვაწყდებით ბალკანეთში კოსოვოს ომის შემდეგ არ არის მატერიალური რეკონსტრუქციის თითქმის ნაკანრიდან მხოლოდ ერთი ამოცანა (იუგოსლავიის საცხოვრებელი იყო მთლიანად განადგურებული) მაგრამ ასევე სიცრუე და შპიონაჟი ინტერეთნიკური შოვინიზმი, რომელიც გაჩნდა ომიდან და გაძლიერდა. ბალკანელების ჩართულობა გლობალური ბაზრის ქსელში ბევრს დაარწმუნებდა არატოლერანტულობისა და სიძულვილის, ისიც ხომ დამატების, ვიდრე დაშორების საფრთხეს, რომელიც იყო (რჩება) პირველ მდულარე ტომური განწყობების წყაროდ. მაგალითად, არის რეალური საფრთხე, რომ დასუსტებული სერბული ძალა გაუძლებს და მოემსახურება, როგორც მდგარი მონვევა თავისი მეზობელისა, რათა დაიწყოს ახალი რაუნდი- მტრობა და ეთნიკური წმენდა.

ნატოს პოლიტიკოსების უცერემონიო და არასასიამოვნო ჩანაწერების გათვალისწინებით, კომპლექსური, დელიკატური და საფრთხილო, ტიპური ბალკანური რთული საკითხებისა „შერეული მოსახლეობის სარტყელი“ (როგორც ჰანა არდეტმა უწოდა მას), ადამიანს შეიძლება ემინოდეს მომავალი სერიების, ძვირი შეცდომების. ვერავინ ვერ იქნებოდა ღია იმ ნიშნებისა ეჭვებისთვის დაპირისპირებაზე იმ მომენტში, როცა ევროპელი ლიდერები, დარწმუნდნენ, რომ არ იქნება ლტოლვილების ახალი ტალღა და თავშესაფრის მაძიებლები დაემუქრებიან მდიდარ ელექტორატს, უმართავი მიწების მიმართ დაკარგავენ თავიანთ ინტერესს, რადგან უკვე აქვთ დიდი ხანია – სომალი, სუდანი, რუანდა, აღმოსავლეთ ტიმორი ან ავღანეთი. ჩვენ შეიძლება შემდეგ დავბრუნდეთ მოედანზე, რომელიც შემოფარგლულია მორწყული ცხედრებით. ანტონინა ჯელიაზკოვამ, უმცირესობების კვლევების საერთაშორისო ინსტიტუტის დირექტორმა, გამოსხატა თვისი აზრი (ვერნეტის ციტირებით): „არ შეიძლება გადაწყდეს უმცირესობების პრობლემები ბომბებით. დარტყმა ფარავს ეშმაკს ორივე მხრიდან“. დაიკავო ადგილი ნაციონალურ მტკიცებებში, ნატოს მოქმედებებმა გააძლიერა შემდგომი, ისედაც უკონტროლო ტერიტორიის ნაციონალიზმები და მოამზადა ნიადაგი მომავალი გენოციდის გამეორებისთვის. ერთერთი ყველაზე საშინელი შედეგი არის ის, რომ საერთო საცხოვრებელი და მეგობრული თანაარსებობა ენების, კულტურების და რელიგიების ამ ადგილის არის ყველაზე ნაკლები, ვიდრე ოდესმე ყოფილა. რაც არ უნდა ყოფილიყო სურვილი, შედეგები მიდის საწინააღმდეგო გრანულისკენ, რაც უნდა ეთიკურად წამოწყებული მოლოდინი გვექონოდა.

დასკვნა, როგორც მოსალოდნელია, არ არის საიმედო. მცდელობები რომ შემსუბუქდეს ტომური აგრესია ახალი

„გლობალური პოლისის ქმედებით“ წყალობით, ჯერჯერობით არის არადაამაჯერებელი და უფრო მეტიც, კონტრპროდუქტიული. სასტიკი გლობალიზაციის საბოლოო შედეგი გახდა მკვეთრად დაუბალანსებელი: განახლებული ტომური არეულობის ზიანი მოვიდა მანამ, სანამ წამალი დასჭირდებოდა მას განსაკურნებლად, საუკეთესოდ გამოცდაზე (ან უფრო მეტად გამოცდა და შეცდომა) საფეხურზე. გლობალიზაცია, როგორც ჩანს, არის გაცილებით უფრო წარმატებული თუ ემატება ახალი ენერჯია ინტერთემური შუილი და კონფლიქტი, ვიდრე მშვიდობიანი და თანაარსებობრივი თემის ხელშეწყობა.

ცარიელი ადგილის შევსება

ტრანსნაციონალური კორპორაციები (გაბნეული გლობალური კომპანიები მოძრავი ადგილობრივი ინტერესებითა და ალეგორიები), „იდეალური სამყარო“ „არის სახელმწიფოს გარეშე, ან დიდთან შედარებით, პატარა მაინც“ – ერიკ ჰობსბაუმმა თქვა. „თუ არ აქვთ ნავთობი, რაც უფრო პატარაა სახელმწიფო, მით უფრო სუსტია და ნაკლები ფული სჭირდება მთავრობის საყიდლად.“

ის, რაც დღეს ჩვენ გვაქვს, არის დუალური სისტემის ორმაგი ეფექტი, სახელმწიფოს ოფიციალური „ნაციონალური ეკონომიკა“, და რეალური, მაგრამ ძალიან არაოფიციალური ტრანსნაციონალური ერთეულებისა და ინსტიტუციებისა... განსხვავებით, სახელმწიფოს თავისი ტერიტორიისა და ძალაუფლებისა, „ერის“ სხვა ელემენტები შეიძლება იყოს და იოლად

არიან გაუქმებულნი გლობალური ეკონომიკის მიერ. ეთნიკურობა და ენა, არის ორი ნათელი რამ. წაიღე, მოაშორე სახელმწიფო ძალაუფლება და იძულებითი ძალები, და მათი შეფარდებითი უმნიშვნელობა ნათელი გახდება.

როგორც ეკონომიკის გლობალიზაცია ხტომა-ხტომით აგრძელებს „ხელისუფლებების ყიდვას“; რომ დავრწმუნდეთ, ეს უფრო ნაკლებად მნიშვნელოვანიც კია. ხელისუფლების მბზინავი უუნარობა, იმისთვის, რომ დაბალანსდეს ფასიანი ქაღალდები კონტროლის რესურსებთან (ეს ისეთი რესურსებია, რომლებზეც შეუძლიათ დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ დარჩება მათი კონტროლის სფეროში, როგორი გზაც არ უნდა აარჩიონ ფასიანი ქაღალდების ბალანსისთვის) იქნებოდა საკმარისი რომ მთავრობა არა მხოლოდ დანებებულიყოს გარდაულებას, მაგრამ აქტიურად და მონოდებით ითანამშრომლოს „გლობალისტებთან“.

ენტონი გიდენსმა აპოკრიფული „ჯაგერნაუტის“ მეტაფორა გამოიყენა იმისათვის, რათა აღგვექვა „მოდერნიზაციის“ მსოფლიო ქსელის მექანიზმი. იგივე მეტაფორა ძალიან კარგად უხდება დღევანდელ ეკონომიკის გლობალიზაციასაც: ძალიან რთულია, რომ გამოიყოს აქტორები და მათი მორჩილი ობიექტები, როგორც უმეტესი ნაციონალური მთავრობა ეჯიბრება ერთიმეორეს, იმისათვის, რომ შეევედროს, მოთაფლოს ან შეაცდინოს გლობალური ჯაგერნაუტი, მიმართულების კურსის შესაცვლელად და იყოს პირველი (დანვეს პირველი) იმ მიწებზე, რომელსაც ისინი უკეთებენ ადმინისტრირებას. რამდენიმე მათ შორის, რომლებიც ძალიან ნელები, სულელები, არაშორსმჭვრეტელი არიან, ან კიდევ, უბრალოდ დიდი, შეჯიბრებაში ჩასაბმელად, აღმოაჩენენ საკუთარ თავებს მძიმე გასაჭირში – არაფერი არ

ექნებათ სატრაბახო, როცა ეს განხორციელდება მათი „ხმის მიცემა საფულის მიხედვით“ ამომრჩევლები. ან იქნებიან დაუყოვნებლივ დაგმობილები და გარიყულები, გაძევებულები „მსოფლიო აზრის“ შესაბამისი პირფერი გუნდებისგან და იბანავებენ ბომბებში ან დაემუქრებიან, რომ იბანავებენ ბომბებში, იმ მიზნით, რათა აღდგეს მათი კარგი აზროვნება და განაგრძონ მათთან.

თუ ერი-სახელმწიფოს სუვერენიტეტის პრინციპი არის საბოლოოდ აღწერილი და მოცილებული წესდებებიდან და საერთაშორისო სამართლიდან, თუ სახელმწიფო ძალაუფლება ეფექტურადაა გატეხილი რეზისტენტულობაზე, ანუ მას არ სჭირდება, გლობალური ძალაუფლების მქონეთა მიერ სერიოზულად გამოთვლილი კალკულაციები, ჩანაცვლება მსოფლიოს ერების სუპერნაციონალური წესრიგით (გლობალური პოლიტიკური სისტემები შემონეების და ბალანსის იმისათვის, რომ შეზღუდონ და დაარეგულირონ გლობალური ეკონომიკის ძალები) არის, მაგრამ ერთი – და დღევანდელი პერსპექტივიდან არა ყველაზე გასაგები – შესაძლებელი სცენარებიდან. მსოფლიოში ფართოდაა გავრცელებული ის, რაც პიერ ბურდიემ გაახმოვანა: „გალატაკების პროცესი“ არის თანაბრად, უფრო მეტიც, შედეგი. თუ სახელმწიფოს სუვერენიტეტს დარტმა მიადგება ფატალურად და საბოლოოდ, თუ სახელმწიფო კარგავს მონოპოლიას ძალადობაზე (რომელიც მაქს ვებერმა და ნორბერტ ელიასმა ერთნაირად აღნიშნეს და განიხილეს, როგორც ყველაზე გამორჩეული ატრიბუტი, ერთდროულად მოდერნული რაციონალობისა და ცივილური წესრიგის “*Sine qua non*” ატრიბუტი), ეს მაინც-დამაინც არ ნიშნავს, თავი მოუყაროს მთლიან ძალადობას, პოტენციაში გენოციდური შედეგების მქონე ძალადობის ჩათვლით, შემცირდება; ძალადობა შეიძლება მხოლოდ დერე-

გულირებული იქნას, დაღმავალი სახელმწიფოდან „თემამდე“ (ნეო-ტომური) დონე.

ინსტიტუციონალური ჩარჩოს „არბორეტულობის“ სტრუქტურის გარეშე (რომ გამოვიყენოთ დელიოზის/გუტარის მეტაფორა), სოციალურად შეიძლება კარგად დაბრუნებული თავისი „ფეთქებადი“ მანიფესტაციები, ვრცელდება რიზომულად (მცენარეა) და აფერხებს სხვადასხვა ხარისხით განგრძობითობის ფორმაციებს, მაგრამ უცვლელად, არასტაბილურად, ცხარე კამათითა და მოკლებული საძირკველს, რათა დაეყრდნოს – გარდა თავისი მიმდევრების ვნებიანი, ფრენეტიკული ქმედებებისა. ენდემური არასტაბილურობა საძირკველს დასჭირდებოდა ყოფილიყო კონპენსირებული. აქტიური (სურვილის ქონით თუ ძალდატანებით) სირთულე დანაშაულებში, რომელიც მხოლოდ გააგრძელებს არსებობას „ფეთქებად თემში“, შეიძლება ყველაზე შესაფერისი კანდიდატი, რომ შეავსოს ვაკანსია, არის გამონაკლისი და გათავისუფლებული ადამიანი. ფეთქებად თემებს სჭირდებათ ძალადობა, რომ დაიბადონ და სჭირდებათ ძალადობა იმისათვის, რომ განაგრძონ ცხოვრება. მათ სჭირდებათ მტრები, რომლებიც დაემუქრებიან მათ არსებობას და მტრები, რომლებიც იქნებიან კოლექტიურად დევნილნი, ნანამებნი და დასახიჩრებულნი, იმის გამო, რომ თემის თითოეული წევრი გახდეს მონაწილე, იმ შემთხვევაში, თუ ომს წააგებენ, ყველაზე დიდი ალბათობით დეკლარირდება დანაშაული კაცობრიობის წინაშე, დევნიან და დაისჯებიან.

გამონვევების სწავლების გრძელ სერიაში, რენე ჯირარდმა განავითარა სრულყოფილი თეორია თემის დაბადებასა და პრეზერვაციაში ძალადობის როლზე. ძალადობის განზრახვა არის ყოველთვის სიცრუე წყნარი ზედაპირის მშვიდი და მეგობრული თანამშრომლობის ქვეშ; მას სჭირდება, რომ თემის საზღვრებს მიღმა იყოს გათიშული იმისა-

თვის, რომ გამოიკვეთოს თემის კუნძულის სიმშვიდე, სადაც ძალადობა აკრძალულია. ძალადობა, რომელსაც სხვანაირად შეიძლება ვუწოდოთ თემის ერთობის ბლექი, არის თემის დაცვის გადამუშავებული იარაღი. ამ გადამუშავებულ ფორმაში ის არის შეუცვლელი; მას სჭირდება აღდგეს მუდმივად შესანიშნავი რიტუალის ფორმით, რომლისთვისაც სუროგატი მსხვერპლი არის არჩეული იმ წესებზე დაყრდნობით, რომლებიც არ არის ცხადი და, ამის მიუხედავად, მკაცრი. „არის საერთო გამყოფი, რომელიც განსაზღვრავს მსხვერპლშენიშვნის ეფექტურობას“. ეს საერთო დენომინატორი არის

შინაგანი ძალადობა – ყველა გამჟღავნება, მეტოქეობა, ეჭვიანობა და ჩხუბი თემის შიგნით, რომელიც სწირავს შექმნილია აღსაკვეთად. მსხვერპლშენიშვნის მიზანი თემში ჰარმონიის აღდგენაა, რათა გააძლიეროს სოციალური ქსოვილი.

ის, რაც აერთიანებს რიტუალური შენიშვნის ბევრ ფორმას არის მისი მიზანი – თემურ ერთიანობაზე და მის არაჩვეულებრივობაზე შენარჩუნდეს მოგონება ცოცხლად. მაგრამ რომ შესრულდეს „სუროგატი მსხვერპლის“ როლი, სწორად უნდა იყვნენ არჩეულები, ის ობიექტები, რომლებიც შენიშვნებიან თემური ერთიანობის სამსხვერპლოზე, – და არჩევის წესები არის ისეთივე მომთხოვნი, როგორებიც თვითონ არიან. შესანიშნავად მზად პოტენციურ ობიექტს „უნდა ჰქონდეს მკვეთრი მსგავსება ადამიანების ისეთ კატეგორიასთან, რომლებიც გამორიცხულნი არიან „შესანიში“ კატეგორიიდან (ადამიანებს ჰგონიათ, რომ თემის ინსაიდერები არიან)“ სანამ ჯერ კიდევ ინარჩუნებ განსხვავების ხარისხს, რომელიც კრძალავს ყველა შესაძლო გაუგებრობას“. კანდიდატი უნდა იყოს აუტსაიდერი, მაგრამ არა ძალიან შორს

მდგომი; მსგავსი „ჩვენი, თემის სრულუფლებიანი წევრების, ჯერ კიდევ უშეცდომოდ განსხვავებულები“. ამ ობიექტების მსხვერპლშენიერვის აქტი ნიშნავს, ყველაფრის მიუხედავად, გაავლო მჭიდრო მოსალოდნელი საზღვრები თემის „შიგნით“ და თემის „გარეთ“. ის მიდის იმის თქმის გარეშე, რომ კატეგორიები, რომლიდანაც მსხვერპლები რეგულარულად ირჩევიან ხოლმე

არიან ისინი, ვინც არიან გარეთ ან საზოგადოების შუაგულში; ომის ტყვეები, მონები, ფარმაკოსები... გარეგანი ან მარგინალური ინდივიდები, რომლებსაც არ შეუძლიათ ჩამოაყალიბონ ან გააზიარონ სოციალური ობლიგაციები, რომელიც კავშირშია დანარჩენ მაცხოვრებლებთან. მათი სტატუსი, როგორც უცხოელების ან მტრების, მათი მომსახურე მდგომარეობა, ან უბრალოდ მათი ასაკი ხელს უშლის ამ მომავალ მსხვერპლებს თემში მთლიანად ინტეგრირებას.

სოციალური კავშირების არქონა თემის „ლეგიტიმურ“ წევრებთან (ან აკრძალვა, რომ დაამყარო ეს კავშირები) არის დამატებითი უპირატესობა: მსხვერპლები „შეიძლება დაექვემდებაროს ძალადობას შურისძიების რისკის გარეშე“; ადამიანმა შეიძლება დასაჯოს ისინი დაუსჯელობით – საკმაოდ საპირისპირო მოლოდინების გამოხატვისას, მსხვერპლის სიკვდილის შესაძლებლობების წარმოჩენისას, მსხვერპლის გამოხატვა ყველაზე უფრო ლურიდულ (ძალიან არასასიამოვნოდ ღია) ფერებში და გახსენებს იმას, რომ რიგები უნდა იყოს დახურული, ხოლო თემის ძალა ენერგია და სიფხიზლე უნდა იყოს მხარდაჭერილი უმაღლეს მოედანზე.

ჟირარდის თეორია გადის გრძელ გზას იმის შესახებ, რომ ძალადობას ჰქონდეს აზრი, რომელიც არის უხვი და ყოვლისმომცელი თემის მონიშნულ საზღვარზე, კონკრეტუ-

ლად თემების, რომლების იდენტობებიც არიან გაურკვეველები და საკამათონი, ან უფრო კონკრეტულად, საერთო გამოყენება ძალადობის, როგორც საზღვრის მოხაზვის მონყობილობა, როცა არაა საზღვრები, ფოროვანია ან ბუნდოვანი. სამი კომენტარი არის წესრიგად, თუმცა.

პირველი: თუ რეგულარული მსხვერპლშენირვა არის „სოციალური კონტრაქტი“ განახლების ცერემონია „სუროგატი მსხვერპლების“, მას შეუძლია ითამაშოს ეს როლი მისი სხვა ასპექტის წყალობით – კოლექტიური მახსოვრობა ისტორიული ან მითოლოგიური „შექმნის ღონისძიება“, ორიგინალი კომპაქტი შევიდა ბრძოლის ველზე მტრის სისხლით. თუ ასეთი ღონისძიება არ ყოფილა, ეს უნდა იყოს რეტროსპექტულად კონსტრუირებული მსხვერპლშენირვის რიტუალის გულწრფელი წარმომადგენლების მიერ. ნამდვილი თუ მოგონილი, თუმცა ის აყენებს ნიმუშს თემის სტატუსს ყველა კანდიდატისთვის – ესენი იქნებოდნენ ისეთი თემები, რომლებიც ჯერ კიდევ არ არიან იმ პოზიციაში, რომ ჩაენაცვლებინა ბოროტება „ნამდვილი რალაცის“ კეთილთვისებიანი რიტუალით და ნამდვილი მსხვერპლების მოკვლით – სუროგატი მსხვერპლების მოკვლასთან ერთად. თუმცა გადატანილი, სუბლიმირებული შეიძლება არის რიტუალიზებული მსხვერპლშენირვის ფორმა, რომელსაც გადააქვს თემური ცხოვრება განგრძობითად ნაპასუხებ სასწაულში „დამოუკიდებლობის დღის“, თემის ჩანასახის მიერ დასმული პრაგმატული სწრაფვა, გადაუდებელი საქმეების მოკლე დახვეწილი და ლიტურგიული ელეგანტიურობა.

მეორე: თემის იდეა შეასრულოს „ნამდვილი მკვლელობა“ იმის გამო, რომ გახადოს თავისი არსებობა უსაფრთხო და დაცული და გაამკაცროს რიგები, არის ჟირარდის საკუთარი ტერმინით „შეუსაბამო“; ნამდვილ მკვლელობამდე დაწესებული და გამკაცრებული იყო რიგები, ხოლო თემური არსე-

ბობა – უსაფრთხო. (წირარდი თვითონ ამბობს ამას, როდესაც ხსნის მის მე-10 თავს ყველგანმყოფი სიმბოლიკების დაშორების მსხვერპლშენიერვის ლიტურგიაში: „თემის დაბადება არის პირველად და უმთავრესად დაშორების აქტი“.) ხედვა, რომ დაითვალო დეპორტაცია შიდა ძალადობის საზღვრებს მიღმა (თემი კლავს აუტსიადერებს, იმის გამო რომ შეინაჩუნოს მშვიდობა ინსაიდერებს შორის) არის ცდუნების სხვა შემთხვევა, მაგრამ არასწორად დაფუძნებული საშუალება ფუნქციის ქონის (მოგონილია თუ ნამდვილი) ყოველდღიური ახსნისთვის. ეს არის ნამდვილი მკვლევობა, რომელსაც თემისთვის ცხოვრება მოაქვს, სოლიდარობის დანესების მოთხოვნის გამო და საჭიროებს რანგებთან დაახლოებას. ლეგიტიმაცია ნამდვილი მსხვერპლების, რომლებიც იცავენ თემურ სოლიდარობას და რომლებსაც კიდევ ერთხელ მივყავართ წლების მანძილზე მსხვერპლშენიერვის რიტუალის დადასტურებისკენ.

მესამე: წირარდის მტკიცება, რომ „მსხვერპლშენიერვა არის პირველადი აქტი ძალადობის შურისძიების რისკის გარეშე“ სჭირდება შექება დაკვირვებით, რომელიც ხდის მსხვერპლშენიერვას ეფექტურს, რისკის გარეშე უნდა იყოს ფრთხილად დამალული ან უკეთესი – ემპათიურად უარყოფილი. ნამდვილი მკვლევობიდან მტერი უნდა გამოჩინილიყო არა მთლად მკვდარი, არამედ ცოცხალი, ზომბი მზად მყოფი სამარედან ასადგომად ნებისმიერ დროს. ნამდვილად მკვდარი მტერი, ან მკვდარი მტერი, რომელსაც არ შეუძლია მკვდრეთით აღდგომა, საკმარისად ვერ შეაშინებს ან დადასტურებს გაერთიანების, ერთიანობის აუცილებლობას – და მსხვერპლშენიერვის რიტუალები არიან შემოყვანილი რეგულარულად იმის გამო, რომ გაახსენოს ყველას ირგვლივ, რომ ჭორები მტრის საბოლოო დაღუპვის შესახებ თავისთავად არის მტრის პროპაგანდა და ირიბი, ჯერ კიდევ

ნათელი დასტური იმისა, რომ მტერი ცოცხალია, ინიხლება და იკბინება.

ბოსნიური გენოციდის სწავლების შესანიშნავ სერიებში, არნე იოჰან ველტესენი აღნიშნავს, რომ დასაყრდენის არქონა (ჩვენ ვფიქრობთ, განგრძობადი და უსაფრთხო) ინსტიტუციური საფუძვლების – ჩაურთველი, მდუმარე ან ინდიფერენტული მაცურებელი ხდება თემის ყველაზე შესანიშნავი მოწინააღმდეგე და საზიზღარი მტერი: „გენოციდის მქონე აგენტის თვალთახედვიდან, მაცურებლები არიან ხალხი, რომლებსაც აქვთ მიმდინარე გენოციდის შეჩერების პოტენცია“. ნება მომეცით დავამატო, რომ მიუხედავად იმისა, მაცურებლები გამოიყენებენ თუ არ გამოიყენებენ ამ პოტენციალს, მათი ყოფნა, როგორც „მაცურებლების“ (ხალხი, რომელიც არაფერს აკეთებს საერთო მტრის გასანადგურებლად) არის გამონწვევა, რომ ერთადერთი წინადადება, საიდანაც „ფეთქებადი თემი“ გამომდინარეობს თავისი *raison d'être*: რომ ის არის ან „ჩვენიანი ან მათიანი“ სიტუაცია, რომ „მათი“ დესტრუქცია არის შეუცვლელი „ჩვენი“ გადარჩენისთვის და „მათი“ მოკვლის არის: *conditio sine qua non* „ჩვენი“ ცოცხლად დარჩენის. ნება მომეცით ასევე დავამატო, რომ თემის წევრობა არცერთ შემთხვევაში არაა „განსაზღვრული“ ან ინსტიტუციურად შემონმებული, „ნათლობა (გაყოფილი) სისხლით“ – პერსონალური მონანილეობა კოლექტიურ დანაშაულში – არის ერთადერთი გზა, რომ შეუერთდე და წევრობის გაგრძელების ერთადერთი ლეგიტიმაცია. განსხვავებით სახელმწიფოს მიერ ადმინისტრირებული გენოციდისგან (და განსაკუთრებით, განსხვავებით ჰოლოკოსტისგან), გენოციდის ტიპი, რომელიც არის ფეთქებადი თემების დაბადების-რიტუალი, არ შეიძლება იყოს დავალებული ექსპერტებზე ან დელეგირებული სპეციალიზებულ ოფიცერებსა და გაერთიანებებზე. ნაკლებად მნიშვნელოვანია,

რამდენი „მტერი“ არის მოკლული; მნიშვნელოვანია რამდენად ბევრია მკვლეელი.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ მკვლევლობა ჩადენილია ღია, დღის შუქზე და სრული ხედვით, რომ არიან დანაშაულის მოწმეები, რომლებმაც იციან დამნაშავეები სახელებით – ანუ უკან იხევენ და მალავენ ანგარიშსწორების გამო, ამას მოჰყვება სიცოცხლისუნარიანი არჩევანის შეწყვეტა და იბადება თემი ინიციატორი დანაშაულიდან და ის რჩება დამნაშავისთვის ერთადერთ თავშესაფრად. ეთნიკური წმენდა, როგორც არნე იოჰან ვეტელსენმა აღმოაჩინა, თავისი კვლევის შედეგად ბოსნიაში,

ერთხანს წართმეული და შენარჩუნებული არსებული პირობები, სიახლოვე მკვლელსა და მსხვერპლს შორის, სინამდვილეში ქმნის ისეთ პირობებს, რომ თუ ისინი არ არიან აწმყოში, აგრძელებს მათ, როგორც პრინციპის, როდესაც ისინი ჩანან დაღლილები. ეს არის სუპერ პერსონალიზებული ძალადობა, მთელი ოჯახები იყვნენ იძულებული რომ ენახათ წამება, გაუპატიურება, მკვლელობა...

კიდევ ერთხელ, ძველი სტილის გენოციდისგან განსხვავებით, და უპირველეს ყოვლისა, ჰოლოკოსტი, როგორც მისი „იდეალური ტიპი“ – შერეული ფაქტორების აუცილებელი ინგრედიენტების მოწმეა, რომელშიც ფეთქებადი თემი არის დაბადებული. ფეთქებადი თემი გონივრულად (თუმცა ხშირად მოტყუებით) ეყრდნობა განგრძობით ცხოვრებას მანამ, სანამ წამდვილი დანაშაული დაუფინწყებელი რჩება და ასევე მისმა წევრებმა იციან, რომ მათი დანაშაულის მტკიცებულება არის ძალიან ბევრი, ერთად და სოლიდარულად დარჩენა – გამყარდა, რადგან მათ აქვთ საერთო ინტერესი,

საზღვრების დასახურად, რადგან უკვე ჩაიდინა კრიმინალი და ეს კრიმინალი დასჯადი ბუნებისაა. საუკეთესო გზა, ამ პირობებთან პერიოდულად შესახვედრად, ან განგრძობითად არის ამ ძველი დანაშაულის მოგონების აღორძინება. ვინაიდან ფეთქებადი თემები არიან დაბადებულები წყვილად (არ იქნება „ჩვენ“, რომ არ იყოს „ისინი“), და ვინაიდან გენოციდური ძალადობა არის გულწრფელად აღდგენილი დანაშაული, როდესაც რომელიმე ამ წყვილის წევრი ხდება მომენტალურად ძლიერი, იქ ჩვეულებრივ არ იქნებოდა შესაძლებლობების დეფიციტი შესაბამისი პრეტექსტის სანახავად ახალი „ეთნიკური წმენდის“, ან გენოციდის მცდელობა. ძალადობა, რომელიც ფეთქებად თემს ახლავს და თემების ცხოვრების სტილია, მაშასადამე მისი ნარჩენები არის მემკვიდრეობრივად თვით-პროპაგანდირებული, თვით-გაცოცხლებული და თვით-გამყარებული. ის აგენერირებს გრეგორი ბატესონის „სკიზმოგენეტიკურ ჯაჭვებს“, რომელიც სტაბილურად უძღვება ყველა მცდელობას მის მოკლებად დაჭრას, რომ არაფერი ვთქვათ შეცვლაზე.

მახასიათებლები, რომელიც ქმნის ფეთქებად თემს, ჟირარდმა და ვეტლესენმა გაანალიზეს განსაკუთრებით საშიშ, შეურაცხმყოფელ და ბრუტალურად, რაც უზრუნველყოფს გენოციდის პოტენციალს, შემოისაზღვრება მათი „ტერიტორიული კავშირით“. ეს პოტენციალი თხევადი მოდერნულობის ერაში, შეიძლება მოინახოს (კვალი დატოვოს) სხვა პარადოქსულ. ტერიტორიულობა მჭიდროდაა დაკავშირებული მყარი მოდერნულობის სივრცით შეპყრობილობასთან. ის მათით იკვებება და თავის მხრივ, ხელს უწყობს მათ შენარჩუნებას ან რესტავრაციას. ფეთქებად საზოგადოებებში, პირიქით, ისინი თავს გრძნობენ სახლში გათხევადებულ (დენადი) მოდერნულობაში. ფეთქებადი სოციუმის ნაზავი ტერიტორიულ მისწრაფებებთან არის დაკავშირებული შე-

დეგთან, ესე იგი ბევრ ამაზრზენ, და „უვარგის“ მუტაციასთან. ალტერნატივა „ფაგიურის“ და „ემიკურის“ სტრატეგიების სივრცის დაპყრობასა და დაცვაში (რომელიც, როგორც წესი, იყო პირველადი ფსონი (სტაბილურობა) მყარი მოდერნულობის კონფლიქტში) ჩნდება სტაბილურად ადგილიდან (განმავლობაში) (ჯერ კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი, „დროის გარეთ“ (განმავლობაში) სამყაროში, რომელშიც დომინირებს მსუბუქი/თხევადი, ფლუიდური/მოდერნულობის მრავალფეროვნება; ასეთ სამყაროში, ის არღვევს ნორმებს, წესების მიყოლის ნაცვლად.

აღყაში მოქცეული არამომთაბარე მოსახლეობა უარს ამბობს, წესებისა და ფსონების მიღებაზე და ახალ „მომთაბარე“ ძალაუფლების თამაშში მონაწილეობაზე, მომავლიდან მომავალი დამოკიდებულება, გლობალურ მომთაბარე ელიტას პოულობს ზედმეტად რთულად (ისევე როგორც, სრულიად მძაფრად და არასასურველად) რომ გაიგო და არ შეგიძლია, მაგრამ აღიქვა, როგორც ნიშანი ჩამორჩენის და უკანსვლის, გონებაშეზღუდულობის. როდესაც ხდება დაპირპირისპირება, განსაკუთრებით სამხედრო დაპირპირება, მომთაბარე ელიტები თხევადი მოდერნულობის სამყაროში, ხედავენ არამომთაბარე ხალხის ტერიტორიაზე ორიენტირებულ სტრატეგიას, როგორც „ბარბაროსულ“ თავიანთი საკუთარი „ცივილური“ სამხედრო სტრატეგიასთან შედარებით. ახლა არის მომთაბარე ელიტა, როგორც ტონის მიმცემი და კრიტერიუმების მოკარნახე რომლითაც ტერიტორიული აკვიატებები არიან კლასიფიცირებული და განსჯილი. მაგიდა უკვე შემობრუნდა (ძალთა გადანაწილება მოხდა) – და „ქრონოპოლიტიკის“ ადრე გამოცდილი იარაღები, ოდესღაც ტრიუმფალურად გამოყენებული დასახლებული მოსახლეობის მიერ მომთაბარეების გასაძევებლად ბარბაროსულ, ველურ პრეისტორიაში, ახლა გაშლილია გა-

მარჯვებული მომთაბარე ელიტის მიერ თავიანთი ბრძოლა ყველაფერთან, რაც დარჩა ტერიტორიული სუვერენიტეტიდან და წინააღმდეგ იმისა, რაც ჯერ კიდევ ეძღვნება მის დაცვას.

მომთაბარე ელიტების რეაბილიტაციისთვის ტერიტორიული პრაქტიკები შეიძლება დაეყრდნოს მოსახლეობის მხარდაჭერას. აღშფოთება ფართოდ იგრძნობა მასიური აფეთქების სახელად – „ეთნიკური წმენდის“ დანახვაზე, რომელიც კრებს დამატებით ენერჯიას იმ ფაქტიდან, რომ ისინი საიდუმლოდ გამოიყურებიან, როგორც ტენდენციების დიდებული ვერსია, რომლებიც არიან გამოფენილნი ყოველდღიურად, პატარა სკალით, ახლოს სახლთან – მთელ ურბანულ სივრცეში იმ მიწების ჩატარებული ცივილიზაციური ჯვაროსნები. იბრძოლო „ეთნიკური მწმენდავების“, ჩვენ ეგზორციზმს ვუტარებთ, ჩვენს საკუთარ „შიდა დემონებს“, რომელიც გვაქეზებს, რომ არასასურველი „უცხოელების“ „გეტოზაცია“ ჩავატაროთ, მიესალმო თავშესაფრის კანონების გამჭიდროვებას, დაჭიმვას, მოითხოვო საზიზლარი უცხოების მოცილება ქალაქის ქუჩებიდან და გადაიხადო ნებისმიერი ფასი, თავშესაფრებისთვის გარშემორტყმული მოთვალთვალე კამერებით და შეიარაღებული დაცვისთვის. იუგოსლავიის ომში, ფსონები ორივე მხრიდან იყოს აღსანიშნავად მსგავსი, იმას რასაც ერთი მხარე აბობდა, ობიექტურად, იყო მოულოდნელი, გულწრფელი, თუმცა უხეში, ინახავდა საიდუმლოებებს მეორეზე. სერბები ოცნებობდნენ, რომ გაეყარათ თავიანთი ტერიტორიიდან არამოთანამშრომლე და უცნაური ალბანური უმცირესობა, მაშინ, როცა ნატოს ქვეყნებმა, რომ ვთქვათ, „უპასუხეს ასე“: მათი მილიტარული კამპანია პირველად გამოწვეული იყო სხვა ევროპელების სურვილის გამო, რომ შეენარჩუნებინათ ალბანელები სერბეთში და ასე დასხლტომოდნენ თავიანთ რეინკარნაციას, როგორც უცნაური და არასასურველი მიგრანტებისა.

გარდერობი თემები

კავშირი ფეთქებადი თემებისა თავიანთი განსაკუთრებულად თხევადი მოდერნულობის ინკარნაციითა და ტერიტორიულობის არის, თუმცა არა მაინცდამაინც აუცილებელი და გარკვეულად – არა უნივერსალური. უმეტესი თანამედროვე ფეთქებადი თემები არიან გაკეთებული გაზომილი თხევადი მოდერნულობის დროიდან, მიუხედავად იმისა, თუ ისინი გავრცელებულები არიან ტერიტორიული გეგმით; იქ თუ რამეა, არის ექსტერიტორიული (და მიდის იქითკენ, რომ ყველა საოცრად წარმატებული თავისუფალია ისინი თავისი ტერიტორიული შექმლუდებით) – ისევე, როგორც იდენტობები, ისინი არიან არეულები, კონფიგურაციულები და შენახული საექვოდ ცოცხლები, მოკლე ინტერვალებში აფეთქებასა და გადაშენებას შორის. მათი „ფეთქებადი“ ბუნება რეკავს კარგად თხევადი მოდერნულობის ერის იდენტობებთან: მსგავსად ასეთი იდენტობებისა, „თემებს“ კითხვით მივყავართ არასტაბილურობისკენ, გარდამავლობისკენ და „ერთი-ას-პექტისკენ“ ან „ერთი-მიზნისკენ“. მათი სიცოცხლის ბრუნვა, ხანგრძლივობა არის მოკლე, სანამ სავსეა ხმაურითა და მძვინვარებით. ისინი გამომდინარეობენ ძალაუფლებას არა მათი მოსალოდნელი ხანგრძლივობით, მაგრამ, პარადოქსია, მათი საექვო, გაურკვეველი მომავლიდან, სიფხიზლისგან და ემოციური დაბანდებიდან, რასაც თავიანთი მყიფე არსებობა ხმამაღლა მოითხოვს.

სახელი „გარდერობი თემი“ კარგად გადმოსცემს მისი ხასიათის თვისებებს. ვიზიტორები სპეციალურ შემთხვევის გამო, იცვამენ სპექტაკლის კაბებს, იცავენ სარტორიალ კოდს, განსხვავებულს იმ კოდებისგან, რომელსაც ყოველდღიურად იცავენ – ქცევა, რომელიც უზუსტესად სვამს ცალცალკე ვიზიტს, როგორც „განსაკუთრებულ მოვლენას“

და ისე გამოიყურებიან ვიზიტორები, მთელი ღონისძიების განმავლობაში, როგორც უნიფორმაში გამოწყობილი ხალხი, იმასთან შედარებით, ვიდრე თეატრის შენობის გარეთ. ეს არის საღამოს წარმოდგენა, რომელმაც შეყარა ყველა მათგანი აქ – განსხვავებული ინტერესებით და წარსული დღით, რომელიც შეიძლება ჰქონოდათ. აუდიტორიაში, დარბაზში შესვლამდე, ყველა მათგანი ტოვებს ქურთუკებს ან „ანორკებს“, რომელსაც ატარებდნენ ქუჩაში. გარდერობში (თვლიან რიცხვებს გამოყენებული კავებისა და საკიდების რაოდენობას, ადამიანს შეუძლია განსაჯოს, თუ რამდენად სავსეა წარმოდგენა და როგორია ამ პროდუქციის უახლოესი მომავალი). წარმოდგენის დროს, ყველა თვალი არის სცენისკენ მიმართული; ასევე ყველას ყურადღება მხიარულება და დაღვრემილობა, სიცილი და სიჩუმე, აპლოდისმენტების ციკლი, მონონების შეძახილები და სიურპრიზები არის სინქრონული – თითქოს ფრთხილად დანერილი და მიმართული ყოფილიყოს. ფარდის ბოლო დაშვების შემდეგ, მაყურებლები აგროვებენ თავიანთ საკუთრებებს გარდერობიდან და როდესაც იცვამენ თავიანთ ქუჩის ტანსაცმელს, თავიდან უბრუნდებიან თავიანთ ჩვეულებრივ მონყენილობას, უინტერესობას და განსხვავებულ როლებს, რამდენიმე წუთის შემდეგ ისევ შეერევიან მრავალფეროვან მასაში გავსებულ ქალაქის ქუჩებში, საიდანაც გამოვიდნენ რამდენიმე საათის წინ.

გარდერობის თემს სჭირდება სპექტაკლი, რომელიც აჩენს მსგავს ინტერესებს განსხვავებული ინდივიდებისთვის და ასე მოჰყავს ისინი ერთად დროთა განმავლობაში, როდესაც სხვების ინტერესები – ისინი, ვინც ჰყოფს მათ, გაერთიანების ნაცვლად – არიან დროებით გადადებულები გვერდზე, დადებულნი ნელ ფითილზე ან სრულიად დადუმებულნი. სპექტაკლები, როგორც „გარდერობის თემის“

შემთხვევები მოკლე არსებობისთვის, არ ერთიანდება, ირევა და ერევა ინდივიდუალურ ინტერესს „ჯგუფის ინტერესთან“; რომ შევაჯამო, ინტერესები კითხვაში არ იძენს ახალ ხარისხს, და გაზიარების ილუზია, რომელიც სპექტაკლმა შეიძლება გენერირება მოახდინოს, არ გაძლებს უფრო მეტ ხანს, ვიდრე თავად პრეფორმანსით აღფრთოვანებაა.

სპექტაკლები იმიტომაა, რომ მოდერნული ერის აპარატურით ჩაანაცვლოს „საერთო მიზეზი“ მძიმე/მყარი/ჰარდ-ვეარ – რომელიც ძალიან ბევრ სხვაობას ქმნის ახალი სტილის იდენტობების ბუნებასა და გადის გრძელ გზას იმისთვის, რომ აზრი ჰქონდეს ემოციურ დაძაბულობასა და აგრესიის-გენერირებად ტრამევებს, რომლებიც დროთა განმავლობაში ახლავს თავიანთ საყვარელ საქმეს.

„კარნავალური თემები“ ჩანს რომ არის სხვა მსგავსი სახელი ისეთი თემისთვის, როგორსაც განვიხილავთ. ასეთი თემები, ყველაფრის მიუხედავად, გთავაზობენ დროებით შეღავათს ყოველდღიური მარტოხელობის ბრძოლის აგონიებისგან, ინდივიდის დაღლილი მდგომარეობისგან: დაარწმუნო *de jure* ან აიძულო, რომ გაიყვანონ საკუთარი თავები თავისი ყოველდღიური სიძნელებისგან, პრობლემებისგან თავისივე ძალით, ენერგიით. ფეთქებადი თემები არიან ღირსშესანიშნაობები, მოვლენები რომლებიც არღვევენ ყოველდღიური მარტოხელობის მონოტონურობას, და როგორც ყველა კარნავალური მოვლენები ნებას აძლევენ თავიანთ რეპრესირებულ ორთქლს და ნებას რთავენ მოქიფეს, დროის მტარებელს უკეთ მოითმინოს რუტინა, რომელშიც ის უნდა დაბრუნდეს, როცა გართობა დასრულებულია. და როგორც ფილოსოფია ლუდვიგ ვიტგენშტეინის მელანქოლიურ ფიქრებში, ისინი „ტოვებენ ყველაფერს ისე, როგორც იყო“ (თუკი არავინ ითვლის იმათ დაჭრილი მსხვერპლებისა

და მორალურ ნაიარევებს, ვინც გაიქცა ბევრი „ქოლატერალურ შემთხვევებს“).

„გარდერობი“ ან „კარნავალი“ ფეთქებადი თემები არიან თხევადი მოდერნულობის ლანდშაფტის ისეთივე შეუცვლელი მახასიათებლები, როგორც არსებითად მარტოსული მდგომარეობა *de jure* ინდივიდების და მათი მგზნებარე, ჯერ კიდევ მთლიანად უშედეგო მცდელობა, ამაღლდეს ინდივიდუალების დონე დე ფაქტოზე. სპექტაკლები, კავები და საკიდები გარდერობში და ხალხი გამოსული კარნავალის ზღაპრიდან არის ბევრი და სხვადასხვანაირი, იკვებება ნებისმიერი ტიპის გემოვნებისთვის. ჰაქსლმა „საოცარი ახალ სამყაროში“ ისესხა ორუელის „1984“-დან სტრატეგია სიძულვილის (კოლექტიური) 5 ნუთი, გონივრულად და გამჭრიახად ავსებს მათ სათანადო „ხუთი ნუთის (კოლექტიური) გაღმერთებით“. ყოველდღე, პრესის პირველ გვერდზე და ტელევიზორის გადაცემის პირველივე ნუთებში აფრიალებენ ახალ ბანერს, რომლის ქვეშაც იკრიბება და მარშირებს (ვირტუალურად) მხარი (ვირტუალური) მხართან. ისინი გვთავაზობენ ვირტუალურ „საერთო მიზანს“, რომლის ირგვლივაც ვირტუალურ თემები შეიძლება გაერთიანდნენ, შევიდნენ და გამოვიდნენ ალტერნატიულად სინქრონიზებული პანიკის გრძნობებითა (ხანდახან მორალის, მაგრამ უფრო ხშირად არამორალური და ამორალური რაღაცებით) და ექსტაზით.

ერთი ეფექტი, რომელიც არის გარდერობის/კარნავალის თემებისა, არის ის, რომ ეფექტურად აღადგენენ „ნამდვილის“ განხილვას (რომელიც არის სრულყოფილი და ნამდვილი თემები, რომლებსაც ისინი მაინც მოქმედებენ და (შეცდომით) ჰპირდებიან, რომ რეპლიკას გააკეთებენ ან გენერირებას გაუკეთებენ ნაკანრიდან. ისინი იფანტებიან, იმის ნაცვლად რომ შეაჯერონ გამოუყენებელი ენერგია სოციალური იმპულსისა და ასე წვლილი შეიტანოს მარტოხელობის

ხანგრძლივობაში სასონარკვეთილად ჯერ უშედეგოდ ძებნილ გამოსწორებას იშვიათ და შორ, კონკრეტულ და ჰარმონიულ კოლექტიურ განხორციელებას შორის.

შორს იმისგან, რომ იყო განკურნება ტანჯვისგან გამონვეული, დაბადებული უხილო და ამ ხიდის გაკეთების შეუძლებელ უფსკლულზე ინდივიდუალურ დე იურე ბედისწერასა და ბედს ინდივიდუალურ დე ფაქტოში, ისინი არიან სიმპტომები და ხანდახან მნიშვნელოვანი ფაქტორები სოციალური უნესრიგობის სპეციფიკურად თხევადი მოდერნულობის მდგომარეობაში.

კოსტომოქინული თარგმანების სერია

ზიგმუნტ ბაუმანი
თხევადი მოქინელობა

CARC სამოქალაქო აქტივიზმის
კვლევების ცენტრი

PLATFORMA.GE მადლობას უხდის „სამოქალაქო
აქტივიზმის კვლევის ცენტრს“ პუბლიკაციის ბეჭდვის
პროცესში განეული დახმარებისთვის.

© ფრიდრიხ ებერტის ფონდი

© Friedrich-Ebert-Stiftung

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

ISBN 978-9941-8-1805-5

9 789941 818035